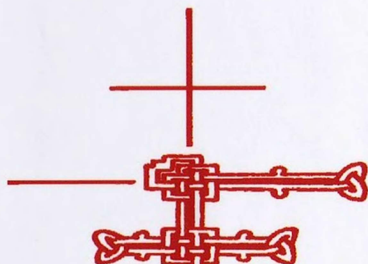
SCRIERI * Traduceri * 10
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

„RUGAȚI-VĂ

NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

1

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

Volumul 1

Doamne, primeşte munca acestei traduceri ca pe o rugăciune pentru sufletul scumpei mele copile **Mioara.**

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși

Volumul 1

Traducere din grecește, introduceri și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI - 2008

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ISBN 978-973-616-111-7

CUVÂNT ÎNAINTE

Publicarea *Filocaliei* greceşti, prin osteneala Sfântului Nicodim Aghioritul şi a episcopului Macarie al Corintului, în secolul al XVIII-lea, supranumit „al Luminilor", a reprezentat atunci răspunsul grăitor al Bisericii Ortodoxe la instaurarea în lumea apuseană a primatului şi chiar a cultului raţiunii omeneşti autonome şi autosuficiente. Elocvent este şi faptul că imprimarea acestei mari culegeri de scrieri spirituale şi teologice ale Părinţilor pustiei şi ale Părinţilor Bisericii s-a putut înfăptui, în anul 1782, nu într-o metropolă creştină răsăriteană, ci la Veneţia. *Filocalia* era astfel dată la lumină, ca un fel de sacră prevenire, într-un vechi şi prestigios centru cultural aparţinând chiar lumii occidentale care, adoptând spiritul raţionalismului deifug al veacului „Luminilor", avea să genereze şi primii germeni ai fenomenului secularizării, ai tragicei înstrăinări a omului de Dumnezeu.

Însă înaintaşilor şi părinţilor noştri întru credinţă, conştiinţa însemnătăţii publicării acestei largi colecţii de texte ascetice şi mistice ale Ortodoxiei pentru reînnoirea şi intensificarea vieţii bisericeşti le-a dinamizat fără întârziere râvna misionară. Astfel, în anul 1792, Sfântul Paisie încheia deja la Mănăstirea Neamţ versiunea slavonă a *Filocaliei,* în timp ce în sânul aceleiaşi obşti ucenici ai săi trudeau la tălmăcirea şi în româneşte a unor texte ale Sfinţilor Părinţi.

Iniţierea traducerii integrale în limba română a scrierilor filocalice, de către vrednicul de pomenire Părinte Profesor Dumitru Stăniloae (1903-1993), în prima jumătate a secolului al XX-lea, a avut şi ea o motivaţie şi un scop clar definite. „Vorbim despre Dumnezeu cu multă simţire, cunoaştem destul de bine dogmele credinţei noastre şi spunem multe generalităţi interesante despre ortodoxia noastră. Dar toate acestea nu ştim de-ajuns cum să le prefacem metodic în valori practice, în puteri care să ne transforme din zi în zi"[1]. În aceşti termeni atât de realişti aprecia Părintele Profesor Dumitru Stăniloae starea vieţii duhovniceşti de la noi în vremea în care, sub insuflarea şi cu puterea harului Duhului Sfânt, a purces la tălmăcirea „acestei comori de spiritualitate ortodoxă"[2]. Dar, cum o generaţie succede alteia, iar sporirea interioară personală este un bun netransmisibil, fiecare generaţie este de fapt chemată să înveţe la rândul ei, nemijlocit, cum să transforme valorile credinţei în puteri spirituale actuale şi regenera-

1. Din „Cuvântul înainte" al traducătorului, în *Filocalia,* vol. I, Sibiu, 1946, p. VIII.
2. *Ibidem.*

toare ale omului lăuntric. „N-ajunge să-i spui omului în cuvinte duioase să viețuiască după voia lui Dumnezeu, ci trebuie să-l îndrumi pas cu pas cum să se izbăvească de „uriașii păcatului", care îi pun tot felul de piedici, și cum să procedeze pentru a se întări în viața virtuoasă..."[3].

De această fină și precisă lucrare de susținere și călăuzire duhovnicească în urcușul interior spre treptele curățirii de patimi, luminării și desăvârșirii spirituale în Hristos Domnul se pot folosi acum, prin cercetarea cu multă luare-aminte a *Filocaliei* române, toți cei ce năzuiesc spre bucuria împlinirii acestei porunci dumnezeiești: *„Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este"* (Matei 5, 48).

Deși aparțin unor veacuri diferite, care se întind pe parcursul unui mileniu (sec. IV – XIV), toți sfinții autori din *Filocalie* se află într-un consens deplin în privința științei mijloacelor, căilor și nevoințelor care conduc, prin deprinderea treptată a virtuților, culminând cu nepătimirea și dragostea, la atingerea doritei și fericitei asemănări cu Dumnezeu. Potrivit acestei științe a Sfinților Părinți, curățirea și *„înnoirea minții"* (Rom. 12, 2) prin pomenirea continuă și cu simțire a lui Dumnezeu este fundamentală, fiindcă fără truda rugăciunii neîncetate (cf. I Tes. 5, 17), fără trezvie și discernământ în fața tălăzuirii necontenite a gândurilor, așadar fără paza și liniștirea minții, lupta împotriva patimilor și a întunecatelor puteri care le stârnesc și le ințețesc este de neconceput și neroditoare. Despre această înaltă cunoștință spirituală, dar și despre condiția esențială a înaintării noastre pe calea eliberării interioare prin împlinirea cu fapta a celor învățate de la Părinți, aflăm cu prisosință din acest prim volum al *Filocaliei* române. De aceea și zice Sfântul Marcu Ascetul: *„Domnul e ascuns în poruncile Sale. Și cei ce-L caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor"*[4].

Cu convingerea că toți cei ce vor primi și vor urma învățăturile filocalice, sub atenta povățuire a unui părinte duhovnicesc încercat, vor ajunge să cunoască din propria lor experiență spirituală adevărata semnificație a cuvântului *filocalie* – aceea de iubire de Hristos și de lumina Sa necreată, de slava Sa negrăită, binecuvântăm publicarea acestei noi ediții a primului volum al *Filocaliei* române, în colecția de «Scrieri complete» dedicată Părintelui nostru Profesor Dumitru Stăniloae.

† DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La sărbătoarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, 2008.

---

3. *Ibidem.*
4. *Despre legea duhovnicească,* 190, p. 298.

SFÂNTUL ANTONIE CEL MARE

Viaţa şi scrierile Sfântului Antonie cel Mare

Sfântul Antonie a fost cel dintâi monah care s-a retras în pustie, fiind urmat de mai mulţi ucenici. Viaţa lui, care a umplut de uimire lumea din acea vreme, a fost descrisă de Sfântul Atanasie, patriarhul Alexandriei.

Născut într-un sat din Egiptul de Mijloc, după moartea părinţilor săi, ţărani cu bună stare, Antonie s-a hotărât, pe la vârsta de 18-20 de ani, să vândă tot ce moştenise, să împartă săracilor şi să-şi închine viaţa Domnului. Aceasta s-a întâmplat pe la anul 270 după Hristos. La început nu s-a depărtat prea mult de locurile în care trăiau oameni. Câtăva vreme i-a slujit drept adăpost un mormânt gol. Pe urmă, crescându-i dorinţa după singurătate, s-a retras în munţii nisipoşi de pe malul drept al Nilului. Mai târziu a părăsit şi acest loc, şi pe monahii care se strânseseră în jurul lui şi s-a dus în mijlocul pustiei din preajma Mării Roşii, de unde venea numai la anumite răstimpuri pentru a da sfaturi pelerinilor care alergau să i le ceară. A murit la 356 şi a fost înmormântat într-un loc necunoscut, neavând lângă el decât doi oameni de încredere, cărora le-a poruncit să nu descopere locul mormântului.

Ca scrieri adevărate ale lui au fost dovedite până acum şapte scrisori, amintite încă de Sfântul

Ieronim[1]. Aceste şapte epistole le avem tipărite (în Migne, *Patrologia Graeca,* tom. 40) în două redacţii, ambele în traducere latină. Prima redacţie (col. 977-1000) e o traducere a lui Symphorian Champerius, de la 1516, după un manuscris grec, care n-a fost indicat şi a rămas necunoscut. O a doua, care cuprinde un text mai larg, tradus de pe un manuscris arab, o formează primele şapte epistole din cele douăzeci, date toate sub numele lui Antonie (col. 999-1066), din care însă pe cele treisprezece din urmă (col. 1016-1066) Klejna le-a dovedit că sunt ale lui Ammonas, ucenicul şi urmaşul lui Antonie la conducerea chinoviei de la Pispir. În timpul mai nou a început să fie descoperit şi textul copt, cel original, al unora din aceste epistole.

O. Bardenhewer *(Geschicte der altkirchlichen Literatur,* vol. 3, ed. 2, p. 81) scria la 1923, până nu se dovedise că aceste epistole sunt ale lui Antonie, că ele nu pot fi ale lui şi din motivul că sunt prea de cuprins general şi lipsite de putere şi de sevă ca să fie de la marele ascet.

Cum stăm însă cu autenticitatea celor 170 de capete pe care Nicodim Aghioritul, care a trăit la sfârşitul veacului al 18-lea, le-a aşezat în fruntea *Filocaliei?* Nici Bardenhewer, nici Viller-Rahner, din care iau aceste însemnări, nu le pomenesc între scrierile atribuite lui Antonie. Ele nu se cuprind nici în *Patrologia* lui Migne. Nu ştim, de asemenea, după ce manuscris le-a luat

---

1. Dovada a făcut-o F. Klejna, "Antonius und Ammonas. Eine Untersuchung über Herkunft und Eigenart der ältesten Mönchbriefe", în *Zeitschrift für katholische Theologie* 62 (1938), 309-348. (Cf. Marcel Viller, SJ, und Karl Rahner, SJ, *Aszese und Mystik in der Väterzeit,* Fr. i. Br., Herder, 1939, p. 89).

Nicodim Aghioritul. Ne dă aceasta dreptul să afirmăm cu siguranţă că nu sunt ale Sfântului Antonie? Nu, acest drept nu-l avem. Chiar dacă azi ele nu s-ar mai găsi în niciun manuscris ascuns pe cine ştie unde, Nicodim Aghioritul le-a luat sigur din vreun manuscris care s-a putut pierde. Faptul că aceste capete au şi ele acelaşi caracter general nu poate fi un argument sigur că nu sunt ale lui Antonie, cum nu e nici pentru epistole. Oarecari înrudiri interne între aceste capete şi epistole se pot constata, deşi ele sunt o lucrare deosebită, cu propriul ei cuprins. Asemenea înrudiri am avea, de pildă, în ideea de "om raţional", pe care o folosesc şi capetele, şi epistolele; în preţul ce se pune şi în unele, şi în altele pe "deosebirea între bine şi rău", pe caracterizarea lui Dumnezeu ca "medic" ş.a.m.d.

ALE CELUI DINTRE SFINŢI
PĂRINTELUI NOSTRU
ANTONIE CEL MARE

Învăţături despre viaţa morală a oamenilor şi despre buna purtare, în 170 de capete

1. Oamenii se socotesc raţionali. Însă pe nedrept, căci nu sunt raţionali. Unii au învăţat cuvintele şi cărţile vechilor înţelepţi. Dar raţionali sunt numai aceia care au sufletul raţional, pot să deosebească ce este binele şi ce este răul, se feresc de cele rele şi vătămătoare sufletului şi toată grija o au spre cele bune şi folositoare sufletului; iar acestea le săvârşesc cu multă mulţumire către Dumnezeu. Numai aceştia trebuie să se numească oameni raţionali.

2. Omul cu adevărat raţional are o singură grijă: să asculte de Dumnezeul tuturor şi să-I placă; şi numai la aceasta îşi deprinde sufletul său: cum să-I placă lui Dumnezeu, mulţumindu-I pentru o aşa de mare purtare de grijă şi pentru cârmuirea tuturor, orice soartă ar avea el în viaţă. Pentru că e nepotrivit să mulţumim pentru sănătatea trupului doctorilor, care ne dau leacuri amare şi neplăcute, iar lui Dumnezeu să nu-I mulţumim pentru cele ce ni se par nouă grele şi să nu cunoaştem că toate ni se întâmplă cum trebuie, spre folosul nostru şi după purtarea Lui de grijă. Căci în cu-

noştinţa şi credinţa cea către Dumnezeu stau mântuirea şi desăvârşirea sufletului.

3. Am primit de la Dumnezeu puteri virtuoase şi foarte mari: înfrânarea, suferirea răului, neprihănirea, stăruinţa, răbdarea şi cele asemenea, care ne ajută să ne împotrivim şi să luptăm împotriva celor rele. Având la îndemână puterile acestea şi punându-le la lucru, socotim că nimic nu ni se mai întâmplă neplăcut, dureros sau nesuferit. Credem atunci că toate-s omeneşti şi se biruiesc de virtuţile noastre. Nu se gândesc la aceasta însă cei neînţelegători; de aceea ei nici nu pricep că toate ni se fac spre bine şi precum se cuvine pentru folosul nostru, ca să strălucească virtuţile noastre şi să ne încununăm de la Dumnezeu.

4. Când vei socoti câştigarea banilor şi multul lor folos ca pe-o amăgire vremelnică, vei cunoaşte că petrecerea cea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu e altceva decât bogăţia. Gândindu-te la aceasta cu încredinţare şi cu ţinere de minte, nu vei suspina, nu vei plânge, nu vei învinui pe nimeni, ci pentru toate vei mulţumi lui Dumnezeu. Nu te vei clăti văzând pe cei mai răi ca tine rezemându-se pe bani şi pe socoteli, căci foarte rea patimă a sufletului sunt pofta, părerea şi neştiinţa.

5. Omul cu judecată, luând aminte la sine, cumpăneşte cele ce i se cuvin şi-i sunt spre folos. Acela cugetă care lucruri sunt folositoare pentru firea sufletului său şi care nu. Aşa se fereşte el de cele nepotrivite, care i-ar vătăma sufletul şi l-ar despărţi de nemurire.

6. Cu cât cineva are viaţa mai măsurată, cu atât e mai fericit, că nu se grijeşte de multe: de slujitori, de lucrători, de pământuri şi de avuţia dobitoacelor. Căci

ţintuindu-ne de acestea ne vom îneca în greutăţile legate de ele şi vom învinui pe Dumnezeu. Iată cum din pofta noastră cea de voie se adapă moartea şi cum rătăcim în întunericul unei vieţi cu păcate, necunoscându-ne pe noi înşine.

7. Să nu zică cineva că este cu neputinţă omului să ajungă la viaţa cea virtuoasă, ci numai că aceasta nu este uşor, cu toate că nici cei ce au dobândit-o nu sunt pe deplin lămuriţi asupra acestui lucru. De viaţa virtuoasă se împărtăşesc toţi oamenii cuvioşi, precum şi cei cu minte iubitoare de Dumnezeu. Căci mintea cea de rând este lumească şi schimbăcioasă, răsărind şi gânduri bune, şi rele, ba şi firea şi-o schimbă, aplecându-se spre cele trupeşti. Mintea cea iubitoare de Dumnezeu însă pedepseşte păcatul, care se naşte în oameni cu voia lor, în urma trândăviei.

8. Cei proşti şi neiscusiţi iau în râs cuvintele şi nu vor să le asculte dacă acestea mustră nepriceperea lor, ci vor ca toţi să fie întru toate asemenea lor. La fel şi cei desfrânaţi se silesc să-i arate pe ceilalţi toţi mai răi decât dânşii, socotind să vâneze pe seama lor nevinovăţia, din pricina mulţimii relelor. Dacă într-un suflet slab se află păcatele acestea: desfrânarea, mândria, lăcomia nesăturată, mânia, neastâmpărarea limbii, furia, uciderea, tânguirea, pizma, pofta, răpirea, durerea, minciuna, plăcerea, lenea, întristarea, frica, boala, ura, învinuirea, neputinţa, rătăcirea, neştiinţa, înşelarea şi uitarea de Dumnezeu, sufletul acela se întinează şi se pierde. Căci prin acestea şi prin cele asemenea acestora se osândeşte sărmanul suflet care s-a despărţit pe sine de Dumnezeu.

9. Cei ce vor să se deprindă în viaţa cea virtuoasă, cuvioasă şi preamărită nu trebuie judecaţi după obiceiurile sau după petrecerea cea mincinoasă de până acum. Ci, asemenea pictorilor şi sculptorilor, îşi vor dovedi din faptele înseşi petrecerea cea aleasă şi plăcută lui Dumnezeu. Nu fug ei de toate plăcerile păcătoase ca de nişte curse?

10. Cel bogat şi de neam ales, dar fără îndrumarea duhovnicească şi fără curăţia vieţii, nefericit este în ochii care cugetă drept; precum fericit este săracul sau robul – după soartă – , dar împodobit cu învăţătură şi cu virtute. Căci, după cum străinii rătăcesc drumurile, aşa şi cei ce nu grijesc de viaţa cea virtuoasă se rătăcesc şi se pierd amăgindu-se de poftă.

11. Cel ce poate îmblânzi pe cei neînvăţaţi ca să iubească învăţătura şi îndreptarea făcător de om trebuie să se numească. Asemenea şi aceia care îndreaptă pe cei desfrânaţi către petrecerea cea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu, ca unii ce schimbă alcătuirea oamenilor. Căci blândeţea şi înfrânarea sunt fericire şi nădejde bună pentru sufletul oamenilor.

12. Se cuvine ca oamenii să se nevoiască să-şi îndrepteze viaţa şi obiceiurile după adevăr şi cuviinţă. Căci împlinind ei acest lucru, cunosc uşor cele dumnezeieşti. Cine cinsteşte pe Dumnezeu din toată inima şi credinţa, pe acela şi Dumnezeu îl ajută ca să-şi stăpânească mânia şi pofta. Căci pricină a tuturor relelor sunt pofta şi mânia.

13. Om se numeşte sau cel raţional, sau cel ce îngăduie să fie îndreptat. Cel ce nu poate fi îndreptat este neom, căci aceasta se află numai la neoameni. Iar de unii ca aceştia trebuie să fugim, căci celor ce

trăiesc laolaltă cu păcatul nu li se îngăduie să se afle niciodată printre cei nemuritori.

14. Raţiunea ne face vrednici să ne numim oameni. Iar de nu o avem pe aceasta, numai cu glasul şi cu forma mădularelor ne deosebim de dobitoace. Să recunoască omul cu mintea întreagă că este nemuritor, şi va urî toată pofta cea păcătoasă, care se face între oameni pricină de moarte.

15. După cum fiecare meşteşug îşi arată puterea înfrumuseţând materialele supuse lui, ca de pildă unul prelucrând lemnul, altul arama, altul argintul sau aurul, tot aşa şi noi trebuie să ne arătăm că suntem oameni cu adevărat raţionali prin deprinderea întru viaţa virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu, şi nu numai prin forma trupului. Iar sufletul cu adevărat raţional şi iubitor de Dumnezeu îndată pricepe toate ale vieţii, câştigă îndrumarea plină de dragoste a lui Dumnezeu, Îi mulţumeşte cu adevărat şi către El îşi are tot zborul şi toată cugetarea.

16. După cum corăbierii cârmuiesc corabia cu grijă ca să n-o izbească de vreo stâncă văzută sau nevăzută, aşa şi cei ce se silesc spre viaţa duhovnicească trebuie să cerceteze cu frică ce trebuie să facă şi ce să nu facă. De asemenea, să creadă că legile lui Dumnezeu le sunt de folos, tăind de la suflet toate gândurile păcătoase.

17. După cum cârmacii şi cei ce ţin frânele cu sârguinţă şi cu luare-aminte ajung la ţintă, tot aşa cei ce se silesc spre viaţa cea dreaptă şi virtuoasă trebuie să meargă pe cale cu sârguinţă şi cu grijă, precum se cuvine şi după cum e voia lui Dumnezeu. Cel ce vrea şi cugetă că se poate aceasta, crezând îşi face loc în nemurire.

18. Să socoteşti liberi nu pe cei ce din întâmplare sunt liberi, ci pe cei liberi după viaţă şi după deprinderi. Nu se cade să numeşti liberi, întru adevăr vorbind, pe boierii care sunt răi şi desfrânaţi, căci aceştia sunt robi patimilor trupeşti. Liber şi fericit este numai sufletul fără prihană şi izbăvit de cele vremelnice.

19. Dă-ţi seama că trebuie să te arăţi oamenilor neîncetat. Dar prin purtarea cea bună şi prin fapte. Căci şi bolnavii află şi cunosc pe doctorii binefăcători şi izbăvitori nu din vorbe, ci din fapte.

20. Iată semnele după care se cunoaşte un suflet raţional şi virtuos: privirea, mersul, glasul, râsul, ocupaţiile şi întâlnirile cu oamenii. Căci toate acestea se îndreptează spre tot mai multă cuviinţă. Mintea lor cea iubitoare de Dumnezeu li se face străjer treaz şi închide intrarea patimilor şi a ruşinoaselor aduceri-aminte.

21. Cercetează şi probează cele ale tale, deoarece căpeteniile şi stăpânitorii numai peste trup au stăpânire, nu şi peste suflet. Acest lucru să-ţi fie totdeauna în grijă. Deci dacă poruncesc ucideri, sau fărădelegi, sau nedreptăţi vătămătoare de suflet, nu trebuie să li te supui, chiar de ţi-ar chinui trupul. Căci Dumnezeu a creat sufletul liber şi de sine stăpânitor în cele ce le face, bine sau rău.

22. Sufletul raţional caută să fugă de calea neumblată, de îngâmfare, de mândrie, de înşelăciune, de pizmă, de răpire şi de cele asemenea, care sunt fapte ale dracilor şi ale alegerii celei rele. Căci pe toate le biruie cu sârguinţă şi cu grijă stăruitoare omul a cărui poftă nu tinde spre plăcerile cele de jos.

23. Cei ce s-au deprins cu viaţa duhovnicească puţin, dar nu desăvârşit, se izbăvesc de primejdii şi nu

au trebuinţă de păzitori; iar dacă biruiesc pofta întru toate, află cu uşurinţă calea către Dumnezeu.

24. Omul raţional nu are lipsă de cuvântări multe, ci numai de câte trebuie ca să afle voia lui Dumnezeu. Astfel ajunge omul iarăşi la viaţa şi lumina veşnică.

25. Cei ce caută viaţa cea virtuoasă şi iubitoare de Dumnezeu trebuie să se izbăvească de înalta părere de sine şi de toată slava cea deşartă şi mincinoasă şi să se silească spre buna îndreptare a vieţii şi a socotinţei. Căci mintea neschimbăcioasă şi iubitoare de Dumnezeu este suire şi cale către Dumnezeu.

26. Învăţarea de vorbe nu foloseşte nimic dacă lipseşte purtarea sufletului cea plăcută lui Dumnezeu. Dar pricina tuturor relelor este amăgirea, şi rătăcirea, şi necunoştinţa lui Dumnezeu.

27. Grija de viaţa duhovnicească şi sârguinţa sufletului fac pe oameni buni şi iubitori de Dumnezeu. "Căci tot cel ce caută pe Dumnezeu Îl află" dacă biruie pofta întru toate şi nu scade cu rugăciunea. Unul ca acesta nu se teme de draci.

28. Cei ce se amăgesc cu nădejdile lumeşti şi cunosc până în amănunt ce trebuie să facă pentru viaţa duhovnicească, dar nu fac, se aseamănă cu cei ce împrumută doctoriile şi uneltele medicinii, însă nu ştiu şi nici nu au grijă să facă întrebuinţare de ele. De aceea, să nu învinuim niciodată pricina dintâi, sau pe altcineva pentru păcatele noastre, ci pe noi înşine, căci dacă sufletul vrea să fie trândav, nu poate fi nebiruit.

29. Celui ce nu ştie să deosebească binele de rău nu-i este îngăduit de-a judeca pe cei buni sau pe cei răi. Căci bun este omul care cunoaşte pe Dumnezeu, dar

el nu este bun, nu ştie nimic şi nici nu va şti vreodată. Căci calea cunoştinţei lui Dumnezeu este bunătatea.

30. Omul bun şi iubitor de Dumnezeu nu mustră pe oameni pentru rele când sunt de faţă; iar în dos nu-i bârfeşte. Dar nici celor ce încearcă să-i grăiască de rău nu le îngăduie.

31. În cuvântări orice asprime să lipsească. Pentru că sfiala şi neprihănirea ştiu să înfrumuseţeze pe oamenii cu judecată mai mult ca pe fecioare, căci mintea iubitoare de Dumnezeu este o lumină care învăluie sufletul cum învăluie soarele trupul.

32. La fiecare din patimile ce se năpustesc asupra sufletului tău adu-ţi aminte că cei ce cugetă drept şi vor să-şi pună ale lor la loc de siguranţă nu socotesc averea stricăcioasă a banilor ca un lucru plăcut, ci cunoştinţele cele drepte şi adevărate. Acestea îi fac pe ei fericiţi. Căci bogăţia e furată şi răpită de cei mai puternici. Dar virtutea sufletului este singura avere sigură, care nu e furată şi care după moarte mântuieşte pe cei ce au dobândit-o. Iar pe cei ce cugetă aşa nu-i va amăgi nălucirea bogăţiilor şi a celorlalte plăceri.

33. Nestatornicii şi nepricepuţii să nu ispitească pe cei înţelepţi. Iar înţelept este bărbatul ce place lui Dumnezeu, care vorbeşte puţine şi pe cele de trebuinţă şi plăcute lui Dumnezeu.

34. Cel ce urmăreşte vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu grijeşte de virtuţile sufletului, căci acestea sunt bogăţia şi hrana sa veşnică. De cele vremelnice se împărtăşeşte numai pe cât se poate, după cum dă şi voieşte Dumnezeu, folosindu-se cu mulţumire şi bucurie de ele, oricât de smerite ar fi. Mâncarea scumpă hrăneşte numai trupul; cunoştinţa de Dumnezeu

însă, înfrânarea, bunătatea, facerea de bine, buna cinstire şi blândeţea, acestea îndumnezeiesc sufletul.

35. Acei stăpânitori care silesc oamenii la fapte ce nu sunt la locul lor şi vatămă sufletul nu au stăpânire şi peste suflet, care este zidit cu voie liberă. Ei pot lega trupul, dar nu voia slobodă. Peste aceasta omul raţional este stăpân cu voia lui Dumnezeu, Cel ce l-a zidit, Care este mai tare decât toată stăpânirea, sila şi puterea.

36. Cei ce socotesc nefericire pierderea banilor, a copiilor, a slugilor, sau a oricărui alt lucru, să ştie întâi că trebuie a se mulţumi cu cele date de Dumnezeu; iar când trebuie să le dea înapoi, să fie gata a face aceasta cu recunoştinţă, întru nimic scârbindu-se pentru lipsirea de ele, mai bine zis pentru înapoierea lor. Căci după ce s-au folosit de cele ce nu erau ale lor, le-au dat iarăşi înapoi.

37. Bun lucru este să nu-şi vândă omul voia lui cea liberă gândindu-se la câştigul de bani, chiar de i s-ar da foarte mulţi. Căci ca visul sunt cele lumeşti; iar nălucirile bogăţiei sunt neînsemnate şi de scurtă vreme.

38. Adevăraţii oameni aşa să se sârguiască a vieţui întru iubirea de Dumnezeu şi întru virtute, încât să strălucească viaţa lor virtuoasă printre ceilalţi oameni precum străluceşte şi se vede bucăţica de porfiră adaosă ca o podoabă la o haină albă. Căci în chipul acesta ei se îngrijesc tot mai mult de virtuţile sufletului.

39. Oamenii cuminţi trebuie să-şi cerceteze puterea lor şi măsura la care a ajuns virtutea sufletului lor, fiindcă trebuie să se pregătească să dea război cu patimile ce le dau năvală potrivit cu puterea din ei, dăruită lor după fire de Dumnezeu. Împotriva ispitirii de frumuseţe străină şi a oricărei pofte stricătoare de su-

flet ne ajută înfrânarea; împotriva durerilor şi a lipsurilor, tăria; iar împotriva ocărilor şi a mâniei, răbdarea; şi aşa pentru toate.

40. Este cu neputinţă să se facă cineva dintr-odată bărbat bun şi înţelept. Trebuie gând stăruitor, vieţuire, încercare, vreme, nevoinţă şi dor după lucrul cel bun. Iar omul bun şi iubitor de Dumnezeu, care cu adevărat cunoaşte pe Dumnezeu, nu încetează a face din belşug toate câte plac lui Dumnezeu. Dar astfel de oameni se găsesc rar.

41. Nu se cuvine ca cei mai slăbuţi cu firea să deznădăjduiască şi să părăsească vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu şi să o dispreţuiască aşa, ca pe una ce nu ar putea fi ajunsă, nici înţeleasă de ei. Căci chiar de nu vor putea ajunge la culmea virtuţii şi mântuirii, prin sârguinţă şi dorinţă totuşi se fac mai buni sau în niciun caz mai răi. Iar acest folos al sufletului nu este mic.

42. Omul, după partea raţională, e în legătură cu puterea aceea negrăită şi dumnezeiască; iar după trup, se înrudeşte cu dobitoacele. Dar puţini sunt oamenii desăvârşiţi şi raţionali care se sârguiesc după înrudirea cu Dumnezeu şi cu Mântuitorul, iar aceasta o arată prin fapte şi viaţă virtuoasă. Cei mai mulţi dintre oameni, mărunţi la cuget, părăsind acea dumnezeiască şi nemuritoare înfiere, se coboară la rudenia moartă, nefericită şi de scurtă vreme a trupului. Ei cugetă, asemenea dobitoacelor, cele ale trupului şi, aprinzându-se de plăceri, se îndepărtează de Dumnezeu. Ei trag sufletul din ceruri în prăpastie, departe de voirile sale.

43. Bărbatul cu judecată, gândindu-se la rudenia sa cu Dumnezeu, nu prinde niciodată dragoste de nimic

pământesc sau josnic, ci își are mintea întru cele cerești și veșnice. El cunoaște că voia lui Dumnezeu, Făcătorul tuturor bunătăților și Izvorul bunurilor veșnice, este să se mântuiască tot omul.

44. Când afli pe vreunul gâlcevindu-se și luptându-se împotriva adevărului și a lucrului vădit, pune capăt gâlcevii părăsind pe unul ca acela, fiindcă și-a împietrit cu totul mintea. Căci precum apa cea rea strică vinul cel bun, așa și vorbirea cu vrajbă strică pe cei virtuoși cu viața și cu socotința.

45. Dacă întrebuințăm orice sârguință și iscusință ca să scăpăm de moartea trupească, atunci cu atât mai vârtos suntem datori să ne străduim să scăpăm de moartea sufletească, pentru că cel ce voiește să se mântuiască nicio piedică nu are, fără numai negrija și lenea.

46. Cei ce pricep cu anevoie cele de folos, oricât de limpede ar fi spuse, sunt socotiți bolnavi. Iar cei ce înțeleg adevărul, dar îi stau împotrivă fără rușine, și-au omorât rațiunea și și-au sălbăticit purtările. Unii ca aceștia nu-L cunosc pe Dumnezeu și nu li s-a luminat sufletul.

47. Dumnezeu a adus cu cuvântul la viață genurile dobitoacelor pentru a fi întrebuințate după rânduială: unele spre mâncare, altele spre slujbă. Iar pe om l-a zidit ca să fie privitor și tâlcuitor recunoscător al lor. De aceea, să se străduiască oamenii ca nu cumva, nevăzând și neînțelegând pe Dumnezeu și lucrurile Sale, să moară ca fiarele cele necuvântătoare. Trebuie să cunoască omul că Dumnezeu toate le poate și că nimic nu poate sta împotriva Celui ce toate le poate, ci din nimic le-a făcut pe toate câte le-a voit și le face cu cuvântul Său spre mântuirea oamenilor.

48. Cele din cer sunt nemuritoare pentru bunătatea ce este într-însele; cele de pe pământ însă au ajuns muritoare pentru aplecarea de bună voie spre răutate. Iar aceasta vine în cei fără de minte pentru lenea lor şi pentru că nu-L cunosc pe Dumnezeu.

49. Moartea, de-o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavând-o în minte, moarte îi este. Dar nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoştinţa de Dumnezeu. Aceasta este primejdioasă sufletului.

50. Păcatul este o patimă a materiei. De aceea e cu neputinţă să se nască trup fără păcat. Dar sufletul raţional, ştiind aceasta, se scutură de greutatea materiei, în care zace păcatul. Uşurându-se de o astfel de greutate cunoaşte pe Dumnezeul tuturor, iar la trup priveşte atent ca la un vrăjmaş şi nu mai crede ale lui. Aşa se încununează sufletul de la Dumnezeu, ca unul ce a biruit patimile păcatului şi ale materiei.

51. Sufletul care cunoaşte păcatul îl urăşte ca pe o fiară atotputuroasă. Dar dacă nu-l cunoaşte, îl iubeşte. Acesta duce apoi în robie pe îndrăgitorul lui, iar nefericitul acela nu-şi vede interesul său şi nu-l înţelege, ci socoate că se împodobeşte cu păcatul şi se bucură.

52. Sufletul curat, bun fiind, se luminează de Dumnezeu. Atunci mintea cugetă cele bune şi dă naştere cuvintelor iubitoare de Dumnezeu. Dar dacă se întinează sufletul de patimi, Îşi întoarce Dumnezeu faţa de către el, mai bine zis sufletul însuşi se desparte pe sine de Dumnezeu. Atunci vrăjmaşii draci intră în cuget şi pun înaintea sufletului fapte necuviincioase: preacurvii, ucideri, răpiri, profanări de cele sfinte şi cele asemenea, câte sunt lucruri ale dracilor.

53. Cei ce cunosc pe Dumnezeu sunt plini de toată bunăvoinţa şi, dorind cele cereşti, dispreţuiesc cele pământeşti. Unii ca aceştia nu plac la mulţi, dar nici lor nu le plac multe. De aceea sunt nu numai urâţi, ci şi luaţi în râs de mulţi smintiţi. Ei însă rabdă toate în sărăcie, ştiind că cele ce le par multora rele pentru ei sunt bune. Căci cel ce înţelege cele cereşti crede lui Dumnezeu, ştiind că toate sunt făpturile voii Lui. Cel ce însă nu le înţelege nu crede niciodată că lumea este zidirea lui Dumnezeu şi că a fost făcută pentru mântuirea omului.

54. Cei umpluţi de răutate şi ameţiţi de neştiinţă nu cunosc pe Dumnezeu şi n-au trezvia sufletului. Căci Dumnezeu nu poate fi văzut, ci numai înţeles cu mintea, fiind cât se poate de învederat în cele văzute, aşa, ca sufletul în trup. Pentru că precum trupul nu poate fiinţa fără suflet, aşa toate cele ce se văd şi sunt nu pot fiinţa fără Dumnezeu.

55. De ce a fost făcut omul? Ca înţelegând făpturile lui Dumnezeu, să-L vadă dintr-însele şi să preamărească pe Cel ce le-a zidit pentru om. Iar mintea cea plăcută lui Dumnezeu este un bun nevăzut, dăruit de Dumnezeu celor vrednici, în urma purtării celei bune.

56. Liber este omul care nu slujeşte patimilor, ci cu înţelepciune şi cu înfrânare îşi stăpâneşte trupul şi se îndestulează, plin de mulţumire, cu cele dăruite de Dumnezeu, chiar de ar fi foarte puţine. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu şi sufletul, dacă vor cugeta la fel, vor împăciui şi trupul întreg, chiar de n-ar vrea acesta. Deoarece când vrea sufletul, toată tulburarea trupului se stinge.

57. Cei ce nu sunt mulţumiţi cu cele ce le au la îndemână pentru trai, ci poftesc mai mult, se fac robi patimilor, care apoi tulbură sufletul şi îi insuflă gânduri şi închipuiri că cele ce le au sunt rele. Şi după cum hainele mai mari decât măsura împiedică la mişcare pe cei ce se luptă, aşa şi dorinţa avuţiei peste măsură împiedică sufletele să lupte sau să se mântuiască.

58. Starea în care se află cineva fără să vrea îi este şi pază, şi osândă. Deci îndestulează-te cu cât ai, ca nu cumva, purtându-te cu nemulţumire, să te pedepseşti singur fără să simţi. Iar calea spre aceasta este una singură: dispreţuirea celor pământeşti.

59. După cum ne-a dat Dumnezeu vederea ca să cunoaştem cele ce se văd, ce e alb şi ce e negru, aşa ne-a dat şi judecată ca să deosebim cele folositoare sufletului. Iar pofta, despărţindu-se de judecată, naşte plăcerea şi nu îngăduie sufletului mântuirea sau unirea cu Dumnezeu.

60. Nu cele ce se fac după fire sunt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia. Nu e păcat a mânca, ci a mânca nemulţumind, fără cuviinţă şi fără înfrânare. Căci eşti dator să ţii trupul în viaţă, însă fără niciun gând rău. Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pizmă, cu mândrie şi cu poftă. E păcat însă a nu asculta liniştit, ci cu mânie. Nu e păcat neînfrânarea limbii la mulţumire şi rugăciune, dar e păcat la vorbirea de rău. E păcat să nu lucreze mâinile milostenie, ci ucideri şi răpiri. Şi aşa fiecare din mădularele noastre păcătuieşte când din slobodă alegere lucrează cele rele în loc de cele bune, împotriva voii lui Dumnezeu.

61. De cumva te îndoieşti că Dumnezeu vede tot ce se face, gândeşte-te că tu, om fiind şi pământ, poţi

vedea deodată în mai multe locuri. Înţelege dar cu cât mai mult poate aceasta Dumnezeu, Care toate le vede, până la grăuntele de muştar, ca Unul ce tuturor le dă viaţă şi pe toate le hrăneşte precum voieşte.

62. Când închizi uşile cămării tale şi eşti singur, cunoaşte că este cu tine îngerul rânduit de Dumnezeu fiecărui om. Elinii îl numesc demonul propriu. Acesta, fiind neadormit şi neputând fi înşelat, este pururea cu tine, toate văzându-le, fără să fie împiedicat de întuneric. Dar cu el este şi Dumnezeu, Cel ce Se află pretutindeni. Căci nu este vreun loc sau vreo materie în care nu este Dumnezeu, ca Cel ce e mai mare ca toţi şi pe toţi îi cuprinde în mâna Sa.

63. Dacă ostaşii păstrează credinţă cezarului fiindcă le dă hrană, cu cât mai vârtos suntem datori noi a ne sili să mulţumim neîncetat, cu netăcute guri, şi să plăcem lui Dumnezeu, Celui ce toate le-a făcut pentru om?

64. Recunoştinţa către Dumnezeu şi vieţuirea cea bună este roada omului care place lui Dumnezeu. Şi precum roadele pământului nu se coc într-un ceas, ci după vreme şi ploi şi îngrijire, aşa şi roadele oamenilor se fac minunate prin nevoinţă, prin luare-aminte, prin stăruinţă de vreme îndelungată, prin înfrânare şi prin răbdare. Iar dacă făcând aceasta îţi vei părea vreodată evlavios, nu-ţi crede ţie câtă vreme eşti în trup, ci socoteşte că nimic din ale tale nu e plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci să ştii că nu e uşor omului să păzească nepăcătuirea până la sfârşit.

65. Nimic nu cinstesc oamenii mai mult decât cuvântul. Aşa de puternic este cuvântul, că printr-însul şi prin mulţumire slujim lui Dumnezeu; iar folosind cuvânt netrebnic sau cu sunet urât, ne osândim sufletul.

Deci este lucru de om nesimţitor ca cineva să învinuiască naşterea sa ori pe alţii pentru că păcătuieşte. Căci el se slujeşte cu slobodă alegere de cuvântul sau de fapta rea.

66. Dacă ne străduim să ne vindecăm de patimile trupului de teamă să nu ne râdă lumea, cu atât mai vârtos să ne străduim a ne vindeca de patimile sufletului, ca unii ce avem să fim judecaţi înaintea feţei lui Dumnezeu, unde e bine să nu ne aflăm fără cinste sau vrednici de batjocură. Căci având voia liberă, dacă nu voim să săvârşim faptele rele, atunci când le dorim, putem face aceasta şi stă în puterea noastră să vieţuim plăcând lui Dumnezeu; şi nimeni nu ne va putea sili vreodată să facem vreun rău dacă nu vrem. Şi aşa luptându-ne, vom fi oameni vrednici de Dumnezeu şi vom petrece ca îngerii în ceruri.

67. Dacă vrei, eşti rob patimilor; şi iarăşi dacă vrei, eşti liber să nu te pleci patimilor, fiindcă Dumnezeu te-a făcut cu voie liberă. Iar cel ce biruie patimile trupului se încununează cu nemurirea. Căci de n-ar fi patimile, n-ar fi nici virtuţile, nici cununile dăruite de Dumnezeu celor vrednici dintre oameni.

68. Cei ce cunosc binele, dar nu văd ce le este de folos, îşi orbesc sufletul; iar puterea de a deosebi li s-a împietrit. De aceea, nu trebuie să ne îndreptăm mintea spre aceştia, ca nu cumva să cădem şi noi, în chip silnic, în aceleaşi lucruri, fără băgare de seamă, ca nişte orbi.

69. Nu trebuie să ne mâniem pe cei ce păcătuiesc, chiar de-ar fi făcut crime vrednice de osândă. Ci, pentru dreptatea însăşi, pe cei ce greşesc să-i întoarcem şi să-i certăm, dacă se nimereşte, fie prin ei înşişi, fie

printr-alţii. Dar să ne mâniem sau să ne înfuriem nu se cade, pentru că mânia lucrează dusă de patimă, şi nu de dreptate şi de judecată. De aceea, nu primi să te sfătuiască nici oameni prea miloşi, căci pentru binele însuşi şi pentru dreptate trebuie să cerţi pe cei răi, însă nu pentru patima mâniei.

70. Singură agoniseala sufletului este sigură şi nu poate fi jefuită. Iar aceasta este vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu, şi cunoaşterea şi săvârşirea celor bune. Avuţia însă este povăţuitor orb şi sfetnic fără minte, şi cel ce întrebuinţează bogăţia rău şi pentru desfătare îşi pierde sufletul pe care l-a dus la lipsă de simţire.

71. Se cade ca oamenii sau să nu agonisească nimic de prisos, sau, aflându-se avuţi, să ştie că toate cele din viaţa aceasta sunt după fire stricăcioase, uşor de pierdut, fără preţ şi lesne de frânt. De aceea sunt datori să nu se descurajeze pentru cele ce li se pot întâmpla.

72. Cunoaşte că durerile trupeşti sunt în chip firesc proprii trupului, ca unul ce e pământesc şi stricăcios. Deci sufletul iscusit trebuie să stăruie în mijlocul unor asemenea pătimiri cu răbdare, cu bărbăţie şi cu mulţumire, şi să nu-I bage lui Dumnezeu vină că de ce a făcut trup.

73. Luptătorii de la jocurile olimpice nu se încununează după prima biruinţă, nici după a doua sau a treia, ci când biruie pe toţi cei ce se luptă cu ei. Tot aşa trebuie deci ca tot cel ce vrea să fie încununat de Dumnezeu să-şi deprindă sufletul întru curăţie nu numai în privinţa celor trupeşti, ci şi a câştigurilor, răpirilor, pizmei, hranei, slavei deşarte, grăirii de rău, uciderilor şi celor asemenea.

74. Nu pentru laudă omenească ne-am apucat de vieţuirea curată şi de Dumnezeu iubitoare; ci pentru mântuirea sufletului ne-am ales viaţa virtuoasă. Căci în fiecare zi stă moartea înaintea ochilor noştri; iar cele omeneşti nu le vedem.

75. Stă în puterea noastră a trăi înfrânat, dar a ne îmbogăţi nu stă în puterea noastră! Deci ce vom zice? Avem lipsă de lucirea de scurtă vreme a bogăţiei, pe care nu avem puterea să o agonisim, rămânând doar la simpla dorinţă? O!, ce nebuneşte alergăm, neştiind că înaintea tuturor virtuţilor se află smerenia, precum înaintea tuturor patimilor stau lăcomia pântecelui şi poftirea celor lumeşti.

76. Cei înţelepţi trebuie să-şi amintească neconteniit că răbdând mici şi scurte necazuri în viaţă, după moarte se vor bucura de cea mai mare plăcere şi de fericirea veşnică. Drept aceea, cel ce se luptă cu patimile şi vrea să fie încununat de Dumnezeu, de va cădea, să nu scadă cu sufletul şi să rămână în cădere, lipsit de nădejde. Ci, sculându-se, iarăşi să lupte şi să se străduiască să fie încununat, ridicându-se din cădere, până la ultima suflare. Căci ostenelile trupului sunt arme ale virtuţilor şi se fac mântuitoare sufletului.

77. Necazurile vieţii fac să fie încununaţi de Dumnezeu bărbaţii şi luptătorii vrednici. Deci trebuie să-şi omoare în viaţă mădularele faţă de toate ale vieţii. Căci mortul nu se mai grijeşte niciodată de ceva din ale vieţii.

78. Nu se cuvine ca sufletul raţional şi luptător să se sperie şi să se înfricoşeze îndată de patimile care vin asupra lui, ca nu cumva să fie batjocorit de draci, ca fricos. Căci tulburat de nălucirile lumeşti sufletul iese din ogaşa lui. Să ştim că virtuţile noastre sufleteşti

ni se fac înainte-mergătoare ale bunurilor veşnice, iar păcatele de bunăvoie, pricini ale muncilor.

79. Omul raţional este războit de simţurile trupului său prin patimile sufletului. Iar simţurile trupului sunt cinci: văzul, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul. Prin aceste cinci simţuri căzând ticălosul suflet în cele patru patimi ale sale, se face rob. Iar cele patru patimi ale sufletului sunt: slava deşartă, bucuria, mânia şi frica. Dar luptând omul cu socoteală şi cu înţelepciune, le va birui şi stăpâni desăvârşit şi nu va mai fi războit, ci va primi pace în suflet şi va fi încununat de Dumnezeu ca unul ce a biruit.

80. Dintre cei ce se află într-o ospătărie, unii închiriază paturi; alţii, neputând avea pat şi dormind pe jos, horcăie nu mai puţin ca cei ce dorm în pat. Şi aşteptând măsura nopţii, dimineaţa toţi se duc, lăsând paturile ospătăriei şi luând numai lucrurile lor. Asemenea este şi cu toţi cei ce vin în viaţă: şi cei ce au trăit cu puţine, şi cei ce au vieţuit în slavă şi bogăţie ies din viaţă ca dintr-o ospătărie, neluând nimic din desfătarea şi din bogăţia vieţii, fără numai faptele lor, bune sau rele, săvârşite de ei în viaţa lor.

81. Dacă eşti cumva stăpânitor cu mare putere, să nu ameninţi lesne cu moartea pe cineva, cunoscând că după fire şi tu eşti supus morţii, şi sufletul se dezbracă de trup ca de cea din urmă haină. Aceasta cunoscând-o lămurit, lucrează cu blândeţe şi, făcând bine, mulţumeşte neîncetat lui Dumnezeu. Căci cel ce nu se milostiveşte nu are virtute întru sine.

82. A scăpa de moarte este cu neputinţă. Cunoscând aceasta, oamenii înţelepţi şi deprinşi în virtute şi în cuget iubitori de Dumnezeu primesc moartea fără

suspine, fără frică şi fără plâns, aducându-şi aminte de neînlăturarea ei şi de izbăvirea din relele vieţii.

83. Nu trebuie să urâm pe cei ce au uitat de vieţuirea cea bună şi plăcută lui Dumnezeu şi care nu recunosc dogmele drepte şi iubite de Dumnezeu. Ci mai vârtos să ne fie milă de ei, ca fiind slabi în puterea de-a deosebi lucrurile şi orbi cu inima şi cu înţelegerea. Căci primind răul ca bine, se pierd din pricina neştiinţei şi nu cunosc pe Dumnezeu, sărmanii şi nechibzuiţii de ei.

84. Nu spune mulţimii cuvinte despre evlavie şi bună vieţuire. Nu din pizmă zic, dar socotesc că vei fi luat în râs de cei smintiţi. Căci cel asemenea se bucură de cele asemenea. Iar astfel de cuvinte puţini auzitori găsesc. Mai bine este dar a nu grăi decât ceea ce voieşte Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor.

85. Sufletul pătimeşte împreună cu trupul; dar trupul nu pătimeşte împreună cu sufletul. De pildă, tăindu-se trupul, pătimeşte şi sufletul, iar de va fi trupul tare şi sănătos, se bucură şi sufletul. Dar când înţelege sufletul nu înţelege şi trupul, ci rămâne părăsit în el însuşi. Căci a înţelege este o pătimire a sufletului, ca şi neştiinţa sau mândria, necredinţa, lăcomia, ura, pizma, mânia, nepăsarea, slava deşartă, cinstea, dezbinarea, simţirea binelui. Pentru că cele de felul acesta se lucrează prin suflet.

86. Cugetând la cele despre Dumnezeu, fii evlavios cu prisosinţă, bun, cuminte, blând, darnic după putere, îndatoritor, necertăreţ şi cele asemenea. Căci aceasta este avuţia sufletului, care nu poate fi furată: să placi lui Dumnezeu prin unele ca acestea şi să nu judeci pe nimeni sau să zici: cutare este rău şi a păcătuit; ci mai bine este să-ţi cauţi de păcatele tale şi să

privești în tine purtarea ta, de este plăcută lui Dumnezeu. Căci ce ne privește dacă altul este rău?

87. Cel într-adevăr om se silește să fie evlavios. Iar evlavios este cel ce nu poftește cele străine. Și străine sunt omului toate cele create. Pe toate le disprețuiește, așadar, ca unul ce este chip al lui Dumnezeu. Iar chip al lui Dumnezeu se face omul când viețuiește în chip drept și plăcut lui Dumnezeu. Însă nu e cu putință să se facă aceasta de nu se va lepăda de toate cele din lume. Iar cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu știe tot folosul sufletesc și toată evlavia ce se naște din ea. Bărbatul iubitor de Dumnezeu nu învinuiește pe nimeni pentru păcatele sale. Iată semnul sufletului care se mântuiește.

88. Unii se străduiesc să câștige cu orice preț bogăția vremelnică și iubesc faptele păcatului, nevrând să știe că vine moartea și-și vor pierde sufletul. Ei nu urmăresc, ticăloșii de ei, ce le este de folos și nu se gândesc la ce pătimește omul după moarte din partea păcatului.

89. Păcatul este patimă a materiei; însă nu Dumnezeu este pricina păcatului, ci El a dat omului cunoștință, pricepere și puterea de a deosebi între bine și rău și voie liberă. Ceea ce naște păcatul este negrija și trândăvia oamenilor. Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu; ci prin alegerea cea de bunăvoie s-au făcut dracii răi, ca și cei mai mulți dintre oameni.

90. Omul care viețuiește în evlavie nu îngăduie păcatului să i se furișeze în suflet. Iar lipsind păcatul, nici primejdia, nici vătămarea nu sunt în sufletul acela. Pe unii ca aceștia nu-i stăpânește nici dracul întunecat, nici soarta. Căci Dumnezeu îi izbăvește pe aceștia de rele și ei petrec nevătămați, ca unii ce au ajuns întoc-

mai ca Dumnezeu. Dacă pe un atare om îl laudă oamenii, el râde în sine de cei ce-l laudă; dacă-l grăiesc de rău, nu se apără faţă de cei ce îl defaimă, nici nu se mânie împotriva ocărilor.

91. Răul se prinde de fire ca rugina de aramă şi necurăţia de trup. Însă nici cel care prelucrează arama n-a făcut rugina, nici părinţii, necurăţia trupului. Tot aşa nici răutatea n-a făcut-o Dumnezeu, ci i-a dat omului şi cunoştinţa, şi puterea de a deosebi, ca să fugă de rău, ca unul ce ştie că va fi vătămat şi chinuit de el. Ia seama deci ca nu cumva, văzând pe cineva propăşind în putere şi avere, să-l fericeşti, lăsându-te amăgit de diavolul. Ci adu-ţi îndată moartea înaintea ochilor, şi niciodată nu vei pofti vreun rău sau vreun lucru lumesc.

92. Dumnezeul nostru a dăruit celor din ceruri nemurirea; celor de pe pământ le-a dat prefacerea; şi în toate a rânduit viaţă şi mişcare. Iar toate acestea pentru om. Să nu te amăgească aşadar nălucirea lumească a diavolului, care îţi strecoară gânduri rele în suflet. Ci, aducându-ţi îndată aminte de bunătăţile cereşti, zi întru tine: Dacă vreau, de mine atârnă să biruiesc şi acest război al patimii; dar nu voi birui dacă vreau să-mi fac pofta mea. Nevoieşte-te dar cu ceea ce poate să-ţi mântuiască sufletul.

93. Viaţa este unirea şi legătura minţii cu sufletul şi cu trupul. Iar moartea nu este pierderea celor împreunate, ci stingerea cunoştinţei lor. Căci pentru Dumnezeu toate se păstrează şi după desfacere.

94. Mintea nu este suflet, ci dar de la Dumnezeu, care mântuieşte sufletul. Ea călăuzeşte sufletul şi-l sfătuieşte la ceea ce-i plăcut lui Dumnezeu: să dispreţuiască cele vremelnice, trupeşti şi stricăcioase şi să râv-

nească bunurile cele veşnice, nestricăcioase şi netrupeşti. Ea învaţă pe om să umble în trup, dar să înţeleagă prin minte cele cereşti, cele din jurul lui Dumnezeu şi toate îndeobşte. Mintea iubitoare de Dumnezeu este binefăcătoarea şi mântuitoarea sufletului omenesc.

95. Sufletul coborându-se în trup, îndată se întunecă de întristare şi de plăcere şi se pierde. Întristarea şi plăcerea sunt ca nişte tumori ale trupului. Dar mintea iubitoare de Dumnezeu, lucrând împotrivă, întristează trupul şi mântuieşte sufletul, ca doctorul care taie şi arde trupul.

96. Sufletele care nu sunt ţinute în frâu de raţiune şi nu sunt cârmuite de minte, ca să sugrume, să stăpânească şi să cârmuiască patimile lor, adică întristarea şi plăcerea, se pierd ca dobitoacele cele necuvântătoare, raţiunea fiind târâtă de patimi ca vizitiul biruit de cai.

97. Cea mai mare boală a sufletului, ruina şi pierzania lui, este să nu cunoască pe Dumnezeu, Care a făcut toate pentru om şi i-a dăruit lui mintea şi cuvântul prin care, zburând sus, omul se împreună cu Dumnezeu, înţelegând şi preamărind pe Dumnezeu.

98. Sufletul este în trup, iar în suflet este mintea, şi în minte cuvântul. Prin ele Dumnezeu fiind înţeles şi preamărit face sufletul nemuritor, dându-i nestricăciunea şi fericirea veşnică. Căci Dumnezeu le-a dăruit tuturor făpturilor existenţa numai pentru bunătatea Sa.

99. Dumnezeu făcând pe om cu voie liberă, ca un prea bogat şi bun, i-a dat şi puterea să placă lui Dumnezeu dacă vrea. Iar lui Dumnezeu Îi place să nu fie păcat în om. Dacă între oameni sunt lăudate faptele bune şi virtuţile sufletului cuvios şi iubitor de Dumnezeu şi sunt dispreţuite faptele ruşinoase şi rele, cu

cât mai mult nu va fi aşa la Dumnezeu, Cel ce vrea mântuirea omului?

100. Pe cele bune le primeşte omul de la Dumnezeu. Căci pentru aceasta a şi fost zidit de Dumnezeu. Iar pe cele rele şi le trage sieşi de la sine şi de la păcatul, pofta şi lipsa lui de simţire.

101. Sufletul nesocotit, măcar că e nemuritor şi stăpân peste trup, slujeşte trupului prin plăceri, pentru că nu a înţeles că desfătarea trupului este vătămare sufletului. Fiind nesimţitor şi nebun, se grijeşte de desfătarea trupului.

102. Dumnezeu este bun, omul e rău. Nimic rău nu este în Cer, nimic bun pe pământ. Iar omul cu judecată alege ce este mai bun şi cunoaşte pe Dumnezeul tuturor. Lui Îi mulţumeşte şi pe El Îl laudă. El urăşte trupul încă înainte de moarte şi nu lasă să se împlinească simţirile cele rele, ştiind că ele lucrează pierzarea sa.

103. Bărbatul viclean iubeşte lăcomia şi nesocoteşte dreptatea. El nu ia seama la nestatornicia, la amăgirea şi la vremelnicia vieţii acesteia, nici nu se gândeşte la moarte, că nu primeşte daruri şi că nu poate fi ocolită. Iar dacă e bătrân neruşinat şi fără minte, ca şi un putregai, nu mai foloseşte la nimic.

104. Numai dacă am fost încercaţi de supărări simţim plăcerile şi bucuria. Căci nu bea cu plăcere cel ce n-a însetat şi cu plăcere nu mănâncă cel ce n-a flămânzit; de asemenea, nu doarme cu plăcere cel ce n-a privegheat îndelung şi nu simte bucuria cel ce mai întâi nu s-a întristat. Tot aşa, nu ne vom bucura de bunurile veşnice dacă nu vom dispreţui pe cele vremelnice.

105. Cuvântul este sluga minţii. Căci ce voieşte mintea, aceea tâlcuieşte cuvântul.

106. Mintea vede toate, chiar şi cele din Ceruri. Şi nimic nu o întunecă, fără numai păcatul. Prin urmare, celui curat nimic nu-i este neînţeles, iar cuvântului său nimic nu-i este cu neputinţă de exprimat.

107. Prin trup omul este muritor. Dar prin minte şi cuvânt, nemuritor. Tăcând înţelegi, şi, după ce ai înţeles, grăieşti. Căci în tăcere naşte mintea cuvântul. Şi rostind cuvânt de mulţumită lui Dumnezeu, îţi lucrezi mântuirea.

108. Cel ce vorbeşte fără socoteală nu are minte, căci grăieşte fără să înţeleagă nimic. Cercetează dar ce-ţi este de folos să faci pentru mântuirea sufletului.

109. Cuvântul care are înţeles şi este folositor sufletului este dar al lui Dumnezeu. Iar vorba cea deşartă, care caută să măsoare cerul şi pământul, mărimea soarelui şi depărtarea stelelor, este o născocire a omului care se osteneşte în deşert. Căci căutând cele ce nu folosesc la nimic osteneşte în zadar, ca şi cum ar vrea să scoată apă cu ciurul. Căci este cu neputinţă oamenilor a afla acestea.

110. Nimeni nu vede cerul, nici nu poate să înţeleagă cele dintr-însul fără numai omul care se îngrijeşte de viaţa virtuoasă şi înţelege şi preamăreşte pe Cel ce l-a făcut pe el spre mântuirea şi viaţa omului. Căci bărbatul iubitor de Dumnezeu ştie sigur că nimica nu este fără Dumnezeu şi că El este pretutindeni şi întru toate, ca Unul ce este nemărginit.

111. Precum iese omul din pântecele maicii sale, aşa şi sufletul, gol iese din trup: unul curat şi luminos, altul având petele greşelilor, iarăşi, altul, negru de mulţimea păcatelor. De aceea sufletul raţional şi iubitor de Dumnezeu, aducându-şi aminte şi gândindu-se la

relele de după moarte, vieţuieşte cu evlavie ca să nu fie osândit pentru acelea. Iar cei ce nu cred, fiind nepricepuţi cu mintea, nu se poartă cu evlavie şi păcătuiesc, nesocotind cele de dincolo.

112. Precum după ce ai ieşit din pântece nu-ţi mai aduci aminte de cele de acolo, tot aşa nici după ieşirea din trup nu-ţi mai aduci aminte de cele din trup.

113. Precum după ce ai ieşit din pântece te-ai făcut mai mare la trup, aşa şi după ce vei ieşi curat şi fără prihană din trup vei fi mai mare şi cu totul nestricăcios, petrecând în ceruri.

114. Precum trupul, după ce s-a desăvârşit în pântece, trebuie să se nască, aşa şi sufletul, după ce şi-a plinit în trup măsura hotărâtă lui de Dumnezeu, trebuie să iasă din trup.

115. După cum vei sluji sufletul până ce este în trup, aşa şi el te va sluji pe tine după ce vei ieşi din trup. Căci cel ce şi-a slujit aici trupul bine şi cu desfătări s-a slujit pe sine rău pentru după moarte. Fiindcă şi-a osândit sufletul ca un lipsit de minte.

116. Precum trupul ieşind din pântecele maicii nu poate să se hrănească fiind încă nedesăvârşit, tot astfel şi sufletul când iese din trup, dacă nu şi-a agonisit prin bună vieţuire cunoştinţa de Dumnezeu, nu poate să se mântuiască sau să se unească cu Dumnezeu.

117. Trupul unit cu sufletul iese din întunericul pântecelui la lumină, iar sufletul unindu-se cu trupul e legat de întunericul trupului. De aceea, trebuie să urâm trupul şi să-l strunim ca pe un duşman care poartă război împotriva sufletului. Căci mulţimea mâncărurilor şi gustul lor plăcut deşteaptă patimile păcatului. Iar înfrânarea pântecelui smereşte patimile şi mântuieşte sufletul.

118. Trupul vede prin ochi; iar sufletul, prin minte. Şi precum trupul fără ochi e orb şi nu vede soarele care luminează tot pământul şi marea, nici nu se poate bucura de lumină, aşa şi sufletul, dacă nu are minte bună şi vieţuire cuvioasă, este orb şi nu înţelege pe Dumnezeu, Făcătorul şi Binefăcătorul tuturor, şi nu-L preamăreşte, nici nu va putea să se bucure de nestricăciunea Lui şi de bunurile veşnice.

119. Necunoştinţa lui Dumnezeu este o lipsă de simţire şi o nebunie a sufletului. Căci răul se naşte din neştiinţă, iar binele, care mântuieşte sufletul, din cunoştinţa lui Dumnezeu. Prin urmare, dacă te vei sârgui să nu faci voile tale, petrecând în trezvie şi cunoscând pe Dumnezeu, mintea ta va fi cu grijă la virtuţi. Dacă însă te vei sili să faci voile tale pentru plăcere, ameţit de necunoştinţa de Dumnezeu, te vei pierde ca dobitoacele, necugetând la relele ce ţi se vor întâmpla după moarte.

120. Cele ce se întâmplă după rânduiala neclintită dumnezeiască, aşa cum sunt răsăritul şi apusul soarelui în fiecare zi sau rodirea pământului, fac parte din Providenţă. Iar cele ce se fac la poruncă de către om se numesc lege. Dar toate s-au făcut pentru om.

121. Câte le face Dumnezeu ca un bun, pentru om le face; iar câte le face omul, sieşi le face, fie bune, fie rele. Şi ca să nu te ispitească fericirea celor răi, să ştii că, precum cetăţile nutresc pe călăii obşteşti nu ca să le laude reaua lor faptă, ci ca prin ei să pedepsească pe cei nevrednici, în acelaşi chip şi Dumnezeu îngăduie ca cei răi să stăpânească peste cele lumeşti, pentru ca printr-înşii să se pedepsească cei neevlavioşi. La urmă şi pe stăpânitori îi dă judecăţii, ca pe unii ce

nu au slujit lui Dumnezeu, ci prin răutatea lor au pricinuit necazuri grele oamenilor.

122. Dacă închinătorii la idoli ar cunoaşte şi ar vedea cu inima la cine se închină, nicidecum n-ar rătăci de la buna cinstire, ci, privind rânduiala şi purtarea de grijă a celor ce au fost făcute şi se fac de Dumnezeu, ar cunoaşte pe Cel ce le-a făcut pe ele pentru om.

123. Omul cel rău şi nedrept poate să ucidă, dar Dumnezeu nici celor nevrednici nu încetează a le dărui viaţă. Căci fiind bun şi îmbelşugat prin fire, a voit să fie lumea, şi s-a făcut. Şi toate se fac pentru om şi pentru mântuirea lui.

124. Om este cel ce a înţeles ce este trupul: că este stricăcios şi vremelnic. Căci unul ca acesta înţelege şi sufletul, că este dumnezeiesc, şi, fiind nemuritor şi suflare a lui Dumnezeu, a fost legat de trup spre cercare şi îndumnezeire. Iar cine a înţeles sufletul vieţuieşte drept şi plăcut înaintea lui Dumnezeu, nemaisupunându-se trupului. Acela vede pe Dumnezeu cu mintea sa şi contemplă bunurile veşnice dăruite sufletului de Dumnezeu.

125. Dumnezeu fiind pururea bun şi darnic, a dat omului puterea de-a face binele sau răul, după ce i-a dăruit şi cunoştinţă, ca, privind lumea şi cele din ea, să cunoască pe Cel ce a făcut-o. Iar cel necuvios poate să vrea şi să nu înţeleagă, căci poate şi să nu creadă, şi să fie nefericit; ba poate să cugete şi împotriva adevărului. Atât de mare putere are omul de-a face binele sau răul.

126. Este o rânduială a lui Dumnezeu ca, pe măsură ce creşte trupul, sufletul să se umple de minte, ca omul să poată alege dintre bine şi rău ceea ce îi place.

Dar sufletul care nu alege binele nu are minte. Toate trupurile au suflet, nu însă şi toate sufletele, minte. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu vine la înţelepţi, cuvioşi, drepţi, curaţi, buni, milostivi şi binecinstitori. Iar prezenţa minţii se face omului ajutor spre Dumnezeu.

127. Numai un lucru nu este îngăduit omului: acela de-a fi nemuritor cu trupul. Să se unească cu Dumnezeu îi este îngăduit, dacă va înţelege că poate. Căci voind şi înţelegând, crezând şi iubind, prin buna vieţuire omul ajunge împreună vorbitor cu Dumnezeu.

128. Ochiul priveşte cele văzute, iar mintea înţelege cele nevăzute. Căci mintea care iubeşte pe Dumnezeu este făclie care luminează sufletul. Cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu şi-a luminat inima sa şi vede pe Dumnezeu prin mintea sa.

129. Nimeni nu e bun neruşinat fiind; iar cine nu e bun este desigur rău şi iubitor de trup. Cea dintâi virtute a omului este dispreţuirea trupului. Căci despărţirea de bunăvoie, şi nu din lipsă, de cele vremelnice, stricăcioase şi pământeşti ne face moştenitori ai bunurilor nestricăcioase şi veşnice.

130. Cel ce are minte se ştie pe sine că este om stricăcios. Iar cel ce se ştie pe sine pe toate le ştie că sunt făpturile lui Dumnezeu şi s-au făcut pentru mântuirea omului. Căci stă în puterea omului să înţeleagă toate şi să creadă drept. Iar asemenea bărbat cunoaşte sigur că cei ce nu pun preţ pe cele lumeşti au osteneală foarte puţină, iar după moarte dobândesc de la Dumnezeu odihnă veşnică.

131. Precum trupul fără suflet este mort, aşa şi sufletul fără puterea minţii este nelucrător şi nu poate moşteni pe Dumnezeu.

132. Numai pe om îl ascultă Dumnezeu şi numai omului Se arată, fiind iubitor de oameni oriunde ar fi. Şi, iarăşi, numai omul este închinător vrednic al lui Dumnezeu. Pentru om numai Se schimbă Dumnezeu la faţă.

133. Dumnezeu a făcut omului cerul, pe care îl împodobesc stelele, pentru om pământul, pe care îl lucrează oamenii pentru ei înşişi. Cei ce nu simt o atât de mare purtare de grijă au sufletul lipsit de minte.

134. Binele e nevăzut, ca cele din cer; răul se vede, ca cele de pe pământ. Bine este ceea ce nu are comparaţie; iar omul care are minte îşi alege ceea ce e mai bun, căci numai el înţelege pe Dumnezeu şi făpturile Lui.

135. Mintea se arată în suflet, iar natura în trup. Mintea îndumnezeieşte sufletul, iar natura e revărsată în trup. În tot trupul este natură, dar nu în tot sufletul minte. De aceea, nu tot sufletul se mântuieşte.

136. Sufletul se află în lume fiind născut. Mintea este mai presus de lume fiind nenăscută. Sufletul care înţelege lumea şi vrea să se mântuiască, în fiecare ceas are o lege pe care nu o calcă. El cugetă întru sine că acum e vreme de luptă şi de cercetare şi nu aşteaptă să o facă aceasta judecătorul. El ştie că-şi poate pierde mântuirea primind cea mai mică plăcere urâtă.

137. Pe pământ a lăsat Dumnezeu naşterea şi moartea; în cer se arată purtarea de grijă şi rânduiala neclintită. Dar toate s-au făcut pentru om şi pentru mântuirea lui. Dumnezeu, Cel îmbelşugat în toate bunătăţile, pentru oameni a făcut cerul şi pământul şi elementele, făcându-le parte prin acestea de toate bunătăţile.

138. Cele muritoare se supun celor nemuritoare; iar cele nemuritoare slujesc celor muritoare (adică elementele omului), pentru iubirea de oameni şi bunătatea firească a lui Dumnezeu, Care le-a făcut pe ele.

139. Cel ce e sărac şi nu poate vătăma nu se socoteşte între cei evlavioşi. Iar cel ce poate vătăma cu puterea sa, dar nu întrebuinţează puterea spre rău, ci cruţă pe cei mai umiliţi, pentru evlavia sa, întru bună răsplată se va afla şi după moarte.

140. Dumnezeu, Ziditorul nostru, pentru iubirea de oameni ne-a lăsat multe căi de mântuire, care întorc sufletele şi le suie în ceruri. Căci sufletele oamenilor primesc pentru virtute răsplată, iar pentru greşeli, pedepse.

141. Fiul este întru Tatăl, Duhul întru Fiul, iar Tatăl este întru Amândoi. Iar prin credinţă omul cunoaşte toate cele nevăzute şi gândite. Credinţa este consimţirea de bunăvoie a sufletului.

142. Cei ce sunt siliţi de niscai trebuinţe sau împrejurări să treacă înot râuri foarte mari, de vor fi treji la minte, scapă de primejdie chiar de ar fi valuri potrivnice; şi de se scufundă puţin, prinzându-se de ceva de la ţărm, scapă. Dar cei ce vor fi beţi, chiar dacă de zeci de mii de ori vor lupta să ajungă la ţintă, nu vor putea, ci biruiţi de vin se vor scufunda în valuri şi îşi vor afla moartea. Tot aşa şi sufletul, căzând în învolburarea valurilor vieţii, de nu se va trezi din păcatul materiei ca să se cunoască pe sine că e dumnezeiesc şi nemuritor şi că numai pentru scurtă vreme a fost legat cu trupul cel muritor şi plin de patimi, va fi atras de plăcerile trupeşti spre pierzare; şi dispreţuindu-se pe sine şi îmbătându-se de neştiinţă, se va pierde şi se va afla în afară de cei mântuiţi. Căci trupul ne trage adeseori ca un râu spre plăcerile necuvenite.

143. Sufletul raţional stăruind neclintit pe lângă hotărârea cea bună, ţine în frâu mânia, pofta şi patimile sale nesocotite, ca pe un cal. Şi biruindu-le, înfrâ-

nându-le şi stăpânindu-le pe acestea, se încununează şi se învredniceşte de viaţa din ceruri, pe care o primeşte ca pe o răsplătire a biruinţei şi a ostenelilor de la Dumnezeu, Cel ce l-a zidit.

144. Sufletul cu adevărat raţional, văzând fericirea celor răi şi bunăstarea celor nevrednici, nu se sminteşte dorindu-şi fericirea lor în viaţa aceasta, cum fac oamenii nesocotiţi. El cunoaşte lămurit nestatornicia lucrurilor, ascunsurile vieţii cu vremelnicia ei şi judecata care nu poate fi mituită. Un suflet ca acela crede că Dumnezeu nu-l va trece cu vederea nici despre partea hranei trebuitoare.

145. Viaţa trupului şi bucuria de multă bogăţie şi putere în viaţa aceasta i se fac sufletului moarte. Iar osteneala, răbdarea, lipsa purtată cu mulţumită şi moartea trupului sunt viaţă şi fericire veşnică a sufletului.

146. Sufletul raţional nepunând preţ pe zidirea materială şi pe viaţa cea vremelnică, îşi alege desfătarea cerească şi viaţa veşnică, pe care le va primi de la Dumnezeu prin vieţuire curată.

147. Cei ce şi-au înnoroiat veştmântul întinează şi haina celor ce se apropie de ei. Aşa şi cei răi cu voia şi nedrepţi la purtare, petrecând cu cei mai simpli şi vorbind cele ce nu se cuvin, le întinează sufletul prin auz.

148. Începutul păcatului este pofta, prin care se pierde sufletul raţional; iar începutul mântuirii şi al Împărăţiei cerurilor este dragostea.

149. Precum un vas de aramă uitat multă vreme şi neînvrednicit de îngrijirea trebuitoare e mâncat de rugină din pricina neîntrebuinţării şi ajunge nefolositor şi urât, tot aşa şi sufletul, nelucrând şi negrijindu-se de buna vieţuire şi de întoarcerea la Dumnezeu, şi ieşind

prin fapte rele de sub acoperământul lui Dumnezeu, e mâncat de păcatul crescut din trândăvie în materia trupului şi se va afla fără frumuseţe şi netrebnic pentru mântuire.

150. Dumnezeu este bun, fără patimă şi neschimbăcios. Iar dacă cineva găseşte că e raţional şi drept ca Dumnezeu să nu Se schimbe, dar tocmai de aceea întreabă nedumerit cum Se bucură de cei buni şi Se întoarce de către cei răi, sau Se mânie pe cei păcătoşi, iar, slujit fiind, Se milostiveşte, să i se răspundă că Dumnezeu nici nu Se bucură, nici nu Se mânie, căci bucuria şi întristarea sunt patimi; nici nu primeşte daruri, căci atunci s-ar birui de plăcere. Nu e îngăduit să socotim pe Dumnezeu bun sau rău, din lucruri omeneşti. El este numai bun şi numai folositor şi nu vatămă niciodată. În felul acesta El este totdeauna la fel. Iar noi rămânând buni, pentru asemănare ne unim cu Dumnezeu, şi făcându-ne răi, pentru neasemănare ne despărţim de Dumnezeu. Trăind întru virtute, suntem ai lui Dumnezeu, iar făcându-ne răi, ne facem nouă vrăjmaş pe Acela ce nu Se mânie în deşert. Păcatele noastre sunt acelea care nu lasă pe Dumnezeu să strălucească în noi, ci ne leagă cu demonii ce ne chinuiesc. Iar când prin rugăciuni şi faceri de bine primim dezlegare de păcate, prin aceasta nici nu slujim, nici nu schimbăm pe Dumnezeu, ci prin faptele şi întoarcerea noastră spre Dumnezeu, vindecând păcatul nostru, ne bucurăm iarăşi de bunătatea Sa. Încât este totuna a zice că Dumnezeu Îşi întoarce faţa de la cei răi sau că soarele se ascunde de către cei lipsiţi de vedere.

151. Sufletul evlavios cunoaşte pe Dumnezeul tuturor. Căci evlavia nu e altceva decât împlinirea voii lui

Dumnezeu. Iar aceasta este cunoaşterea lui Dumnezeu, care face pe om să fie fără pizmă, înţelept, blând, îndatoritor şi milostiv după putere, necertăreţ şi în toate după plăcerea şi voia lui Dumnezeu.

152. Cunoştinţa şi frica de Dumnezeu aduc tămăduire de patimile trupului. Căci aflându-se în suflet necunoştinţa lui Dumnezeu, patimile rămânând nevindecate fac sufletul să putrezească ca printr-un puroi îndelungat. Iar pentru aceasta să nu învinovăţim pe Dumnezeu, Care a dat oamenilor pricepere şi cunoştinţă.

153. Dumnezeu a umplut pe om de pricepere şi cunoştinţă, voind să curăţească patimile şi păcatul cel de bunăvoie şi să strămute ceea ce e muritor la nemurire, pentru bunătatea Sa.

154. Mintea cea din sufletul curat şi iubitor de Dumnezeu, cu adevărat vede pe Dumnezeul cel nefăcut, neprivit şi negrăit, pe Cel singur curat celor curaţi cu inima.

155. Omul care rabdă necazurile cu inimă bună şi cu mulţumită va lua cununa nestricăciunii, virtutea şi mântuirea. Iar stăpânirea mâniei, limbii, pântecelui şi plăcerilor e de cel mai mare ajutor sufletului.

156. Aceea ce ţine lumea este pronia lui Dumnezeu; şi nu se află loc lipsit de pronie. Iar pronia este cuvântul desăvârşit al lui Dumnezeu, care dă chip materiei ce vine în lume şi e ziditorul şi meşterul tuturor celor ce se fac. Nici materia nu poate fi pusă în rânduială fără puterea cuvântului care deosebeşte lucrurile. Iar cuvântul este chipul şi mintea, înţelepciunea şi pronia lui Dumnezeu.

157. Pofta din amintire este rădăcina patimilor, care sunt rudeniile întunericului. Iar sufletul zăbovind în amintirea poftei nu se cunoaşte pe sine că este insufla-

rea lui Dumnezeu. Şi aşa e dus spre păcat, nesocotind relele de după moarte, lipsitul de minte.

158. Cea mai mare şi mai fără leac boală a sufletului este necredinţa în Dumnezeu şi iubirea de slavă. Căci pofta răului este o lipsă a binelui. Iar binele stă în a face cu prisosinţă toate cele bune, câte plac Dumnezeului a toate.

159. Numai omul este în stare să primească pe Dumnezeu, căci numai acestui animal îi vorbeşte Dumnezeu noaptea în visuri, iar ziua prin minte. Şi prin toate prevesteşte oamenilor vrednici de El bunătăţile viitoare.

160. Omului credincios şi celui ce vrea să înţeleagă pe Dumnezeu nimica nu-i este cu anevoie. Iar dacă vrei să-L şi vezi, priveşte podoaba şi pronia tuturor celor ce au fost făcute şi a celor ce se fac prin cuvântul Lui. Şi toate sunt pentru om.

161. Sfânt se numeşte omul curăţit de patimi şi de păcate. De aceea, cea mai mare izbândă a sufletului, care place lui Dumnezeu, este să nu mai fie păcat în om.

162. Numele este însemnarea unuia dintre mulţi. De aceea, e lucru fără minte a socoti că Dumnezeu, Care e unul singur, mai are alt nume. Căci Dumnezeu aceasta înseamnă: Cel fără de început, Care a făcut toate pentru om.

163. Dacă ştii că ai fapte rele întru tine, scoate-le din sufletul tău în aşteptarea celor bune. Căci drept este Dumnezeu şi iubitor de oameni.

164. Cunoaşte pe Dumnezeu şi e cunoscut de Dumnezeu omul care neîntrerupt se nevoieşte să fie nedespărţit de Dumnezeu. Iar nedespărţit de Dumnezeu ajunge omul care e bun în toate şi care biruie toată plăcerea nu din pricina lipsei, ci prin voinţă şi înfrânare.

165. Fă bine celui ce te nedreptăţeşte, şi-ţi vei face prieten pe Dumnezeu. Nu grăi de rău pe vrăjmaşul tău către nimeni. Deprinde-te cu dragostea, cu neprihănirea, cu răbdarea, cu înfrânarea şi cu cele asemenea. Căci aceasta este cunoştinţa de Dumnezeu: să-I urmezi Lui cu smerită cugetare şi printr-unele ca acestea. Iară lucrarea aceasta nu este a celor de rând, ci a sufletului care are minte.

166. Stihul acesta l-am scris pentru cei mai simpli spre dreaptă ştiinţă, pentru că unii au avut îndrăzneala să spună cu necredinţă că ierburile şi legumele ar fi însufleţite. Le spun acestora: Ierburile au viaţa firii, suflet însă nu au. Iar omul se numeşte animal raţional pentru că are minte şi este capabil de ştiinţă. Celelalte dobitoace pământeşti şi din aer au glas în ele fiindcă au duh (πνεῦμα) şi suflet. Şi toate cele care cresc şi scad sunt vieţuitoare, fiindcă vieţuiesc şi cresc, dar pentru aceea nu au şi suflet. Iar deosebirile vieţuitoarelor sunt patru: unele sunt nemuritoare şi însufleţite, ca îngerii, altele au minte, suflet şi duh, ca oamenii, altele au numai duh şi suflet, ca dobitoacele, iar altele numai viaţă, ca ierburile. În ierburi dăinuieşte viaţa fără suflet, fără duh şi fără minte. Iar toate celelalte fără viaţă nu pot să fie. Şi tot sufletul omenesc este într-o mişcare necontenită de la un loc la altul.

167. Când primeşti închipuirea vreunei plăceri, păzeşte-te ca să nu fii răpit îndată de ea, ci, ridicându-te o clipă mai presus de aceasta, adu-ţi aminte de moarte şi gândeşte-te că e mai bine să te ştii că ai biruit această amăgire a plăcerii.

168. După cum de la naştere începe pătimirea, fiindcă ceea ce a venit la viaţă se şi strică, aşa de la

patimă începe păcatul. Să nu zici, prin urmare, că Dumnezeu n-a putut tăia păcatul, căci cei ce zic aşa sunt nesimţitori şi nebuni. Nu era de lipsă să taie Dumnezeu materia, pentru că aceste patimi sunt ale materiei. Dar Dumnezeu a tăiat păcatul din oameni în chip folositor, dându-le minte, ştiinţă, cunoştinţă şi putere de a deosebi binele. Deci cunoscând că păcatul ne vatămă, putem să fugim de el. Dar omul fără minte i se aruncă în braţe şi se laudă cu el şi, căzând ca într-o mreajă, e războit de el după ce e tras înăuntru. Unul ca acesta niciodată nu mai poate să-şi ridice capul, să vadă şi să cunoască pe Dumnezeu, Cel ce a făcut toate pentru mântuirea şi îndumnezeirea omului.

169. Cele muritoare sunt nemulţumite de ele însele, ştiind de mai înainte de moartea care vine. Nemurirea îi vine sufletului cuvios din bunătatea lui, iar moartea i se trage sufletului ticălos şi fără minte din răutatea lui.

170. Când te întorci cu mulţumire spre aşternutul tău, aducându-ţi aminte de binefacerile şi de marea purtare de grijă a lui Dumnezeu şi umplându-te de înţelegerea cea bună, te vei veseli şi mai mult, iar somnul trupului tău se va face trezvie a sufletului, şi închiderea ochilor tăi, vedere adevărată a lui Dumnezeu. Atunci tăcerea ta, umplându-se de bunurile primite, va da din tot sufletul şi puterea o adânc simţită slavă Dumnezeului a toate. Căci de va lipsi păcatul din om, o singură mulţumire cumpăneşte mai mult decât toată jertfa cea de mare preţ înaintea lui Dumnezeu, Căruia I se cuvine slavă în vecii vecilor. Amin.

EVAGRIE PONTICUL

Viaţa şi scrierile lui Evagrie Ponticul

Evagrie, de origine din Pont, a fost un ucenic al Sfântului Vasile cel Mare, care l-a făcut citeţ, şi al Sfântului Grigorie de Nazianz, care l-a sfinţit întru diacon. La anul 379 pare să fi venit cu Sfântul Grigorie de Nazianz la Constantinopol, unde a rămas câtăva vreme, şi după plecarea aceluia, pe lângă patriarhul Nectarie. Bun cuvântător şi temeinic instruit în ale teologiei, ţinea în acel timp predici foarte apreciate în legătură cu controversele dogmatice ale vremii. Diferite motive l-au îndemnat totuşi să plece de la Constantinopol la Ierusalim, iar după o scurtă şedere acolo, la anul 382, se duce în Egipt, închinându-se vieţii de pustnic, în care l-a avut ca îndrumător pe Macarie cel Mare.

Scaunul episcopal, oferit lui de Teofil al Alexandriei, l-a respins în chip statornic. Moare la anul 399[2].

Citind cu multă râvnă pe Origen, a împrumutat de la acesta teoria preexistenţei sufletelor şi a restaurării finale a tuturor (apocatastază). De aceea Sinodul al 5-lea ecumenic l-a condamnat ca origenist. Acest fapt a avut ca urmare că textul grec (original) al scrierilor sale nu s-a mai păstrat, afară de unele extrase, puse şi acelea de cele mai multe ori sub alt nume, mai ales sub al lui Nil Ascetul. Operele lui întregi s-au păstrat

2. O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, vol. 3, ed. 2, Freiburg im Breisgau, Herder, 1923, p. 93 ş. u.

numai în traduceri siriace şi armene, adică la creştini monofiziţi[3].

---

3. Iată scrierile lui Evagrie, după Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 97-98:

a) *Antirrheticus,* editată de W. Frankenberg, "Evagrius Ponticus" (în: *Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften in Götingen,* Phil.-hist. Klasse, n. Folge XIII, 2, Berlin 1912), p. 472-545 (în limba siriacă şi în retraducere în greceşte);

b) *Monachicon* în 2 părţi:

1. Capita practica (100 de capete), Migne P. G. 40, 1220-1236; 1236-1244; 1244-1252; 1252-1276 *(De octo cogitationibus).* Cum trebuie aşezate capetele se poate vedea la Frankenberg, *op. cit.*, p. 4;

2. Gnosticus (50 de capete), ed. Frankenberg, *op. cit.*, p. 546-553 (în lb. siriacă şi retraducere în greacă).

c) *Capitula prognostica* (600 de probleme gnostice; 6 Centurii), ed. Frankenberg, *op. cit.*, p. 49-471.

Sub numele lui Evagrie s-au păstrat în greceşte şi în traducere latină, afară de *Capetele practice:*

d) *Rerum monachalium rationes,* P. G. 40, 1252-1264. Este *Schiţa monahicească* din *Filocalie;*

e) *Sententiae per alphabetum dispositae,* în P. G. 40, 1267-1270;

f) Două scrieri mici, dintre care una adresată "fraţilor care locuiesc în chinovii" şi a doua, "către fecioare", ed. H. Gressman, *Texte und Untersuchungen* 39, 4 (Lipsca, 1913), p. 146-165; o traducere latină în P. G. 40, 1277-1286. Precuvântarea la acestea o formează epistolele 19 şi 20 (Frankenberg, *op. cit.*, p. 579). În parte, sub numele lui Nil Sinaitul, s-au păstrat de la el;

g) *De diversis malignis cogitationibus,* în P. G. 79, 1199-1228 C. În *Filocalie* e dată sub numele lui Evagrie şi cu titlul *Despre deosebirea patimilor şi a gândurilor* (urmează după *Schiţa monahicească*) şi se încheie cu *"νοῦν ἀστεροειδῆ ὄψει ἐν προσευχῇ"* (corespunde cu P. G. 40, 1228 C). Ceea ce urmează este un adaos care, după J. Muyldermans (*À travers la tradition manuscrite d'Evagre le Pontique,* Bibliothèque du Muouséon, Löwen, 1932), nu ar fi al lui Evagrie, lucru care nu pare adevărat;

h) *Tractatus ad Eulogium,* sub numele lui Nil, P. G. 79, 1093-1140;

Evagrie pare a fi primul scriitor bisericesc care, după modelul literaturii filosofice de sentinţe, şi-a îmbrăcat învăţătura sa în această formă. El este iniţiatorul "centuriilor", al sentinţelor în grupe de câte 100. În general, este recunoscut drept "cel mai fecund şi mai caracteristic scriitor duhovnicesc din pustia Egiptului" (Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 99). El a dat o formă mai clară marilor idei ale lui Origen şi Grigorie al Nyssei. Scrierile lui, afară de tezele origeniste condamnate, au exercitat poate cea mai mare influenţă asupra ascezei şi misticii răsăritene până în veacul al 14-lea, ba chiar până în al 20-lea, cum zice I. Hausherr. Evagrie a însemnat mai mult pentru mistica ortodoxă decât Dionisie Areopagitul, care a venit mai târziu, când misticii aveau prin Evagrie o învăţătură fixată gata. Această învăţătură trece de la el peste Scărarul, Isichie, Maxim Mărturisitorul, Nichita Stithatul, până la isihaşti (a se vedea Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 109).

Evagrie împarte viaţa spirituală în activă şi contemplativă sau gnostică. Viaţa activă este numai pregătirea pentru cea gnostică. Toată strădania omului trebuie să ducă la cunoaştere sau gnoză, a cărei încoronare este contemplarea Sfintei Treimi. Rostul ascezei

---

i) *De oratione*, sub numele lui Nil, P. G. 79, 1165-1200 (trad. în lb. franceză şi comentarii de I. Hausherr în *Revue d'Ascétique et de Mystique*, 1934, p. 34-93, 113-170);

j) *Capita paraenetica*, P. G. 79, 1249-1252 A.

În limba siriacă s-au mai păstrat: *Epistole*, la Frankenberg, p. 554-635 (în siriacă şi retraducere greacă). Între ele este un protreptic (554-557), un parenetic (558-563), o scrisoare lungă către Melania (613-619), o epistolă (621-635) care e păstrată şi în greceşte ca a 8-a epistolă a Sfântului Vasile (P. G. 32, 245-268).

este să înlăture piedicile ce stau în calea cunoaşterii, prin curăţirea sufletului de patimi.

Virtuţile, care sunt treptele vieţii active, se rânduiesc în următoarea ordine: Cea mai de jos e credinţa, care naşte frica de Dumnezeu. Aceasta naşte păzirea poruncilor, ale cărei fiice sunt: înfrânarea, cuminţenia, răbdarea şi nădejdea. Toate duc la nepătimire (ἀπάθεια), al cărei rod e dragostea. De acum părăsim viaţa activă. Dragostea ne introduce în viaţa contemplativă. Treapta cea mai de jos a vieţii contemplative este "gnoza naturală" (φυσική). După ea urmează "teologia", gnoza mai înaltă, contemplarea Sfintei Treimi, care e şi treapta "rugăciunii curate".

Cunoaşterea lui Dumnezeu, ca ţintă supremă a vieţii duhovniceşti, nu se realizează prin cugetare discursivă. Cel curăţit ajunge până la o cunoaştere intuitivă a Lui, în lumina sufletului îndumnezeit. În timpul rugăciunii, sufletul contemplativului este asemenea cerului, în care străluceşte lumina Sfintei Treimi. Dar pentru aceasta se cere o curăţire de toate patimile şi de toate gândurile în legătură cu ele. Aceasta e curăţirea ce se cere sufletului, care e sediul patimilor. Dar se cere şi o curăţire a minţii, vârful cunoscător sau ochiul sufletului. Până ce mintea mai păstrează chiar şi numai gânduri nestrăbătute de patimi, ea poate cunoaşte prin ele pe Dumnezeu în chip mijlocit. Dar dacă vrea să ajungă la vederea Sfintei Treimi, trebuie să se curețe şi de aceste gânduri, ca să devină cu totul pură (γυμνός). La această stare nu poate ajunge decât prin harul lui Dumnezeu. Ajuns omul aici, în inima lui străluceşte lumina Sfintei Treimi, el vede lumina dumnezeiască. Lumina aceasta este "fără formă", întrucât şi

Dumnezeu este fără chip, simplu şi nepătruns. În cunoaşterea aceasta a lui Dumnezeu nu e nimic care să se întipărească în mintea omului. De aceea mintea trebuie să se elibereze de orice întipărire a lucrurilor şi înţelesurilor lor. Cunoaşterea lui Dumnezeu e dincolo de orice chip. Viziunile imaginative sunt suspecte. Cunoaşterea aceasta e simplă, necompusă, indescriptibilă, fără imagini. Este o cucerire a minţii de către nemărginirea Celui infinit. Tocmai de aceea lumina aceasta este într-un anumit înţeles şi întunericul cel mai adânc, "neştiinţa fără margini".

Dar această cunoaştere are şi o altă latură. Când lumina dumnezeiască răsare în minte, aceasta se vede şi pe sine însăşi. Vederea proprie este o condiţie a desăvârşirii minţii. Astfel, mintea în vremea rugăciunii se vede pe sine strălucind ca safirul şi ca cerul, ca locul în care S-a coborât Sfânta Treime.

Mult vorbeşte Evagrie de starea de nepătimire *(apatheia)* ca o condiţie a vederii lui Dumnezeu. Semnul că cineva a ajuns la adevărata lipsă de patimi stă în faptul că se poate ruga netulburat şi neîmprăştiat, eliberat de toate grijile şi de toate gândurile şi imaginile lucrurilor. Dar această nepăsare faţă de lucrurile lumii nu este şi o indiferenţă faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni, ci o condiţie pentru ca să-i poată iubi cu adevărat.

Patimile, care pun stăpânire pe om şi de care trebuie să se curăţească pentru a ajunge la nepătimire, iubire şi gnoză, le aduce Evagrie în legătură cu demonii, încât lupta cu ele este în acelaşi timp o luptă cu ei. Această idee devine un leit-motiv important al întregii asceze răsăritene.

Tot la Evagrie găsim pentru prima dată teoria celor opt patimi, sau vicii, sau gânduri păcătoase, teorie ce va reveni mereu la scriitorii ascetici de după el, la Ioan Casian, Nil, Ioan Scărarul, Ioan Damaschin etc.

La Evagrie sunt trasate regulile ascezei şi misticii ulterioare, la el se cuprind sistematizate aproape toate învăţăturile psihologice şi pneumatologice aplicate în viaţa ascetică şi mistică din Răsărit[4].

---

4. Prezentarea aceasta am luat-o întreagă după Viller-Rahner, *op. cit.*, socotind că proporţiile reduse ale ei mă dispensează de o analiză proprie a scrisului lui Evagrie, ilustrată cu citate din operele sale.

A LUI
EVAGRIE MONAHUL

Schiţă monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim şi să ne liniştim[5]

1. La Ieremia proorocul s-a scris: "Iar tu să nu-ţi iei muiere în locul acesta. Că acestea zice Domnul despre fiii şi fiicele ce s-au născut în locul acesta: cu moarte bolnăvicioasă vor muri" (Ir 16, 2-4). Aceasta o arată şi cuvântul Apostolului: "Omul care se căsătoreşte se îngrijeşte de ale lumii, cum să placă femeii, şi se risipeşte în acestea. Iar femeia măritată se îngrijeşte de ale lumii, cum să placă bărbatului" (1 Co 7, 33-34). Şi se vede limpede că nu numai despre fiii şi fiicele ce se vor naşte din căsătorie a zis proorocul că "de moarte bolnăvicioasă vor muri", ci şi despre fiii şi fiicele ce se nasc în inima lor, adică despre gândurile şi poftele trupeşti, întrucât şi acestea vor muri în cugetul bolnăvicios, neputincios şi destrăbălat al lumii acesteia şi nu se vor învrednici de viaţa cerească. "Iar cel necăsătorit, zice, se îngrijeşte de ale Domnului, cum să placă lui Dumnezeu" *(ibid.)* şi cum să aducă roadele cele pururi înfloritoare şi nemuritoare ale vieţii veşnice.

---

5. În Migne, P. G. 40, 1251-1264, sub titlul: Evagrii Monachi, *Rerum monachalium rationes, earumque juxta quietem appositio* (text grec şi latin). În P. G. e împărţită în 11 capete. Iau această împărţire. În *Filocalia greacă* (Atena, 1893, vol. I, pag. 21-25) nu are nicio împărţire.

2. Aşa este monahul şi aşa trebuie să fie: să nu aibă femeie, să nu nască fii sau fiice în locul mai înainte zis; dar nu numai atât, ci trebuie să fie şi ostaş al lui Hristos, nepământesc, fără grijă, în afară de orice gând şi faptă de câştig, după cum zice şi Apostolul: "Nimeni, ostaş fiind, nu se împiedică de lucrurile lumeşti, ca singur voievodului să placă" (2 Tim 2, 4). Aşa să fie şi monahul, mai ales cel care a lepădat toate cele materiale ale lumii acesteia şi zoreşte spre câştigurile cele frumoase şi bune ale liniştii. Căci ce frumoasă şi bună este nevoinţa pentru dobândirea liniştii! "Blând este jugul ei şi sarcina uşoară" (Mt 11, 30). Dulce este viaţa şi fapta ei plăcută.

3. Vrei, aşadar, frate, să iei asupra ta viaţa singuratică şi să zoreşti spre cununile celei mai mari biruinţe, a liniştii? Lasă grijile lumii cu domniile şi cu stăpânirile ei, adică fii nepământesc, fără patimă şi fără de orice poftă, ca, făcându-te străin de tovărăşia acestora, să te poţi linişti într-adevăr. Căci, de nu se va smulge cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi petrecerea aceea. Îndestulează-te cu mâncare puţină şi fără preţ, nu cu multă şi bogată. Iar dacă de dragul de-a fi ospitalier îţi merge gândul la vreo mâncare mai de preţ, leapădă gândul acesta şi nicidecum să nu-i dai ascultare, că prin el îţi întinde vrăjmaşul o cursă ca să te abată de la linişte. Ai pildă pe Domnul Iisus, Care mustră sufletul ce se îngrijeşte de unele ca acestea, zicând Martei: "Ce te îngrijeşti şi spre multe te sileşti?" (Lc 10, 41). Un lucru trebuie, să asculţi cuvântul lui Dumnezeu; după aceea, toate se află fără osteneală. De aceea adaugă îndată, zicând: "Maria partea cea bună şi-a ales, care nu se va lua de la dânsa" (Lc 10, 42). Ai

apoi și pilda văduvei din Sarepta Sidonului, care a găzduit pe proorocul Ilie (3 Rg 17, 10). Chiar numai pâine, sare și apă de-ai avea, și cu acestea poți să te faci vrednic de răsplata iubirii de străini. Iar de cumva n-ai nici de acestea, ci primești pe străin numai cu bunăvoință și îi întorci cuvânt de folos, de asemenea poți primi răsplata iubirii de străini. Căci s-a zis: "Cuvântul este mai presus de dar". Unele ca acestea trebuie să le cugeți asupra milosteniei.

4. Ia seama, așadar, să nu poftești să ai bogăție pentru a o împărți săracilor; căci și aceasta este o amăgire a celui rău, ca să te ducă la slava deșartă și să împingă mintea la tot felul de osteneli pentru câștiguri. Gândește-te la văduva de care mărturisește Domnul în Evanghelie, care numai doi bani a avut și a covârșit cu ei hotărârea și puterea bogaților. "Căci aceia, zice, din prisosul lor au aruncat în vistierie, pe când aceasta, toată averea ei" (Lc 21, 4; Mc 12, 44). Cât privește hainele, să nu poftești să ai haine de prisos, ci îngrijește-te numai de cele care sunt de trebuință trupului. "Aruncă mai bine asupra Domnului grija ta, și El va purta grijă de tine" (Ps 54, 25). "Căci El Se îngrijește, zice, de noi" (1 Ptr 5, 7). Dacă ești lipsit de hrană sau de haine, nu te rușina să primești când ți le vor aduce alții, căci rușinea aceasta este un fel de mândrie. Iar dacă prisosești tu în acestea, dă și tu celui lipsit. Așa voiește Dumnezeu să se chivernisească între dânșii copiii Săi. De aceea scrie Apostolul către corinteni cu privire la cei lipsiți: "Prisosul vostru să împlinească lipsa altora, ca și prisosul acelora să împlinească lipsa voastră; ca să se facă potrivire, precum este scris: Celui ce are mult nu i-a prisosit, și celui ce are puțin nu i-a lipsit"

(2 Co 8, 14-15). Deci având pentru timpul de acum cele de trebuinţă, nu te griji pentru vremea ce vine, nici pentru o zi, nici pentru o săptămână şi nici pentru o lună. Căci venind de faţă ziua de mâine, va aduce El cele de trebuinţă. Tu caută mai bine Împărăţia cerurilor şi dreptatea lui Dumnezeu. "Căutaţi, zice Domnul, Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă" (Mt 6, 33).

5. Să nu-ţi iei tânăr slujitor, ca nu cumva vrăjmaşul să stârnească prin el vreo sminteală şi să-ţi tulbure cugetul, ca să te îngrijeşti de mâncări alese, căci nu vei mai putea să te îngrijeşti numai de tine. Să nu faci aceasta gândindu-te la odihna trupească, ci cugetă la ce e mai bine, la odihna duhovnicească, căci cu adevărat e mai bună odihna duhovnicească decât cea trupească. Iar dacă te gândeşti la folosul tânărului, să nu te învoieşti nici atunci, căci nu este a noastră datoria aceasta, ci a altora, a sfinţilor părinţi din chinovie. Grijeşte-te numai şi numai de folosul tău, păzind chipul liniştii. Cu oameni şi cu multe griji şi iubitori de materie să nu-ţi placă să locuieşti, ci locuieşte sau singur, sau cu fraţi neiubitori de materie şi de acelaşi cuget cu tine. Că cel ce locuieşte cu oamenii iubitori de materie şi cu multe griji vrând-nevrând va face şi el tovărăşie cu ei şi va sluji poruncilor omeneşti. Nu te lăsa atras în vorbire deşartă, nici în orice altă năpastă, ca mânia, întristarea, nebunia după lucruri pământeşti, frica de sminteală, grija de naşteri, sau de rudenii, ba, mai mult, ocoleşte întâlnirile dese cu acestea, ca nu cumva să te scoată din liniştea cea din chilie şi să te tragă în grijile lor. "Lasă, zice Domnul, pe cei morţi să-şi îngroape morţii lor, iar tu vino de urmează Mie" (Mt 8, 22). Iar dacă

și chilia în care locuiești e încărcată de multe, fugi, nu o cruța, ca nu cumva să te topești de dragul ei. Toate să le faci, toate să le împlinești ca să te poți liniști. Încălzește-ți inima, sârguind să te afli în voia lui Dumnezeu și în războiul nevăzut.

6. Dacă nu te poți liniști ușor în părțile tale, grăbește spre înstrăinarea cu voia și întărește-ți gândul spre ea. Fă-te ca un negutător priceput, care le cearcă pe toate cele folositoare liniștii și pe toate căile pune stăpânire pe cele liniștitoare și de folos acestui scop. Te sfătuiesc iarăși: Iubește înstrăinarea, căci te izbăvește de împrejurările ținutului tău și te face să te bucuri numai de folosul liniștii. Fugi de zăbovirile în cetate și rabdă cu bărbăție pe cele din pustie, "că iată, zice Sfântul, m-am depărtat fugind și m-am sălășluit în pustie" (Ps 54, 7). De este cu putință, în niciun chip să nu te arăți prin cetate. Căci nu vei vedea acolo nimic de folos și nimic bun pentru petrecerea ta. "Am văzut, zice iarăși Sfântul, fărădelege și pricire în cetate" (Ps 54, 9). Așadar, caută locurile netulburate și singuratice și să nu te înfricoșezi de ecoul lor. Chiar nălucirile de la draci de vei vedea acolo, să nu te înspăimânți, nici să fugi lepădând alergarea ce îți e spre folosul tău. Să stai pe loc fără frică, și vei vedea măririle lui Dumnezeu (Iș 14, 13): ajutorul, purtarea de grijă și toată cunoștința spre mântuire. "Căci am primit, zice fericitul bărbat, pe Cel ce mă mântuiește de împuținarea sufletului și de furtună" (Ps 54, 8). "Pofta vagabondării să nu biruie inima ta, căci vagabondarea împreunată cu pofta strică mintea cea fără de răutate" (Sol 4, 12). Multe ispite sunt cu acest scop. De aceea, teme-te de greșală și stai cu așezământ în chilia ta.

7. Dacă ai prieteni, fugi de întâlnirile dese cu ei, căci numai întâlnindu-te rar cu dânşii le vei fi de folos. Iar dacă vezi că îţi vine prin ei vreo vătămare, cu niciun chip nu te mai apropia de dânşii. Trebuie să ai ca prieteni pe cei ce pot fi de folos şi de ajutor vieţuirii tale. Fugi şi de întâlnirile cu bărbaţii răi şi războinici, şi cu niciunul din aceştia să nu locuieşti împreună; ba şi de sfaturile lor cele de nimica să te lepezi. Căci nu locuiesc lângă Dumnezeu şi nici statornicie nu au. Prietenii tăi să fie bărbaţii paşnici, fraţii duhovniceşti şi părinţii sfinţi; căci pe aceştia şi Domnul îi numeşte aşa, zicând: "Mama Mea, fraţii şi părinţii Mei aceştia sunt, care fac voia Tatălui Meu cel din ceruri" (Mt 12, 50; Lc 8, 21). Cu cei împrăştiaţi de griji multe să nu te aduni, nici ospătare cu dânşii să nu primeşti, ca nu cumva să te tragă în împrăştierea lor şi să te depărteze de la ştiinţa liniştii. Căci au într-înşii patima aceasta. Nu pleca urechea ta la cuvintele lor şi nu primi socotinţele inimii lor, căci sunt cu adevărat păgubitoare. Spre credincioşii pământului să fie osteneala şi dorinţa inimii tale şi spre râvna lor de-a plânge. "Că ochii mei, zice, spre credincioşii pământului, ca să şază ei împreună cu mine" (Ps 100, 8). Iar dacă cineva dintre cei ce vieţuiesc potrivit cu dragostea de Dumnezeu vine să te poftească la masă şi vrei să te duci, du-te, însă degrabă să te întorci la chilia ta. De este cu putinţă, afară de chilie să nu dormi niciodată, ca de-a pururi să rămână cu tine harul liniştii, şi vei avea într-însa neîmpiedicată slujirea jertfei tale.

8. Să nu pofteşti bucate bune şi de cele ce ademenesc la desfătare. "Căci cea care petrece în desfătări a murit până e încă în viaţă" (1 Tim 5, 6), cum zice Apos-

tolul. Să nu-ţi saturi pântecele tău cu bucatele altora, ca să nu ţi se nască poftă de acestea şi să ţi se facă dor de mesele de-afară. Căci s-a zis: "Nu vă amăgiţi cu săturarea pântecelui". Iar dacă te vei vedea poftit necontenit afară din chilia ta, nu primi. Căci este păgubitoare zăbovirea necurmată afară din chilia ta: îţi ia harul, îţi întunecă şi cugetul, şi îţi stinge râvna. Priveşte un vas cu vin stând nemişcat multă vreme într-un loc: ce vin lucitor, aşezat şi binemirositor pregăteşte! Dar dacă-l vei muta mereu încoace şi-ncolo, vinul va fi mohorât, arătând urâciunea drojdiilor. Deci cu acela asemănându-te, încearcă de scoate folosul. Taie legăturile cu prea mulţi, ca să nu te pomeneşti împresurat la minte şi să fugă liniştea de la tine. Poartă grijă de lucrul mâinilor, şi aceasta, dacă este cu putinţă, zi şi noapte, ca să nu îngreunezi pe nimeni, dar mai ales să ai de unde da şi altora, precum îndeamnă Apostolul Pavel (1 Tes 2, 9; 2 Tes 3, 8; Ef 4, 28). Cu deosebire însă, ca să te lupţi şi prin aceasta împotriva dracului trândăviei şi să risipeşti şi toate celelalte pofte ale vrăjmaşului. Căci în vremea nelucrării năvăleşte asupra ta dracul trândăviei şi "întru pofte se află tot omul leneş" (Pr 13, 4), precum se zice. Când dai şi iei, nu scapi de păcat. De aceea, ori de vinzi, ori de cumperi, lasă de la tine din cumpăna dreaptă, ca nu cumva ţinându-te cu de-amănuntul de obiceiurile iubirii de câştig, să cazi în lucruri care păgubesc sufletul, în certuri, în jurăminte mincinoase, în schimbarea cuvintelor tale şi în cele asemenea, ca printr-însele să necinsteşti şi să ruşinezi vrednicia cinstită a vieţii tale. Înţelegând însuţi acestea, păzeşte-te de la a da şi a lua. Iar dacă vrei să alegi ceea ce este mai bun, şi eşti în stare de aceasta, aruncă

grija ta asupra altui oarecare bărbat credincios, ca astfel, făcându-te voios, să ai nădejdi bune şi bucuroase.

9. Aceste îndemnuri de folos ţi le dă rânduiala liniştii. Dar acum îţi voi atrage luarea-aminte şi asupra următoarelor lucruri, care ţin de ea. Tu ascultă-mă şi fă cele ce-ţi rânduiesc ţie: Aşezându-te în chilia ta, adună-ţi mintea şi gândeşte-te la ceasul morţii. Priveşte atunci la moartea trupului, înţelege întâmplarea, ia-ţi osteneala şi dispreţuieşte deşertăciunea din lumea aceasta, atât a plăcerii, cât şi a străduinţei, ca să poţi să rămâi nestrămutat în aceeaşi hotărâre a liniştii şi să nu slăbeşti. Mută-ţi gândul şi la starea cea din iad, gândeşte-te cum se chinuiesc sufletele acolo: în ce tăcere prea amară sau în ce cumplită suspinare, în ce mare spaimă şi frământare, sau în ce aşteptare! Gândeşte-te la durerea sufletului cea neîncetată, la lacrimile sufleteşti fără sfârşit. Mută-ţi apoi gândul la ziua Învierii şi la înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu. Închipuieşte-ţi scaunul acela înfricoşat şi cutremurător. Adu la mijloc cele ce-i aşteaptă pe păcătoşi: ruşinea înaintea lui Dumnezeu, a lui Hristos însuşi, a Îngerilor, a Arhanghelilor, a Stăpâniilor şi a tuturor oamenilor, toate muncile, focul cel veşnic, viermele cel neadormit, şarpele cel mare, întunericul şi, peste toate acestea, plângerea şi scrâşnirea dinţilor, spaimele, chinurile. Gândeşte-te apoi şi la bunătăţile ce-i aşteaptă pe drepţi: îndrăznirea cea către Dumnezeu Tatăl şi către Iisus Hristos, către Îngeri, Arhangheli, Stăpânii, împreună cu tot poporul împărăţiei şi cu darurile ei: bucuria şi fericirea. Adu în tine amintirea acestora amândouă şi plângi şi suspină pentru soarta păcătoşilor, îmbracă vederea ta cu lacrimi, de frică să nu fii şi tu printre dânşii.

Iar de bunătățile ce-i așteaptă pe drepți bucură-te și te veselește. Sârguiește-te să te învrednicești de partea acestora și să te izbăvești de osânda acelora. Să nu uiți de acestea, fie că te afli în chilie, fie afară și nicidecum să nu lepezi pomenirea aceasta dinaintea ta, ca cel puțin printr-aceasta să scapi de gândurile spurcate și păgubitoare.

10. Postul să-ți fie cu toată puterea, ca înaintea Domnului. El curățește păcatele și fărădelegile tale; face sufletul cuviincios, sfințește cugetarea, alungă dracii și apropie de Dumnezeu. Iar dacă ai mâncat o dată într-o zi, a doua oară să nu poftești, ca să nu te faci risipitor și să-ți tulburi cugetul. În felul acesta poți avea cu ce să împlinești porunca binefacerii și poți să omori patimile trupului. Iar dacă s-ar face întâlnire de frați și ai fi silit să mănânci și a doua, și a treia oară, să nu te temi, nici să te întristezi, ci mai bine bucură-te, mulțumind lui Dumnezeu că, făcându-te supus trebuinței și mâncând de două și de trei ori, ai împlinit legea dragostei și că pe Însuși Dumnezeu Îl vei avea rânduitor al vieții tale. Dacă uneori trupul e bolnav și trebuie să mănânci și de două, de trei, și de mai multe ori, să nu fie întristat cugetul tău. Căci ostenelile trupești nu trebuie să fie ținute și în timpuri de boală și de slăbiciune, ci trebuie lăsate atunci mai slobod în anumite privințe, ca să se întărească trupul din nou spre aceleași osteneli ale viețuirii. Iar în privința înfrânării de la anumite bucate, nu ne-a oprit dumnezeiescul cuvânt ca să nu mâncăm ceva, ci a zis: "Iată, am dat vouă toate, ca pe legumele ierburilor" (Fc 9, 3), "mâncați-le, nimic cercetând" (1 Co 10, 25, 27), și: "Nu cele ce intră în gură spurcă pe om" (Mt 15, 11). Deci

înfrânarea de la anumite bucate e lucru ce rămâne la alegerea ta, ca o osteneală a sufletului.

11. Rabdă cu plăcere privegherea, culcarea pe jos şi toate celelalte osteneli. Caută la slava cea viitoare, ce se va descoperi ţie împreună cu toţi sfinţii. "Că nu sunt vrednice pătimirile veacului acestuia faţă de slava ce are să se descopere nouă" (Rm 8, 18), zice Apostolul. "Dacă eşti slăbit cu sufletul, roagă-te" (Iac 5, 13), precum este scris; roagă-te cu frică, cu cutremur, cu osteneală, cu înfrânare şi cu priveghere. Aşa suntem datori să ne rugăm, mai ales pentru vrăjmaşii rău nărăviţi. Căci aceştia, ori de câte ori ne văd că stăm la rugăciune, ne stau şi ei cu sârguinţă împotrivă, sădind în mintea noastră cele ce nu trebuie, ca să ni le aducem aminte sau să le gândim în vremea rugăciunii. Aşa vor ei să ducă mintea în robie, iar rugăciunea noastră să o facă nelucrătoare, deşartă şi nefolositoare. Căci deşartă cu adevărat şi nefolositoare este rugăciunea făcută fără frică, fără trezvie şi fără priveghere. Dacă de omul împărat te apropii cu frică şi cu cutremur şi-i faci rugăciunea cu luare-aminte, cu cât mai vârtos trebuie să te înfăţişezi la fel înaintea lui Dumnezeu, Stăpânul tuturor, şi a lui Hristos, Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor, făcându-I în acelaşi fel rugăciunea ta? Căci Lui Îi slujeşte cu frică şi cu cutremur toată mulţimea şi ceata duhovnicească a îngerilor şi pe El Îl laudă cu cutremur, prin cântare necontenită, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Preasfântul şi împreună-veşnicul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

ALE ACELUIAŞI EVAGRIE

Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor[6]

1. Dintre dracii care se împotrivesc lucrării noastre, cei dintâi care se ridică la luptă sunt cei încredinţaţi cu poftele lăcomiei pântecelui, cei ce ne furişează în suflet iubirea de argint şi cei ce ne momesc cu slava de la oameni. Toţi ceilalţi vin după aceştia să ia în primire pe cei răniţi de ei. Căci este cu neputinţă să cadă cineva în mâinile duhului curviei dacă n-a fost doborât întâi de lăcomia pântecelui. Precum nu poate tulbura mânia pe cel ce nu luptă pentru mâncăruri, sau bani, sau slavă. Şi este cu neputinţă să scape de dracul întristării cel ce nu s-a lepădat de toate acestea. Nici de mândrie, cel dintâi pui al diavolului, nu va scăpa cineva dacă n-a smuls din sine iubirea de argint, rădăcina tuturor răutăţilor, dacă şi sărăcia smereşte pe om, după înţeleptul Solomon. Scurt vorbind, este cu neputinţă să cadă omul în puterea vreunui drac dacă n-a fost rănit mai întâi de acele căpetenii ale lor. De

6. În Migne P. G. 79, 1199-1228 C, sub numele lui Nil Sinaitul şi cu titlul: *De diversis malignis cogitationibus*. În *Patrologia Graeca* împărţirea în capete se deosebeşte puţin de cea din *Filocalie;* la sfârşit, după 1228 C, are un adaos mai lung, care, după J. Muyldermans, nu pare a fi al lui Evagrie. De asemenea, din loc în loc, acest text are câte un scurt pasaj în plus.

aceea şi diavolul aceste trei gânduri I le-a înfăţişat Mântuitorului: întâi îndemnându-L să facă pietrele pâini, al doilea făgăduindu-I toată lumea dacă i Se va închina şi al treilea spunându-I că va fi acoperit cu slavă dacă va asculta, întrucât nu va păţi nimic dintr-o aşa de mare cădere (Mt 4, 3-10). Dar Domnul, dovedindu-Se mai presus de acestea, i-a poruncit diavolului să meargă înapoia Lui. Prin acestea ne-a învăţat că nu este cu putinţă să alunge cineva de la sine pe diavolul dacă n-a dispreţuit aceste trei gânduri.

2. Toate gândurile diavoleşti furişează în suflet chipurile lucrurilor sensibile, care, punându-şi întipărirea în minte, o fac să poarte în ea formele acelor lucruri. Deci de la însuşi lucrul care se deapănă în minte poţi cunoaşte care drac s-a apropiat de tine. De pildă, dacă în cugetul meu se înfăţişează chipul omului care m-a păgubit sau m-a necinstit, el dă pe faţă gândul ţinerii de minte a răului furişat în mine. Dacă, iarăşi, se învârteşte în minte gândul la bani sau la slavă, dintr-acestea se va cunoaşte duhul care ne necăjeşte. Asemenea şi la alte gânduri, din lucru afli pe dracul ce e de faţă şi îţi furişează năluciri. Cu aceasta nu zic că toate amintirile acestui fel de lucruri vin de la draci, deoarece şi mintea însăşi, stârnită de om, aduce închipuiri de lucruri şi fapte; ci numai acelea dintre amintiri care aprind mânia şi pofta împotriva firii. Căci prin tulburarea acestor puteri mintea preacurveşte în cuget şi este războită, neputând primi arătarea lui Dumnezeu, Cel ce i-a dat legea, dacă strălucirea luminii dumnezeieşti se arată puterii cugetătoare a sufletului în vremea rugăciunii, după înlăturarea gândurilor lucrurilor.

3.[7] Nu va putea să alunge de la sine amintirile pătimașe omul care n-a avut grijă de poftă și de mânie, pe una stingând-o cu posturi, cu privegheri și cu culcatul pe jos; iar pe cealaltă îmblânzind-o cu îndelunga-răbdare, cu suferirea răului, cu nepomenirea de rău și cu milostenii. Căci dintr-aceste două patimi se țes mai toate gândurile dracilor, care duc mintea la primejdie și pierzanie.

Dar[8], este cu neputință să biruim patimile acestea dacă nu disprețuim mâncărurile, banii și slava, ba încă și propriul nostru trup, pentru cei ce caută adeseori să-l ațâțe. Pildă fără zăbavă să luăm de la cei ce se primejduiesc pe mare, care sar și din corabie de furia vânturilor și a valurilor răsculate. Aici însă trebuie să fim cu luare-aminte ca să nu sărim din corabie spre a fi văzuți de oameni. Căci vom pierde plata noastră și ne va lua în primire un alt naufragiu, și mai cumplit, suflând împotrivă-ne vântul dracului slavei deșarte. De aceea și Domnul nostru învață în Evanghelie pe acest cârmaci, care e mintea, zicând: "Luați aminte să nu faceți milostenia voastră înaintea oamenilor, ca să fiți văzuți de dânșii; iar de nu, plată nu veți avea de la Tatăl vostru cel din ceruri" (Mt 6, 1). Și iarăși: "Când vă rugați, nu fiți ca fățarnicii, că iubesc a se ruga prin adunări și prin răspântii, ca să se arate oamenilor că postesc. Amin zic vouă, că își iau plata lor" (Mt 6, 5). Sau: "Când postiți, nu fiți ca fățarnicii, triști, că își smolesc fețele lor, ca să se arate oamenilor că postesc. Amin zic vouă, își iau plata lor" (Mt 6, 16). Să fim cu

---

7. Acest cap se află și în *Capita practica*, P. G. 40, 1236-1237, anume cap 63.

8. Aici începe cap 3 în P. G.

luare-aminte la câte ne învaţă aci Doctorul sufletelor: prin milostenie tămăduieşte mânia, prin rugăciune curăţeşte mintea, iar cu postul veştejeşte pofta. Din acestea se alcătuieşte noul Adam, înnoit după chipul Ziditorului său, nemaifiind în el, datorită nepătimirii, bărbat şi femeie, elin şi iudeu, tăiere şi netăiere împrejur, barbar şi scit, rob şi slobod, ci toţi una şi, întru toţi, Hristos.

Despre visuri[9]

4. Trebuie să cercetăm cum întipăresc dracii nălucirile cele din somn în mintea noastră şi le dau o anumită formă. Una ca aceasta obişnuieşte să se întâmple minţii fie privind prin ochi, fie auzind prin auz, fie printr-o simţire oarecare, sau prin amintire, care întipăreşte în minte, mişcându-le, cele ce le-a agonisit prin mijlocirea trupului. Deci dracii, mi se pare, răscolind amintirea o întipăresc în cuget. Căci organele trupului stau în nelucrare, ţinute de somn. Dar, iarăşi, trebuie să cercetăm: cum răscolesc amintirea? Sau poate prin patimi? Aşa trebuie să fie, deoarece cei curaţi şi nepătimaşi nu mai pătesc una ca aceasta. Este însă şi o mişcare simplă a amintirii, stârnită de noi sau de Sfintele Puteri. Prin ea vorbim şi petrecem cu sfinţii. Să fim însă cu atenţie. Căci chipurile pe care sufletul împreună cu trupul le primeşte întru sine, pe acelea amintirea le mişcă fără să se mai ajute de trup. Aceasta se vede din faptul că adesea pătimim una ca aceasta şi în somn, când trupul se odihneşte. Trebuie să ştim că

9. Acest titlu nu se află în P. G.

precum ne putem aduce aminte de apă şi cu sete, şi fără sete, tot aşa ne putem aduce aminte de aur şi cu lăcomie, şi fără lăcomie; şi aşa şi cu celelalte. Iar faptul că mintea află aceste sau acele deosebiri între nălucirile sale se datoreşte vicleniei vrăjmaşilor. Dar trebuie să ştim şi aceasta: că pentru năluciri se folosesc dracii şi de lucrurile de dinafară, ca de pildă de vuietul apelor, la cei ce călătoresc pe mare.

5. Scopul dracilor e ajutat foarte mult de mânia noastră, când se mişcă împotriva firii, făcându-se de mare folos oricărui vicleşug al lor. De aceea toţi zoresc să o întărâte zi şi noapte. Când o văd însă legată de blândeţe, atunci caută pricini îndreptăţite ca să o dezlege îndată ca, făcându-se foarte aprinsă, să o folosească pentru gândurile lor furioase. De aceea nu trebuie să o întărâtăm nici pentru lucruri drepte, nici pentru cele nedrepte, ca să nu dăm chiar noi sabie primejdioasă în mâna vrăjmaşului, ceea ce ştiu că fac mulţi, şi mai mult decât trebuie, aprinzându-se pentru motive neînsemnate. Căci[10] spune-mi, de ce te prinzi grăbit la harţă dacă dispreţuieşti bucatele, banii şi slava? De ce hrăneşti câinele când te lauzi că nu ai nimica? Iar dacă acesta latră şi se ia după oameni, trebuie că ai niscai lucruri şi vrei să le păzeşti. Dar eu despre unul ca acesta cred că e departe de rugăciunea curată, ştiind că mânia este ciumă pentru o astfel de rugăciune. Şi mă mir că unul ca acesta şi pe sfinţi i-a uitat: pe David, care strigă: "Opreşte mânia şi părăseşte turbarea" (Ps 36, 8); pe Ecclesiastul, care porunceşte: "Alungă mânia de la inima ta şi scoate vicleşugul din trupul tău" (Ecc 11, 10); pe Apostolul, care rânduieşte: "Să ridicăm în

10. Aici începe cap 5 în P. G.

toată vremea şi în tot locul mâini cuvioase spre Domnul, fără mânie şi şovăire" (1 Tim 2, 8). De ce oare nu învăţăm şi noi de la obiceiul tainic şi vechi al oamenilor care alungă câinii din casă în vremea rugăciunii? Obiceiul acesta ne dă să înţelegem că mânia nu trebuie să fie cu cei ce se roagă. "Mânia este vinul şerpilor" (Dt 32, 33). De aceea nazireii se înfrâneză de la vin. Iar despre faptul că nu trebuie să ne îngrijim de îmbrăcăminte şi bucate, socot de prisos a mai scrie, Însuşi Mântuitorul oprind acest lucru în Evanghelii. "Nu vă îngrijiţi, zice, în sufletul vostru ce veţi mânca, sau ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca" (Mt 6, 25), căci toate acestea le fac păgânii şi necredincioşii, care leapădă purtarea de grijă a Stăpânului şi tăgăduiesc pe Făcătorul. De creştini este cu totul străin acest lucru, de îndată ce cred că şi cele două vrăbii vândute cu un ban stau sub purtarea de grijă a sfinţilor îngeri. Au însă dracii şi obiceiul acesta: după gândurile necurate, le aduc în suflet şi pe acelea ale grijii, ca să Se depărteze Iisus de la noi, umplut fiind locul cugetării cu mulţime de gânduri, şi să nu mai poată rodi cuvântul, fiind copleşit de gândurile grijii.

Lepădând[11] dar asemenea gânduri, să lăsăm toată grija noastră în seama Domnului, îndestulându-ne cu cele de faţă, cu îmbrăcăminte şi hrană sărăcăcioasă, ca să slăbim în fiecare zi pe părinţii slavei deşarte. Iar dacă cineva socoteşte că nu-i stă bine în haină sărăcăcioasă, să privească la Sfântul Pavel cum aşteaptă, în frig şi dezbrăcat, cununa dreptăţii (2 Co 11, 27). Dacă Apostolul a numit lumea aceasta stadion şi teatru, oare cel ce s-a îmbrăcat cu gândurile grijii mai poate

11. În P. G. aici începe cap 6.

alerga spre răsplătirea chemării de sus a lui Dumnezeu (Flp 3, 14), sau mai poate să se lupte cu începătoriile, cu domniile şi cu stăpânitorii întunericului veacului acestuia (Ef 6, 12)? Eu nu ştiu dacă-i va fi cu putinţă; acest lucru l-am învăţat de la înseşi cazurile văzute. Căci se va împiedica în haină şi se va rostogoli la pământ, ca şi mintea de gândurile purtării de grijă, dacă e adevărat cuvântul care zice că mintea rămâne statornic lipită de comoara sa, că "unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta" (Mt 6, 21).

6. Dintre[12] gânduri unele taie, altele se taie. Şi anume, le taie cele rele pe cele bune, dar şi cele rele se taie de către cele bune. Sfântul Duh ia aminte la gândul cel dintâi ce l-am pus şi după acela ne osândeşte sau ne primeşte. Iată ce vreau să zic: Am gândul de a primi pe străini, şi-l am într-adevăr pentru Domnul, dar venind ispititorul, îl taie şi furişează în suflet gândul de-a primi pe străini pentru slavă. Sau am gând să primesc pe străini ca să fiu văzut de oameni; dar dacă vine peste el un gând bun, îl taie pe cel rău, îndreptând către Domnul virtutea noastră şi silindu-ne să nu facem aceasta pentru laudă de la oameni.

Dacă[13] deci stăruim cu fapta la gândurile dintâi, cu toată ispita celor de-al doilea, vom avea numai plata gândurilor ce ni le-am pus mai întâi, deoarece, oameni fiind şi luptând cu dracii, nu putem ţine gândul drept nestricat, nici pe cel rău neispitit, odată ce avem în

12. În P. G. – începutul cap 7.

13. Acest alineat se află numai în P. G. Din acest pasaj, ca şi din altele, pe care P. G. le are în plus, s-ar putea conchide, dat fiind caracterul lor mai puţin clar şi de valoare minoră, că ele nu au făcut parte din textul original.

noi seminţele virtuţii. Dar dacă zăboveşte cineva pe lângă acele gânduri care taie (cele de-al doilea), se aşază în ţara ispititorului şi va lucra stârnit de ele.

7. După multă băgare de seamă, am aflat că între gândurile îngereşti, omeneşti şi de la draci este această deosebire: întâi gândurile îngereşti cercetează cu de-amănuntul firea lucrurilor şi urmăresc înţelesurile şi rosturile lor duhovniceşti, de pildă: de ce a fost făcut aurul şi pentru ce e ca nisipul şi a fost risipit în anumite părticele de sub pământ şi de ce trebuie multă osteneală şi trudă până să fie aflat, apoi, după ce e aflat, e spălat cu apă şi trecut prin foc, ca apoi să fie dat meşterilor, care fac sfeşnicul cortului, căţuia, cădelniţa şi vasele de aur (Iş 25, 29, 31; 1 Mac 1, 23; Ir 52, 18, 19), din care, din darul Mântuitorului nostru, nu mai bea acum regele babilonean, ci de aceste taine se apropie Cleopa cu inimă arzătoare (Lc 24, 18, 32). Dar gândul drăcesc nu le ştie şi nu le cunoaşte pe acestea, ci furişează numai plăcerea câştigării aurului fără ruşine şi zugrăveşte desfătarea şi slava ce va veni de pe urma lui. Iar gândul omenesc nu se ocupă nici cu dobândirea aurului şi nu cercetează nici al cui simbol este, sau cum se scoate din pământ, ci aduce numai în minte forma simplă a aurului, despărţită de patimă şi lăcomie. Acelaşi cuvânt se poate spune şi despre alte lucruri, după regula aceasta, deprinsă în chip tainic.

8. Este[14] un drac ce se numeşte rătăcitor, care se înfăţişează mai ales în zorii zilei înaintea fraţilor şi le poartă mintea din cetate în cetate, din sat în sat şi din casă în casă, prilejuind, zice-se, simple întâlniri, apoi convorbiri mai îndelungate cu cei cunoscuţi, care tul-

14. În P. G. cap 8 începe tot aici.

bură starea celor amăgiţi şi, puţin câte puţin, îi depărtează de cunoştinţa de Dumnezeu şi-i face să-şi uite de virtute şi de făgăduinţă. Trebuie deci ca monahul să observe acest gând de unde vine şi unde sfârşeşte, că nu fără rost şi din întâmplare face cercul acesta lung, ci vrând să strice starea sufletească a monahului, ca, după ce şi-a aprins mintea cu acestea şi s-a ameţit de prea multe convorbiri, să fie fără de veste atacat de dracul curviei, sau al mâniei, sau al întristării, care întinează şi mai tare strălucirea stării lui. Noi însă, dacă vrem să cunoaştem lămurit vicleşugul lui, să nu grăim îndată către el, nici să dăm pe faţă cele ce se petrec, cum înfiripă convorbiri în minte şi în ce chip puţin câte puţin vrea să o împingă la moarte; căci va fugi de la noi, fiindcă nu vrea să fie văzut făcându-le acestea, şi aşa nu vom cunoaşte nimic din cele ce ne-am străduit să aflăm. Ci să-i mai îngăduim o zi sau două să-şi isprăvească lucrarea ca, aflând cu de-amănuntul tot lucrul pe care l-a meşteşugit, să-l dăm pe faţă prin cuvânt şi să-l alungăm. Dar[15] fiindcă se întâmplă că în vremea ispitirii mintea, fiind tulburată, nu poate urmări cu de-amănuntul cele ce se petrec, să facă aceasta după alungarea dracului. După ce te-ai liniştit, adu-ţi aminte în tine însuţi de cele ce ţi s-au întâmplat, de unde ai început, pe unde ai umblat şi în ce loc ai fost cuprins de duhul curviei, sau al mâniei, sau al întristării, şi cum s-au petrecut acestea. Învaţă-le acestea şi ţine-le minte, ca să-l poţi da pe faţă când se va mai apropia de tine. Dă pe faţă şi locul unde stă ascuns, ca să nu-i mai urmezi. Iar dacă vrei să-l faci să se înfurie de-a binelea, vădeşte-l îndată ce se apropie şi dez-

15. În P. G. aici începe cap 9.

văluie cu cuvântul locul dintâi în care a intrat, şi al doilea, şi al treilea. Căci foarte tare se scârbeşte, nesuferind ruşinarea. Iar dovada că i-ai grăit tocmai la vreme o vei avea în faptul că a fugit gândul de la tine. Căci este cu neputinţă să stea, fiind scos la arătare. Iar după biruirea acestui drac urmează un somn adânc şi greu, o amorţire a pleoapelor, însoţită de căscări nenumărate şi de umeri îngreuiaţi; dar de toate acestea ne sloboade Duhul Sfânt prin rugăciune încordată.

9. Foarte[16] mult ne foloseşte spre mântuire ura împotriva dracilor, care ne ajută şi la lucrarea virtuţii. Dar să o nutrim pe aceasta de la noi, ca pe un vlăstar bun, nu suntem în stare, pentru că duhurile iubitoare de plăceri o sting şi cheamă din nou sufletul la prietenie şi obişnuinţă cu ele. Această prietenie, sau, mai bine, această rană anevoie de lecuit, o tămăduieşte însă Doctorul sufletelor prin părăsirea noastră. Căci ne lasă să pătimim lucruri înfricoşate de la duhuri, noaptea şi ziua, până ce sufletul aleargă iarăşi la ura cea de la început, învăţându-se a zice către Domnul, asemenea lui David: "Cu ură desăvârşită i-am urât, că vrăjmaşi s-au făcut mie" (Ps 138, 21). Iar cu ură desăvârşită urăşte pe vrăjmaşi acela care nu păcătuieşte nici cu fapta, nici cu gândul, lucru care este semnul celei mai mari şi celei dintâi nepătimiri.

10. Dar[17] ce să zicem despre dracul care face sufletul nesimţit? Căci mă tem a şi scrie despre el. Când năvăleşte acela, iese sufletul din starea sa firească şi leapădă cuviinţa şi frica Domnului, iar păcatul nu-l mai socoteşte păcat, fărădelegea n-o mai socoteşte fără-

16. În P. G. aici începe cap 10.
17. În P. G. aici începe cap 11.

delege, şi la osânda şi la munca veşnică se gândeşte ca la nişte vorbe goale. De cutremurul purtător de foc el râde. Pe Dumnezeu, e drept, Îl mărturiseşte, însă poruncile Lui nu le cinsteşte. De-i baţi în piept când se mişcă spre păcat, nu simte; de-i vorbeşti din Scripturi, e cu totul împietrit şi nu ascultă. Îi aminteşti de ocara oamenilor, şi nu o ia în seamă. De oameni nu mai are ruşine, ca porcul care a închis ochii şi a spart gardul. Pe dracul acesta îl aduc gândurile învechite ale slavei deşarte. "Şi dacă nu s-ar scurta zilele acelea, nimeni nu s-ar mai mântui" (Mt 24, 22; Mc 13, 20). De fapt, dracul acesta este dintre cei ce îi atacă rar pe fraţi. Iar pricina este învederată. Căci nenorocirile altora, bolile celor dosădiţi, închisorile celor nefericiţi şi moartea năprasnică a unora pun pe fugă pe acest drac, întrucât sufletul e străpuns puţin câte puţin şi e trezit la milă, fiind dezlegat de împietrirea venită de la demon. Desigur, noi nu le avem pe acestea aproape de noi, dată fiind lipsa şi raritatea celor cuprinşi de neputinţe printre noi. De aceea[18] Domnul, alungând acest drac, porunceşte în Evanghelii să mergem la cei bolnavi şi să cercetăm pe cei din închisori, zicând: "Bolnav am fost şi M-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la Mine" (Mt 25, 36). În orice caz, să se ştie: dacă cineva dintre monahi, fiind atacat de dracul acesta, n-a primit gând de curvie, sau nu şi-a părăsit chilia din nepăsare, unul ca acesta a primit din cer răbdarea şi neprihănirea şi fericit este pentru o nepătimire ca aceasta. Iar câţi s-au făgăduit să cinstească pe Dumnezeu locuind laolaltă cu lumea să se păzească de acest drac. Căci a zice sau a scrie mai multe despre el, mă ruşinez şi de oameni.

---

18. În P. G. de aici începe cap 12.

Despre dracul întristării[19]

11. Toţi[20] dracii fac sufletul iubitor de plăceri; numai dracul întristării nu primeşte să facă aceasta, ci el ucide gândurile celor ce au început această vieţuire, tăind şi uscând prin întristare orice plăcere a sufletului, dacă e adevărat că oasele bărbatului trist se usucă (Pr 17, 23). Dacă acest drac războieşte pe un monah cu măsură, îl face încercat, căci îl convinge să nu se apropie de nimic dintr-ale lumii acesteia şi să înlăture toată plăcerea. Dar dacă stăruie mai mult, naşte gânduri care sfătuiesc pe monah să-şi ia viaţa, sau îl silesc să fugă departe de locul unde petrece. Acest lucru l-a gândit şi l-a pătimit dreptul Iov, fiind asuprit de acest drac. "De aş putea, zice, să mă omor, sau pe altul să rog să-mi facă mie aceasta" (cf. Iov 16, 4). Simbol al acestui drac este sălbăticiunea numită năpârcă, a cărei fire se arată prietenoasă, însă al cărei venin covârşeşte veninul celorlalte fiare, ba, dacă e primit fără măsură, omoară şi animalul însuşi. Acestui drac i-a predat Pavel pe cel ce a făcut nelegiuire în Corint. De aceea şi scrie cu râvnă corintenilor, zicând: "Arătaţi-i dragoste, ca nu cumva să fie înghiţit unul ca acesta de o întristare mai mare" (2 Co 2, 7). Dar duhul acesta, care întristează pe oameni, ştie să se facă şi pricinuitor de bună pocăinţă. De aceea şi Sfântul Ioan Botezătorul îi numea pe cei ce erau străpunşi de duhul acesta şi alergau la Dumnezeu "pui de năpârci", zicând: "Cine v-a arătat vouă să fugiţi de mânia ce va să fie? Faceţi deci roade vrednice de pocăinţă; şi să nu vi se pară a grăi întru voi: Părinte avem pe Avraam" (Mt 3, 7-9). Căci oricine

19. Acest titlu nu este în P. G.
20. În P. G. aici începe cap 13.

a urmat lui Avraam şi a ieşit din pământul şi din neamul său s-a făcut mai tare decât dracul acesta.

12. Cine[21] şi-a stăpânit mânia a supus pe draci; iar cine s-a robit de dânsa nu se mai ţine de viaţa monahală şi e străin de căile Mântuitorului, dacă se zice că Însuşi Domnul învaţă pe cei blânzi căile Sale (Ps 24, 10). De aceea, cu anevoie poate fi vânată mintea monahului care aleargă pe câmpia blândeţii. Căci mai de nicio virtute nu se tem dracii ca de blândeţe. Aceasta a dobândit-o acel mare Moise, care a fost numit "blând, mai mult decât toţi oamenii" (Nm 12, 3). Iar poorocul David a arătat-o că este vrednică să fie pomenită de Dumnezeu, zicând: "Adu-Ţi aminte, Doamne, de David şi de toată blândeţea lui" (Ps 131, 1). Însuşi Mântuitorul nostru ne-a poruncit să ne facem următori ai blândeţii Lui, zicând: "Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre" (Mt 11, 29). Iar dacă cineva s-ar înfrâna de la mâncăruri şi băuturi, dar prin gândurile rele ar întărâta mânia, acela se aseamănă cu o corabie ce călătoreşte pe mare având pe dracu cârmaci. De aceea, trebuie să fim cu luare-aminte din toată puterea la câinele nostru, învăţându-l să rupă numai lupii, şi să nu mănânce oile, arătând toată blândeţea faţă de toţi oamenii.

Despre slava deşartă[22]

13. Dintre[23] gânduri, singur cel al slavei deşarte lucrează cu multe mijloace. El cuprinde aproape toată

21. În P. G. aici începe cap 14.
22. Acest titlul nu se află în P. G.
23. Aici începe în P. G. cap 15.

lumea şi deschide uşile tuturor dracilor, făcându-se ca un fel de trădător viclean al cetăţii. De aceea, el umileşte foarte tare mintea pustnicului, umplând-o cu multe vorbe şi lucruri şi întinându-i rugăciunile, prin care acesta se străduieşte să-şi tămăduiască toate rănile sufletului său. Gândul acesta îl fac să crească toţi dracii după ce au fost biruiţi, ca printr-însul să primească intrare din nou în suflet şi să facă astfel cele din urmă mai rele ca cele dintâi (Mt 12, 45; Lc 11, 26). Din gândul acesta se naşte şi cel a mândriei, care a făcut să cadă cu sunet din ceruri la pământ pecetea asemănării şi cununa frumuseţii. Saltă-te din el şi nu zăbovi, ca să nu vindem altora viaţa noastră, nici petrecerea noastră, celor fără de milă. Pe acest drac îl alungă rugăciunea stăruitoare şi silinţa de a nu face sau zice cu voia nimic din cele ce ajută blestematei slave deşarte.

14. Când mintea pustnicilor a ajuns la puţină nepătimire, şi-a agonisit şi calul slavei deşarte, căruia îndată îi dă pinteni prin cetăţi, purtându-şi fără stăpânire lauda izvorâtă din slavă. Şi întâmpinând-o duhul curviei, printr-o rânduială nevăzută, o închide într-o cocină de porci, învăţând-o să nu se mai ridice altădată din pat înainte de a se face sănătoasă deplin, nici să nu facă ceea ce fac bolnavii neascultători care, purtând încă urmele bolii într-înşii, se dau la drumuri şi merg la băi înainte de vreme, căzând din nou în boală. De aceea, şezând locului, să luăm şi mai bine aminte la noi înşine ca, înaintând în virtute, să ne facem greu de mişcat spre păcat, iar înnoindu-ne întru cunoştinţă, să dobândim mulţime de vederi felurite. Şi aşa, înălţându-ne şi mai tare, vom vedea şi mai bine lumina Mântuitorului nostru.

15. A descrie[24] toate lucrările cele rele ale dracilor mi-e cu neputinţă, iar a înşira cu de-amănuntul meşteşugirile lor mi-e ruşine, sfiindu-mă de cititorii mai simpli. Totuşi ascultă unele viclenii de-ale duhului curviei. Când cineva a dobândit nepătimirea părţii poftitoare şi gândurile de ruşine s-au răcit, atunci acela arată bărbaţi şi femei jucând împreună şi-l face pe pustnic să privească lucruri şi forme de ruşine. Ispita aceasta însă nu e printre cele ce ţin multă vreme, deoarece rugăciunea neîncetată şi mâncarea foarte împuţinată, priveghérea şi îndeletnicirea cu contemplaţiile duhovniceşti o alungă ca pe un nour fără ploaie. Uneori se atinge însă şi de trupuri, stârnind într-însele fierbinţeala dobitocească. Şi alte nenumărate meşteşugiri unelteşte vicleanul acesta, pe care nu e nevoie să le mai răspândim şi să le mai încredinţăm scrisului. Faţă de astfel de gânduri foloseşte şi aprinderea mâniei, pornită împotriva dracului. De această mânie se teme el mai mult când se aprinde împotriva acestor gânduri şi îi strică planurile. Despre ea e vorba când se zice: "Mâniaţi-vă, şi nu păcătuiţi" (Ps 4, 4). Ea dă sufletului în ispite o folositoare doctorie. Dar uneori şi mânia aceasta e imitată de dracul mâniei. Acesta plăsmuieşte chipurile părinţilor, sau ale unor prieteni şi rudenii, ocărâţi de oameni nevrednici, şi prin aceasta mişcă mânia pustnicului şi-l îndeamnă să zică sau să facă vreun rău celor ce i s-au arătat în minte. La acestea trebuie să fie monahul cu luare-aminte şi îndată să-şi smulgă mintea de la astfel de chipuri, ca nu cumva, zăbovind pe lângă ele, să se pomenească în vremea rugăciunii tăciune ce se mistuie în foc. În ispite de acestea cad mai ales

24. În P. G. începe aici cap 16.

cei iuţi la mânie şi cei ce uşor se prind la harţă, care sunt departe de rugăciunea cea curată şi de cunoştinţa Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

16. Gândurile[25] veacului acestuia le-a dat Domnul omului ca pe nişte oi păstorului bun. Şi s-a scris: "A dat fiecărui om cuget întru inima sa", sădind în el şi pofta, şi mânia întru ajutor, ca prin mânie să alunge gândurile lupilor, iar prin poftă să iubească oile, chiar când e biciuit de vânturi şi de ploi. I-a mai dat, pe lângă acestea, şi lege după care să păzească oile, loc de verdeaţă, apă de odihnă, psaltire, chitară şi toiag. Şi i-a rânduit să se hrănească şi să se îmbrace de la această turmă, iar la vreme să-i adune fân. Căci zice cuvântul: "Cine păstoreşte turmă, şi din laptele ei nu mănâncă?" (1 Co 9, 7). Pustnicul trebuie să păzească deci zi şi noapte turma aceasta, ca nu cumva să fie răpit vreun miel de fiarele sălbatice, sau să-l ia tâlharii, iar dacă s-ar întâmpla una ca aceasta în pădure, îndată să-l smulgă din gura ursului şi a lupului (1 Rg 17, 35). Aşadar, dacă gândul despre fratele nostru se învârte în noi cu ură, să ştim că o fiară l-a luat pe el; asemenea şi gândul despre muiere, dacă se întoarce în noi amestecat cu poftă de ruşine; la fel, gândul despre argint şi aur, dacă se cuibăreşte însoţit cu lăcomie; asemenea şi gândurile sfintelor daruri, când cu slavă deşartă pasc în minte! Şi tot asemenea se va întâmpla şi cu alte gânduri de vor fi furate de patimi. Şi[26] nu numai ziua trebuie să fie monahul cu luare-aminte la ele, ci şi noaptea să le păzească priveghind. Căci se întâmplă să piardă ceea ce a agonisit dacă se lasă în năluciri

25. În P. G. aici începe cap 17.
26. În P. G. începe aici cap 18.

ruşinoase şi viclene. Aceasta este ceea ce zice patriarhul Iacob: "Nu am adus Ţie oaie răpită de fiară sălbatică; eu plăteam furtişagurile de zi şi de noapte; şi mă topeam de arşiţa zilei şi de gerul nopţii, încât s-a dus somnul de la ochii mei" (Fc 31, 39-40). Iar dacă din osteneală ni s-ar întâmpla vreo nepurtare de grijă, să grăbim puţin în sus pe stânca cunoştinţei, să ne luăm psaltirea şi să lovim coardele ei prin virtuţile cunoştinţei, şi să paştem iarăşi oile sub muntele Sinai, ca Dumnezeul părinţilor noştri să ne cheme din rug şi pe noi şi să ne dăruiască înţelesurile semnelor şi ale minunilor.

17. Firea[27] cea raţională, omorâtă de păcat, o ridică Hristos prin contemplarea tuturor veacurilor. Iar sufletul cel ce a murit cu moartea lui Hristos îl învie Tatăl, dacă Îl cunoaşte pe El. Aceasta este ceea ce a zis Sfântul Pavel: "Dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom şi învia împreună cu El" (2 Tim 2, 11).

18. Când[28] mintea s-a dezbrăcat de omul cel vechi şi s-a îmbrăcat în omul harului, vede şi starea sa în vremea rugăciunii semănând cu safirul sau cu azurul cerului, stare pe care Scriptura o numeşte şi "loc al lui Dumnezeu", văzut de bătrâni pe muntele Sinai (Iş 24, 10).

19. Dintre[29] necuraţii draci, unii îl ispitesc pe om ca om, iar alţii îl tulbură pe om ca pe un dobitoc necuvântător. Cei dintâi, apropiindu-se, ne furişează gânduri de slavă deşartă, sau de mândrie, sau de pizmă,

---

27. În P. G. 79 ţine de cap 18; în P. G. 40, col. 1244 se cuprinde în *Capita practica*, cap 69.

28. În P. G. 79 ţine de cap 18; în P. G. 40, 1244 se cuprinde în *Capita practica*, cap 70.

29. În P. G. acest cap e dat ca al 21-lea.

sau de învinuire, care nu se ating de niciunul din dobitoace. Cei de-al doilea însă aprind în trup mânie şi poftă în afară de fire. Acestea le avem îndeobşte cu dobitoacele, fiind ascunse însă sub firea cea necuvântătoare. De aceea zice Duhul Sfânt către cei ce cad în gândurile omeneşti: "Eu am zis: dumnezei sunteţi şi fii ai Celui Preaînalt toţi; dar voi ca nişte oameni muriţi şi ca oricare dintre căpetenii cădeţi" (Ps 81, 6, 7). Iar către cei stârniţi dobitoceşte zice: "Nu fiţi cum e calul sau mularul, la care nu este înţelepciune, ci trebuie să strângi cu zăbală şi cu frâu fălcile lor, ca să nu se apropie de tine" (Ps 31, 10). Dar sufletul care păcătuieşte va muri. Şi învederat este că oamenii, dacă mor ca oamenii, se îngroapă de oameni, iar cei ce sunt omorâţi ca dobitoacele, sau cad jos, vor fi mâncaţi de vulturi. Iar dintre puii acestora unii vor chema pe Domnul, alţii se tăvălesc în sânge. Cel ce are urechi de auzit să audă.

20. Când[30] vreunul dintre vrăjmaşi te va răni în luptă şi vrei să-i întorci sabia lui, precum scrie (Ps 36, 14, 15), asupra inimii lui, fă aşa precum te sfătuim: descoase în tine însuţi gândul aruncat de el, ce fel este, şi din câte lucruri este alcătuit, şi care lucru tulbură mai mult mintea. Iar ceea ce zic aceasta este: Să zicem că e trimis de el gândul iubirii de argint. Desfă-l pe acesta în mintea care l-a primit, în sensul aurului, în aurul însuşi şi în patima iubirii de bani. Apoi întreabă: Ce este păcat dintre acestea? Oare mintea? Dar atunci, cum este ea chipul lui Dumnezeu? Sensul aurului? Dar cine, având minte, va spune aceasta vreodată? Oare aurul însuşi e păcat? Dar atunci de ce s-a făcut?

30. În P. G. acest cap e dat ca al 19-lea.

Urmează aşadar că al patrulea lucru este pricina păcatului. Iar acesta nu e nici lucrul ce stă de sine, nici ideea lucrului, ci o plăcere oarecare vrăjmaşă omului, născută din voia cea liberă a sa şi care sileşte mintea să se folosească rău de făpturile lui Dumnezeu. Această plăcere avem să o tăiem după îndatorirea ce ne-a dat-o legea lui Dumnezeu. Cercetând tu acestea, se va nimici gândul, desfăcându-se într-o simplă contemplaţie a ta, şi va fugi de la tine dracul, după ce prin cunoştinţa aceasta mintea ta s-a ridicat la înălţime. Iar[31] dacă, vrând să te foloseşti împotriva lui de sabia sa doreşti să-l dobori mai întâi cu praştia ta, scoate şi tu o piatră din traista de păstor şi caută vederea lui, spre a afla: Cum vin îngerii şi dracii în lumea noastră, iar noi nu mergem în lumile lor? De ce nu putem adică şi noi să unim pe îngeri şi mai mult cu Dumnezeu şi nu ne hotărâm să-i facem pe draci şi mai necuraţi? Şi cum se face că luceafărul, care a răsărit dimineaţa, a fost aruncat pe pământ (Is 14, 12) şi a socotit marea ca pe o coajă de nucă, iar tartarul adâncului ca pe un rob? Şi de ce încălzeşte adâncul ca pe o topitoare, tulburând pe toţi prin răutatea sa şi pe toţi vrând să-i stăpânească? Căci trebuie să ştim că înţelegerea acestor lucruri foarte mult îl vatămă pe diavol şi alungă toată tabăra lui. Dar acestea vin cu încetul în cei care s-au curăţit şi văd întrucâtva înţelesurile întâmplărilor. Cei necurăţiţi însă nu cunosc vederea acestora. Şi chiar dacă, aflând-o de la alţii, ar spune-o şi ei, nu vor fi auziţi, fiind mult colb şi zgomot de patimi în toiul războiului. Căci trebuie să fie cu totul liniştită tabăra celor

---

31. În P. G. acest pasaj, de aici până la sfârşitul cap 20, e dat ca al 20-lea cap.

de alt neam pentru ca singur Goliat să se întâlnească cu David al nostru (1 Rg 17, 48). În felul acesta ne vom folosi de desluşirea războiului şi de vederea lui şi în cazul celorlalte gânduri necurate.

21. Când[32] vor fugi degrabă de la noi vreunele din gândurile necurate, să căutăm pricina pentru care s-a întâmplat aceasta. Oare pentru raritatea lucrului, fiind greu de găsit materia, sau pentru nepătimirea noastră n-a putut vrăjmaşul nimic împotriva noastră? De pildă, dacă unui pustnic i-ar veni în minte gândul că i s-a încredinţat ocârmuirea duhovnicească a primei cetăţi, desigur că nu va zăbovi la închipuirea aceasta; şi pricina se cunoaşte uşor din cele spuse mai înainte. Dar dacă unuia i-ar veni acest gând în legătură cu oricare cetate s-ar nimeri, şi ar cugeta la fel, acela fericit este, că a ajuns nepătimirea. Asemenea şi în privinţa altor gânduri se va afla pricina cercetându-se în acelaşi chip. Acestea trebuie să le ştim pentru râvna şi puterea noastră, ca să vedem dacă am trecut Iordanul şi ne-am apropiat de verdeaţă sau încă petrecem în pustie, loviţi de cei de alte neamuri. De pildă, foarte multe feţe mi se pare că are dracul iubirii de argint şi e foarte dibaci în puterea de-a amăgi. Astfel, când e strâmtorat de desăvârşita lepădare de sine, îndată face pe purtătorul de grijă şi iubitorul de săraci. Primeşte bucuros pe străinii care nu-s încă de faţă, celor lipsiţi le trimite ajutor, cercetează închisorile oraşului şi răscumpără sclavii; arată alipire femeilor bogate, îi face îndatoraţi pe cei cărora le merge bine, sfătuieşte pe alţii să se lepede de punga lor largă. Şi astfel amăgind sufletul, pe încetul îl învăluie în gândurile iubirii de argint şi-l dă pe mâna

32. În P. G. acest cap e dat ca al 22-lea.

dracului slavei deşarte. Iar acesta[33] aduce înainte mulţimea celor ce slăvesc pe Domnul pentru aceste purtări de grijă şi pune pe unii să vorbească întreolaltă câte puţin despre preoţie, prevestind moartea preotului de acum şi iscodind nenumărate chipuri ca să nu scape. Şi aşa biata minte, învăluită într-aceste gânduri, se luptă cu înverşunare cu aceia dintre oameni care nu l-au primit, iar celor ce l-au primit le face daruri şi-i primeşte cu recunoştinţă. Pe cei ce se împotrivesc îi dă pe mâna judecătorilor şi unelteşte ca să fie scoşi din hotarele cetăţii. Aflându-se apoi aceste gânduri în lăuntrul său şi învârtindu-se în minte, îndată se înfăţişează dracul mândriei, nălucind străluciri necontenite, şi draci înaripaţi în văzduhul chiliei, ca până la urmă să scoată pe om din minţi. Noi însă, dorind pierzarea ăstui fel de gânduri, să trăim cu mulţumire în sărăcie. "Căci e vădit că nimic n-am adus în lume şi nimic nu putem duce din ea. Având hrană şi îmbrăcăminte, să ne îndestulăm cu ele" (1 Tim 6, 7-8), aducându-ne aminte de Sfântul Pavel, care zice că "rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint" (1 Tim 6, 10).

22. Toate[34] gândurile necurate stăruind în noi din pricina patimilor, duc mintea la stricăciune şi pieire. Căci precum icoana pâinii zăboveşte în cel flămând din pricina foamei sale şi icoana apei din pricina setei, tot aşa şi ideea avuţiei şi a banilor stăruie din pricina lăcomiei, iar înţelesurile gândurilor ruşinoase ce se nasc din bucate zăbovesc din pricina patimilor noastre. Acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul gândurilor slavei de-

33. În P. G. de aici începe cap 23.

34. În P. G. 79, 1225, acest cap este continuare la cap 23. El se cuprinde şi în *Capita practica*, P. G. 40, 1227, unde e cap 64.

şarte şi al altor gânduri. Iar minţii înecate în astfel de gânduri îi este cu neputinţă să stea înaintea lui Dumnezeu şi să primească într-adevăr cununa dreptăţii. Căci de aceste gânduri fiind trasă în jos, şi mintea aceea ticăloasă din Evanghelie s-a lepădat de bunul cel mai mare, al cunoştinţei de Dumnezeu (Mt 22, 2-14). Asemenea şi cel legat de mâini şi de picioare şi aruncat întru întunericul cel mai din afară, din aceste gânduri îşi avea ţesută haina sa, pentru care motiv Cel ce l-a chemat la nuntă l-a găsit nevrednic de o nuntă ca aceea. Haina de nuntă este nepătimirea sufletului raţional, care s-a lepădat de poftele lumeşti. Iar pricina pentru care gândurile lucrurilor sensibile, care zăbovesc în minte, vatămă cunoştinţa, am arătat-o în *Capete despre rugăciune.*

23. De trei feluri[35] sunt căpeteniile dracilor care se împotrivesc lucrării noastre. Lor le urmează toată tabăra celor de alt neam. Aceştia stau cei dintâi la război şi cheamă sufletele spre păcat prin gândurile cele necurate. Unii din ei aduc poftele lăcomiei pântecelui, alţii strecoară în suflet iubirea de argint şi, în sfârşit, alţii ne momesc cu slava de la oameni. Dacă râvneşti aşadar rugăciunea curată, păzeşte mânia; dacă iubeşti neprihănirea, stăpâneşte pântecele; nu-i da pâine să se sature şi necăjeşte-l cu apa. Priveghează în rugăciune şi alungă de la tine amintirea răului. Cuvintele Duhului Sfânt să nu te părăsească şi bate în porţile Scripturilor cu mâinile virtuţilor. Atunci îţi va răsări nepătimirea inimii şi vei vedea în rugăciune mintea în chipul stelei.

35. În P. G. 79, 1228, aici începe cap 24.

24. Dintre[36] cele ce le cugetăm, unele îşi pun tiparul pe minte şi-i dau o formă, altele îi dau numai o cunoştinţă şi nu-şi pun tiparul pe ea şi nici nu-i dau o formă. De pildă: "La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu" lasă un înţeles în inimă, dar nu dau o formă minţii, nici nu-şi pun tiparul pe ea. Cuvintele "luând pâine" dau o formă minţii, iar "a frânt-o" iarăşi îşi pun tiparul pe ea. Versetul: "Am văzut pe Domnul şezând pe un scaun înalt şi ridicat" (Is 6, 1) îşi pune tiparul pe minte, afară de "am văzut pe Domnul". Aceste cuvinte, după literă, par să-şi pună tiparul pe minte, dar înţelesul lor nu şi-l pune. Proorocul a văzut cu un ochi profetic firea raţională, înălţată prin fapte bune, primind în sine cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci se zice că Dumnezeu şade acolo unde se cunoaşte, fiindcă mintea curată se zice şi scaun al lui Dumnezeu. Dar se zice şi de femeie că e scaun al necinstei, înţelegându-se prin femeie sufletul care urăşte cele drepte; iar necinstea sufletului este păcatul şi neştiinţa. Aşadar, noţiunea de Dumnezeu nu este dintre cele ce-şi pun tiparul pe minte, ci dintre cele ce nu-şi pun tiparul pe minte. De aceea, cel ce se roagă trebuie să se despartă cu totul de cele ce-şi pun tiparul pe minte. Aceasta te face să te întrebi dacă, precum este în privinţa trupurilor şi a sensurilor lor, aşa este şi în privinţa celor netrupeşti şi a raţiunilor lor; şi dacă nu cumva altfel se modelează mintea privind o minte, şi altfel va fi starea ei cugetând înţelesul aceleia. Desigur, ştim despre cunoştinţa duhovnicească, ştim că depărtează mintea de

36. De aici se continuă numai în P.G. 79, 1228. Muyldermans (la Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 47) spune că adaosul acesta nu este al lui Evagrie. Dar cel puţin cap 26 e al lui.

sensurile care își pun tiparul pe ea și o înfățișează, fără niciun tipar, lui Dumnezeu, fiindcă noțiunea lui Dumnezeu nu este dintre cele ce-și pun tiparul. Căci Dumnezeu nu este trup, ci mai degrabă din cele ce nu-și pun tiparul. Și, iarăși, știm că dintre vederile care nu-și pun tiparul pe minte unele însemnează ființa celor netrupești, altele, rațiunile lor. Dar nu se întâmplă la fel în cazul trupurilor și al celor netrupești. Căci în cazul celor trupești unele își pun tiparul pe minte, altele nu, pe când dincolo, nimic nu-și pune tiparul pe minte[37].

25. Când dracul lăcomiei pântecelui, luptând mult și adeseori, nu izbutește să strice înfrânarea întipărită, atunci împinge mintea la pofta nevoinței celei mai de pe urmă, aducându-i înainte și cele privitoare la Daniel, viața lui săracă și semințele, și-i amintește și de viața altor oarecari pustnici, care au trăit totdeauna așa, și silește pe ascet să se facă următorul acelora. Astfel, urmărind înfrânarea fără măsură, va pierde și pe cea măsurată, de la o vreme trupul nemaiputând-o păstra din pricina slăbiciunii. Și așa va ajunge să binecuvinteze trupul și să blesteme inima.

Socot deci că e drept să nu asculte aceștia de acela și să nu se rețină de la pâine, de la untdelemn și apă. Căci această rânduială au cercat-o frații, găsind-o foarte bună. Desigur, aceasta să nu o facă spre săturare și să o facă numai o dată pe zi. M-aș mira dacă vreunul, săturându-se cu pâine și cu apă, ar mai putea lua cununa nepătimirii. Iar nepătimire numesc nu simpla oprire

---

37. Înțelesul capitolului este acesta: lucrurile materiale privite își pun tiparul pe minte, dar rațiunile lor nu. Altfel este cu realitățile spirituale. Dintre acelea nici ipostasurile (de pildă un înger, sau sufletul unui om), nici rațiunile lor nu-și pun tiparul pe minte.

a păcatului cu fapta, căci aceasta se zice înfrânare, ci aceea care taie din cugetare gândurile pătimaşe, pe care Sfântul Pavel a numit-o şi "tăiere duhovnicească împrejur a iudeului ascuns" (Rm 2, 29). Iar dacă se descurajează cineva auzind acestea, să-şi aducă aminte de vasul alegerii, de Apostol, care a împlinit alergarea în foame şi sete. Dar imită şi vrăjmaşul adevărului, dracul descurajării, pe acest drac, punând în minte celui ce se înfrânează retragerea cea mai de pe urmă, îndemnându-l la râvna lui Ioan Botezătorul şi a începătorului pustnicilor, Antonie, ca, neputând răbda acesta retragerea îndelungată şi neomenească, să fugă cu ruşine, părăsind locul, iar dracul să se laude zicând: "l-am biruit!".

26. Gândurile[38] necurate primesc multe materii pentru creşterea lor şi se întind după multe lucruri. De fapt ele trec oceane cu închipuirea şi nu se dau îndărăt să umble drumuri lungi pentru marea căldură a patimii. Dar cele ce sunt cât de cât curăţite sunt mai înguste decât acelea, neputându-se întinde împreună cu lucrurile pentru faptul că patima e slăbită. De aceea se mişcă mai degrabă împotriva firii şi, după înţeleptul Solomon, hoinărind câtăva vreme pe afară, aduc trestie la arderea nelegiuită a cărămizii, ca să se izbăvească asemenea unor capre din lanţuri şi a unor păsări din curse. Căci e mai uşor a curăţi un suflet necurat decât a aduce din nou la sănătate pe unul curăţit şi iarăşi rănit, dracul întristării neîngăduind, ci aducând pururea înaintea ochilor, în vremea rugăciunii, idolul păcatului.

38. Se cuprinde în *Capita practica*, P. G. 40, 1241, unde e cap 68.

27. Dracii nu cunosc inimile noastre, cum socot unii dintre oameni. Căci singurul cunoscător al inimii este Cel ce știe mintea oamenilor și a zidit inimile lor, pe fiecare, deosebit (1 Rg 16, 7; Ps 7, 9; Sol 1, 6). Dar ei cunosc multe din mișcările inimii, pe baza cuvântului rostit și a mișcărilor văzute ale trupului. Vrând eu să le arăt acestea lămurit, m-a oprit Sfântul Preot, spunând că e nevrednic lucru să se răspândească acestea și să le aduc la urechile celor întinați. Căci, zice, și cel ce ajută pe uneltitor este vinovat după lege. Dar că din astfel de simboluri cunosc cele ascunse în inima noastră, și din acestea iau prilejuri împotriva noastră am arătat-o adeseori, respingând pe unii care grăiau cele ce nu trebuie, nepurtându-ne cu dragoste față de ei. De aceea am și căzut în puterea dracului ținerii de minte a răului și îndată am primit gânduri rele împotriva lor, pe care le cunoscusem mai înainte că au venit asupra noastră. Pentru aceea, pe drept ne mustră Duhul Sfânt: "Șezând ai vorbit împotriva fratelui, și împotriva fiului maicii tale ai adus sminteală" (Ps 49, 21); și ai deschis ușa gândurilor care țin minte răul și ți-ai tulburat mintea în vremea rugăciunii, nălucindu-ți pururea fața vrăjmașului tău și având-o pe ea drept Dumnezeu. Căci ceea ce vede mintea rugându-se, aceea e și potrivit de a spune că îi este Dumnezeu. Deci să fugim, iubiților, de boala defăimării, neamintindu-ne de nimeni cu gând rău; și să nu ne întunecăm privirea la amintirea aproapelui, căci toate înfățișările pe care le luăm le iscodesc dracii și nimic nu lasă necercetat din ale noastre, nici culcarea, nici șederea, nici starea în picioare, nici cuvântul, nici mersul, nici privirea. Toate le iscodesc, toate le mișcă, toată ziua uneltesc vicleșu-

guri împotriva noastră, ca să înşele în vremea rugăciunii mintea smerită şi să stingă lumina ei fericită. Vezi ce zice şi Sfântul Pavel către Tit: "Dovedeşte în învăţătură cuvânt sănătos, nestricat şi fără vină, pentru ca împotrivitorul să se ruşineze, neavând de zis nimic rău despre noi" (Tit 2, 7-8). Iar fericitul David se roagă zicând: "Mântuieşte-mă pe mine de clevetirea oamenilor" (Ps 118, 134), numind şi pe draci "oameni" pentru firea lor raţională. Dar şi Mântuitorul în Evanghelii l-a numit pe cel ce seamănă în noi neghina păcatului "vrăjmaş" (Mt 13, 25). Fie ca să ne izbăvim de el, cu harul lui Hristos şi al Dumnezeului nostru, Căruia I se cuvin cinstea şi slava în vecii vecilor. Amin.

ALE ACELUIAŞI

Din Capetele despre trezvie[39]

1. Aşa trebuie să se poarte totdeauna monahul, ca şi când ar avea să moară mâine; şi, iarăşi, aşa să se folosească de trup, ca şi când ar avea să trăiască mulţi ani. Aceasta pe de o parte taie gândurile trândăviei şi face pe monah mai sârguincios, iar pe de alta păzeşte trupul sănătos şi în aceeaşi înfrânare[40].

2. Cel ce a dobândit cunoştinţă şi culege din ea rodul plăcerii nu mai crede dracului slavei deşarte, care îi înfăţişează toate plăcerile lumii. Căci nu i-ar putea făgădui un mai mare lucru ca vederea duhovnicească. Câtă vreme însă n-am gustat din cunoştinţă, să ne supunem voioşi ostenelilor cu fapta, arătând lui Dumnezeu ţinta noastră: că toate le facem pentru cunoştinţa Lui[41].

---

39. În *Filocalia greacă* poartă titlul: Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν νηπτικῶν κεφαλαίων, urmând după scrierea anterioară. Cele cinci capete ale acestei scrieri le-am identificat pe toate în *Capita practica,* după cum indic la fiecare cap în parte.

40. Identic cu una din sentinţele adăugate la capitolul despre trândăvie din scrierea *De octo cogitationibus,* dată sub numele lui Nil Sinaitul în P. G. 79, 1457 D (scriere care, în realitate, e o prelucrare a extrasului din Ioan Casian, tradus în această carte), dar şi cu cap 29 din *Capita practica,* P. G. 40, 1244.

41. Identic cu cap 21 din *Capita practica,* în P. G. 40, 1228.

3. Este de trebuință să arătăm și căile monahilor care au călătorit mai înainte de noi și pe acelea să umblăm și noi. Căci multe sunt cele făcute și zise de ei bine. Între ele și aceasta o zice careva dintre dânșii: "Mâncarea mai uscată și viețuirea aspră, împreunate cu dragostea, duc pe monah mai repede la limanul nepătimirii"[42].

4. Mă aflam în miez de zi lângă Sfântul Macarie și, topindu-mă de sete, i-am cerut apă să beau. Iar el îmi zise: "Îndestulează-te cu umbra, căci mulți călătoresc acum și umblă cu corăbiile pe mare, și nici pe aceasta nu o au". Apoi, mărturisindu-i gânduri despre înfrânare, mi-a zis: "Îndrăznește, fiule, că eu în douăzeci de ani întregi nu m-am săturat nici de pâine, nici de apă, nici de somn; ci pâinea o mâncam cântărită la cumpănă, apa o beam cu măsură și numai rezemându-mă puțin de pereți furam oleacă de somn"[43].

5. Mintea care hoinărește o statornicesc citirea, privegherea și rugăciunea; pofta aprinsă o sting foamea, osteneala și singurătatea; iar mânia o domolesc desăvârșit cântarea de psalmi, îndelunga-răbdare și mila. Căci cele fără măsură și fără vreme sunt trecătoare, și mai mult strică decât folosesc[44].

---

42. Identic cu cap 91 din *Capita practica*, P. G. cit., 1245.
43. Identic cu cap 94 din *Capita practica*, P. G. cit., 1245.
44. Identic cu cap 6 din *Capita practica*, P. G. cit., 1224.

AL ACELUIAŞI

Cuvânt despre rugăciune, împărţit în 153 de capete[45]

Cuvânt înainte

Arzând eu în flacăra patimilor necurate, m-ai întărit adesea prin trimiterea scrisorilor tale de Dumnezeu iubitoare, mângâindu-mi mintea muncită de cele mai ruşinoase gânduri şi imitând astfel, în chip fericit, pe marele învăţător şi dascăl. Şi nu e de mirare. Pentru că totdeauna partea ta au fost cele de cinste, ca şi a binecuvântatului Iacob. Căci slujind bine pentru Rahila, şi primind pe Lia, ceri şi pe cea dorită, întrucât ai împlinit şi cei şapte ani ai acesteia (Fc 29, 23-28). Iar eu nu tăgăduiesc că, ostenindu-mă toată noaptea, n-am prins nimic; totuşi aruncând mrejele după cuvântul tău, am prins mulţime de peşti, nu ştiu dacă mari, dar în orice caz 153 la număr. Pe aceştia ţi-i trimit în micul coş al dragostei, ca tot atâtea capete, împlinindu-ţi porunca. Dar te admir şi-ţi fericesc foarte gândul minunat de-a dori să ai Capetele rugăciunii. Căci ştiu că nu le iubeşti simplu numai pe cele ce le ai în mână şi sunt scrise

45. În *Filocalia greacă* e pus între scrierile lui Nil Sinaitul; de asemenea, în P. G. 79, 1165-1200. Dar este al lui Evagrie. Vezi Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 171.

cu cerneală pe hârtie, ci și pe cele implântate în minte, prin dragoste și nepomenire de rău. De aceea, dat fiind faptul că toate sunt îndoite, una sporind pe cealaltă, după înțeleptul Isus (Sir 42, 25), primește-le nu numai în scrisoare, ci și în duh, întrucât oricărei scrisori îi premerge înțelesul. Căci dacă nu e acesta, nici scrisoarea nu va fi. Prin urmare, îndoit este și felul rugăciunii. Unul este practic, iar altul contemplativ. La fel și numărul are două laturi. Una pe care poți pune mâna, și aceasta este cantitatea, iar alta este înțelesul lui sau calitatea.

Astfel împărțind *Cuvântul despre rugăciune* în 153 de capete, ți-am trimis o merinde evanghelică spre a avea plăcerea unui număr simbolic, și o figură de triunghi, și de șaseunghi, care indică pe de o parte cunoștința cucernică a Treimii, iar pe de alta, înțelesul acestei lumi[46].

Dar și numărul o sută, luat în sine, este un patruunghi[47], iar cincizeci și trei este un triunghi și o sferă. Căci douăzeci și opt este un triunghi[48], iar douăzeci și cinci, o sferă, fiindcă douăzeci și cinci e alcătuit din cinci ori cinci. Prin urmare, ai figura în patru unghiuri simbolizând pătrimea virtuților, iar pe de altă parte, cunoștința înțeleaptă a veacului acestuia, simbolizată de numărul douăzeci și cinci, care închipuie forma de sferă a timpurilor. Căci săptămână se mișcă după săptămână și lună după lună, și timpul se deapănă în cerc,

46. Numărul 153 se compune din: 3 = treiunghi; 1+5 = șaseunghi, care ar simboliza lumea temporală prin ciclul celor șase zile de muncă ale săptămânii.

47. 100 = 4 x 25.

48. Probabil pentru numărul 3, care trece peste 25.

an după an, cum vedem în mişcarea soarelui, a lunii, a primăverii, a verii şi a celorlalte. Iar triunghiul înseamnă cunoştinţa Sfintei Treimi. Privind însă şi altfel numărul o sută cincizeci şi trei, ca trei cifre, se poate înţelege că e triunghiul cunoştinţei practice, naturale şi teologice, sau credinţa, nădejdea şi dragostea; sau aurul, argintul şi pietrele scumpe.

Numărul înseamnă acestea. Iar cuprinsul smerit al Capetelor nu-l vei ocărî, ştiind să fii şi sătul, şi flămând (Flp 4, 12) şi amintindu-ţi de Cel ce n-a trecut cu vederea cei doi bani ai văduvei, ci l-a primit mai bucuros ca bogăţia multora. Prin urmare, primind acest rod al bunăvoinţei, iubirii şi dragostei, păzeşte-l între fraţii tăi adevăraţi, poruncindu-le să se roage pentru cel bolnav, ca să se facă sănătos şi, luându-şi patul, să umble prin harul lui Hristos. Amin.

* * *

1. Dacă ar vrea cineva să pregătească tămâie mirositoare, va amesteca după rânduială în chip egal răşină străvezie de Liban, casia, onixul şi stactia. Acestea sunt pătrimea virtuţilor. Dacă sunt depline şi egale, mintea nu va fi vândută.

2. Sufletul curăţit prin plinătatea virtuţilor face rânduiala minţii neclintită şi destoinică să primească starea căutată.

3. Rugăciunea este vorbirea minţii cu Dumnezeu. De ce stare are aşadar nevoie mintea ca să poată să se întindă, fără să se uite îndărăt, dincolo de sine, până la Stăpânul ei, şi să stea de vorbă cu El fără mijlocirea nimănui?

4. Când Moise încearcă să se apropie de rugul arzător, e împiedicat până nu dezleagă încălţămintea pi-

cioarelor (Iş 3, 5). Cum nu te vei dezlega şi tu de orice cuget pătimaş dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de orice simţire şi înţelegere şi să vorbeşti cu El?

5. Mai întâi roagă-te pentru dobândirea lacrimilor, ca prin plâns să înmoi sălbăticia ce se află în sufletul tău; şi după ce vei fi mărturisit astfel împotriva ta fărădelegile tale înaintea Domnului (Ps 31, 5), să primeşti iertare de la El.

6. Foloseşte-te de lacrimi pentru a dobândi împlinirea oricărei cereri. Căci foarte mult Se bucură Stăpânul când te rogi cu lacrimi.

7. Dacă verşi izvoare de lacrimi în rugăciunea ta, să nu te înalţi întru tine ca şi cum ai fi mai presus de mulţi. Căci rugăciunea ta a primit ajutor ca să poţi răscumpăra cu dragă inimă păcatele tale şi să îmblânzeşti pe Stăpânul prin lacrimi. Deci să nu întorci spre patimă înlăturarea patimilor, ca să nu mânii şi mai mult pe Cel ce ţi-a dăruit harul.

8. Mulţi, plângând pentru păcate, uită de scopul lacrimilor; şi aşa, pierzându-şi mintea, au rătăcit.

9. Stai cu încordare şi te roagă cu osârdie şi ocoleşte grijile şi gândurile, căci ele te tulbură şi te neliniştesc ca să te scoată din tăria rugăciunii.

10. Când te văd dracii râvnind cu adevărat la rugăciune, îţi strecoară gândurile unor lucruri aşa-zis trebuincioase; şi după puţină vreme îţi fură amintirea lor ca, mişcându-ţi-se mintea spre căutarea lor şi neaflându-le, să se descurajeze şi să se întristeze foarte. Apoi, când revine iarăşi în rugăciune, îi aduce aminte cele căutate şi cele amintite mai înainte pentru ca mintea, căutând să le ia la cunoştinţă, să piardă rugăciunea care aduce roade.

11. Luptă-te să-ţi ţii mintea în vremea rugăciunii surdă şi mută, şi te vei putea ruga.

12. Când te va întâmpina o ispită, sau te va aţâţa o împotrivire, ca să-ţi mişti mânia spre cel ce-ţi stă împotrivă, sau să spui vreo vorbă goală, adu-ţi aminte de rugăciune şi de porunca dumnezeiască privitor la ea, şi îndată se va linişti mişcarea fără rânduială din tine.

13. Toate câte le vei face pentru a te răzbuna pe fratele care te-a nedreptăţit îţi vor fi spre sminteală în vremea rugăciunii.

14. Rugăciunea este vlăstarul blândeţii şi al lipsei de mânie.

15. Rugăciunea este rodul bucuriei şi al mulţumirii.

16. Rugăciunea este alungarea întristării şi a descurajării.

17. Plecând, vinde-ţi averile şi le dă săracilor (Mt 19, 21; Mc 10, 21) şi, luându-ţi crucea, leapădă-te de tine (Mt 16, 24; Lc 9, 23) ca să poţi să te rogi neîmprăştiat.

18. Dacă vrei să te rogi în chip vrednic de laudă, leapădă-te de tine în tot ceasul şi, suferind nenumărate răutăţi, nevoieşte-te pentru rugăciune.

19. Necazul pe care îl rabzi cu bună înţelegere te va face să-i afli rodul în vremea rugăciunii.

20. Dorind să te rogi cum trebuie, să nu întristezi vreun suflet; iar de nu, în deşert alergi.

21. Lasă-ţi darul tău, zice, înaintea altarului şi, plecând, împacă-te mai întâi cu fratele tău, şi apoi, venind, te vei ruga netulburat (Mt 5, 23). Căci amintirea răului înnegreşte cugetul celui ce se roagă şi întunecă rugăciunile lui.

22. Cei ce îşi îngrămădesc supărări şi pomeniri de rău sunt asemenea celor ce scot apă şi o toarnă într-un vas fără fund.

23. Dacă eşti răbdător, pururea te vei ruga cu bucurie.

24. Rugându-te tu cum trebuie, ţi se vor întâmpla astfel de lucruri, încât să ţi se pară că ai dreptate să te foloseşti de mânie. Dar nu este nicio mânie dreaptă împotriva aproapelui. Căci de vei căuta, vei afla că este cu putinţă să rânduieşti lucrul bine şi fără mânie. Deci foloseşte-te de tot meşteşugul ca să nu izbucneşti în mânie.

25. Vezi ca nu cumva părând că vindeci pe altul să fii tu însuţi netămăduit şi să împiedici rugăciunea ta.

26. Fugind de mânie vei afla cruţare, şi te vei dovedi înţelept, şi vei fi între cei ce se roagă.

27. Înarmându-te împotriva mâniei nu vei suferi niciodată pofta, căci aceasta dă mâncare mâniei; iar mânia tulbură ochiul minţii, întinând starea rugăciunii.

28. Nu te ruga împlinind numai formele din afară, ci îndeamnă-ţi mintea spre simţirea rugăciunii duhovniceşti cu multă frică.

29. Uneori stând la rugăciune te vei ruga dintr-odată bine; alteori, chiar ostenindu-te foarte, nu vei ajunge la ţintă, ca să ceri şi mai mult şi, primind, să ai un câştig care nu-ţi mai poate fi răpit.

30. Apropiindu-se îngerul, se depărtează grămadă toţi cei ce ne tulbură, şi mintea se află în multă odihnă rugându-se curat. Alteori, ameninţându-ne obişnuitul război, mintea se luptă, şi nu poate să se liniştească deoarece s-a amestecat mai înainte cu felurite patimi.

Totuşi cerând şi mai mult, va afla. Căci "celui ce bate i se va deschide" (Mt 7, 7; Lc 11, 9).

31. Nu te ruga să se facă voile tale, căci acestea nu se acoperă întrutotul cu voia lui Dumnezeu (Mt 6, 10); ci roagă-te mai bine precum ai fost învăţat, zicând: "Facă-se voia Ta" în mine. Şi în tot lucrul aşa să-L rogi, ca să se facă voia Lui. Căci El voieşte ceea ce e bine şi folositor sufletului tău. Dar tu nu ceri totdeauna aceasta.

32. De multe ori rugându-mă am cerut să mi se împlinească ceea ce am socotit eu că e bine, şi am stăruit în cerere, silind fără judecată voia lui Dumnezeu; nu I-am lăsat Lui ca să rânduiască mai bine aceea ce ştia că este de folos. Iar primind, m-am scârbit pe urmă foarte că n-am cerut mai bine să se facă voia lui Dumnezeu. Căci lucrul nu mi-a folosit aşa cum credeam.

33. Ce este binele dacă nu Dumnezeu? Aşadar, să-I lăsăm Lui toate cele ce ne privesc, şi ne va fi bine. Căci Cel ce e bun, desigur că e şi Dătătorul darurilor bune.

34. Nu te îndurera dacă nu capeţi îndată de la Dumnezeu ceea ce ceri. Căci vrea să-ţi facă şi mai mult bine lăsându-te să stărui către El în rugăciune. Fiindcă ce e mai presus ca a vorbi cu Dumnezeu şi a fi răpit la împreuna-petrecere cu El?

35. Rugăciunea neîmprăştiată este o înţelegere supremă a minţii.

36. Rugăciunea este urcuşul minţii spre Dumnezeu.

37. Dacă doreşti să te rogi, leapădă-te de toate ca să moşteneşti totul.

38. Roagă-te mai întâi să te curăţeşti de patimi; al doilea, să te izbăveşti de neştiinţă şi de uitare; al treilea, de toată ispita şi părăsirea.

39. Cere în rugăciune numai dreptatea şi Împărăţia, adică virtutea şi cunoştinţa, şi toate celelalte se vor adăuga ţie.

40. E cu dreptate să te rogi nu numai pentru curăţia ta, ci şi pentru a oricărui semen, ca să imiţi chipul îngeresc.

41. Vezi dacă te-ai înfăţişat cu adevărat înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea ta sau eşti biruit de lauda omenească, şi pe aceasta te sileşti să o vânezi folosindu-te de chipul rugăciunii ca de o acoperitoare.

42. Fie că te rogi cu fraţii, fie singur, străduieşte-te să te rogi nu din obişnuinţă, ci cu simţirea.

43. Simţirea rugăciunii este adunarea cugetului, împreunat cu evlavie, cu străpungerea inimii, cu durerea sufletului, cu mărturisirea greşalelor, cu suspine nevăzute.

44. Dacă mintea ta mai e furată în vremea rugăciunii, încă n-a cunoscut că se roagă un monah, ci eşti încă un mirean care înfrumuseţează cortul din afară.

45. Rugându-te, păzeşte-ţi cu putere memoria, ca să nu-ţi pună înainte ale sale, ci mişcă-te pe tine spre gândul înfăţişării tale la judecată. Căci de obicei mintea e mult răpită de memorie în vremea rugăciunii.

46. Amintirea îţi aduce în vremea rugăciunii sau închipuiri de ale lucrurilor de odinioară, sau griji noi, sau faţa celui ce te-a supărat. Diavolul pizmuieşte foarte tare pe omul care se roagă şi se foloseşte de tot meşteşugul ca să-i întineze scopul. El nu încetează, prin urmare, să pună în mişcare chipurile lucrurilor prin amintire şi să răscolească toate patimile prin trup, ca să-l poată împiedica din drumul său cel mai bun şi din călătoria către Dumnezeu.

47. Când diavolul cel prea viclean, făcând multe, nu poate împiedica rugăciunea dreptului, o lasă pentru puţină vreme mai domol şi pe urmă îl războieşte iarăşi pe cel ce se roagă. Căci fie că-l aprinde pe acesta spre mânie, şi aşa strică starea lui cea bună dobândită prin rugăciune, fie că-l aţâţă la plăcere pătimaşă, şi aşa îi pângăreşte mintea.

48. După ce te-ai rugat cum trebuie, aşteaptă cele ce nu trebuie şi stai bărbăteşte păzind rodul tău. Căci spre aceasta ai fost rânduit dintru început, ca să lucrezi şi să păstrezi. Aşadar, după ce-ai lucrat, nu cumva să laşi nepăzit ceea ce ai făcut. Iar de nu, n-ai folosit nimic rugându-te.

49. Tot războiul ce se aprinde între noi şi dracii necuraţi nu se poartă pentru altceva decât pentru rugăciunea duhovnicească. Căci lor le este foarte potrivnică şi urâtă, iar nouă, foarte mântuitoare şi plăcută.

50. Ce vor dracii să lucreze în noi? Lăcomia pântecelui, curvia, iubirea de argint, mânia, ţinerea minte a răului şi celelalte patimi, ca, îngroşându-se mintea prin ele, să nu se poată ruga cum trebuie. Căci stârnindu-se patimile părţii neraţionale, nu o lasă să se mişte cu bună judecată.

51. Cultivăm virtuţile pentru raţiunile făpturilor, şi pe acestea le căutăm pentru Raţiunea care le-a dat fiinţă. Iar aceasta obişnuieşte să se descopere în starea de rugăciune.

52. Starea de rugăciune este o dispoziţie nepătimaşă, câştigată prin deprindere, care răpeşte mintea înţeleaptă spre înălţimea spirituală, prin dragoste desăvârşită.

53. Cel ce vrea să se roage cu adevărat trebuie nu numai să-şi stăpânească mânia şi pofta, ci trebuie să ajungă şi afară de orice înţeles pătimaş.

54. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu stă de vorbă cu El de-a pururi, cum ar sta cu un tată, alungând orice înţeles pătimaş.

55. Cel ce a atins nepătimirea încă nu se şi roagă cu adevărat. Căci poate să urmărească niscai cugetări simple, şi să fie răpit de istoriile lor, şi să fie departe de Dumnezeu.

56. Când mintea zăboveşte în ideile simple ale lucrurilor, încă nu a ajuns la locul rugăciunii. Căci poate să se afle necontenit în contemplaţia lucrurilor şi să flecărească despre înţelesurile lor, care, deşi sunt idei simple, dar exprimând vederi de-ale lucrurilor, dau minţii forma şi chipul lor şi o duc departe de Dumnezeu.

57. Până ce mintea nu s-a ridicat mai presus de contemplarea firii trupeşti, încă n-a privit locul lui Dumnezeu. Căci poate să se afle în cunoştinţa celor inteligibile, şi să se facă felurită, ca ele.

58. Dacă vrei să te rogi, ai trebuinţă de Dumnezeu, Care dă rugăciune celui ce se roagă. Prin urmare, cheamă-L pe El, zicând: "Sfinţească-se numele Tău, vie împărăţia Ta" (Mt 6, 9-10; Lc 11, 2), adică Duhul Sfânt şi Fiul Tău, Cel Unul-Născut. Căci aşa ne-a învăţat, zicând: "în Duh şi în Adevăr se cade să ne închinăm Tatălui" (In 4, 23).

59. Cel ce se roagă în Duh şi în Adevăr nu-L mai preamăreşte pe Ziditor din făpturi, ci-L preamăreşte din El însuşi.

60. Dacă eşti teolog (dacă te ocupi cu contemplarea lui Dumnezeu), roagă-te cu adevărat; şi dacă te rogi cu adevărat, eşti teolog.

61. Când mintea ta, cuprinsă de mult dor către Dumnezeu, pleacă oarecum câte puţin din trup şi se depărtează de toate gândurile, care vin din simţire, din amintire sau din starea umorală, umplându-se de evlavie şi de bucurie, atunci socoteşte că te-ai apropiat de hotarele rugăciunii.

62. Duhul Sfânt, pătimind împreună cu noi de slăbiciunea noastră, ne cercetează şi când suntem necuraţi. Şi dacă află numai că mintea noastră I se roagă cu dragoste de adevăr, Se sălăşluieşte în ea şi alungă toată ceata de gânduri şi de înţelesuri care o împrejmuiesc, îndemnând-o spre dragostea rugăciunii duhovniceşti.

63. Ceilalţi strecoară în minte gânduri, sau înţelesuri, sau vederi prin schimbări în starea trupului. Iar Domnul lucrează dimpotrivă: coborându-Se în mintea însăşi, aşază în ea cunoştinţa celor ce le vrea, şi prin minte linişteşte neînfrânarea trupului.

64. Cel ce se mânie şi ţine minte răul, oricât ar iubi rugăciunea, nu este afară de învinuire. Căci este asemenea celui ce vrea să aibă vederea ageră, dar îşi tulbură ochii.

65. Dacă doreşti să te rogi, nu face nimic din cele ce se împotrivesc rugăciunii, ca Dumnezeu, apropiindu-Se, să călătorească împreună cu tine.

66. Rugându-te, să nu dai vreun chip lui Dumnezeu în tine, nici să nu îngădui minţii tale să se modeleze după vreo formă, ci apropie-te în chip nematerial de Cel nematerial, şi vei înţelege.

67. Păzeşte-te de cursele celor potrivnici. Căci se întâmplă ca, în vreme ce te rogi curat şi netulburat, să ţi se înfăţişeze deodată înainte vreun chip străin şi ciudat, ca să te ducă la părerea că Dumnezeu este acolo şi să te înduplece să crezi că Dumnezeirea este câtimea ce ţi s-a descoperit ţie deodată. Dar Dumnezeirea nu este câtime şi nu are chip.

68. Când pizmaşul diavol nu poate mişca memoria în vremea rugăciunii, atunci sileşte starea umorală a trupului să aducă vreo nălucire ciudată înaintea minţii şi să o facă pe aceasta să primească o anumită formă. Iar mintea, având obiceiul să petreacă în cugetări, uşor se încovoaie. Şi astfel cel ce se sileşte spre cunoştinţa nematerială şi fără formă e amăgit, apucând fum în loc de lumină.

69. Stai la straja ta, păzindu-ţi mintea de cugetări în vremea rugăciunii, pentru a-şi îndeplini rugăciunea şi a petrece în liniştea ei. Fă aşa pentru ca Cel ce pătimeşte împreună cu cei neştiutori să te cerceteze şi pe tine, şi atunci vei primi darul atotstrălucitor al rugăciunii.

70. Nu vei putea să te rogi cu curăţie până ce vei fi împletit cu lucruri materiale şi tulburat de griji necontenite. Căci rugăciunea este lepădarea gândurilor.

71. Nu poate cel legat să alerge, nici mintea ce slujeşte patimilor nu poate vedea locul rugăciunii duhovniceşti. Căci este trasă şi purtată de gândul pătimaş şi nu va avea o stare neclintită.

72. Când, în sfârşit, mintea se roagă în curăţie şi fără patimă, nu mai vin asupra ei dracii din partea stângă, ci din cea dreaptă. Căci îi vorbesc de slava lui Dumnezeu şi îi aduc înainte vreo formă din cele plăcute simţirii, încât să-i pară că a ajuns desăvârşit la

scopul rugăciunii. Iar aceasta a spus-o un bărbat cunoscător că se înfăptuieşte prin patima slavei deşarte şi prin dracul care s-a atins de creier.

73. Socotesc că dracul, atingându-se de creier, schimbă lumina minţii precum voieşte. În felul acesta este stârnită patima slavei deşarte spre gândul de a face mintea să se pronunţe cu uşurătate, prin păreri proprii, despre cunoştinţa dumnezeiască şi fiinţială. Unul ca acesta nefiind supărat de patimi trupeşti şi necurate, ci înfăţişându-se – zice-se – cu curăţie, socoteşte că nu se mai petrece în el nicio lucrare potrivnică. De aceea socoteşte arătare dumnezeiască lucrarea săvârşită în el de diavolul, care se foloseşte de multă pătrundere şi, prin creier, schimbă lumina împreunată cu el şi îi dă, precum am spus, forma pe care o vrea.

74. Îngerul lui Dumnezeu arătându-se, opreşte, cu cuvântul numai, lucrarea potrivnică din noi şi mişcă lumina minţii la lucrare fără rătăcire.

75. Cuvântul spus în Apocalipsă, că îngerul aduce tămâie ca să o adauge la rugăciunile sfinţilor (Ap 8, 3), socotesc că este harul acesta, care e lucrat prin înger. Căci el sădeşte cunoştinţa adevăratei rugăciuni, încât mintea stă de aici înainte în afară de orice clintire şi nepăsare.

76. Năstrapele cu tămâie (Ap 5, 8) se zice că sunt rugăciunile sfinţilor, pe care le purtau cei douăzeci şi patru de bătrâni.

77. Dar năstrapa trebuie socotită prietenia cu Dumnezeu, sau dragostea desăvârşită şi duhovnicească în care se lucrează rugăciunea în Duh şi Adevăr.

78. Când socoteşti că nu ai trebuinţă de lacrimi în rugăciunea ta pentru păcate, gândeşte-te cât de mult

te-ai depărtat de Dumnezeu, având datoria să fii pururea în El, şi vei lăcrima cu şi mai multă căldură.

79. Astfel, cunoscând măsurile tale, vei plânge cu uşurinţă, dosădindu-te după Isaia: "Cum, necurat fiind şi petrecând în mijlocul unui astfel de popor, adică între potrivnici, îndrăzneşti să te înfăţişezi înaintea Domnului Savaot?" (Is 6, 5).

80. De te rogi cu adevărat, vei afla multă întărire şi încredinţare, şi îngerii vor veni la tine ca şi la Daniel, şi-ţi vor lumina înţelesurile celor ce ţi se întâmplă.

81. Cunoaşte că sfinţii îngeri ne îndeamnă la rugăciune şi stau de faţă împreună cu noi, bucurându-se şi rugându-se pentru noi. Dacă suntem, prin urmare, cu nepăsare şi primim gânduri potrivnice, îi amărâm foarte tare, dat fiind că ei se luptă atâta pentru noi, iar noi nu vrem să ne rugăm lui Dumnezeu nici pentru noi înşine, ci, dispreţuind slujba noastră şi părăsind pe Stăpânul şi Dumnezeul acestora, petrecem cu necuraţii draci.

82. Roagă-te cu cuviinţă şi fără tulburare şi cântă cu înţelegere şi cu bună măsură, şi vei fi ca un pui de vultur ce se urcă la înălţime.

83. Psalmodierea potoleşte patimile şi face să se liniştească neînfrânarea trupului. Iar rugăciunea face mintea să-şi împlinească propria lucrare.

84. Rugăciunea este lucrarea demnă de vrednicia minţii, sau întrebuinţarea cea mai bună şi mai curată a ei.

85. Psalmodierea este un lucru al înţelepciunii variate; iar rugăciunea este începutul cunoştinţei nemateriale şi simple.

86. Cunoştinţa este tot ce poate fi mai bun, căci este împreună-lucrătoare a rugăciunii, trezind din somn

puterea de înţelegere a minţii pentru contemplarea cunoştinţei dumnezeieşti.

87. Dacă n-ai primit încă darul rugăciunii, sau al psalmodierii, stăruie cu putere, şi-l vei primi.

88. "Le-a spus lor şi o pildă cum trebuie să se roage totdeauna şi să nu slăbească". Prin urmare, nu slăbi, nici nu te descuraja dacă n-ai primit. Căci vei primi pe urmă. Şi a adaos la pildă cuvântul: "Deşi de Dumnezeu nu mă tem şi de om nu mă ruşinez, dar fiindcă femeia îmi pricinuieşte supărări, îi voi face dreptate. Deci aşa va face şi Dumnezeu degrabă dreptate celor ce strigă către El ziua şi noaptea" (Lc 18, 2-7). Îndrăzneşte, aşadar, stăruind încordat în sfânta rugăciune.

89. Nu voi să ţi se facă cele ce te privesc precum socoteşti tu, ci precum Îi place lui Dumnezeu, şi vei fi netulburat şi mulţumit în rugăciunea ta.

90. Chiar dacă ţi se pare că eşti cu Dumnezeu, păzeşte-te de dracul curviei, căci este foarte înşelător şi cât se poate de pizmaş şi vrea să fie mai iute şi mai ager ca mişcarea şi trezirea minţii tale, ca să o desfacă şi de Dumnezeu când Îi stă înainte cu evlavie şi frică.

91. Dacă te îngrijeşti de rugăciune, pregăteşte-te împotriva năvălirii dracilor şi rabdă cu bărbăţie biciuirile lor. Căci vor veni asupra ta ca fiarele sălbatice şi tot trupul ţi-l vor chinui.

92. Pregăteşte-te ca un luptător încercat. De vei vedea fără de veste vreo nălucire, nu te clinti. Chiar dacă ai vedea sabie scoasă împotriva ta, sau lampă năvălind spre vederea ta, nu te tulbura; sau de vei vedea vreo formă urâcioasă şi sângeroasă, să nu-ţi slăbească sufletul. Ci stai drept, mărturisind mărturisirea cea bună, şi mai uşor vei privi la vrăjmaşii tăi.

93. Cel ce rabdă necazurile va ajunge şi la bucurii. Şi cel ce stăruie în cele neplăcute nu va fi lipsit nici de cele plăcute.

94. Vezi să nu te amăgească dracii cei răi prin vreo vedenie, ci fii cu grijă, întorcându-te la rugăciune; şi cheamă pe Dumnezeu ca, dacă este vedenia de la El, El să te lumineze, iar de nu, să alunge degrabă pe amăgitorul. Şi îndrăzneşte, că nu vor putea sta câinii când tu stăruieşti cu înfocare în convorbirea cu Dumnezeu. Căci îndată vor fi alungaţi departe cu ajutorul lui Dumnezeu, fiind bătuţi în chip nevăzut şi nearătat.

95. Cu dreptate este să nu-ţi rămână necunoscut nici vicleşugul acesta, că pentru o vreme se despart dracii între ei înşişi. Şi dacă vrei să ceri ajutor împotriva unora, vin ceilalţi în chipuri îngereşti şi alungă pe cei dintâi, ca tu să fii înşelat de ei, părându-ţi că sunt îngeri.

96. Îngrijeşte-te să agoniseşti multă cugetare smerită şi bărbăţie, şi "răutatea lor nu se va atinge de sufletul tău, şi biciul nu se va apropia de cortul tău, că îngerilor Săi va porunci ca să te păzească pe tine" (Ps 90, 10-11), iar aceştia vor izgoni de la tine toată lucrarea potrivnică.

97. Cel ce are grijă de rugăciune curată va pătimi de la draci ocări, loviri, strigăte şi vătămări. Dar nu va cădea, nici nu-şi va părăsi gândul, zicând către Dumnezeu: "Nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine eşti", şi cele asemenea.

98. În vremea unor astfel de ispite, foloseşte-te de rugăciunea scurtă şi stăruitoare.

99. De te vor ameninţa dracii arătându-se deodată din văzduh ca să te înspăimânte şi să-ţi răpească min-

tea, să nu te înfricoşezi de ei şi să nu ai nicio grijă de ameninţarea lor, căci ei se tem de tine, încercând să vadă dacă le dai atenţie sau îi dispreţuieşti cu desăvârşire.

100. Dacă stai în rugăciune înaintea lui Dumnezeu Atotţiitorul, Făcătorul şi Proniatorul tururor, de ce I te înfăţişezi atât de lipsit de judecată, încât îţi uiţi de frica Lui cea neîntrecută şi tremuri de nişte ţânţari şi gândaci? Sau n-ai auzit pe cel ce zice: "De Domnul Dumnezeul tău să te temi" (Dt 10, 20), şi, iarăşi: "De El se înfricoşează şi tremură toate, de faţa puterii Lui" (Ioil 2, 10; Naum 1, 5) şi cele următoare?

101. Precum pâinea este hrană trupului şi virtutea hrană sufletului, aşa rugăciunea duhovnicească este hrana minţii.

102. Roagă-te în sfântul loc al rugăciunii nu ca fariseul, ci ca vameşul, ca să te îndreptezi şi tu de către Domnul.

103. Străduieşte-te să nu blestemi pe cineva în rugăciunea ta, ca să dărâmi cele ce le zideşti, făcând urâtă rugăciunea ta.

104. Cel ce datorează zece mii de talanţi să te înveţe pe tine, că de nu vei ierta celui ce-ţi este dator, nu vei dobândi nici tu iertare. "Căci l-a predat pe el, zice, chinuitorilor" (Mt 18, 34).

105. Uită-ţi de trebuinţele trupului când te înfăţişezi în rugăciune, ca nu cumva, pişcat de purice sau de păduche, de ţânţar sau de muscă, să te păgubeşti de cel mai mare câştig al rugăciunii tale.

106. S-a întâmplat la noi că unuia dintre sfinţi, care se ruga, atâta i s-a împotrivit cel-rău, că, îndată ce întindea mâinile, acela i se înfăţişa ca un leu şi ridica în

sus labele dinainte şi-şi înfigea ghearele sale în amândouă şoldurile nevoitorului, cu voinţa de a nu se depărta până ce nu-şi va lăsa acela mâinile în jos. Dar acela niciodată nu le lăsa în jos până nu-şi împlinea rugăciunile obişnuite.

107. Aşa l-am cunoscut şi pe cel ce se îndeletnicea cu lucrul isihiei într-o groapă, pe Ioan cel Mic, mai bine zis prea marele monah. Acesta rămânea neclintit în unirea cu Dumnezeu când dracul se înfăşura în chip de şarpe în jurul lui şi-i strângea trupul şi-i umplea faţa de bale.

108. Ai citit desigur şi vieţile monahilor tabenisioţi, unde se spune că grăind Avva Teodor cuvânt către fraţi, au venit două năpârci sub picioarele lui, iar el, netulburat, făcându-şi picioarele ocol în jurul lor, le-a ţinut înăuntru până când a isprăvit de grăit cuvântul; şi atunci le-a arătat fraţilor, povestindu-le întâmplarea.

109. Despre alt frate duhovnicesc am citit, iarăşi, că, rugându-se el, a venit o năpârcă şi s-a lipit de piciorul lui. Dar el nu a coborât mâinile mai înainte de ce nu şi-a împlinit rugăciunea obişnuită. Şi întru nimic nu s-a vătămat cel ce iubea pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuşi.

110. Să ai în rugăciunea ta ochi neîmprăştiat şi, lepădându-te de trupul şi sufletul tău, trăieşte prin minte.

111. Altui oarecare sfânt, ce se ruga cu încordare liniştindu-se în pustie, arătându-i-se dracii, l-au aruncat şi l-au învârtit prin aer vreme de două săptămâni, prinzându-l apoi în rogojină. Dar nici aşa nu au izbutit să-i coboare mintea din rugăciunea înfocată.

112. Altui iubitor de Dumnezeu, care-şi ocupa mintea cu rugăciunea umblând prin pustie, i s-au arătat

doi îngeri călătorind împreună; dar el nu i-a băgat în seamă, ca să nu se păgubească de ceea ce-i mai bun. Căci își amintea de cuvântul Apostolului, care zice: "Nici Îngerii, nici Începătoriile, nici Puterile nu ne vor putea despărți de dragostea lui Hristos" (Rm 8, 38-39).

113. Monahul se face prin rugăciune asemenea îngerilor.

114. Nu căuta nicidecum să primești vreun chip sau vreo înfățișare în vremea rugăciunii, din dorul de a vedea fața Tatălui cel din ceruri.

115. Nu dori să vezi Îngeri, sau Puteri, sau pe Hristos în chip sensibil, ca să nu-ți ieși cu totul din minte luând lupul drept păstor și închinându-te dracilor vrăjmași.

116. Începutul rătăcirii minții este slava deșartă. Căci mintea, fiind mișcată de aceasta, încearcă să mărginească Dumnezeirea în chipuri și înfățișări.

117. Eu voi spune cuvântul meu, pe care l-am spus și celor mai tineri: Fericită este mintea care a dobândit în vremea rugăciunii, în chip desăvârșit, starea fără formă.

118. Fericită este mintea care, rugându-se neîmprăștiat, câștigă necotenit un tot mai mare dor către Dumnezeu.

119. Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, se face nematerială și săracă de toate.

120. Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, s-a lipsit desăvârșit de orice simț.

121. Fericit este monahul care socotește pe toți oamenii ca Dumnezeu, după Dumnezeu.

122. Fericit este monahul care socotește mântuirea și înaintarea tuturor ca pe a sa.

123. Fericit este monahul care se socoteşte pe sine gunoiul tuturor.

124. Monah este acela care s-a despărţit de toţi şi se împacă cu toţi.

125. Monah este cel ce se socoteşte pe sine una cu toţi, deoarece i se pare că se vede pe sine necontenit în fiecare.

126. Rugăciune săvârşeşte acela care aduce totdeauna primul gând al său ca rod lui Dumnezeu.

127. Ca monah ce doreşti să te rogi, fugi de orice minciună şi de orice jurământ. Iar de nu, în zadar îţi iei o înfăţişare care nu ţi se potriveşte.

128. De vrei să te rogi în duh, nimic să nu iei de la trup, şi nu vei avea nour care să-ţi facă umbră în vremea rugăciunii.

129. Încredinţează lui Dumnezeu trebuinţa trupului, şi vei înţelege că o poţi încredinţa şi pe a duhului.

130. De vei dobândi făgăduinţele, vei împărăţi. Prin urmare, privind spre acestea, cu voioşie vei purta sărăcia de acum.

131. Nu căuta să alungi de la tine sărăcia şi strâmtorarea, materiile rugăciunii neîmpovărate.

132. Să se întâlnească în tine virtuţile trupeşti cu cele sufleteşti, şi cele sufleteşti cu cele duhovniceşti; iar acestea, cu cunoştinţa nematerială şi fiinţială.

133. Ia seama la gânduri când te rogi; dacă au încetat cu uşurinţă, de unde vine aceasta? Ca să nu cazi în vreo cursă şi să te predai înşelat.

134. Uneori dracii îţi strecoară gânduri şi apoi te aţâţă ca să te rogi, chipurile, împotriva lor sau să le stai împotrivă. Şi atunci se depărtează de bunăvoie, ca să

te înşeli închipuindu-ţi despre tine că ai început să birui gândurile şi să-i înfricoşezi pe draci.

135. Dacă te rogi împotriva patimii, sau a dracului care te supără, adu-ţi aminte de cel ce zice: "Voi alunga pe vrăjmaşii mei şi-i voi prinde şi nu mă voi întoarce până ce nu-i voi nimici. Asupri-i-voi pe ei şi nu vor putea să stea; cădea-vor sub picioarele mele" (Ps 17, 41-42), şi cele următoare. Iar acestea le vei spune cu uşurinţă dacă te vei înarma cu smerită cugetare împotriva vrăjmaşilor.

136. Nu socoti că ai dobândit virtute dacă n-ai luptat mai înainte până la sânge pentru ea. Căci trebuie să te împotriveşti păcatului până la moarte, luptându-te cu el şi neslăbind, după dumnezeiescul Apostol (1 Tim 6, 12).

137. Dacă vei folosi pe vreunul, vei fi ocărât de altul ca, simţindu-te nedreptăţit, să spui sau să faci ceva ce nu se cuvine şi în felul acesta să risipeşti rău ceea ce ai adunat bine. Acesta e scopul dracilor. De aceea, trebuie să luăm aminte cu înţelepciune.

138. Aşteaptă loviturile aduse de draci, îngrijindu-te cum să scapi de robia lor.

139. Dracii cei vicleni aşteaptă noaptea ca să tulbure pe învăţătorul duhovnicesc prin ei înşişi; iar ziua, îl învăluie prin oameni în strâmtorări, defăimări şi primejdii.

140. Nu te teme de nălbitori. Căci deşi lovesc călcând şi usucă întinzând, prin acestea se face veşmântul strălucitor.

141. Câtă vreme nu te-ai lepădat de patimi, ci mintea ta se împotriveşte virtuţii şi adevărului, nu vei afla tămâie bine-mirositoare în sânul tău.

142. Doreşti să te rogi? După ce te-ai mutat din cele de aici, petrecerea să o ai de-a pururi în ceruri, nu simplu, cu cuvântul gol, ci cu fapta îngerească şi cunoştinţa tot mai dumnezeiască.

143. Dacă numai când faci răul îţi aduci aminte de Judecător, că este înfricoşat şi nepărtinitor, încă n-ai învăţat "să slujeşti Domnului cu frică şi să te bucuri de El cu cutremur" (Ps 2, 9). Căci să ştii că şi în vremea de odihnă şi de ospătare trebuie să-I slujeşti Lui, şi mai mult, cu evlavie şi cuviinţă.

144. Bărbat înţelept este acela care nu încetează, înainte de pocăinţa desăvârşită, să-şi aducă aminte cu întristare de păcatele sale şi de răsplătirea lor dreaptă în focul cel veşnic.

145. Cel ce este stăpânit de păcate şi de mânii şi îndrăzneşte cu neruşinare să se întindă la cunoştinţa lucrurilor mai dumnezeieşti, sau să se ridice chiar la rugăciunea nematerială, să primească certarea Apostolului, care-i arată că nu este fără primejdie pentru el să se roage cu capul gol, neacoperit. "Căci un asemenea suflet, zice, trebuie să aibă pe cap stăpânire, pentru îngerii care stau de faţă" (1 Co 11, 10), învelindu-se în cuvenita ruşine şi smerită cugetare.

146. Precum vederea neacoperită şi tare a soarelui din miezul zilei, când luminează mai viu, nu foloseşte ochiului bolnav, aşa nu foloseşte nici întipărirea rugăciunii suprafireşti şi cu adevărat înfricoşate, care se face în duh, minţii pătimaşe şi necurate.

147. Dacă pe cel ce s-a apropiat cu dar la altar nu l-a primit Cel nepărtinitor şi fără nicio lipsă, până nu se va fi împăcat cu aproapele, supărat pe el (Mt 5, 23-24), gândeşte-te de câtă pază şi putere de a deosebi

lucrurile avem trebuinţă ca să aducem lui Dumnezeu, la altarul cel inteligibil, tămâie bine primită.

148. Nu te bucura de cuvinte, nici de slavă. Altminteri, nu-şi vor mai face păcătoşii mendrele în spatele tău, ci în faţa ta (Ps 128, 3). Şi vei fi ţintă de batjocură în vremea rugăciunii, târât şi purtat de ei în gânduri nechibzuite.

149. Atenţia minţii căutând rugăciunea va afla rugăciune; căci rugăciunea îi urmează atenţiei mai mult ca orice altceva. De aceea trebuie să ne sârguim spre ea.

150. Precum cel mai de preţ dintre toate simţurile este vederea, aşa cea mai dumnezeiască dintre toate virtuţile este rugăciunea.

151. Lauda rugăciunii nu stă simplu în cantitatea, ci în calitatea ei. Aceasta o arată cei ce s-au suit la templu (Lc 18, 10-14), precum şi cuvântul: "Iar voi, rugându-vă, nu grăiţi multe" (Mt 6, 7), şi următoarele.

152. Câtă vreme atenţia îţi este întoarsă spre trup şi mintea îngrijeşte de cele care aduc desfătare cortului, încă n-ai văzut locul rugăciunii, ci este încă departe de tine calea fericită a acesteia.

153. Când, stând la rugăciune, te vei ridica mai presus de orice bucurie, atunci cu adevărat ai găsit rugăciunea.

SFÂNTUL IOAN CASIAN

Viața și scrierile Sfântului Ioan Casian

Ioan Casian este întemeietorul monahismului în Apus, înainte de Benedict. Fiind cel mai citit dintre scriitorii duhovnicești de acolo, cu tot semi-pelagianismul său, învățătura lui a nutrit nenumărate generații de monahi, influențând scrisul pios până în zilele noastre. Aceasta se datorează faptului că scrierile sale sunt cea mai bună sinteză a evlaviei vechiului monahism răsăritean, deși nu una perfectă, iar el a reprezentat puntea de legătură între monahismul răsăritean și cel apusean.

Ioan Casian s-a născut la anul 360, însă nu se știe sigur în care parte a lumii. Cei mai mulți istorici socotesc că e originar din Scythia Minor (Dobrogea), alții, din Franța de Sud.

Încă din fragedă tinerețe s-a făcut monah în Betleem, după ce își adunase o frumoasă cultură. Pe la anul 385 a primit, împreună cu prietenul său Gherman, îngăduința să viziteze în două rânduri patria anahoreților, Egiptul. Cea dintâi călătorie a durat șapte ani, a doua, aproape tot atâta. Pe la anul 400 se duc la Sfântul Ioan Gură de Aur, patriarhul Constantinopolului, care îl hirotonește pe Casian întru diacon. La anul 405 cei doi prieteni se află la Roma, unde apără cauza Sfântului Ioan Gură de Aur, care în 404 fusese trimis a doua oară în exil. De aici înainte despre Gherman nu se mai știe nimic. Casian, devenit între timp preot, se duce la Marsilia, unde întemeiază pe la 415

o mănăstire pentru bărbaţi şi alta pentru femei. Acolo a vieţuit până la moartea sa, întâmplată la anul 435.

La dorinţa episcopului Castor din Apta Julia (în Franţa), care de asemenea întemeiase o mănăstire în dieceza lui, Casian a alcătuit pe la 420 scrierea sa *Despre rânduielile chinoviilor şi despre vindecarea celor opt patimi de căpetenie*[49], în 12 cărţi. În primele patru cărţi, care formează partea I, se ocupă cu îmbrăcămintea monahilor din Palestina şi Egipt (cartea 1), cu rugăciunile şi psalmii de noapte (cartea a 2-a), cu slujbele zilnice (cartea a 3-a) şi cu condiţiile de primire a novicilor (cartea a 4-a)[50]. În cele opt cărţi din partea a II-a se ocupă cu cele opt patimi, în fiecare carte cu o patimă, în următoarea ordine: lăcomia pântecelui *(gastrimargia),* curvia, iubirea de argint *(philargyria),* mânia, întristarea, lenea *(acedia),* slava deşartă *(cenodoxia),* mândria. În aceste opt cărţi Casian nu face decât să-şi însuşească teoria celor opt patimi, care era în preocuparea monahismului răsăritean din veacul al IV-lea şi căreia prima formulare scrisă i-a dat-o Evagrie Ponticul. Cele patru nume greceşti folosite de Casian pentru patimile 1, 3, 6 şi 7 (cele din paranteză) arată că el n-a făcut decât să aducă în Apus o teorie din Răsărit.

Din această scriere s-a păstrat în limba greacă un extras, cunoscut încă lui Fotie, în veacul al 9-lea. Se

---

49. *De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis* (Migne P. L. 49, 53-476). O ediţie corectă a dat Michael Petschenig în *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum,* Viena, 1888, vol. 17, p. 1-231.

50. Această parte este tradusă în româneşte din ediţia rusă a episcopului Teofan (Moscova, 1892) şi publicată în *Vechile rânduieli ale vieţii monahale* (edit. de Mănăstirea Dobruşa, jud. Soroca, 1929, sub îngrijirea lui Const. V. Tomescu), p. 561-662.

pare că acest extras e dintr-o traducere grecească a întregii scrieri, care datează încă din veacul al V-lea. Extrasul are şi el partea I şi partea a II-a, după cum e împărţită şi scrierea în întregime. Ambele părţi ale extrasului sunt puse sub numele lui Atanasie cel Mare, drept prima şi a doua epistolă către Castor[51]. Prima scriere a lui Casian din *Filocalia greacă* nu e decât partea a II-a a acestui extras (sau epistola a II-a), adică cel care rezumă învăţătura din cele opt cărţi despre cele opt patimi[52].

La scurtă vreme după aceea Casian a compus a doua scriere, mult mai întinsă, cu titlul: *Convorbiri cu Părinţii*[53]. Sunt 24 de convorbiri duhovniceşti pe care el şi prietenul său Gherman le-au avut cu pustnicii din Egipt în cele două călătorii. Scrierea are trei părţi. Cea dintâi cuprinde primele 10 convorbiri avute, în a doua călătorie, cu Părinţii din pustia sketică. Partea a doua cuprinde convorbirile 11-17 cu Părinţii din ţinutul Panefisis, iar a treia, convorbirile 18-24 cu Părinţii din ţinutul Diolcos. Prima parte este dedicată episcopului Leontie, un frate al lui Castor, întrucât cel din urmă, care îi şi ceruse această scriere, murise între timp; de asemenea, unui monah – mai târziu episcop – , Heladie. A doua şi a treia, altor episcopi.

---

51. Pseudo-Athanasius, *Epist. I-II ad Castorem* (P. G. 28, 849-905).

52. Scrierea *De octo vitiosis cogitationibus* (P. G. 79, 1436-1464), pusă sub numele lui Nil, este, în bucăţile ei închegate, o scurtă prelucrare a epistolei a doua a lui Pseudo-Atanasie către Castor. Iar sentinţele ce urmează fiecărei bucăţi sunt extrase din Nil (*De octo spiritibus malitiae,* P. G. 79, 1145-1164) şi din Evagrie.

53. *Collationes Patrum,* în Migne P. L. 49, 477-1328, şi ediţia mai corectă a lui M. Petschenig, în *Corp. script. eccl. lat.,* vol. 13, p. 1-711 (Viena, 1886).

A doua scriere a lui Casian cuprinsă în *Filocalie* nu este decât un extras grec al primelor două convorbiri avute cu Avva Moise.

Dacă în prima scriere Casian s-a ocupat cu lucrarea de curăţire de patimi, în a doua se ocupă cu ţinta pozitivă a vieţii duhovniceşti, cu felul în care se poate ajunge la desăvârşire. Cu multă stăruinţă arată aici că asceza negativă are numai o însemnătate relativă. Sărăcia, postul, privegherea sunt doar unelte pentru dobândirea desăvârşirii, nu sunt scop în sine. Corpul se mortifică nu pentru mortificare, ci pentru a-l face unealtă ascultătoare a duhului. Idealul este de-a face ca mintea să aibă necontenit gândul la Dumnezeu. Contemplaţia este pentru Casian tocmai această îndeletnicire cu Dumnezeu. Iar desăvârşirea este contemplarea permanentă. Ea este o rugăciune necontenită. Piedica cea mai mare în calea ei sunt gândurile străine de Dumnezeu. Împotriva lor trebuie să lupte ascetul.

S-a spus despre Casian că descrie cu atâta pricepere mişcările pătimaşe ale sufletului, încât aproape sileşte pe cititor să-şi descopere greşelile şi să le ocolească, de unde înainte nu le vedea decât ca prin ceaţă.

În ce priveşte rugăciunea, Casian cunoaşte, mai presus de rugăciunea obişnuită, "o rugăciune a focului", pe care numai puţini o cunosc din experienţă proprie. Este o rugăciune fără cuvinte, ce întrece înţelegerea şi care urcă la Dumnezeu prin revărsarea luminii cereşti în inimă[54].

---

54. Prezentarea aceasta este făcută după O. Bardenhewer, *op. cit.*, vol. IV, ed. a doua, Freiburg im Breisgau, 1924, p. 558-565, şi Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 184-192.

SFÂNTUL
C A S I A N   R O M A N U L
CĂTRE EPISCOPUL CASTOR

Despre cele opt gânduri ale răutății[55]

După ce mai înainte am alcătuit cuvântul despre rânduielile chinoviilor, de data aceasta, nădăjduind iarăși în rugăciunile Voastre, ne-am apucat a scrie despre cele opt gânduri ale răutății, adică despre cel al lăcomiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deșarte și al mândriei.

I. Despre înfrânarea pântecelui

Mai întâi deci vom vorbi despre înfrânarea pântecelui, care se împotrivește îmbuibării pântecelui; apoi, despre chipul posturilor și despre felul și cantitatea bucatelor. Iar acestea nu de la noi le vom spune, ci după cum le-am primit de la Sfinții Părinți. Aceștia n-au lăsat un singur canon de postire, nici un singur chip al împărtășirii de bucate, nici aceeași măsură pentru toți. Fiindcă nu toți au aceeași tărie și aceeași vârstă; apoi,

55. În Migne P. G. 28, 871-906, ca *Epistola a II-a a Sfântului Atanasie către Castor;* și în *Filocalia greacă* (Atena, 1893), vol. I, p. 35-47.

şi din pricina slăbiciunii unora, sau a unei deprinderi mai gingaşe a trupului. Însă un lucru au rânduit tuturor: să fugă de îmbuibare şi de săturarea pântecelui. Iar postirea de fiecare zi au socotit că este mai folositoare şi mai ajutătoare spre curăţie decât cea de trei sau de patru zile, sau decât cea întinsă până la o săptămână. Căci zic: Cel ce peste măsură întinde postirea tot peste măsură se foloseşte adeseori şi de hrană. Din pricina aceasta se întâmplă că, uneori, din covârşirea postirii, slăbeşte trupul şi se face mai trândav spre slujbele cele duhovniceşti; iar, alteori, prin prisosul mâncării, se îngreuiază şi face să se nască în suflet nepăsare şi moleşire. Au cercat Părinţii şi aceea că nu tuturor le este potrivită mâncarea verdeţurilor sau a legumelor şi nici posmagul nu-l pot folosi ca hrană toţi. Şi au zis Părinţii că unul mâncând două litre de pâine e încă flămând, iar altul mâncând o litră, sau şase uncii, se satură[56]. Deci, precum am zis mai înainte, le-a dat tuturor o singură regulă pentru înfrânare: să nu se amăgească nimeni cu săturarea pântecelui şi să nu se lase furat de plăcerea gâtlejului. Pentru că nu numai deosebirea felurilor, ci şi mărimea cantităţii mâncărurilor face să se aprindă săgeţile curviei. Căci cu orice fel de hrană de se va umple pântecele, naşte sământa desfrânării; asemenea, nu numai aburii vinului fac mintea să se îmbete, ci şi săturarea de apă, precum şi prisosul a orice fel de hrană o moleşeşte şi o face somnoroasă. În Sodoma nu aburii vinului sau ai bucatelor felurite au adus prăpădul, ci îmbuibarea cu pâine, cum zice Proorocul (Iz 16, 49). Slăbiciunea tru-

56. Este vorba de uncia romană: 27 g, 165 mg.

pului nu dăunează curăţiei inimii când dăm trupului nu ceea ce voieşte plăcerea, ci ceea ce cere slăbiciunea. De bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, nu ca să ne facem robi pornirilor poftei. Primirea hranei cu măsură şi cu socoteală dă trupului sănătatea, nu îi ia sfinţenia.

Regula înfrânării şi canonul aşezat de Părinţi acesta este: Cel ce se împărtăşeşte de vreo hrană să se depărteze de ea până mai are încă poftă şi să nu aştepte să se sature. Iar Apostolul zicând: "Grija trupului să nu o faceţi spre pofte" (Rm 13, 14), n-a oprit chivernisirea cea trebuincioasă a vieţii, ci grija cea iubitoare de plăceri. De altfel pentru curăţia desăvârşită a sufletului nu ajunge numai reţinerea de la bucate dacă nu se adaugă la ea şi celelalte virtuţi. De aceea, smerenia prin ascultarea cu lucrul şi prin ostenirea trupului mari foloase aduce. Înfrânarea de la iubirea de argint călăuzeşte sufletul spre curăţie când înseamnă nu numai lipsa banilor, ci şi lipsa poftei de a-i avea. Reţinerea de la mânie, de la întristare, de la slava deşartă şi mândrie înfăptuieşte curăţia întreagă a sufletului. Iar curăţia parţială a sufletului, cea a neprihănirii adică, o înfăptuiesc în chip deosebit înfrânarea şi postul. Căci este cu neputinţă ca cel ce şi-a săturat stomacul să se poată lupta în cuget cu dracul curviei.

Iată de ce lupta noastră cea dintâi trebuie să ne fie înfrânarea stomacului şi supunerea trupului nu numai prin post, ci şi prin priveghere, osteneală şi citiri; apoi, aducerea inimii la frica de iad şi la dorul după Împărăţia cerurilor.

II. Despre duhul curviei şi al poftei trupeşti

A doua luptă o avem împotriva duhului curviei şi al poftei trupeşti. Pofta aceasta începe să supere pe om de la cea dintâi vârstă. Mare şi cumplit război este acesta şi luptă îndoită cere. Căci acest război este îndoit, aflându-se şi în suflet, şi în trup. De aceea, trebuie să dăm lupta din două părţi împotriva lui. Prin urmare, nu ajunge numai postul trupesc pentru dobândirea desăvârşitei neprihăniri şi adevăratei curăţii, de nu se vor adăuga şi zdrobirea inimii în rugăciunea întinsă către Dumnezeu, şi citirea deasă a Scripturilor, şi osteneala, şi lucrul mâinilor, care abia împreună pot să oprească pornirile cele neastâmpărate ale sufletului şi să-l aducă înapoi de la nălucirile cele de ruşine. Mai înainte de toate însă, foloseşte smerenia sufletului, fără de care nu va putea birui nimeni nici curvia, nici celelalte patimi. Deci de la început trebuie păzită inima cu toată străjuirea de gândurile murdare (Pr 4, 23). "Căci dintru aceasta purced, după cuvântul Domnului, gânduri rele, ucideri, preacurvii, curvii" (Mt 15, 19) şi celelalte. Deoarece şi postul ni s-a rânduit de fapt nu numai spre chinuirea trupului, ci şi spre trezvia minţii, ca nu cumva, întunecându-se de mulţimea bucatelor, să nu fie în stare să se păzească de gânduri.

Deci nu trebuie pusă toată strădania numai în postul cel trupesc, ci şi în meditaţie duhovnicească, fără de care e cu neputinţă să urcăm la înălţimea neprihănirii şi curăţiei adevărate. Se cuvine aşadar, după cuvântul Domnului, "să curăţim mai întâi partea cea din lăuntru a paharului şi a blidului, ca să se facă şi cea din afară curată" (Mt 23, 26). De aceea să ne sârguim,

cum zice Apostolul, "a ne lupta după lege şi a lua cununa" (2 Tim 2, 5), după ce am biruit duhul cel necurat al curviei, bizuindu-ne nu în puterea şi nevoinţa noastră, ci în ajutorul Stăpânului nostru Dumnezeu. Căci dracul acesta nu încetează de a război pe om până nu va crede omul cu adevărat că nu prin strădu-inţa şi nici prin osteneala sa, ci prin acoperământul şi ajutorul lui Dumnezeu se izbăveşte de boala aceasta şi se ridică la înălţimea curăţiei. Fiindcă lucrul acesta este mai presus de fire şi cel ce a călcat întărâtările trupului şi plăcerile lui ajunge într-un chip oarecare afară din trup. De aceea, este cu neputinţă omului (ca să zic aşa) să zboare cu aripile proprii la această înaltă şi cerească cunună a sfinţeniei şi să se facă următor îngerilor, de nu-l va ridica de la pământ şi din noroi harul lui Dumnezeu. Căci prin nicio altă virtute nu se aseamănă oamenii, cei legaţi cu trupul, mai mult cu îngerii cei netrupeşti, decât prin neprihănire. Printr-aceasta, încă pe pământ fiind şi petrecând, au, după cum zice Apostolul, petrecerea în ceruri (Flp 3, 20).

Iar semnul că au dobândit desăvârşit această virtute îl avem în aceea că sufletul, chiar şi în vremea somnului, nu ia seama la niciun chip al nălucirii de ruşine. Căci deşi nu se socoteşte păcat o mişcare ca aceasta, totuşi ea arată că sufletul boleşte încă şi nu s-a izbăvit de patimă. Şi de aceea trebuie să credem că nălucirile cele de ruşine ce ni se întâmplă în somn sunt o dovadă a trândăviei noastre de până acum şi a neputinţei ce se află în noi, fiindcă scurgerea ce ni se întâmplă în vremea somnului face arătată boala ce şade tăinuită în ascunzişurile sufletului. De aceea şi Doctorul sufletelor noastre a pus doctoria în ascunzi-şurile sufletului, unde ştie că stau şi pricinile bolii, zi-

când: "Cel ce caută la muiere spre a o pofti pe dânsa a şi preacurvit cu ea întru inima sa" (Mt 5, 28). Prin aceasta a îndreptat nu atât ochii cei curioşi şi desfrânaţi, cât sufletul cel aşezat înăuntru, care foloseşte rău ochii cei daţi de Dumnezeu spre bine. De aceea şi cuvântul Înţelepciunii nu zice: "Cu toată străjuirea păzeşte ochii tăi", ci: "Cu toată străjuirea păzeşte inima ta" (Pr 4, 23), aplicând leacul străjuirii mai ales aceleia care foloseşte ochii spre ceea ce voieşte. Aşadar, aceasta să fie paza cea dintâi a curăţiei noastre: de ne va veni în cuget amintirea vreunei femei, răsărită prin diavolească viclenie, bunăoară a maicii, sau a surorii, sau a altor femei cucernice, îndată să o alungăm din inima noastră, ca nu cumva, zăbovind mult la această amintire, amăgitorul celor neiscusiţi să rostogolească cugetul de la aceste feţe la năluciri ruşinoase şi vătămătoare. De aceea şi porunca dată de Dumnezeu primului om ne cere să ţintim capul şarpelui (Fc 3, 15), adică începutul gândului vătămător prin care acela încearcă să se şerpuiască în sufletul nostru, ca nu cumva prin primirea capului, care este prima răsărire a gândului (προσβολή), să primim şi celălalt trup al şarpelui, adică învoirea (συγκατάθεσις) cu plăcerea, şi, prin aceasta, să ducă apoi cugetul la fapta neîngăduită. Ci trebuie, precum este scris: "În dimineţi să ucidem pe toţi păcătoşii pământului" (Ps 100, 10), adică prin lumina cunoştinţei să deosebim şi să nimicim toate gândurile păcătoase de pe pământ, care este inima noastră, după învăţătura Domnului; şi până ce sunt încă prunci fiii Vavilonului, adică toate gândurile viclene, să-i ucidem, zdrobindu-i de piatră (Ps 136, 9), care este Hristos. Căci de se vor face bărbaţi prin învoirea noastră, nu fără mare suspin şi grea osteneală vor fi biruiţi.

Dar, pe lângă cele zise din dumnezeiasca Scriptură, bine este să pomenim şi cuvinte de ale Sfinţilor Părinţi. Astfel Sfântul Vasile, episcopul Cezareii Capadociei, zice: "Nici muiere nu cunosc, nici feciorelnic nu sunt". El ştia că darul fecioriei nu se dobândeşte numai prin depărtarea cea trupească de muiere, ci şi prin sfinţenia şi curăţia sufletului, care se câştigă prin frica lui Dumnezeu. Mai zic Părinţii şi aceea că nu putem câştiga desăvârşit virtutea curăţiei de nu vom dobândi mai întâi în inima noastră adevărata smerenie a cugetului; nici de cunoştinţă adevărată nu ne putem învrednici câtă vreme patima curviei zăboveşte în ascunzişurile sufletului. Dar ca să desăvârşim înţelesul neprihănirii, vom mai pomeni de un cuvânt al Apostolului şi vom pune capăt cuvântului: "Căutaţi pacea cu toată lumea şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul" (Evr 12, 14). Că despre aceasta grăieşte, se vede din cele ce adaugă, zicând: "Să nu fie cineva curvar sau spurcat ca Esau" (Evr 12, 16). Pe cât este aşadar de cerească şi de îngerească virtutea sfinţeniei, pe atât este de războită cu mai mari bântuieli de potrivnici. De aceea, suntem datori să ne nevoim nu numai cu înfrânarea trupului, ci şi cu zdrobirea inimii şi cu rugăciuni dese, împreunate cu suspine, ca să stingem cuptorul trupului nostru – pe care împăratul Vavilonului îl aprinde în fiecare zi prin aţâţările poftei – cu roua venirii Sfântului Duh. Pe lângă acestea, armă foarte tare pentru acest război avem privegherea cea după Dumnezeu. Căci precum paza zilei pregăteşte sfinţenia nopţii, aşa şi privegherea din vremea nopţii deschide sufletului calea către curăţia zilei.

III. Despre iubirea de argint

A treia luptă o avem împotriva duhului iubirii de argint. Războiul acesta este străin şi ne vine din afara firii, folosind necredinţa monahului. De fapt, aţâţările celorlalte patimi, adică a mâniei şi a poftei, îşi iau prilejurile din trup şi îşi au oarecum începutul în răsadul firii de la naştere. De aceea sunt biruite abia după vreme îndelungată. Boala iubirii de argint însă, venind din afară, se poate tăia mai uşor, dacă este silinţă şi luareaminte. Dar, de nu e băgată în seamă, se face mai pierzătoare decât celelalte patimi şi mai cu anevoie de înfrânt. Căci e "rădăcina tuturor răutăţilor" (1 Tim 6, 10), după Apostolul. Să băgăm numai de seamă: imboldirile cele fireşti ale trupului se văd nu numai la copii, în care nu este încă cunoştinţa binelui şi a răului, ci şi la pruncii cei prea mici şi sugaci, care nici urmă de plăcere nu au în ei, însă îmboldirea firească arată că o au. De asemenea, observăm la prunci şi acul mâniei, când îi vedem porniţi asupra celui ce i-a necăjit. Iar aceasta le zic nu ocărând firea ca pricină a păcatului (să nu fie!), ci ca să arăt că mânia şi pofta au fost împreunate cu firea omului de către Însuşi Ziditorul cu un scop bun, dar prin trândăvie alunecă din cele fireşti ale trupului în cele afară de fire. De fapt îmboldirea trupului a fost lăsată de Ziditorul spre naşterea de prunci şi spre continuarea neamului omenesc prin coborâre unii de la alţii, nu spre curvie. Asemenea şi imboldul mâniei s-a semănat în noi spre mântuire, ca să ne mâniem asupra păcatului, nu ca să ne înfuriem asupra aproapelui. Prin urmare, nu firea în sine e păcătoasă, chiar dacă o folosim noi rău. Sau

vom învinovăţi pe Ziditor? Oare cel ce a dat fierul spre o întrebuinţare necesară şi folositoare e vinovat dacă cel ce l-a primit îl foloseşte pentru ucidere?

Am spus aceasta vrând să arătăm că patima iubirii de argint nu-şi are pricina în cele fireşti, ci numai în voia liberă cea foarte rea şi stricată. Boala aceasta, când găseşte sufletul căldicel şi necredincios, la începutul lepădării de lume, strecoară într-însul niscai pricini îndreptăţite şi la părere binecuvântate, ca să oprească ceva din cele ce le are. Ea îi zugrăveşte monahului în cuget bătrâneţi lungi şi slăbiciune trupească şi-i şopteşte că cele primite de la chinovie nu i-ar ajunge spre mângâiere, nu mai zic când este bolnav, dar nici măcar când este sănătos; apoi, că nu se poartă acolo grijă de bolnavi, ci sunt foarte părăsiţi şi că, de nu va avea ceva aur pus deoparte, va muri în mizerie. Mai apoi îi strecoară în minte gândul că nici nu va putea rămâne multă vreme în mănăstire din pricina greutăţii îndatoririlor şi a supravegherii amănunţite a Părintelui. Iar după ce cu astfel de gânduri îi amăgeşte mintea, ca să-şi oprească măcar un bănişor, îl înduplecă vrăjmaşul să înveţe şi vreun lucru de mână de care să nu ştie Avva, din care îşi va putea spori argintul pe care îl râvneşte. Pe urmă îl înşală ticălosul cu nădejdi ascunse, zugrăvindu-i în minte câştigul ce-l va avea din lucrul mâinilor şi apoi traiul fără griji. Şi aşa, dându-se cu totul grijii câştigului, nu mai ia aminte la nimic din cele potrivnice, nici chiar la întunericul deznădejdii, care îl cuprinde în caz că nu are parte de câştig; ci, precum altora li se face dumnezeu stomacul, aşa şi acestuia, aurul. De aceea şi fericitul Apostol, cunoscând aceasta, a numit iubirea de argint nu numai "rădăcina tuturor

răutăţilor", ci şi "închinare la idoli". Să luăm seama deci la câtă răutate târăşte boala aceasta pe om, dacă îl împinge şi la slujirea la idoli. Căci, după ce şi-a depărtat iubitorul de argint mintea de la dragostea lui Dumnezeu, iubeşte idolii oamenilor, scobiţi în aur.

Întunecat de aceste gânduri şi sporind la şi mai mult rău, monahul nu mai poate avea nicio ascultare, ci se răzvrăteşte, suferă, cârteşte la orice lucru, răspunde împotrivă şi, nemaipăzind nicio evlavie, se duce ca un cal nesupus în prăpastie. Nu se mulţumeşte cu hrana cea de toate zilele şi strigă pe faţă că nu mai poate să rabde acestea la nesfârşit. Spune că Dumnezeu nu e numai acolo şi nu şi-a încuiat mântuirea sa numai în mănăstirea aceea; şi că, de nu se va duce de acolo, se va pierde.

Banii cei puşi deoparte, dând ajutor socotinţei acesteia stricate, îl susţin ca nişte aripi să cugete la ieşirea din mănăstire, să răspundă aspru şi cu mândrie la toate poruncile şi să se socoată pe sine ca pe un străin din afară. Orice ar vedea în mănăstire că ar avea trebuinţă de îndreptare nu bagă în seamă, ci trece cu vederea, dacă nu cumva defaimă şi huleşte toate câte se fac. Caută apoi pricini pentru care să se poată mânia sau întrista, ca să nu pară uşuratic ieşind fără pricină din mănăstire. Iar dacă poate scoate şi pe altul din mănăstire, amăgindu-l cu şoapte şi vorbe deşarte, nu se dă îndărăt să o facă, vrând să aibă un împreună-lucrător la fapta sa cea rea. Şi aşa, aprinzându-se de focul banilor săi, iubitorul de argint nu se va putea linişti niciodată în mănăstire, nici nu va putea să trăiască sub ascultare. Iar când dracul îl va răpi ca pe un lup din staul şi, despărţindu-l de turmă, îl va lua spre mâncare, atunci lucrările rânduite pentru anumite ceasuri în chi-

novie, pe care îi era greu să le împlinească, îl va face vrăjmaşul să le împlinească în chilie zi şi noapte, cu multă râvnă; nu-l va slobozi însă să păzească chipul rugăciunilor, nici rânduiala posturilor, nici canonul privegherilor. Ci, după ce l-a legat cu turbarea iubirii de argint, toată sârguinţa îl înduplecă să o aibă numai spre lucrul mâinilor.

Trei sunt felurile bolii acesteia, pe care le opresc deopotrivă atât dumnezeieştile Scripturi, cât şi învăţăturile Părinţilor. Primul e cel care face pe monahi să agonisească şi să adune cele ce nu le aveau în lume; al doilea e cel care face pe cei ce s-au lepădat de avuţii să se căiască, punându-le în minte gândul să caute cele pe care le-au dăruit lui Dumnezeu; în sfârşit, al treilea e cel care, legând de la început pe monah de necredinţă şi moleşeală, nu-l lasă să se izbăvească desăvârşit de lucrurile lumii, ci îi pune în minte frica de sărăcie şi neîncrederea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, îndemnându-l să calce făgăduinţele pe care le-a făcut când s-a lepădat de lume. Pildele tuturor acestor trei feluri, precum am zis, le-am găsit osândite în dumnezeiasca Scriptură. Aşa Ghehazi, voind să dobândească banii pe care nu-i avea înainte, s-a lipsit de darul proorociei, pe care învăţătorul său voia să i-l lase drept moştenire, şi în loc de binecuvântare a moştenit lepră veşnică prin blestemul Proorocului (4 Rg 5, 22-27). Iuda, voind să recapete banii de care mai înainte se lepădase urmând lui Hristos, a căzut nu numai din ceata ucenicilor, alunecând spre vânzarea Stăpânului, ci şi viaţa cea trupească a sa prin silnică moarte a sfârşit-o (Mt 27, 5). Iar Anania şi Safira, oprind o parte din preţul vânzării, se pedepsesc cu moartea prin gura apostolului

lească (FA 5, 5, 10). Marele Moise porunceşte şi el în "a Doua Lege", în chip tainic, celor ce făgăduiesc să se lepede de lume, dar de frica necredinţei se ţin iarăşi de lucruri pământeşti: "De este cineva fricos şi-i tremură inima de teamă, să nu iasă la război, ci să se întoarcă acasă, ca nu cumva cu frica lui să sperie şi inimile fraţilor săi" (Dt 20, 8). Poate fi ceva mai întemeiat şi mai lămurit decât această mărturie? Oare nu învăţăm din aceasta, cei ce ne lepădăm de lume, să ne lepădăm desăvârşit şi aşa să ieşim la război, ca nu cumva, punând început slăbănog şi stricat, să întoarcem şi pe ceilalţi de la desăvârşirea evanghelică, semănând temere într-înşii? Chiar şi cuvântul bine zis în Scripturi, "că mai bine este a da decât a lua" (FA 20, 35), îl tâlcuiesc rău aceştia, forţându-l şi schimbându-i înţelesul, ca să se potrivească rătăcirii şi poftei lor de argint. De asemenea, învăţătura Domnului care zice: "Dacă vrei să fii desăvârşit, vinde-ţi averile tale şi le dă săracilor, şi vei avea comoară în ceruri; şi, venind, urmează-Mi Mie" (Mt 19, 21). Ei chibzuiesc că, decât să fii sărac, mai fericit lucru este a stăpâni peste o bogăţie proprie şi din prisosul ei a da şi celor ce au lipsă. Să ştie însă unii ca aceştia că încă nu s-au lepădat de lume, nici n-au ajuns la desăvârşirea monahicească dacă se ruşinează de Hristos şi nu iau asupra lor sărăcia Apostolului, ca prin lucrul mâinilor să-şi slujească lor şi celor ce au trebuinţă, spre a împlini făgăduinţa călugărească şi a fi încununaţi cu Apostolul, ca unii care, după ce şi-au risipit vechea bogăţie, luptă ca Pavel lupta cea bună în foame şi în sete, în ger şi fără haine (2 Tim 4, 7). Căci dacă Apostolul ar fi ştiut că pentru desăvârşire mai de trebuinţă este vechea bogăţie, nu şi-ar fi dispreţuit sta-

rea sa de cinste, căci zice despre sine că a fost om de vază şi cetăţean roman (FA 22, 25). Asemenea şi cei din Ierusalim, care îşi vindeau casele şi ţarinile şi puneau preţul la picioarele Apostolilor (FA 4, 35), n-ar fi făcut aceasta dacă ar fi ştiut că Apostolii ţin de lucru mai fericit şi mai chibzuit ca fiecare să se hrănească din banii săi, şi nu din osteneala proprie şi din ceea ce aduc neamurile. Încă mai lămurit învaţă despre acestea acelaşi Apostol în cele ce scrie romanilor, când zice: "Iar acum merg la Ierusalim ca să slujesc sfinţilor. Căci au binevoit Macedonia şi Ahaia să facă o strângere de ajutoare pentru cei lipsiţi dintre sfinţii din Ierusalim. Că au binevoit, dar le sunt şi datori" (Rm 15, 25-27). Dar el însuşi, fiind adesea pus în lanţuri şi în închisori şi ostenit de călătorii, sau împiedicat de acestea să-şi câştige hrana din lucrul mâinilor sale, precum obişnuia, spune că a primit-o de la fraţii din Macedonia, care au venit la el: "Şi lipsa mea au împlinit-o fraţii care au venit din Macedonia" (2 Co 11, 9). Iar filipenilor le scrie: "Şi voi, filipenilor, ştiţi că ieşind eu din Macedonia, nicio Biserică nu s-a unit cu mine când a fost vorba de dat şi luat, decât voi singuri. Că şi în Tesalonic o dată şi de două ori mi-aţi trimis cele de trebuinţă" (Flp 4, 15-16).

Aşadar, după părerea iubitorilor de argint sunt mai fericiţi decât Apostolul şi aceştia, fiindcă i-au dat din averile lor şi lui cele de trebuinţă. Dar nu va cuteza nimeni să zică aceasta, dacă nu cumva a ajuns la cea mai de pe urmă nebunie a minţii.

Deci dacă vrem să urmăm poruncii evanghelice şi întregii Biserici celei dintru început, întemeiată pe temelia Apostolilor, să nu ne luăm după socotinţele

noastre, nici să înţelegem rău cele zise bine. Ci, lepădând părerea noastră cea moleşită şi necredincioasă, să primim înţelesul cel adevărat al Evangheliei. Căci numai aşa vom putea urma Părinţilor şi nu ne vom despărţi niciodată de ştiinţa vieţii de obşte, ci ne vom lepăda cu adevărat de lumea aceasta. Bine este deci să ne amintim şi aici de cuvântul unui sfânt, care spune că Sfântul Vasile cel Mare ar fi zis unui senator, care se lepădase fără hotărâre de lume şi mai ţinea ceva din banii săi, un cuvânt ca acesta: "Şi pe senator l-ai pierdut, şi nici pe monah nu l-ai făcut!". Trebuie, aşadar, să tăiem cu toată sârguinţa din sufletul nostru "rădăcina tuturor răutăţilor", care este iubirea de argint, ştiind sigur că, de rămâne rădăcina, lesne cresc ramurile. Iar virtutea aceasta anevoie se dobândeşte nepetrecând în viaţa de obşte, căci numai în ea nu avem să purtăm de grijă nici măcar de trebuinţele cele mai necesare. Deci având înaintea ochilor osânda lui Anania şi a Safirei, să ne înfricoşăm a ne lăsa ceva nouă din averea noastră veche. Asemenea, temându-ne de pilda lui Ghehazi, a celui ce pentru iubirea de argint a fost dat leprei veşnice, să ne ferim de-a aduna pentru noi banii pe care nici în lume nu i-am avut. Gândindu-ne apoi la sfârşitul lui Iuda, cel ce s-a spânzurat, să ne temem a lua ceva din cele de care ne-am lepădat, dispreţuindu-le. Iar peste acestea toate, să avem de-a pururi înaintea ochilor moartea fără de veste, ca nu cumva, în ceasul în care nu aşteptăm, să vie Domnul nostru şi să afle conştiinţa noastră întinată cu iubirea de argint. Căci ne va zice atunci cele ce în Evanghelie au fost spuse bogatului aceluia: "Nebune, într-această noapte vor cere sufletul tău, iar cele ce ai adunat ale cui vor fi?" (Lc 12, 20).

IV. Despre mânie

A patra luptă o avem împotriva duhului mâniei. Şi câtă trebuinţă este să tăiem, cu ajutorul lui Dumnezeu, veninul cel purtător de moarte al duhului acestuia, din adâncul sufletului nostru! Căci mocnind acesta tăinuit în inima noastră şi orbind cu tulburări întunecate ochii inimii, nu putem dobândi puterea de-a deosebi cele ce ne sunt de folos, nici pătrunderea cunoştinţei duhovniceşti. De asemenea, nu putem păzi desăvârşirea sfatului bun şi nu ne putem face părtaşi vieţii adevărate, iar mintea noastră nu va ajunge în stare să privească lumina dumnezeiască. "Căci s-a tulburat, zice, de mânie ochiul meu" (Ps 6, 7). Dar nu ne vom face părtaşi nici de înţelepciunea dumnezeiască, chiar dacă am fi socotiţi de toţi fraţii înţelepţi. Fiindcă s-a scris: "Mânia în sânul celor fără de minte sălăşluieşte" (Ecc 7, 9). Dar nu putem dobândi nici sfaturile mântuitoare ale dreptei socoteli, chiar dacă ne socotesc oamenii cuminţi. Căci scris este: "Mânia şi pe cei cuminţi îi pierde" (Pr 15, 1). Nu vom putea ţine nici cumpăna dreptăţii cu inimă trează, căci scris este: "Mânia bărbatului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu" (Iac 1, 20). Nici podoaba şi chipul cel bun nu-l putem dobândi, cu toate că ne laudă toţi, căci iarăşi scrie: "Bărbatul mânios nu este cu bun chip" (Pr 11, 25). Drept aceea, cel ce vrea să vie la desăvârşire şi pofteşte să lupte lupta cea duhovnicească după lege, străin să fie de toată mânia şi iuţimea. Iată ce porunceşte vasul alegerii: "Toată amărăciunea, şi iuţimea, şi mânia, şi strigarea, şi hula să se ridice de la voi, dimpreună cu toată răutatea" (Ef 4, 31). Iar când a zis "toată", nu ne-a mai lăsat nicio

pricină pentru care mânia să fie trebuincioasă sau îndreptăţită. Deci cel ce vrea să-l îndrepte pe fratele său când greşeşte, sau să-l certe, să se silească a se păzi pe sine netulburat, ca nu cumva, vrând pe altul să tămăduiască, să atragă boala asupra sa şi să audă cuvântul Evangheliei: "Doctore, vindecă-te pe tine însuţi" (Lc 4, 23), sau: "Ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bârna din ochiul tău n-o cunoşti?" (Mt 7, 3).

Din orice fel de pricină ar clocoti mânia în noi, ea ne orbeşte ochii sufletului şi nu-i lasă să vadă Soarele dreptăţii. Căci, precum fie că punem pe ochi foiţe de aur, fie de plumb, la fel împiedicăm puterea văzătoare, şi scumpetea foiţei de aur nu aduce nicio deosebire orbirii, tot aşa, din orice pricină s-ar aprinde mânia, fie ea, zice-se, întemeiată sau neîntemeiată, la fel întunecă puterea văzătoare.

Numai atunci întrebuinţăm mânia potrivit cu firea, când o pornim împotriva gândurilor pătimaşe şi iubitoare de plăceri. Aşa ne învaţă Proorocul zicând: "Mâniaţi-vă, şi nu păcătuiţi" (Ps 4, 5); adică aprindeţi mânia asupra patimilor voastre şi asupra gândurilor rele, şi nu păcătuiţi săvârşind cele puse de ele în minte. Acest înţeles îl arată limpede cuvântul următor: "...pentru cele ce ziceţi întru inimile voastre, în aşternuturile voastre vă pocăiţi" *(ibidem);* adică atunci când vin în inima voastră gândurile cele rele, scoate-ţi-le afară cu mânie, iar după ce le veţi fi scos, aflându-vă ca pe un pat al liniştii sufletului, pocăiţi-vă. Împreună cu acesta glăsuieşte şi fericitul Pavel, folosindu-se de cuvântul lui şi adăugând: "Soarele să nu apună peste mânia voastră, nici să daţi lòc diavolului" (Ef 4, 26-27); adică să nu faceţi pe Hristos, Soarele dreptăţii, să apună pentru

inimile voastre, din pricină că-L mâniaţi prin învoirea cu gândurile rele, ca apoi, prin depărtarea Lui, să afle diavolul loc de şedere în voi. Despre Soarele acesta şi Dumnezeu zice prin Poorocul: "Iară celor ce se tem de numele Meu, va răsări Soarele dreptăţii, şi tămăduire va fi în aripile Lui" (Mal 4, 2).

Iar de vom lua cele zise după literă, nici până la apusul soarelui nu ni se îngăduie să ţinem mânia. Ce vom zice deci despre aceia care în sălbăticia şi turbarea dispoziţiei lor pătimaşe, ţin mânia nu numai până la apusul soarelui, ci, întinzând-o peste multe zile, tac unii faţă de alţii şi n-o mai scot afară prin cuvânt, ci prin tăcere îşi sporesc veninul ţinerii de minte a răului, spre pierzarea lor. Ei nu ştiu că trebuie să fugă nu numai de mânia cea cu fapta, ci şi de cea din cuget, ca nu cumva, înnegrindu-li-se mintea de întunecimea amintirii răului, să cadă din lumina cunoştinţei şi din dreapta socoteală şi să se lipsească de sălăşluirea Duhului Sfânt. Pentru aceasta şi Domnul porunceşte în Evanghelii să lăsăm darul înaintea altarului şi să ne împăcăm cu fratele nostru (Mt 5, 24). Căci nu e cu putinţă să fie bine primit darul până ce mânia şi ţinerea de minte a răului se află încă în noi. Asemenea şi Apostolul, zicând: "Neîncetat vă rugaţi" (1 Tes 5, 17), şi: "bărbaţii să se roage în tot locul, ridicând mâini cuvioase, fără mânie şi fără îndoire" (1 Tim 2, 8), ne învaţă aceleaşi lucruri. Rămâne, aşadar, ca sau să nu ne rugăm niciodată, şi prin aceasta să ne facem vinovaţi înaintea poruncii apostoleşti, sau, silindu-ne să păzim ceea ce ni s-a poruncit, să facem aceasta fără mânie şi fără a ţine minte răul. Şi fiindcă de multe ori când sunt întristaţi sau tulburaţi fraţii noştri zicem că nu ne pasă,

că nu din pricina noastră sunt tulburaţi, Doctorul sufletelor, vrând să smulgă din rădăcină, adică din inimă, pricinile mâniei, ne porunceşte ca nu numai când suntem noi mâhniţi asupra fratelui să lăsăm darul şi să ne împăcăm, ci şi dacă el s-a mâhnit asupra noastră, pe drept sau pe nedrept, să-l tămăduim, dezvinovăţindu-ne, şi apoi să aducem darul.

Dar de ce să zăbovim prea mult la vremurile evanghelice, când putem învăţa aceasta şi din legea veche? Deşi s-ar părea că aceasta e cu pogorământ, totuşi zice şi ea: "Să nu urăşti pe fratele tău întru inima ta" (Lv 19, 17) şi iarăşi: "Căile celor ce ţin minte răul, spre moarte (duc)" (Pr 12, 29). Deci şi acolo se opreşte nu numai mânia cu fapta, ci se osândeşte şi cea din cuget. De aceea, urmând legilor dumnezeieşti, să ne luptăm cu toată puterea împotriva duhului mâniei, a cărui boală o avem înlăuntrul nostru.

Să nu căutăm singurătatea şi pustia pentru că ne mâniem pe oameni, ca şi când acolo n-ar fi cel ce ne porneşte spre mânie, sau fiindcă e mai uşor să dobândim virtutea îndelungii răbdări în singurătate. Căci din mândrie şi din voinţa de a nu ne învinui pe noi înşine şi de a nu pune pe seama trândăviei noastre pricinile tulburării, poftim despărţirea de fraţi. Drept aceea, până ce aruncăm pricinile neputinţei noastre în socoteala altora, nu este cu putinţă să ajungem la desăvârşirea îndelungii răbdări. Capătul îndreptării şi al păcii noastre nu se câştigă din îndelunga răbdare ce o are aproapele cu noi, ci din suferirea răului aproapelui de către noi. Deci de vom fugi de lupta îndelungii răbdări, căutând pustia şi singurătatea, patimile netămăduite ale noastre, pe care le vom duce acolo, vor rămâne

ascunse, dar nu vor fi smulse. Căci pustia şi retragerea celor neizbăviţi de patimi nu numai că le păzesc patimile nevătămate, ci li le şi acoperă, încât nu-i lasă să se simtă pe ei înşişi de ce patimă se biruiesc, ci, dimpotrivă, le pun în minte năluciri de virtute şi-i fac să creadă că au câştigat îndelunga-răbdare şi smerenia, până nu este cine să-i ispitească şi să-i probeze. Dar când vine vreo pricină care îi stârneşte şi-i cearcă, patimile cele ce mocnesc tăinuit sar îndată ca nişte cai fără frâu, hrăniţi multă vreme în linişte şi odihnă, din ocoalele lor şi târăsc cu şi mai multă vijelie şi sălbăticie spre pierzare pe călăreţul lor. Căci şi mai mult se sălbăticesc patimile în noi când e încetată legătura cu oamenii, încât pierdem şi umbra suferirii şi a îndelungii răbdări, pe care în tovărăşia fraţilor ni se părea că le avem; aceasta, pentru întrelăsarea deprinderii cu oamenii şi din pricina singurătăţii. Căci, precum fiarele veninoase ce stau liniştite în culcuşurile lor din pustie de îndată ce prind pe careva apropiindu-se de ele îşi arată toată tulburarea lor, asemenea şi oamenii pătimaşi, care sunt liniştiţi din pricina pustiei, iar nu din vreo dispoziţie a virtuţii, îşi dau veninul pe faţă când apucă pe cineva care s-a apropiat şi-i întărâtă. De aceea, cei ce caută desăvârşirea blândeţii sunt datori să pună toată strădania ca să nu se mânie nu numai asupra oamenilor, dar nici asupra dobitoacelor şi nici asupra lucrurilor neînsufleţite. Căci îmi aduc aminte de mine, când petreceam în pustie, că mă porneam cu mânie asupra trestiei şi o azvârleam, pentru că nu-mi plăcea fie grosimea, fie subţirimea ei; asemenea şi asupra lemnelor, când voiam să le tai şi nu puteam repede, sau asupra cremenei, când mă silem să scapăr

şi nu ieşea foc îndată. Aşa mi se întinsese coarda mâniei, încât o porneam şi asupra lucrurilor neînsufleţite.

Drept aceea, de vrem să dobândim fericirea făgăduită de Domnul, datori suntem să înfrânăm, precum s-a zis, nu numai mânia cea cu lucrul, ci şi mânia din cuget. Căci nu foloseşte aşa de mult a-ţi ţine gura în vremea mâniei, ca să nu dai drumul la vorbe furioase, cât foloseşte a-ţi curăţi inima de ţinerea minte a răului şi a nu învârti în minte gânduri viclene asupra fratelui. Învăţătura evanghelică porunceşte să se taie mai bine rădăcinile patimilor decât roadele lor. Fiindcă tăindu-se din inimă rădăcina mâniei, nu mai are loc nici fapta de ură sau de pizmă. Căci celui ce urăşte pe fratele său ucigaş de om i s-a zis, fiindcă îl ucide cu dispoziţia de ură din cugetul lui. Desigur, aici nu văd oamenii vărsându-se sângele aceluia prin sabie, dar vede Dumnezeu cum a fost omorât cu gândul şi cu dispoziţia de ură. Dumnezeu va da fiecăruia sau cunună, sau osândă nu numai pentru fapte, ci şi pentru gânduri şi hotărâri, precum Însuşi zice prin Proorocul: "Iată, vin să adun faptele şi gândurile lor" (Is 66, 18). La fel zice şi Apostolul: "Înseşi gândurile lor se vor învinui sau apăra între ele în ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor" (Rm 2, 15-16). Dar Însuşi Stăpânul, învăţându-ne că trebuie să lepădăm toată mânia, zice în Evanghelie: "Cel ce se mânie pe fratele său vinovat va fi judecăţii" (Mt 5, 22). Aşa stă în copiile cele bune (cuvântul "în deşert" e un adaos), potrivit cu gândul Scripturii despre acest lucru. Căci Domnul voieşte ca noi să tăiem în toate chipurile rădăcina şi scânteia însăşi a mâniei şi nicio pricină a ei să nu păstrăm în noi, ca nu cumva, pornindu-ne la început dintr-o pricină

aşa-zis întemeiată, mai pe urmă să alunecăm în turbarea mâniei fără temei.

Iar leacul desăvârşit al acestei boli acesta este: să credem că nu ne este iertat să ne stârnim mânia nici pentru pricini drepte, nici pentru nedrepte. Căci duhul mâniei întunecându-ne mintea, nu se va mai afla întru noi nici lumina care ne ajută să deosebim lucrurile, nici tăria sfatului drept, nici cârma dreptăţii. Dar nici templu al Duhului Sfânt nu ni se mai poate face sufletul, câtă vreme ne va stăpâni duhul mâniei întunecându-ne mintea. Iar la urma tuturor, având în fiecare zi în faţă icoana morţii, care nu ştim când poate veni, să ne păzim pe noi înşine de mânie şi să ştim că n-avem niciun folos nici de neprihănire, nici de lepădarea de cele pământeşti, nici de posturi şi priveghери, căci de vom fi stăpâniţi de mânie şi ură, vinovaţi vom fi judecăţii.

V. Despre întristare

A cincea luptă o avem împotriva duhului întristării, care întunecă sufletul ca să nu poată avea nicio vedere duhovnicească şi-l opreşte de la toată lucrarea cea bună. Când duhul acesta viclean tăbărăşte asupra sufletului şi-l întunecă în întregime, nu-i mai îngăduie să-şi facă rugăciunile cu osârdie, nici să stăruie cu folos pe lângă sfintele citiri şi nu rabdă pe om să fie blând şi smerit faţă de fraţi. Îi pricinuieşte scârbă faţă de toate lucrurile şi faţă de însăşi făgăduinţa vieţii. Scurt vorbind, întristarea tulbură toate sfaturile mântuitoare ale sufletului şi usucă toată puterea şi stăruinţa lui, făcându-l ca pe un ieşit din minte şi legându-l de gândul deznădejdii. De aceea, dacă avem de gând să luptăm

lupta duhovnicească şi să biruim cu Dumnezeu duhurile răutăţii, să păzim cu toată străjuirea inima noastră dinspre duhul întristării (Pr 4, 23 ş. u.). Căci precum molia roade haina şi cariul lemnul, aşa întristarea mănâncă sufletul omului. Ea îl face să ocolească toată întâlnirea bună şi nu-l lasă să primească vreun cuvânt de sfat nici de la prietenii cei adevăraţi, precum nu-i îngăduie să le dea răspuns bun şi paşnic. Ci, învăluind tot sufletul, îl umple de amărăciune şi de nepăsare. În sfârşit, îi pune în minte gândul să fugă de oameni, ca de unii ce i s-ar fi făcut pricină de tulburare, şi nu-l lasă să-şi dea seama că nu din afară vine boala, ci ea mocneşte înăuntru, făcându-se arătată când vine vreo ispită care o dă la iveală. Căci niciodată nu s-ar vătăma omul de om dacă nu ar avea mocnind înăuntru pricinile patimilor. De aceea Ziditorul a toate şi Doctorul sufletelor, Dumnezeu, Cel ce singur ştie rănile sufletului cu de-amănuntul, nu porunceşte să lepădăm petrecerea cu oamenii, ci să tăiem din noi pricinile păcatului şi să cunoaştem că sănătatea sufletului se dobândeşte nu despărţindu-ne de oameni, ci petrecând şi exercitându-ne cu cei virtuoşi. Când, aşadar, pentru oarecare pricini, zise "îndreptăţite", ne despărţim de fraţi, n-am tăiat pricinile întristării, ci numai le-am schimbat, fiindcă boala ce mocneşte înăuntru se poate aprinde şi printr-alte lucruri. De aceea, tot războiul să ne fie împotriva patimilor celor dinăuntru. Căci de le vom scoate pe acestea din inimă cu darul şi cu ajutorul lui Dumnezeu, nu numai cu oamenii, dar şi cu fiarele sălbatice vom petrece cu uşurinţă, cum zice şi fericitul Iov: "Fiarele sălbatice vor fi cu tine în pace" (Iov 5, 23). Deci mai întâi trebuie să luptăm împotriva duhului întristării, care împinge sufletul la deznădejde, ca să-l alun-

găm din inima noastră. Căci acesta n-a lăsat pe Cain să se pocăiască după ce şi-a ucis fratele, nici pe Iuda după ce a vândut pe Domnul. Să ne deprindem numai în acea întristare care se cuprinde în pocăinţa pentru păcate şi e împreunată cu nădejdea cea bună. Despre aceasta zice şi Apostolul: "Întristarea cea după Dumnezeu lucrează pocăinţă spre mântuire, fără părere de rău" (2 Co 7, 10). Căci întristarea cea după Dumnezeu, hrănind sufletul cu nădejdea pocăinţei, e împreunată cu bucuria. De aceea, ea face pe om osârduitor şi ascultător spre toată lucrarea cea bună, prietenos, smerit, blând[57], gata să sufere răul şi să rabde toată buna osteneală şi zdrobirea, ca una ce e cu adevărat după Dumnezeu. Ea face să se arate în om roadele Sfântului Duh, care sunt: bucuria, dragostea, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, credinţa şi înfrânarea. De la întristarea cea potrivnică, însă, cunoaştem roadele duhului celui rău, adică: trândăvia, lipsa de răbdare, mânia, ura, împotrivirea în cuvânt, lenea la rugăciune. De această întristare suntem datori să fugim, ca şi de curvie, de iubirea de agint, de mânie şi de toate celelalte patimi. Ea se tămăduieşte prin rugăciune, prin nădejdea în Dumnezeu, prin cugetarea la cuvintele cele dumnezeieşti şi prin petrecerea cu oamenii cuvioşi.

VI. Despre trândăvie

A şasea luptă o avem împotriva duhului trândăviei, care e înjugat cu duhul întristării şi lucrează împreună. Cumplit şi apăsător e acest drac şi neîncetat războieşte

57. De aici până la nota următoare, lipsă în P. G. 28, 898.

pe monahi. El cade pe la al şaselea ceas peste monah, pricinuindu-i moleşeală, întristare şi scârbă chiar şi faţă de locul unde se află şi de fraţii cu care petrece, ba şi faţă de orice lucrare şi de însăşi citirea dumnezeieştilor Scripturi. Îi pune în minte şi gânduri de mutare, şoptindu-i că de nu se va muta într-alte locuri, deşartă îi va fi toată vremea şi osteneala. Pe lângă acestea, mai stârneşte şi foame într-însul, pe la al şaselea ceas, câtă nu i s-ar fi întâmplat chiar după un post de trei zile, sau după un drum foarte îndelungat, sau după o osteneală grea. Apoi îi pune în minte gândul că nu va putea scăpa de boala şi greutatea aceasta în niciun chip altfel, fără numai de va ieşi des şi se va duce pe la fraţi, dându-i ca motiv folosul sau cercetarea celor neputincioşi. Iar dacă nu-l poate înşela numai cu acestea, îl scufundă în somn greu şi se năpusteşte şi mai furios asupra lui, neputând fi alungat într-alt fel, fără numai prin rugăciune, prin reţinerea de la vorbe deşarte, prin cugetarea la cuvintele dumnezeieşti şi prin răbdarea în ispite. De nu va găsi însă pe monah îmbrăcat cu aceste arme, îl va săgeta cu săgeţile sale şi-l va face nestatornic, împrăştiat şi leneş, îndemnându-l să colinde mănăstiri multe şi să nu se îngrijească de nimic altceva, fără numai să afle unde se fac mâncăruri şi băuturi mai bune. Căci nimic nu-i năluceşte mintea leneşului decât gânduri ca acestea. Prin acestea îl încâlceşte apoi cu lucruri lumeşti şi, puţin câte puţin, îl atrage în îndeletniciri vătămătoare, până ce îl scoate cu totul şi din cinul monahicesc.

Ştiind dumnezeiescul Apostol că această boală e foarte grea şi ca un doctor iscusit vrând s-o smulgă din sufletele noastre din rădăcini, arată mai ales pricinile

din care se naște, zicând: "Vă poruncim vouă, fraților, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriți de tot fratele care umblă fără de rânduială, și nu după predania pe care ați luat-o de la noi. Căci înșivă știți cum trebuie să urmați nouă; că noi n-am umblat fără de rânduială între voi, nici n-am mâncat de la cineva pâine în dar, ci cu osteneală și trudă, lucrând zi și noapte, ca să nu îngreunăm pe nimeni dintre voi. Nu doar că n-am fi avut dreptul, ci ca pe noi să ne aveți pildă, spre a urma nouă. Când ne aflam la voi, acestea vă porunceam: Dacă cineva nu lucrează, nici să nu mănânce. Auzim că sunt unii dintre voi care umblă fără rânduială, nimica lucrând, ci iscodind. Unora ca aceștia le poruncim și-i rugăm, întru Hristos Iisus, ca întru liniște lucrând să mănânce pâinea lor" (2 Tes 3, 6-12)[58]. Să luăm aminte cât de lămurit ne arată Apostolul pricinile trândăviei când numește "fără de rânduială" pe cei ce nu lucrează, dezvăluind prin acest singur cuvânt multele lor păcate. Căci cel fără de rânduială este și fără de evlavie, și obraznic în cuvinte, și gata spre batjocură, de aceea, și incapabil de liniște, și rob trândăviei. Drept aceea, poruncește tuturor să se depărteze de ei, ferindu-se ca de ciumă. Apoi zice: "Și nu după predania pe care ați luat-o de la noi", arătând prin cuvintele acestea că aceia sunt mândri și disprețuitori și desfac predaniile apostolice. Și iarăși zice: "În dar n-am mâncat pâine de la nimeni, ci cu osteneală și trudă, lucrând zi și noapte". Învățătorul neamurilor, propovăduitorul Evangheliei, cel răpit până la al treilea cer (2 Co 12, 2), cel ce zice că Domnul a po-

58. Până aici lipsește în P. G. 28, 899.

runcit ca cei ce vestesc Evanghelia, din Evanghelie să trăiască (2 Co 9, 13), lucrează cu osteneală şi trudă zi şi noapte spre a nu îngreuna pe nimeni. Atunci, cum ne vom lenevi noi la lucru şi vom căuta odihnă trupească, odată ce nu ni s-a încredinţat nici propovăduirea Evangheliei, nici grija Bisericilor, ci numai purtarea de grijă a sufletului nostru? Apoi, arătând şi mai lămurit vătămarea ce se naşte din şederea fără lucru, adaugă: "nimica lucrând, ci iscodind". Căci din şederea fără lucru iese iscodirea, şi din iscodire neorânduiala, şi din neorânduială, tot păcatul. Arătându-le apoi şi tămăduirea, zice: "Iar unora ca acestora le poruncim ca întru linişte lucrând să-şi mănânce pâinea lor". Pe urmă le spune într-un chip şi mai dojenitor: "Dacă cineva nu vrea să lucreze, nici să nu mănânce". De aceste porunci apostoleşti fiind învăţaţi, Sfinţii Părinţi cei din Egipt nu îngăduie nicio vreme în care monahii să rămână fără lucru, mai ales cei tineri, ştiind că prin răbdarea lucrului alungă trândăvia, îşi dobândesc hrana şi ajută celor lipsiţi. Căci nu lucrează numai pentru trebuinţele lor, ci din prisos dau şi străinilor, săracilor şi celor din închisori, crezând că o atare facere de bine este o jertfă sfântă şi bine primită de Dumnezeu. Încă zic Părinţii şi aceasta: că cel ce lucrează e războit adesea numai de un drac şi numai de acela e necăjit, pe când cel ce nu lucrează, de nenumărate duhuri este robit. Pe lângă acestea, bine este să aducem şi un cuvânt al lui Avva Moise, cel mai cercat dintre Părinţi, pe care l-a zis către mine. Căci şezând eu puţină vreme în pustie, am fost supărat de trândăvie şi m-am dus la dânsul şi am zis: "Ieri, fiind cumplit supărat de trândăvie şi slăbind foarte, nu m-aş fi izbăvit de ea de nu m-aş fi dus la Avva

Pavel". Şi mi-a răspuns la aceasta Avva Moise şi a zis: "Să ştii că nu te-ai izbăvit de ea, ci şi mai mult te-ai dat prins şi rob. Deci să ştii că mai greu te va lupta, ca pe unul ce calci rânduiala, dacă nu te vei strădui de acum înainte să o birui cu răbdarea, cu rugăciunea şi cu lucrul mâinilor".

VII. Despre slava deşartă

A şaptea luptă o avem împotriva duhului slavei deşarte. Patima aceasta este foarte felurită şi foarte subţire şi nu o bagă de seamă uşor nici însuşi cel ce pătimeşte de dânsa. Atacurile celorlalte patimi sunt mai vădite şi de aceea e mai uşoară oarecum lupta cu dânsele, căci sufletul cunoaşte pe potrivnicul său şi îndată îl răstoarnă prin împotrivire cu cuvântul şi prin rugăciune. Dar păcatul slavei deşarte având multe înfăţişări, precum s-a zis, este greu de biruit. El încearcă să săgeteze pe ostaşul lui Hristos prin orice îndeletnicire, prin glas, prin cuvânt, prin tăcere, prin lucru, prin priveghere, postiri, rugăciune, citire, linişte, până şi prin îndelunga-răbdare. Pe cel ce nu izbuteşte să-l amăgească spre slava deşartă prin scumpetea hainelor, încearcă să-l ispitească prin îmbrăcămintea proastă, şi pe cel ce nu l-a putut face să se îngâmfe prin cinste, pe acela îl duce la nebunie prin aşa-zisa răbdare a necinstei; iar pe cel ce nu l-a putut împinge la slava deşartă pentru destoinicia în cuvânt, îl amăgeşte prin tăcere, făcându-l să-şi închipuie că a dobândit liniştea. Dacă n-a putut moleşi pe cineva prin belşugul bucatelor, îl slăbănogeşte prin postul pe care îl ţine de dragul

laudelor. Scurt vorbind, tot lucrul, toată îndeletnicirea dă prilej de război acestui drac viclean. Pe lângă acestea, el îl face pe monah să se gândească şi la preoţie. Îmi aduc aminte de un bătrân, pe când petreceam în pustia sketică. Ducându-se acesta la chilia unui frate spre cercetare, apropiindu-se de uşă l-a auzit grăind. Şi socotind bătrânul că citeşte din Scriptură, a stat să asculte, până ce a simţit că fratele îşi ieşise din minte din pricina slavei deşarte şi se hirotonisise pe sine diacon, făcând tocmai otpustul celor chemaţi. Deci cum a auzit bătrânul acestea, împingând uşa a intrat; şi întâmpinându-l fratele i s-a închinat după obicei şi ceru să afle de la el dacă de multă vreme aşteaptă la uşă. Iar bătrânul i-a răspuns în glumă, zicând: "Acum venii, când făceai tu otpustul celor chemaţi". Auzind fratele acestea, a căzut la picioarele bătrânului, cerându-i să se roage pentru dânsul ca să se izbăvească de rătăcirea aceasta.

Am amintit aceasta vrând să arăt la câtă lipsă de simţire duce dracul acesta pe om. Drept aceea, cel ce vrea să se lupte desăvârşit şi să ia cununa dreptăţii desăvârşite să se străduiască în toate chipurile să biruie această fiară cu multe capete. Să aibă pururi înaintea ochilor cuvântul lui David: "Domnul a risipit oasele celor ce plac oamenilor" (Ps 52, 7). Deci nimic să nu facă uitându-se după lauda oamenilor, ci numai răsplata lui Dumnezeu să o caute. Să lepede necontenit gândurile care vin în inima lui şi îl laudă, şi să se dispreţuiască pe sine înaintea lui Dumnezeu. Căci numai aşa va putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se izbăvească de duhul slavei deşarte.

VIII. Despre mândrie

A opta luptă o avem împotriva duhului mândriei. Aceasta este foarte cumplită şi mai sălbatică decât toate cele de până aici. Ea războieşte mai ales pe cei desăvârşiţi şi pe cei ce s-au urcat până aproape de culmea virtuţilor, încercând să-i prăbuşească. Şi precum ciuma cea aducătoare de stricăciune nimiceşte nu numai un mădular al trupului, ci întreg trupul, aşa mândria nu strică numai o parte a sufletului, ci tot sufletul. Fiecare din celelalte patimi, deşi tulbură sufletul, se războieşte numai cu virtutea opusă şi, căutând să o biruiască pe aceea, întunecă numai în parte sufletul. Patima mândriei însă întunecă întreg sufletul şi-l prăbuşeşte în cea mai adâncă prăpastie. Ca să înţelegem mai lămurit cele zise, să luăm seama la lucrul următor: îmbuibarea stomacului se sârguieşte să strice înfrânarea; curvia, curăţia; iubirea de argint, sărăcia; mânia, blândeţea; şi celelalte feluri ale păcatului, asemenea, pe celelalte virtuţi opuse. Dar păcatul mândriei când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare şi înaltă, îl dărâmă în întregime şi îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu şi împodobit cu toată virtutea şi înţelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa. De aceea, s-a socotit pe sine întocmai ca Dumnezeu. Gândul acesta al lui mustrându-l, Proorocul zice: "Ai zis întru inima ta: Şedea-voi pe un munte înalt, pune-voi scaunul meu peste nouri şi voi fi asemenea Celui Preaînalt" (Is 14, 13-14). Iară tu om eşti,

şi nu Dumnezeu. Şi, iarăşi, alt Prooroc zice: "Ce te făleşti întru răutate, puternice?" (Ps 51, 1), şi celelalte ale psalmului. Deci, ştiind acestea, să ne temem şi "cu toată străjuirea să păzim inima noastră" (Pr 4, 23) dinspre duhul mândriei, cel purtător de moarte, zicând în noi înşine, de câte ori am dobândit vreo virtute, cuvântul Apostolului: "Nu eu, ci darul lui Dumnezeu, carele este cu mine" (1 Co 15, 10), şi cel zis de Domnul: "Fără de Mine nu puteţi face nimic" (In 15, 4), sau cel zis de Proorocul: "Dacă Domnul nu ar zidi casa, în zadar s-ar trudi ziditorii" (Ps 126, 1), şi, în sfârşit, cel zis de Apostol: "Nu a celui ce voieşte, nici a celui ce aleargă; ci a lui Dumnezeu, Carele miluieşte" (Rm 9, 16). Căci chiar de ar fi cineva cât de fierbinte cu osârdia şi de sârguitor cu vrerea, fiind legat de trup şi sânge nu va putea ajunge la desăvârşire decât prin mila lui Hristos şi prin harul Său. Pentru că zice Iacov: "Toată darea cea bună de sus este" (Iac 1, 17), iar Apostolul Pavel zice: "Ce ai tu ce nu ai luat? Iar dacă ai luat, ce te lauzi ca şi cum n-ai fi luat şi te făleşti ca de ale tale?" (1 Co 4, 7).

Iar că mântuirea ne vine prin harul şi mila lui Dumnezeu, ne dă mărturie adevărată tâlharul acela de pe cruce, care a primit Raiul nu ca preţ al virtuţii, ci prin harul şi mila lui Dumnezeu. Acestea ştiindu-le Părinţii noştri, toţi cu un glas au învăţat că nu putem ajunge într-alt fel la desăvârşirea virtuţii, fără numai prin smerenie. Iar aceasta se naşte din credinţă, din frica lui Dumnezeu, din blândeţe şi din sărăcia desăvârşită, prin care ne vine şi dragostea desăvârşită, cu darul şi cu iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

AL ACELUIAŞI CUVIOS

Cuvânt plin de mult folos despre Sfinţii Părinţi din pustia sketică şi despre darul deosebirii

Către egumenul Leontie[59]

Datoria ce mi-am luat-o faţă de Preafericitul Părinte (papă) Castor, de a-i istorisi viaţa Sfinţilor Părinţi şi învăţătura lor, datorie pe care mi-am împlinit-o în parte prin cele ce i-am scris odinioară, Prea Sfinţite Leontie, despre rânduiala vieţii de obşte şi despre cele opt patimi ale răutăţii, îmi pusesem acum în gând să o duc la îndeplinire în chip desăvârşit. Dar aflând că pomenitul Ierarh, părăsindu-ne, s-a mutat din viaţa aceasta la Hristos, am socotit că e de trebuinţă să întregesc istorisirea celor ce lipsesc şi să le trimit ţie, celui ce ai moştenit virtutea aceluia şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, grija mănăstirii.

Deci când m-am dus în pustia sketică, unde erau cei mai încercaţi Părinţi dintre monahi, împreună cu Sfântul Gherman, cu care mă împrietenisem încă de pe când eram copil de şcoală, apoi în oaste, precum şi în

59. În realitate e un rezumat al *Convorbirilor I-II (Collationes I-II)*, dintre care prima se ocupă cu desăvârşirea ca ţintă a strădaniei duhovniceşti, iar a doua, cu darul deosebirii (*Corp. script. eccl. lat.*, vol. 13, p. 3-69; Migne, P. L. 49, 477-558).

viaţa călugărească, am văzut pe Avva Moise, bărbat sfânt, care strălucea nu numai în lucrarea virtuţilor, ci şi în contemplare. Drept aceea, ne-am rugat acestuia cu lacrimi să ne spună cuvânt de zidire, prin care să putem ajunge la desăvârşire. Acesta, mult fiind rugat, ne-a grăit: "Fiilor, toate virtuţile şi îndeletnicirile au un scop anumit, după care potrivindu-se, cei ce privesc spre el ajung la ţinta dorită. Lucrătorul de pământ, răbdând când văpaia soarelui, când asprimea gerului, îşi lucrează pământul având ca scop să-l curăţească de mărăcini şi pălămidă, iar ca ţintă ultimă, să se bucure de rod. Cel ce face neguţătorie nu se gândeşte la primejdiile de pe mare sau de pe uscat, ci se osteneşte cu toată sârguinţa pentru neguţătoria sa, având ca scop câştigul ce-i va veni din ea, iar ca ţintă ultimă, bucuria de pe urma câştigului. Ostaşul nu se gândeşte la primejdiile războiului, nici la necazurile petrecerii printre străini, având ca scop înaintarea sa în treapta ostăşească şi ca ţintă ultimă, câştigul de pe urma diregătoriei sale. Aşadar, şi cinul nostru are un scop şi o ţintă ultimă a lui, pentru care răbdăm de bunăvoie toată osteneala şi truda. De aceea postul nu ne osteneşte, nevoinţa privegherii ne înveseleşte, citirea şi meditarea Scripturilor o facem cu dragă inimă, truda lucrului, ascultarea, lepădarea de toate lucrurile pământeşti, petrecerea în această pustie, toate cu dragoste le săvârşim. Dar voi, care aţi nesocotit patria, neamul şi toată lumea şi v-aţi înstrăinat de ele venind la noi, care suntem nişte oameni de rând şi proşti, spuneţi-mi, care este scopul vostru? Şi ce ţintă ultimă aţi avut înainte, când aţi făcut aceasta?".

Iar noi răspunzând am zis: "Pentru Împărăţia cerurilor". La aceasta Avva Moise a zis: "Bine aţi răspuns în ce priveşte ţinta ultimă, dar care e scopul de la care, nicicum abătându-ne, putem să ajungem la Împărăţia cerurilor? În privinţa aceasta n-aţi răspuns". Iar când am mărturisit că nu ştim, ne-a răspuns bătrânul: "Ţinta ultimă a făgăduinţei noastre este, cum aţi zis, Împărăţia lui Dumnezeu, iar scopul, fără de care este cu neputinţă a ajunge la sfârşitul acela, este curăţia inimii. Deci spre acest scop trebuie să fie îndreptată mintea noastră totdeauna, iar când s-ar întâmpla să se abată inima noastră puţin din calea cea dreaptă, îndată să o întoarcem, îndreptând-o spre scopul urmărit ca după o riglă a zidarului. Aceasta ştiind-o, Sfântul Apostol Pavel zice: "Cele dinapoi uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, la răsplătirea chemării celei de sus a lui Dumnezeu" (Flp 3, 13-14). Drept aceea, pentru acest scop le facem şi noi pe toate, pentru acesta pe toate le nesocotim: şi patria, şi neamul, şi averile, şi toată lumea, ca să dobândim curăţia inimii. Iar de vom uita de scopul acesta, vom fi nevoiţi, ca unii ce umblăm prin întuneric şi călătorim alăturea de calea cea dreaptă, să ne poticnim de multe şi să rătăcim. Căci multora li se întâmplă că, nesocotind la începutul lepădării de lume avuţia, banii şi toată lumea, mai pe urmă se aprind de mânie şi ură pentru o carte, o sapă, un condei sau un ac. N-ar pătimi aceasta dacă şi-ar aminti de scopul pentru care au nesocotit ei toate lucrurile şi lumea însăşi. Căci pentru dragostea aproapelui dispreţuim bogăţia, ca nu cumva, sfădindu-ne pentru ea şi sporindu-ne aplecarea spre mânie, să cădem din dragoste. Când deci pentru lucruri

de nimica arătăm aceeaşi mânie împotriva fratelui, am căzut de la scop şi nu avem niciun folos de la lepădarea de lume. Ştiind aceasta, Fericitul Apostol a zis: "De-aş da trupul meu să fie ars, iar dragoste nu am, de niciun folos nu-mi este" (1 Co 13, 3). De aici învăţăm că desăvârşirea nu vine odată cu lepădarea de avere şi de lucruri, ci după dobândirea dragostei, ale cărei însuşiri acelaşi Apostol le descrie astfel: "Dragostea nu pizmuieşte, nu se mânie, nu se îngâmfă, nu se întărâtă, nu gândeşte răul" (1 Co 13, 4-5). Toate acestea împreună alcătuiesc curăţia inimii. Pentru aceasta se cade să facem toate: să dispreţuim banii, să stăruim în post şi priveghere cu bucurie, şi în citiri de psalmi să petrecem. Iar de vom fi vreodată împiedicaţi de la acestea de vreo pricină binecuvântată, să nu dăm uitării pe aceea. Căci nu este aşa de mare folosul de pe urma postului, pe cât ar fi de mare paguba de pe urma mândriei; nici folosul din citire, cât vătămarea din dispreţuirea şi întristarea fratelui. Posturile, privegherile, citirea Scripturilor, lepădarea de avere şi lepădarea de toată lumea nu sunt desăvârşirea însăşi, ci, precum s-a zis, uneltele desăvârşirii. Căci nu într-acestea stă desăvârşirea, ci cu acestea se câştigă. Deci în zadar ne lăudăm cu postul, cu privegherea, cu sărăcia şi cu cititul Scripturilor dacă n-am dobândit dragoste către Dumnezeu şi către aproapele. Căci cel ce a dobândit dragostea are pe Dumnezeu în sine şi mintea lui de-a pururi este la Dumnezeu".

La acestea a zis Gherman: "Dar cine poate, până ce e încă legat cu trupul, să aibă mintea de-a pururi la Dumnezeu, încât să nu se mai gândească la nimic altceva: nici la cercetarea bolnavilor, nici la primirea de

străini, nici la lucrul mâinilor sau la celelalte trebuinţe trupeşti neapărate? În sfârşit, cum va putea mintea omului să vadă de-a pururi pe Dumnezeu, Cel nevăzut şi necuprins, şi să petreacă nedespărţit de El?". Moise a răspuns: "A vedea pe Dumnezeu necontenit şi a rămâne nedespărţit de El, în felul în care socotiţi voi, este cu neputinţă omului purtător de trup şi înjugat cu neputinţa. Dar în alt chip este cu putinţă. Căci vederea lui Dumnezeu în multe feluri se întâmplă şi se înţelege. Fiindcă Dumnezeu nu se cunoaşte numai în fiinţa Sa cea fericită şi necuprinsă, căci aceasta s-a păstrat numai pentru sfinţii Săi în veacul ce va să vie, ci şi din măreţia şi frumuseţea făpturilor Sale, din cârmuirea şi purtarea Sa de grijă cea de fiecare zi, din dreptatea Sa şi din minunile pe care le arată în fiecare neam prin sfinţii Săi. Căci când cugetăm la puterea Sa nemăsurată şi la ochiul Său neadormit, care vede cele ascunse ale inimilor şi de care nu se poate ascunde nimic, nu facem altceva decât să-L admirăm cu inimile cuprinse de frică şi să I ne închinăm Lui. Iar când ne gândim că toate picăturile ploii, tot nisipul mării şi toate stelele cerului sunt numărate de El, rămânem uimiţi de măreţia firii şi de atotştiinţa Ziditorului. Când meditǎm apoi la negrăita Sa înţelepciune, la iubirea de oameni şi la nepătrunsa Lui îndelungă-răbdare, care rabdă greşelile cele fără de număr ale oamenilor, ne vine să-L preamărim din tot sufletul. Şi când cugetăm la dragostea Sa nemărginită faţă de noi, că, deşi noi n-am făcut niciun bine, a primit să Se facă om, Dumnezeu fiind, ca să ne mântuiască din rătăcire, ne ridicăm spre dorirea Lui. În sfârşit, când socotim că El a biruit în noi pe potrivnicul nostru, diavolul, şi ne dăruieşte viaţa veşnică numai pentru hotărârea şi înclina-

rea noastră spre bine, inima ne îndeamnă să I ne închinăm. Dar mai sunt şi alte nenumărate priviri de felul acesta, care răsar în noi potrivit cu nevoinţa şi cu măsura curăţiei noastre şi prin care privim şi înţelegem pe Dumnezeu".

Deci iarăşi a întrebat Gherman: "De unde vine că adesea, fără vrerea noastră, ne supără multe aduceri aminte şi gânduri viclene? Acestea ne fură fără să ne dăm seama, strecurându-se în noi pe ascuns şi în chip subţire, încât nu numai că nu le putem opri intrarea, ci cu mare greutate le şi cunoaştem. Rugămu-ne să ne arăţi dacă este cu putinţă să scape cugetarea cu totul de ele şi să n-o mai supere niciodată". Moise a zis: "Este cu neputinţă să nu fie cugetarea supărată de aceste aduceri aminte, dar stă în puterea oricui se sileşte să le primească şi să zăbovească pe lângă ele sau să le alunge. Nu atârnă de noi ca ele să vină, dar alungarea lor stă în puterea noastră. Îndreptarea cugetării noastre stă în hotărârea şi silinţa noastră. Când cugetăm cu înţelegere şi neîncetat la legea lui Dumnezeu şi petrecem în psalmi şi cântări, în post şi priveghери şi ne aducem aminte neîncetat de cele viitoare, de Împărăţia cerurilor, de gheena focului şi de toate faptele lui Dumnezeu, gândurile cele rele se împuţinează şi nu mai găsesc loc în noi. Când zăbovim însă în griji lumeşti şi în lucruri trupeşti, ba ne mai dăm şi la vorbe deşarte şi netrebnice, sporesc în noi gândurile cele ticăloase. Căci precum moara, câtă vreme e mişcată de apă, nu se poate opri de la sine, dar stă în puterea morarului să macine grâu sau neghină, tot astfel şi cugetarea noastră: fiind mereu în mişcare, nu poate sta fără gânduri, dar stă în puterea noastră să gândim cele duhovniceşti sau cele trupeşti".

*

Văzând[60] bătrânul că ne minunăm şi că suntem tare dornici de cuvintele lui, tăcând puţin, a zis iarăşi: "Deoarece pentru dorinţa voastră am lungit atât de mult cuvântul şi încă mai aveţi bunăvoinţă, încât din aceasta socotesc că însetaţi într-adevăr după învăţătura desăvârşirii, vreau să vă vorbesc despre bunul cel mai ales, care este puterea de-a deosebi lucrurile sau dreapta socoteală.

Aceasta este între celelalte virtuţi ca o cetate înaltă şi împărătească. Vreau deci să vă arăt covârşitoarea ei înălţime şi folosul ei nu numai prin spusele mele, ci şi prin părerile vechilor Părinţi, căci Domnul Îşi dă harul Său tâlcuitorilor după vrednicia şi dorul ascultătorilor. Aceasta nu este o virtute măruntă, ci unul din cele mai însemnate daruri ale Duhului Sfânt. Căci zice Apostolul: "Unuia se dă prin Duhul cuvântul înţelepciunii, altuia cuvântul cunoştinţei întru acelaşi Duh; unuia credinţa, altuia darul tămăduirilor... altuia puterea de-a deosebi duhurile" (1 Co 12, 8-9). Apoi, sfârşind numărarea darurilor duhovniceşti, adaugă: "Toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh" (1 Co 12, 11). Vedeţi, aşadar, că nu e nici mic, nici pământesc darul deosebirii, ci unul dintre cele mai mari daruri ale harului dumnezeiesc. Deci, de nu se va strădui monahul cu toată puterea să-l dobândească pe acesta şi de nu va putea, printr-o chibzuire sigură, să facă deosebirea duhurilor care vin asupra lui, va fi nevoit, ca unul ce rătăceşte prin noapte, nu numai să cadă în prăpăstiile cele mai cumplite ale păcatului, ci să se poticnească şi în căile cele netede şi drepte.

---

60. Până aici a fost *Convorbirea I* (Migne P. L. 49, 477-523), de aici începe *Convorbirea II* (vezi Migne P. L. 49, 523-558).

Mi-aduc aminte că odată, în vremea tinereţii, aflându-mă în părţile Tebaidei, unde petrecea Fericitul Antonie, s-au adunat la el nişte bătrâni ca să cerceteze împreună cu el care este desăvârşirea în virtute; care adică dintre toate virtuţile e cea mai mare şi poate păzi pe monah nevătămat de mrejele şi amăgirile diavolului? Deci fiecare îşi dădea părerea după priceperea minţii sale. Unii ziceau că postul şi priveghere, căci prin acestea curăţindu-se şi agerindu-se, cugetarea se poate apropia mai uşor de Dumnezeu; alţii ziceau că este mai mare sărăcia şi dispreţuirea propriilor tale lucruri, căci prin acestea scapă cugetarea din funiile mult împletite ale grijilor lumeşti şi se poate apropia mai uşor de Dumnezeu. Iar alţii puneau mai sus virtutea milosteniei, fiindcă Domnul a zis în Evanghelie: "Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, de moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămânzit şi Mi-aţi dat să mănânc" (Mt 25, 34-35), şi celelalte.

După ce, în felul acesta, fiecare şi-a spus părerea sa, prin care virtuţi s-ar putea omul apropia mai bine de Dumnezeu, şi trecuse aproape toată noaptea cu această cercetare, la urma tuturor a răspuns Fericitul Antonie: "Toate acestea pe care le-aţi spus sunt de trebuinţă şi de folos celor ce caută pe Dumnezeu şi doresc să vină la El. Dar nu putem da cinstea întâietăţii virtuţilor acestora, din următoarea pricină: Ştiu pe mulţi care şi-au topit trupul cu postul şi privegherea şi au petrecut prin pustietăţi, iar cu sărăcia atâta s-au nevoit, încât nici hrana cea de toate zilele nu-şi mai lăsau pe seama lor; şi la atâta milostenie s-au dedat, încât nu le-ar fi ajuns toate câte sunt pe lume, ca să le împartă. Dar după toate acestea au căzut din virtute şi s-au rostogolit în păcat. Deci ce i-a făcut pe aceştia să rătă-

cească de la calea cea dreaptă? Nimic altceva, după înţelegerea şi părerea mea, decât că n-au avut darul deosebirii. Căci acesta învaţă pe om să se păzească de ceea ce întrece măsura în amândouă părţile şi să meargă pe calea împărătească. El nu lasă pe monah să fie furat, prin înfrânarea peste măsură, de cele de-a dreapta, dar nici să fie tras, prin nepăsare şi moleşire, de cele de-a stânga. Darul acesta de discernământ este un fel de ochi şi de luminător al sufletului, după cuvântul Evangheliei, care zice: "Luminătorul trupului este ochiul. Deci dacă ochiul tău va fi curat, tot trupul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău va fi întunecat, tot trupul tău va fi întunecat" (Mt 6, 22-23). Şi aşa este. Căci acesta, cercetând toate gândurile şi faptele omului, deosebeşte şi dă la o parte tot lucrul rău, neplăcut lui Dumnezeu, alungând rătăcirea departe de om. Aceasta o putem afla şi din istorisirile dumnezeieştilor Scripturi. Astfel Saul, căruia i s-a încredinţat pentru întâiaşi dată împărăţia lui Israel, fiindcă n-a avut ochiul acesta al dreptei socoteli, fiind întunecat la minte, n-a ştiut să judece că mai plăcut este înaintea lui Dumnezeu să asculte de porunca Proorocului Samuel decât să aducă jertfă lui Dumnezeu. Şi aşa, ceea ce credea el că îndreptează înaintea lui Dumnezeu, aceea l-a făcut să se poticnească şi să fie înlăturat de la împărăţie. N-ar fi pătimit aceasta dacă ar fi avut în el lumina dreptei socoteli. Pe aceasta o numeşte Apostolul "soare", zicând: "Soarele să nu apună întru mânia voastră" (Ef 4, 26). Dar i se mai zice şi cârmă a vieţii, precum este scris: "Aceia întru care nu este cârmuire cad ca frunzele". Scriptura o mai numeşte şi "sfat" şi ne învaţă că fără de el să nu săvârşim nimic. Astfel nici chiar vinul cel duhovnicesc, care înveseleşte inima omului, nu ne

este îngăduit să-l bem fără dreaptă socoteală (Ps 103, 16). Căci zice cuvântul: "Cu sfat bea vinul". Şi iarăşi zice: "Ca o cetate surpată şi fără de ziduri, aşa este omul care nu face toate cu sfat" (Pr 25, 29). În dreapta socoteală este înţelepciunea, în ea înţelegerea şi simţirea, fără de care nu se poate clădi nici casa noastră cea mai dinlăuntru şi nu se poate aduna nici bogăţia duhovnicească, după cuvântul: "Cu înţelepciune se zideşte casa şi cu mintea se reînnoieşte şi cu prevederea se umplu cămările de bogăţie" (Pr 24, 3-4). Ea se numeşte şi hrană tare, dat fiind că numai aceia care în urma obişnuinţei şi-au deprins simţirile să deosebească binele de rău sunt capabili de ea. Din toate acestea se arată lămurit că nicio virtute nu se naşte şi nu rămâne neclintită până la urmă, fără dreapta socoteală. Ea este maica şi păzitoarea tuturor virtuţilor". Aceasta a fost socotinţa şi părerea Sfântului Antonie, la care s-au alăturat şi ceilalţi Părinţi.

Iar ca să întărim cuvântul Sfântului Antonie cu pilde mai noi, din vremile noastre, aduceţi-vă şi voi aminte de Iron şi de căderea jalnică ce a pătimit-o nu de multe zile sub ochii noştri, întrucât prin batjocura diavolului a căzut din înălţimea vieţuirii sale în adâncurile morţii. Ne aducem aminte de el că cincizeci de ani a petrecut în pustia apropiată, vieţuind în mare asprime şi în stăruitoare înfrânare. El a căutat pustia şi singurătatea mai tare ca toţi cei de aici. Totuşi, după aşa de mari osteneli şi lupte, batjocorindu-se de diavolul, s-a rostogolit într-o cădere foarte grea, încât pe toţi Părinţii şi fraţii din pustia apropiată i-a adus la nemângâiată jale. N-ar fi pătimit el aceasta dacă ar fi fost întărit în virtutea dreptei socoteli, care l-ar fi învăţat să nu se încreadă în judecata sa, ci să asculte sfatul Părinţilor şi

al fraţilor. Dar el, luându-se după părerea sa, într-atât a urmărit postul şi despărţirea de oameni, încât nici la sărbătoarea Sfintelor Paşti nu venea la biserică, pentru ca nu cumva, întâlnindu-se cu Părinţii şi fraţii, să fie silit să mănânce împreună cu ei legume sau altceva din cele ce se aduceau la trapeză şi să i se pară că a căzut de la regula sa. Deci, după ce a fost amăgit multă vreme de voia sa, primind pe îngerul Satanei şi închinându-i-se ca unui înger al luminii, a primit de la el porunca să se arunce la miezul nopţii într-o fântână foarte adâncă, spre a cunoaşte şi cu lucrul că nu se va primejdui, dată fiind virtutea mare ce o are şi ostenelile cele după Dumnezeu. Iar el, nedeosebind cu judecata cine-i cel ce-l sfătuieşte acestea, ci fiind întunecat la înţelegere, s-a aruncat în fântână la miezul nopţii. După oarecare vreme aflând fraţii întâmplarea, abia cu mare osteneală l-au putut scoate mai mult mort. Iar după ce l-au scos, a mai trăit două zile şi într-a treia a murit, lăsând fraţilor şi bătrânului Pafnutie jale nemângâiată. Acesta, îndemnat de multa iubire de oameni şi aducându-şi aminte de marile osteneli ale aceluia şi de anii mulţi la număr pe care i-a răbdat în pustie cu stăruinţă, nu l-a lipsit de pomenirea şi prinosul celor adormiţi, ca doară să nu fie numărat cu sinucigaşii.

Dar ce să zic de cei doi fraţi care trăiau dincolo de pustia Tebaidei, unde petrecea odată şi Fericitul Antonie? Aceştia, îndemnaţi de un gând nesocotit, s-au sfătuit să meargă în pustia mai dinlăuntru, care este foarte mare şi nelucrată, hotărând să nu primească hrana de la om, ci numai pe aceea ce le-o va da Domnul în chip minunat. Întâlnindu-i deci pe aceştia rătăcind prin pustie şi pierind de foame, mazikii, cel mai sălbatic şi mai crud dintre neamurile sălbatice, îşi schimbară, prin

dumnezeiască orânduire, sălbăticia firii în iubire de oameni şi îi întâmpinară cu pâine. Atunci unul din cei doi fraţi, venind la dreapta socoteală, a primit pâinea cu bucurie şi mulţumire, socotind că oamenii aceştia aşa de cruzi şi de sălbatici, care se bucură totdeauna de sânge de om, nu s-ar fi îndurat de ei, care erau atât de pieriţi, şi nu le-ar fi adus pâine dacă nu i-ar fi îndemnat Însuşi Dumnezeu s-o facă. Celălalt însă, respingând hrana, ca fiind adusă de oameni, şi stăruind în gândul cel nesocotit, a murit de foame. Deşi la început amândoi s-au sfătuit rău, punându-şi în minte un gând nesocotit şi pierzător, totuşi unul, venindu-şi la dreapta socoteală, a îndreptat spre bine ceea ce hotărâse pripit şi fără socoteală. Celălalt însă, stăruind în închipuirea nebună şi aflându-se afară de dreapta socoteală, şi-a atras asupra-şi moartea, pe care Dumnezeu a vrut să o abată de la el.

Ce să zic şi de acela al cărui nume nu vreau să-l spun, fiindcă trăieşte? El primea adeseori pe dracul sub chip de înger şi primea şi descoperiri de la el, văzând neîncetat în chilie lumină ca de lampă. În cele din urmă acela i-a poruncit să aducă jertfă lui Dumnezeu pe fiul său, pe care-l avea cu sine în mănăstire, ca să fie învrednicit de cinstea patriarhului Avraam. Şi atât de mult a ascultat sfatul aceluia, încât ar fi săvârşit de fapt junghierea fiului său de n-ar fi băgat fiul său de seamă că îşi ascuţea cuţitul împotriva obiceiului şi gătea frânghii cu care avea să-l lege ca pentru o ardere de tot, ceea ce l-a făcut să-şi caute scăparea prin fugă.

Am lungi vorba multă vreme istorisind şi amăgirea unuia din Mesopotamia, care, cu toate că a dovedit o aşa de mare înfrânare încât a stat mulţi ani încuiat în chilia sa, în cele din urmă a fost batjocorit cu diavo-

lești descoperiri și visuri, încât după așa de mari osteneli și virtuți, cu care a întrecut pe toți monahii ce petreceau acolo, a căzut în iudaism și a primit tăierea împrejur. Căci vrând diavolul să-l înșele, îi arăta de multe ori visuri aievea, ca prin acestea să-l facă să primească ușor rătăcirea la care voia să-l aducă. Astfel, i-a arătat într-o noapte neamul creștinilor, în frunte cu Apostolii și cu mucenicii, întunecat, acoperit de toată rușinea și prăpădit de jale și întristare, iar într-altă parte, dimpotrivă, norodul jidovesc, cu Moise și Proorocii, învăluit în lumină strălucitoare și petrecând în bucurie și fericire. Deci l-a sfătuit amăgitorul că de vrea să aibă parte de fericirea și bucuria norodului jidovesc, să primească tăierea împrejur, iar el, lăsându-se amăgit, a făcut așa.

Din toate câte v-am spus se vede prea bine că nu s-ar fi batjocorit toți aceia așa de rău și de jalnic, dacă ar fi dobândit darul deosebirii".

După aceea a zis Gherman: "Ni s-a arătat îndeajuns, cu pilde noi și prin cuvintele Părinților din vechime, că dreapta socoteală este izvorul, rădăcina, capul și legătura tuturor virtuților. Dar dorim să aflăm: în ce fel am putea-o câștiga? Și cum să cunoaștem adevărata dreaptă socoteală, cea de la Dumnezeu, spre deosebire de cea mincinoasă, amăgitoare și de la diavolul?". A răspuns atunci Avva Moise: "Adevărata dreaptă socoteală nu se dobândește decât prin adevărata smerenie, care ne face să arătăm Părinților nu numai faptele, ci și gândurile noastre, și să nu ne încredem în părerea noastră nicidecum, ci întru toate să urmăm povățuirile bătrânilor și să credem că aceea este bun, ce vor socoti ei ca atare. Aceasta nu numai că face pe monah să rămână neabătut de la calea cea dreaptă prin discernământul

adevărat, ci îl păzeşte şi nevătămat de toate cursele diavolului. Căci este cu neputinţă să cadă în înşelăciunea dracilor cel ce îşi tocmeşte viaţa sa după judecata şi părerea celor înaintaţi. Într-adevăr, chiar până nu s-a învrednicit cineva de darul dreptei socoteli, prin însuşi faptul că-şi arată Părinţilor gândurile rele ale sale, le veştejeşte pe acestea şi le face mai slăbite. Căci precum şarpele, scos din ascunziş la lumină, se sileşte să fugă şi să se ascundă, tot astfel şi gândurile cele rele, date pe faţă prin mărturisire desăvârşită, se grăbesc să fugă de la om.

Iar ca să înţelegeţi această virtute şi mai bine dintr-o pildă, vă voi istorisi fapta lui Avva Serapion, pe care el însuşi o amintea celor ce veneau la dânsul, ca să se ştie păzi. El zicea aşa: "Când eram mai tânăr, locuiam împreună cu Părintele meu. Şi mi se întâmpla că, după ce mâncam noi, ridicându-mă de la masă, furam câte un posmag, îndemnat de diavolul, şi-l mâncam fără ştirea bătrânului. Deci stăruind eu aşa o bucată de vreme, am fost biruit de acest obicei şi nu-i mai puteam sta împotrivă. Cugetul mă mustra, dar bătrânului mi-era ruşine să-i spun. S-a întâmplat însă, prin purtarea de grijă a Iubitorului de oameni Dumnezeu, de-au venit nişte fraţi la bătrânul, pentru folos duhovnicesc. Aceştia l-au întrebat despre gândurile lor. Şi a răspuns bătrânul: "Nimic nu vatămă pe monahi şi nu bucură pe draci mai tare ca ascunderea gândurilor de către Părinţii cei duhovniceşti". Le-a vorbit apoi şi despre înfrânare. Spunându-le el acestea, mi-am venit în sine-mi şi, gândindu-mă că Dumnezeu a descoperit bătrânului greşalele mele, m-am umilit şi am început a plânge. Am scos apoi din sân posmagul, pe care-l furam după obiceiul meu cel rău, şi, aruncându-mă la pământ, am cerut

iertare pentru cele trecute şi rugăciune de întărire pentru cele ce vor veni. Atunci a zis bătrânul: "O, fiule, te-a izbăvit, chiar tăcând eu, mărturisirea ta. Spunând greşala ta, ai junghiat pe dracul care te rănea prin tăcere. Până acum l-ai făcut să te stăpânească, fiindcă nu i-ai grăit împotrivă şi nu l-ai scos la arătare. De acum nu va mai avea loc întru tine, căci l-ai scos din inima ta la arătare". Şi nu isprăvi bătrânul vorba şi, iată, lucrarea diavolească se arătă ca o pară de foc ieşind afară din sânul meu, iar chilia se umplu de putoare, cât socoteau fraţii aceia că s-a aprins pucioasă multă. Deci a zis atunci bătrânul: "Iată, prin semnul ce s-a făcut, Domnul a dat adeverire cuvintelor mele şi slobozirii tale". Aşa a ieşit de la mine, prin mărturisire, patima lăcomiei pântecelui şi lucrarea diavolească, încât nici în minte nu-mi mai venea acest fel de poftă". Iată dar că şi din cele zise de Avva Serapion ne învăţăm că atunci ne vom învrednici de darul adevăratei deosebiri, când vom crede nu părerii noastre, ci învăţăturii Părinţilor. Căci prin nicio altă greşală nu duce diavolul pe monah mai uşor în prăpastie, ca prin aceea că-l înduplecă să lepede sfaturile Părinţilor şi să urmeze judecăţii şi voii sale. Trebuie să luăm pildă şi de la meşteşugurile şi ştiinţele omeneşti. Dacă acestea, pe care le pipăim cu mâinile şi le vedem cu ochii ori le auzim cu urechile, nu le putem învăţa de la noi, ci avem lipsă de cineva care să ne înveţe şi să ne îndrepteze bine, cum n-ar fi nebunie să credem că arta duhovnicească, cea mai grea dintre toate meşteşugurile, să nu aibă trebuinţă de învăţător? Mai ales că ea este ascunsă şi nevăzută şi numai de inima curată poate fi văzută. Iar neizbutirea în această artă nu aduce numai pagubă vremelnică, ci pierderea şi moartea veşnică a sufletului".

A zis apoi Gherman: "Adeseori unii Părinţi, ascultând gândurile fraţilor, nu numai că nu i-au tămăduit, dar i-au şi osândit şi i-au dus la deznădejde. Aceasta a făcut pe mulţi să se ruşineze de mărturisire şi să se acopere cu un văl de evlavie mincinoasă. Noi înşine am cunoscut o întâmplare ca aceasta în părţile Siriei. Căci un frate oarecare şi-a mărturisit gândurile sale cu toată curăţia şi cu toată sinceritatea unuia dintre bătrânii de acolo, dezvelindu-i fără sfială cele ascunse ale inimii. Iar acela, cum a auzit, a şi început să se mânie şi să se oţărască asupra fratelui, ocărându-l pentru astfel de gânduri rele, încât mulţi auzind de aceasta s-au ruşinat să-şi mai mărturisească gândurile lor bătrânilor".

A răspuns Avva Moise: "Este bine, precum am zis mai înainte, să nu ascunzi gândurile tale de către Părinţi. Dar să nu le destăinui oricui ţi-ar ieşi în cale, ci să le veste\u015fti bătrânilor duhovniceşti care au darul deosebirii, şi nu celor ce nu-s decât albiţi de vreme. Căci mulţi, uitându-se la vârstă, şi-au mărturisit gândurile lor, dar, în loc să primească tămăduire, au căzut în deznădejde pentru neiscusinţa bătrânilor. Era un frate oarecare foarte sârguincios. Acesta fiind tare supărat de dracul curviei, a mers la un bătrân şi i-a mărturisit gândurile sale. Iar acela, fiind neiscusit, după ce l-a ascultat, s-a mâniat şi i-a zis că este ticălos şi nevrednic de cinul călugăresc, căci a primit astfel de gânduri. Auzind acestea, fratele a căzut în deznădejde şi, părăsindu-şi locul său, se întorcea la lume. Pe cale, din orânduire dumnezeiască, s-a întâlnit cu Avva Apollo, cel mai încercat dintre bătrâni, care, văzându-l abătut şi foarte posomorât, l-a întrebat zicând: "Fiule, din ce pricină eşti aşa de mâhnit?". Acesta la început, pentru multa mâhnire, nu i-a răspuns bătrânului nimic; mai pe urmă,

mult rugându-l bătrânul, a spus ale sale, zicând: "Fiindcă adesea mă supără gândurile, m-am dus şi m-am mărturisit la bătrânul cutare, iar după cuvântul lui nu mai am nădejde de mântuire şi, fiind deznădăjduit, mă duc la lume". Auzind acestea, Avva Apollo îl mângâie pe fratele şi-l sfătui mult, zicând: "Nu te mira, fiule, şi nu deznădăjdui de tine, că eu mă aflu în vârsta cărunteţilor şi, cu toate acestea, foarte mult sunt supărat de asemenea gânduri. Deci nu te descuraja pentru această căldură, care nu se tămăduieşte atât prin silinţă omenească, cât prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dăruieşte-mi numai ziua ta de astăzi, şi întoarce-te la chilia ta". Şi a făcut fratele aşa. Iar Avva Apollo, după ce s-a despărţit de el, a mers la chilia bătrânului care deznădăjduise pe fratele. Şi stând afară, s-a rugat lui Dumnezeu cu lacrimi, zicând: "Doamne, Cela ce laşi să vie ispite pentru folos, întoarce războiul fratelui asupra bătrânului acestuia, ca prin cercare să înveţe la bătrâneţile sale ceea ce în lungă vreme n-a învăţat, anume să pătimească împreună cu cei ispitiţi". Iar după ce a sfârşit rugăciunea, văzu îndată un arap stând aproape de chilie şi repezind săgeţi asupra bătrânului, care, rănit fiind de acestea, începu să se învârtă încoace şi încolo, ca într-o beţie, până ce, nemaiputând suferi, a ieşit din chilie şi pe aceeaşi cale cu tânărul se întorcea la lume. Avva Apollo, înţelegând ceea ce s-a întâmplat, l-a întâmpinat zicând: "Unde te duci şi ce pricină te-a tulburat aşa de tare?". Iar bătrânul, simţind că sfântul cunoaşte ale sale, n-a zis nimic de ruşine. A zis însă Avva Apollo: "Întoarce-te la chilia ta şi de aici înainte cunoaşte slăbiciunea ta şi să te socoteşti pe tine sau neştiut de diavolul, sau nebăgat în seamă de el, pentru că nu te-ai învrednicit de lupta cu el. Dar ce zic "lupta",

când nici atacul lui de-o zi n-ai fost în stare să-l suporţi. Iar aceasta ţi s-a întâmplat din pricină că, primind tu pe un tânăr luptat de vrăjmaşul, în loc să-l îmbărbătezi la luptă, l-ai adus la deznădejde, nebăgând în seamă porunca aceea înţeleaptă, care zice: "Scapă pe cei târâţi la moarte şi nu înceta să răscumperi pe cei duşi la junghiere" (Pr 24, 11); dar nici pilda Mântuitorului nostru, care zice: "Trestia zdrobită n-o frânge şi inul ce fumegă nu-l stinge" (Mt 12, 20). Căci nimeni n-ar putea răbda uneltirile vrăjmaşului, nici stinge înfierbântarea cea înfocată a firii de n-ar întări darul lui Dumnezeu slăbiciunea omenească. Deci, după ce s-a împlinit această lucrare mântuitoare pentru noi, să ne rugăm laolaltă lui Dumnezeu ca să înlăture biciul cel lăsat asupra ta. Căci El aduce suferinţa şi iarăşi tămăduieşte, răneşte şi cu mâinile Sale vindecă, smereşte şi înalţă, omoară şi înviază, pogoară în iad şi ridică". Aceasta zicând şi rugându-se, îndată s-a izbăvit acela de războiul adus asupra lui. Apoi l-a sfătuit să ceară de la Dumnezeu să-i dea cuvânt de învăţătură, ca să ştie ce să grăiască la vremea cuvenită.

Deci, din toate cele zise, să învăţăm că nu se află altă cale sigură de mântuire decât aceasta: Să mărturiseşti gândurile tale Părinţilor celor mai cu dreaptă socoteală şi să te laşi îndrumat de ei spre virtute, şi nicidecum de gândul şi de părerea ta. Chiar de s-ar întâmpla cuiva să nimerească vreun bătrân mai simplu sau mai puţin iscusit, pentru aceasta nu trebuie să ocolească a-şi mărturisi gândurile sale Părinţilor celor mai iscusiţi şi să nesocotească predania strămoşilor. Căci şi aceştia nu din îndemnul lor, ci din al lui Dumnezeu şi al Scripturilor insuflate au lăsat urmaşilor sfatul ca să întrebe pe cei ce au înaintat mai mult ca ei. Putem

să învăţăm aceasta şi din alte multe ce se cuprind în Scriptura cea de Dumnezeu insuflată, dar mai ales din istoria lui Samuel. Acesta fiind închinat de prunc de către mama sa lui Dumnezeu şi învrednicindu-se să-i vorbească Dumnezeu, n-a crezut totuşi gândului său, ci, fiind chemat o dată şi de două ori de Dumnezeu, a alergat la bătrânul Eli şi după povăţuirea acestuia şi-a tocmit felul cum trebuie să-I răspundă lui Dumnezeu (1 Rg 3, 1-14). Pe cel ce l-a găsit Dumnezeu vrednic de Sine, prin chemarea Sa voieşte să-l povăţuiască, prin îndrumarea şi porunca bătrânului, ca prin aceasta să fie călăuzit spre smerenie.

Iar pe Pavel, chemându-l Hristos prin Sine însuşi şi vorbindu-i, deşi putea să-i deschidă ochii numaidecât şi să-l înveţe calea desăvârşirii, îl trimite la Anania şi-i porunceşte să înveţe de la acela calea adevărului, zicându-i: "Scoală-te, intră în cetate şi acolo ţi se va spune ce trebuie să faci" (FA 9, 6). Prin acestea ne învaţă să urmăm îndrumarea celor ce au călătorit înaintea noastră, ca nu cumva, înţelegându-se rău cele zise bine despre Pavel, să-l ia urmaşii pildă de îndrăzneală, vrând fiecare să fie îndrumat la adevăr de Însuşi Dumnezeu, ca şi Pavel, şi nu prin povăţuirea Părinţilor. Că acestea sunt aşa, putem afla nu numai din cele zise, ci şi din cele ce le-a arătat Apostolul prin fapte, după cum însuşi scrie: "M-am suit la Ierusalim să văd pe Petru şi pe Iacob şi le-am arătat Evanghelia pe care o propovăduiesc, ca nu cumva să alerg, sau să fi alergat în deşert" (Ga 2, 2). Şi a făcut aceasta, măcar că era însoţit de darul Sfântului Duh prin puterea semnelor ce le făcea. Cine va fi, aşadar, atât de mândru şi plin de sine, încât să-şi rânduiască vieţuirea după părerea şi judecata sa, când vasul alegerii mărturiseşte că are trebuinţă de

sfatul Apostolilor celor mai înainte de el? Se vede lămurit şi din acestea că Domnul nu descoperă nimănui calea desăvârşirii, decât acelora ce sunt îndrumaţi pe dânsa de Părinţii cei duhovniceşti, precum zice şi Proorocul: "Întreabă pe părintele tău, şi-ţi va vesti ţie, pe cei mai bătrâni ca tine, şi-ţi vor spune".

Suntem datori deci să dobândim cu toată puterea şi cu toată sârguinţa noastră darul deosebirii, care ne va putea păzi nevătămaţi de întinderea peste măsură spre amândouă părţile. Căci despre amândouă zic Părinţii că sunt la fel de vătămătoare: atât întinderea peste măsură a postului, cât şi săturarea pântecelui; atât privegherea peste măsură, cât şi săturarea de somn; şi, la fel, toate trecerile peste măsură. Am cunoscut pe unii care n-au fost biruiţi de îmbuibarea pântecelui, dar au fost doborâţi de postirea cea peste măsură; şi s-au rostogolit spre aceeaşi patimă a îmbuibării pântecelui din slăbirea ce le-a venit de pe urma postirii fără măsură. Îmi aduc aminte că şi eu am pătimit una ca aceasta. Aşa de mult mă înfrânam, încât uitam de trebuinţa hranei până şi două şi trei zile, şi nicidecum n-aş fi dorit hrană de nu m-ar fi îndemnat alţii să mănânc. Şi, iarăşi, din uneltirea diavolului aşa fugise somnul de la ochii mei, încât foarte multe nopţi de-a rândul rămâneam neadormit şi rugam pe Dumnezeu să-mi facă parte şi mie de puţin somn. Mai greu m-am primejduit din pricina nemâncării şi a privegherii fără măsură decât din pricina îmbuibării pântecelui şi a somnului mult".

Cu aşa de minunate învăţături ne-a înveselit inima Sfântul Moise, încât noi, folosindu-ne, nu ştiam cum să preamărim pe Domnul, Care dă atâta înţelepciune celor ce se tem de Dânsul.

Lui I se cuvin stăpânirea şi cinstea, în veci. Amin.

NIL ASCETUL

Viaţa şi scrierile lui Nil Ascetul

Sub numele lui Nil tradiţia ne-a lăsat o mulţime de scrieri duhovniceşti, care cu siguranţă sunt de la mai mulţi autori. De pildă, autorul colecţiei de *Scrisori* în patru cărţi[61] pare să fie deosebit de autorul celor şapte *Povestiri*[62], care descriu omorârea călugărilor de la muntele Sinai din prilejul unei năvăliri a barbarilor în acel loc sfânt. *Scrisorile* mărturisesc că sunt alcătuite de un egumen al unei mănăstiri de lângă sau din Ancyra (Ancara de azi). Iar în *Povestiri* ni se înfăţişează ca povestitor un bătrân pustnic, care a părăsit de dragul lui Dumnezeu toate şi s-a retras, împreună cu fiul său, Teodul, în muntele Sinai, ducând viaţă de pustnic. Acolo s-a întâmplat după câtăva vreme incursiunea barbarilor şi omorârea multor monahi, prilej din care Teodul a fost luat în robie, iar bătrânul său tată a scăpat cu fuga. Însă Teodul a reuşit să scape din robie şi să-şi întâlnească tatăl.

Deşi bătrânul din aceste *Povestiri* nu-şi dă numele, el a fost socotit una cu Nil, căruia i s-a alcătuit astfel uşor o biografie pe baza datelor din *Povestiri* şi i s-au atribuit şi *Scrisorile*, şi toate celelalte scrieri ce sunt

61. *Epistole;* Migne P. G. 79, 81-581.

62. *Narrationes;* P. G. 79, 589-694. La acest rezultat a ajuns K. Heussi în cercetările sale, aşternute în mai multe scrieri, dintre care amintim: "Untersuchungen zu Nilus dem Aszeten", în *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur,* 42, 2, Leipzig, 1917.

păstrate sub numele lui. În Sinaxarul din Constantinopol din veacul al 10-lea[63] şi la istoricul Nichifor Calist din veacul al 14-lea[64], această biografie are următoarea formă: "Nil, născut dintr-o familie de neam ales din Constantinopol, deţinea pe timpul împăratului Teodosie (379-395) înalta slujbă de prefect al Capitalei. El trăia într-o căsătorie fericită, având un fiu şi o fiică. Din dragoste de Dumnezeu a părăsit viaţa sa fericită în această lume şi s-a retras cu fiul său, Teodul, la Sinai, în vreme ce soţia lui s-a retras cu fiica ei în pustia Egiptului. Hoardele barbare au scăldat într-o baie de sânge muntele Sinai. Nil a scăpat prin fugă, Teodul a fost luat în prinsoare. Reuşi însă curând să scape şi să-şi afle tatăl pierdut. Episcopul de Elusa, la graniţa dintre Arabia şi Palestina, sfinţi întru preot atât pe tată, cât şi pe fiu. Restul vieţii îl petrecu Nil iarăşi în muntele Sinai".

Dar datele acestea, luate în cea mai mare parte din *Povestiri,* nu se potrivesc cu autorul *Scrisorilor,* care se pare că a alcătuit cele mai multe din scrierile cunoscute sub numele lui Nil. Acesta, după ce s-a făcut monah, a trăit, dacă nu tot timpul, cel puţin timp îndelungat la Ancyra, în Galatia. El n-a fost pustnic, ci monah chinovit şi egumen de mănăstire. În *Scrisori* el se înfăţişează statornic ca învăţător al monahilor tineri. El cere mereu ca monahul să rupă toate legăturile care-l leagă de rudenii, ceea ce nu se potriveşte cu bătrânul de la Sinai, atât de legat de fiul său. Astfel, numele de "Nil Sinaitul", folosit în timpul mai nou tot mai mult, nu

---

63. Sinaxarul acesta este editat de H. Delehaye în *Propylaeum ad Acta SS. Novembris,* Bruxelles, 1902, p. 217.

64. Nicephorus Callistus, *Historia Ecclesiastica,* 14, 54, la Migne, P. G. 146, 1256.

pare a fi potrivit pentru autorul nostru. Mai potrivit e numele mai vechi, de "Nil din Ancyra", sau "Nil Ascetul". Lipseşte orice ştire că acest Nil ar fi fost vreodată la Sinai. El se bucura pe la sfârşitul veacului al 4-lea de o autoritate mare. Din corespondenţa sa aflăm că conducătorul goţilor, Gainas, care a murit probabil la 23 decembrie 400, intrase în tratative teologico-dogmatice cu Nil. La cererea împăratului Arcadie, de a se ruga pentru Constantinopol cel greu încercat "de cutremure dese şi de foc ceresc", Nil îi răspunde, într-o scrisoare de la anul 407, că nu-i poate împlini dorinţa pentru că aceste bătăi vin din pricina că "a fost exilat stâlpul Bisericii, lumina adevărului, *trâmbiţa lui Hristos, preafericitul episcop Ioan"*[65]. Faptul acesta şi folosirea scrierilor Sfântului Ioan Gură de Aur arată că Nil a fost un mare admirator al aceluia. Din alte scrisori se vede că Nil a apucat şi vremea disputelor nestoriene, reprezentând învăţătura cea dreaptă a Bisericii. Întrucât pare să fi trăit până la o vârstă înaintată, a putut vieţui până pe vremea Sinodului de la Efes (431).

Scrierile care aparţin în chip aproape sigur lui Nil Ascetul sunt următoarele:

1. Colecţia amintită de *Scrisori,* împărţită în patru cărţi. Din cele 1061 de scrisori, unele au rezultat din îmbucătăţirea unor epistole mai mari sau din închegarea la un loc a unora mai mici; altele ni se înfăţişează într-o formă ciuntită; unele, iarăşi, sunt dublete aproape literale ale altor scrisori, sau extrase din anumite scrieri ale lui Nil sau ale altor scriitori, mai ales ale Sfântului Ioan Gură de Aur. Dar abstrăgând de aceste operaţii, pe care le-au putut săvârşi copiştii cei mai vechi

---

65. *Epistola II,* 225; Migne P. G. 79, 336.

sau, în parte, chiar Nil, corpul *Scrisorilor* reprezintă o unitate şi vine în general de la acelaşi egumen din Ancyra. Este o corespondenţă de duhovnic, care se adresează unor persoane din toate straturile sociale, dar mai ales călugărilor şi preoţilor, înfăţişându-le idealul vieţii desăvârşite, care se ajunge prin modelarea treptată a eului propriu după chipul lui Iisus Hristos, Căruia nu trebuie să-I fim numai învăţăcei, ci şi imitatori. În acest scop se cere o biruinţă asupra patimilor trupului, o întoarcere a sufletului în lăuntrul său pentru găsirea liniştii şi a stării de nepătimire, condiţia neapărată pentru unirea cu Dumnezeu prin contemplare. Harisma nepătimirii depline nu se poate câştiga însă în viaţa pământească. Pentru a ajunge la nepătimire se cere o luptă îndelungată şi necurmată, dar ea se capătă numai prin darul lui Dumnezeu. Lupta continuă e necesară şi din motivul că omul cât trăieşte poate oricând să cadă iarăşi în starea pătimaşă. Dar asceza nu e un scop în sine, ci numai un mijloc pentru a scăpa de patimi, a ajunge adică la nepătimire (ἀπάθεια). În *Scrisori,* ca în toate scrierile sale, Nil se dovedeşte un mare maestru în tâlcuirea alegorică a Sfintei Scripturi, îndeosebi a Testamentului Vechi.

2. Tot al lui Nil este *Cuvântul ascetic*[66], în care sunt multe texte paralele cu cele din scrisori. El a fost adresat unor călugări chinoviţi, cu viaţă moleşită, pe la anul 425. În această scriere Nil începe prin a arăta ce este monahismul, această adevărată filosofie a vieţii, lăsată nouă de Hristos şi practicată într-un chip înălţător de

66. Ed. în Migne, P. G. 79, 720-809 *(Tractatus de monastica exercitatione)* şi în *Filocalia greacă* (Atena, 1893) vol. I, p. 111-139. Textul din *Filocalie* nu e împărţit în capitole, ca cel din P. G.

înaintaşi (cap. 1-5). Descrie apoi decăderea lui prin preocuparea de cele materiale şi combate cu tărie această tendinţă (cap. 6-19). O mare parte din scriere se ocupă cu datoriile egumenilor şi cu însuşirile lor (cap. 20-44). Deosebit de frumoasă e partea în care arată temeiurile pentru care cei ce au îmbrăţişat viaţa monahală nu trebuie să mai păstreze nicio legătură cu lumea (cap. 45-75). Folosind ideea lui Aristotel, încetăţenită în asceza creştină de Evagrie, că orice lucru văzut, orice idee cunoscută dă o anumită formă minţii, Nil spune că monahii, despărţindu-se de lume, au hotărât să şteargă din mintea lor toate formele lucrurilor care stârnesc în ei patimile. Dar dacă revin la amintirea acelor lucruri, sau la griji asemenea celor din lume, continuă a se vărsa în ei râul formelor care le angajează sufletul în cele de jos. "De vor intra alte şi alte forme, nu va putea şterge (monahul) nici pe cele de mai înainte, cugetarea fiind ocupată cu cele ce vin. Prin aceasta osteneala pentru a tăia patimile se face în chip necesar mai grea, acestea căpătând putere din creşterea lor treptată şi acoperind puterea de străvedere a sufletului cu închipuirile care se adaugă mereu, asemenea unui râu în curgerea necontenită. Cei ce vor să vadă uscată albia râului, rămânând în ea doar câteva lucruri vrednice de cunoscut, nu folosesc nimic scoţând apa din locul în care cred că se află ceea ce caută, apa care curge de din sus umplând îndată locul golit. Dar de vor opri cursul de mai în sus, li se va arăta pământul fără osteneală, apa rămasă ducându-se la vale de la sine şi lăsându-le pământul uscat pentru a afla cele dorite. Tot aşa, este uşor a goli formele care dau naştere patimilor, când simţurile nu mai aduc pe cele din

afară. Dar când acestea trimit înăuntru ca un torent chipurile supuse simţurilor, nu este numai greu, ci cu totul cu neputinţă a curăţi mintea de o asemenea inundaţie" (cap. 48; P. G. 79, 777-780). Nil nu urmăreşte în scrisul lui sufletul până la întâlnirea pozitivă cu Dumnezeu. Dar descrie toate treptele până în preajma acestei întâlniri, dintre care cea mai înaltă este curăţirea completă a lui de orice formă, pentru ca, dezmărginit de orice contur, să poată primi pe Cel nemărginit. Nil descrie toată desfăşurarea efortului negativ al sufletului, adică asceza propriu-zisă, ca să se oprească la punctul unde asceza trece în mistică, efortul negativ în trăirea tainicei prezenţe pozitive a lui Dumnezeu.

Dar Aristotel spusese că mintea nu numai că primeşte întipăririle chipurilor exterioare, ci şi dă formă lucrurilor văzute şi cunoscute[67]. Nil încetăţeneşte în asceza creştină şi această idee. S-ar părea că avem aici o contrazicere. Dacă lucrurile dau forma lor minţii, cum mai dă şi sufletul o formă lucrurilor?

Aici intervine puterea patimilor, de care ţinând seama aceşti scriitori creştini dau teoriei lui Aristotel un aspect nou şi un plus de evidenţă. Lucrurile dau minţii forma lor nu numai întrucât mintea se strânge după fiecare, cum se strânge un elastic după forma lucrului pe care îl cuprinde, ci şi întrucât orice lucru privit face să se adauge la cunoaştere o poftă, o dorinţă, o patimă după el. Şi, odată ce mintea este invadată de o anumită patimă, sau de mai multe, care stăpânesc în ea statornic, toate lucrurile pe care mintea le priveşte după

67. A se vedea o analiză a acestor idei ale lui Aristotel la: Laberthonière, *Esquisse d'une philosophie personnaliste*, Vrin, Paris, 1942.

aceea sunt văzute prin prisma acelei patimi, a acelui interes. Dacă, aşadar, patima este aceea care face mintea să dea lucrurilor create anumite forme, lipsa patimii nu va mai lega mintea de lucruri sau, în orice caz, o va face să le acorde o privire "simplă", cum spune Evagrie şi apoi Sfântul Maxim Mărturisitorul, care nu o împiedică de-a vedea pe Dumnezeu, ci tocmai o ajută. Privirea "simplă" a lucrurilor, privirea lor ca făpturi simple ale lui Dumnezeu nu fereşte mintea numai de înţepenirea ei în forme învârtoşate, primite de la lucruri, ci şi de popularea spaţiului din jur cu asemenea forme, aşadar de amândouă piedicile care stau în calea vederii lui Dumnezeu Cel nemărginit, Cel dincolo de forme. Mintea îşi păstrează vioiciunea, elasticitatea ei, putând trece uşor de la privirea lucrurilor mărginite la contemplarea lui Dumnezeu Cel nemărginit. Nu mai e patima cu rostul ei de clei între minte şi lucruri, cu rostul ei de anchilozare a minţii în forme mărginite şi de închidere a ei într-o lume de forme mărginite. Să observăm că "forma" dată de minte lucrurilor le împrumută totodată o consistenţă pe care lucrurile nu o au în ele însele. Iată cum prezintă Nil Ascetul acest rol al patimilor: "Sufletul, care se odihneşte de mulţi ani între lucrurile vieţii, şade lângă idoli, care prin ei sunt fără formă, dar primesc forma de la meşteşugul omenesc. Căci oare nu e un lucru fără formă bogăţia şi slava şi celelalte lucruri ale vieţii, care nu au în ele nimic statornic şi hotărât, ci, simulând adevărul printr-o asemănare uşor de întocmit, primesc de fiecare dată alte şi alte schimbări? Formă le dăm noi când, prin gânduri omeneşti, născocim închipuirea unui folos lucrurilor care nu slujesc spre nimic. Căci, când lărgim necesita-

tea strictă a trupului într-un lux fără rost pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăţi, şi pe urmă, învinuiţi de această deşertăciune, ca unii ce am urcat în deşert la consumaţii desfătătoare o trebuinţă ce putea fi împlinită cu puţin, făurim apărări ca pentru lucruri ce eram datori să le facem, ce facem altceva decât să ne silim să dăm formă materiilor fără formă?" (cap. 54-55; P. G. 79, 785-788).

Dintr-un alt punct de vedere, dorinţele, patimile şi peste tot legătura cu lucrurile lumii sunt asemănate de Nil cu nişte veştminte de care omul poate fi prins în lupta cu puterile contrare, sau care îl pot împiedica în alergarea sa spre desăvârşire. De aceea, omul care s-a dezbrăcat de patimi e asemenea unuia care luptă gol în arenă, şi adversarul nu are de ce să-l mai prindă. Asemănarea aceasta o desfăşoară Nil Ascetul pornind de la întâmplarea dintre soţia lui Putifar şi Iosif care, prins de veştminte de către aceea, şi le lasă în mâinile ei şi fuge: "Veştmintele sunt lucrurile trupeşti prin care, prinzând plăcerea pe cineva, îl atrage la ea, şi cel ce le ţine pe sine va fi trântit la pământ în lupta cu cei ce le-au dezbrăcat. Astfel, luptătorul pentru neprihănire, când s-a văzut pe sine tras cu sila spre plăcere şi spre unirea împreunării, apucat de ceea ce era mai trebuincios trupului (adică de veştmânt), învăţând că trebuia să se afle gol în casă cu stăpâna care poate să-l biruie cu sila, părăsindu-şi veştmintele a fugit şi a ieşit afară, umblând, ca în Rai, gol în virtutea lui, asemenea omului dintâi care primise de la Dumnezeu ca pe o cinste deosebită dezbrăcarea, până ce prin neascultare a ajuns la trebuinţa hainelor. Căci până ce se lupta cu vrăjmaşii, care îl sfătuiau să calce porunca lui Dum-

nezeu, stătea gol în arenă ca un luptător, dar după ce a fost biruit şi scos afară din luptă, s-a îmbrăcat după cum se cuvenea, lepădând dezbrăcarea deodată cu deprinderea de luptător" (cap. 65; P. G. 79, 788). Că în asemănarea aceasta se cuprinde mult adevăr psihologic ne dovedeşte faptul că ea a fost reluată în timpul mai nou şi întemeiată printr-o puternică analiză existenţială a omului de către L. Binswanger, fără să ştie de Nil Ascetul[68]. Orice parte, însuşire sau slăbiciune prin care un om poate fi prins de alt om sau de un lucru oarecare e asemănată de Binswanger cu un mâner, iar mijlocul prin care poate fi prins, cu o mână. Poţi prinde pe cineva spiritual prin urechea sa, impresionându-l prin ceea ce îi spui, prin cuvântul ce şi-l dă, făcându-l responsabil de păzirea lui, sau prin nume, strigându-l. Prinderea cuiva prin pasiuni o numeşte Binswanger "prinderea prin locurile slabe". Restrângându-ne la această grupă de "locuri slabe", care denotă într-adevăr slăbiciunea omului, am putea spune, în termeni creştini, că mânerele prin care poate fi prins cineva sunt patimile sau dorinţele, iar mâna care îl poate prinde este ispita[69]. De pildă, iubirea de slavă deşartă este un mâner care poate fi prins prin linguşire, lăcomia pântecelui, un mâner care poate fi prins prin arătarea unor mâncări gustoase, înclinaţia spre desfrânare, prin faţa unei femei frumoase. Şi nu numai o parte din om e

---

68. *Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins*, Zürich, Max Niehans Verlag, 1942, p. 266-375.

69. Asemănarea aceasta e intuită şi în expresia curent românească "trebuie să ştii de unde să-l iei pe cutare". Şi unii caută să se iniţieze temeinic în această artă păcătoasă, pe care o întemeiază, zice-se, pe o serioasă cunoaştere a oamenilor.

prinsă prin acea patimă, ci tot omul. Întreg omul devine un sclav purtat de belciugul patimii de către cel ce știe să-l prindă de ea.

Deci, foarte potrivit e considerat omul care nu poate fi prins de nicio patimă, ca un om gol, care lunecă de sub orice voință de a-l prinde, de a-l aservi, cum zice Nil, sau ca un om care nu prezintă niciun mâner, niciun belciug de care să poată fi prins, cum zice Binswanger.

3. *Către Magna, diaconeasă din Ancyra, despre sărăcia de bunăvoie*[70], scrisă după 426 sau 427, la scurtă vreme după *Cuvântul ascetic,* pe care îl pomenește. Din indicațiile ce le dă autorul despre sine, el pare că trăiește în Ancyra, și adresata, la fel. De aici se vede că este unul și același cu autorul epistolelor. Ca și în *Cuvântul ascetic,* Nil blamează și în această scriere tendința mănăstirilor de-a strânge averi și cerșetoria călugărilor prin orașe, purtați de pofta după bunuri lumești. După Nil sunt trei feluri de sărăcii: sărăcia cea mai înaltă, cea a sfinților și a protopărinților dinainte de cădere, care lasă sufletul să se dedice cu desăvârșire lui Dumnezeu; sărăcia mijlocie, care îngăduie, într-o măsură redusă, și grija de trup; și sărăcia cea mai de jos, care leagă sufletul cu totul de cele pământești. Nil îndeamnă pe călugări la sărăcia mijlocie și osândește sărăcia cea mai de jos ca pe o cădere de la idealul monahismului.

4. *Cuvântare la moartea lui Albian*[71]. Albian a fost, se pare, monah într-o mănăstire din Ancyra. Însuflețit

70. Migne P. G. 79, 967-1060: *Ad Magnam, diaconissam Ancyrae, de voluntaria paupertate.*

71. *In Albianum oratio,* Migne P. G. 79, 695-712.

de râvnă sfântă, s-a dus să viziteze locurile sfinte din Palestina, iar de acolo s-a retras în pustia nitrică din Egipt, unde a și murit.

5. *Tratatul despre folosul ce-l au monahii petrecând departe de orașe, în pustie*[72]. În el se arată că petrecerea în singurătate apără pe monah de împrăștierea minții și de ispite și îl ferește de dorința după slava deșartă, care strică până și faptele bune și este greu de ocolit în mijlocul oamenilor. Conținutul acestei mici scrieri consună în general cu ideile din *Cuvântul ascetic* și *Sărăcia de bunăvoie.*

6. *Tratatul despre cele opt duhuri ale răutății*[73]. Cu aceste opt patimi s-au mai ocupat și Evagrie, și Casian în scrieri de ale lor. O cercetare paralelă întreprinsă de Fr. Degenhart[74] a arătat că fiecare din cei trei autori a descris aceste patimi independent[75].

---

72. *De monachorum praestantia,* Migne P. G. 79, 1061-1095.

73. *Tractatus de octo spiritibus malitiae;* Περὶ τῶν ὀκτὼ πνευμάτων τῆς πονηρίας, în Migne P. G. 79, 1146-1164.

74. Fr. Degenhart, *Der heilige Nilus Sinaita,* Münster, 1915, p. 174 ș.u.

75. E de remarcat că atât scrierea lui Evagrie despre cele opt patimi, cât și o prelucrare a unui extras din scrierea lui Casian sunt editate în același tom din Migne, sub numele lui Nil. Lucrarea lui Evagrie, intitulată *De diversis malignis cogitationibus,* în P. G. 79, 1199-1234 (vezi traducerea ei în această carte, între scrierile lui Evagrie: *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*), iar prelucrarea extrasului din Casian (extras de asemenea tradus în această carte), în P. G. 79, 1435-1472, sub titlul *De octo vitiosis cogitationibus.* Prelucrarea aceasta din urmă, publicată în Migne, are, după fiecare descriere a unei patimi, câte o colecție de sentințe din Evagrie și Nil (din *Tractatus de octo spiritibus malitiae*).

Din celelalte scrieri cunoscute sub numele lui Nil, de unele nu e sigur că sunt ale lui, iar de altele pare sigur că nu-i aparţin[76].

Din scrisul său, Nil se dovedeşte a fi fost "un impunător chip de duhovnic al timpurilor de aur ale creştinismului: tare în Scripturi, destoinic la cuvânt, de un temperament vioi şi, după împrejurări, plin de asprime, dar apoi iarăşi bun şi blând, şi plângând cu cei ce plâng, sătul de lume, dar cunoscător al lumii, un om care îşi urma drumul său cu ochi deschişi, ştiind să călăuzească în chip sigur şi pe alţii"[77].

---

76. Ale lui Nil nu sunt, afară de cele două de la nota anterioară, încă:

3. Cuvânt despre rugăciune, P. G. 79, 1165-1200. *Filocalia greacă* o dă tot sub numele lui Nil. În traducere am pus-o între scrierile lui Evagrie, căruia se pare că îi aparţine.

4. Tratatul către monahul Evloghie (P. G. 79, 1093-1140) este de asemenea al lui Evagrie.

5. Tratatul către monahul Agatie sau Peristeria (P. G. 79, 812-968) pare a fi scris în Alexandria pe la mijlocul veacului al 5-lea.

Despre celelalte scrieri mai puţin importante, care nu sunt ale lui Nil sau nu se ştie de sunt ale lui, a se vedea la O. Bardenhewer, *op. cit.*, vol. IV, ed. I-II, p. 161-178. De altfel, toate aceste însemnări biografice şi bibliografice despre Nil le-am cules de la Bardenhewer şi de la Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 166-174. Iustin Moisescu (Εὐάγριος ὁ Ποντικός, Atena, 1937, p. 95-98) socoteşte că nu sunt motive suficiente de a atribui lui Evagrie scrierea *Cuvânt despre rugăciune* şi *Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor.* Iar *Tratatul către Evloghie* socoteşte că e sigur al lui Nil, pe baza lui Fr. Degenhart, *op. cit.*

77. Aşa îl caracterizează O. Bardenhewer, *op. cit.*, p. 165.

AL CUVIOSULUI
ŞI DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI
PĂRINTELUI NOSTRU
NIL ASCETUL

Cuvânt ascetic foarte trebuincios şi folositor[78]

1. Mulţi dintre elini şi nu puţini dintre iudei s-au îndeletnicit cu filosofia. Dar numai ucenicii lui Hristos au râvnit adevărata înţelepciune; deoarece numai ei au avut ca învăţător Înţelepciunea însăşi, Care le-a arătat cu fapta petrecerea potrivită unei astfel de îndeletniciri. Cei dintâi, asemenea celor ce joacă pe scenă o dramă, s-au împodobit cu o mască străină, luând un nume gol, deoarece erau lipsiţi de adevărata filosofie. Ei îşi arătau filosofia în togă, în barbă şi în toiag. Îngrijindu-se de trup, slujeau poftelor ca unor stăpâne, fiind robii stomacului şi primind plăcerile de sub pântece ca pe un lucru al firii. Erau supuşi mâniei şi alergau după slavă; şi se aruncau asupra meselor strălucite, lihniţi ca nişte căţei. Ei nu ştiau că filosoful trebuie să fie înainte de toate liber şi mai ales să ocolească de-a se face rob patimilor, iubitor de argint şi stricător de case. Căci faptul de a fi rob al oamenilor poate nu aduce nicio vătămare celui ce vieţuieşte cu dreptate; dar cel ce se

78. În Migne, P. G. 79, 719-810, sub titlul *Tractatus de monastica exercitatione* şi împărţit în 75 de capitole. În *Filocalia greacă* (Atena, 1893, vol. I, p. 111-139) nu are nicio împărţire.

foloseşte de patimi, slujind plăcerilor ca unor stăpâne, îşi atrage ruşine şi batjocură multă.

2. Au fost unii dintre ei care nu s-au îngrijit câtuşi de puţin de fapte, fălindu-se că se îndeletnicesc cu filosofia speculativă. Astfel, unii umblau cu capul prin nouri, alţii explicau lucruri ce nu se pot dovedi, făgăduind că ştiu mărimea cerului, măsurile soarelui şi lucrările stelelor. Uneori au încercat să grăiască şi despre Dumnezeu, până la Care nici adevărul nu poate ajunge, iar socotinţa omenească e primejdioasă. Dar toţi au trăit mai necinstit ca porcii ce se tăvălesc în mocirlă. Iar dacă au fost şi unii care s-au îndeletnicit cu viaţa practică, aceştia s-au făcut şi mai răi decât aceia, vânzând ostenelile pentru slăviri şi laude. Căci de cele mai multe ori nu se osteneau netrebnicii pentru altceva decât pentru fală şi iubire de slavă, primind în schimbul unor astfel de osteneli o plată de nimic. Fiindcă a tăcea necontenit, a se hrăni cu iarbă, a-şi acoperi trupul cu haine zdrenţoase şi a vieţui închişi în butoi, fără a aştepta nicio răsplată după moarte, întrece orice nebunie; precum nebunie este a primi răsplata pentru virtute în viaţa aceasta, şi a te lua la întrecere pentru cununi de aici, şi a purta o luptă necontenită, lipsită de adevăratele cununi, şi osteneli care nu aduc mai mult decât sudoarea.

3. Iar câţi dintre iudei cinsteau această viaţă – şi aceştia sunt nepoţi ai lui Ionadab – primindu-i pe toţi cei ce voiau să vieţuiască astfel, îi introduceau în aceeaşi petrecere. Ei locuiau pururea în corturi, înfrânându-se de la vin şi de la toate câte ţin de vieţuirea molatică, ducând o viaţă sărăcăcioasă şi măsurată după trebuinţele neapărate ale trupului. Se îndeletniceau în

schimb foarte mult cu deprinderile morale şi stăruiau mult în contemplaţie. De aceea se numeau şi esei, numele arătându-i că sunt înţelepţi. Simplu spunând, ei înfăptuiau scopul filosofiei lor întrucât faptele lor nu erau în contrazicere cu făgăduinţele. Dar care era folosul acestor lupte şi al nevoinţei lor ostenicioase, odată ce tăgăduiau pe Hristos, Orânduitorul luptei? Căci şi aceştia îşi pierdeau răsplata ostenelilor tăgăduind pe Împărţitorul răsplăţilor şi al vieţii celei adevărate. De aceea, şi ei au căzut din filosofie. Căci filosofia este împreunarea bunelor moravuri cu cunoştinţa despre Cel ce este. Din aceasta însă au căzut şi iudeii şi elinii, respingând Înţelepciunea venită din cer şi încercând să filosofeze fără Hristos, Singurul care a arătat cu fapta şi cu cuvântul adevărata filosofie.

4. Căci El a tăiat cel dintâi calea acesteia cu viaţa Sa, arătându-ne o vieţuire curată şi ţinându-Şi pururea sufletul mai presus de patimile trupeşti, iar mai pe urmă dispreţuindu-l şi pe acesta, când mântuirea oamenilor plănuită de El I-a cerut moartea. El a învăţat prin acestea că cel ce şi-a ales să filosofeze drept trebuie să lepede toate cele plăcute ale vieţii şi să stăpânească cu putere peste osteneli şi patimi, dispreţuind trupul, ca să nu mai aibă nici sufletul în cinste (FA 20, 24), ci şi pe acesta să fie gata să-l dea când ar trebui să-l lepede pentru dovedirea virtuţii. Iar această purtare preluând-o, au imitat-o Sfinţii Apostoli lepădându-se de viaţă îndată ce au fost chemaţi; şi părăsind ţară, neam şi tot ce aveau, s-au strămutat îndată la viaţa aspră şi ostenitoare, trecând prin toate greutăţile. Strâmtoraţi, necăjiţi, prigoniţi, petrecând în sărăcie, lipsiţi şi de cele mai trebuincioase ale vieţii, mai pe urmă au înfruntat chiar

şi moartea, urmând întru toate Învăţătorului şi lăsându-ne prin viaţa lor chipul celei mai bune purtări (Evr 11, 37). Dar deoarece creştinii, care toţi sunt datori să-şi zugrăvească viaţa lor după acest chip, sau n-au vrut, sau au slăbit în voinţa de a-l imita, au rămas numai puţini care au putut să se ridice mai presus de tulburările lumeşti şi să fugă de zarva oraşelor. Aceştia, ieşind afară din învălmăşeală, au îmbrăţişat viaţa singuratică, făcându-se icoana virtuţii apostolice. În loc de câştiguri, ei au ales sărăcia, pentru a nu fi împrăştiaţi; în loc de hrană măiestrit gătită, au preţuit mai mult pe cea simplă, din pricina răscolirii patimilor, împlinind trebuinţa trupului cu hrana întâmplătoare. Dispreţuind veştmintele moi şi peste trebuinţă ca pe o născocire a moleşirii omeneşti, s-au folosit de îmbrăcăminte simplă şi nebătătoare la ochi, atâta cât era de neapărată nevoie pentru trup. Socotind că e lucru neînţelept ca, părăsind grija celor cereşti, să-şi ocupe mintea cu cele de jos şi cu cele proprii dobitoacelor, n-au cunoscut lumea, fiind în afară de patimile omeneşti. Nu era între ei vreunul care să aibă mai multe decât altul, şi vreunul care să aibă mai puţin decât celălalt; vreunul care să judece, şi vreunul care să fie judecat.

5. Căci fiecare avea ca judecător nepărtinitor conştiinţa sa. Nu era unul bogat, iar altul sărac, nici nu se sfârşea unul de foame, ca altul să se spargă de sătul; căci dărnicia celor ce aveau de prisos împlinea trebuinţa celor lipsiţi. Erau toţi deopotrivă şi aveau aceleaşi drepturi, cei mai de frunte amestecându-se de bunăvoie cu cei mai smeriţi, şi în felul acesta fiind scoasă afară inegalitatea. Mai bine zis, nu erau nici atunci toţi deopotrivă, căci râvna celor ce se sileau să se sme-

rească mai mult susţinea şi atunci inegalitatea, precum o susţine acum nebunia celor ce se iau la întrecere care să fie mai slăvit. Era scoasă afară pizma, era izgonită ponegrirea; fusese pusă pe fugă slava deşartă; era omorâtă mândria; erau împrăştiate toate pricinile de vrajbă. Căci erau morţi şi nesimţitori faţă de patimile cele mai puternice, neprimind nici în vis nălucirile lor, pentru că dintru început s-au lepădat cu hotărâre de amintirea lor, ridicându-se la această deprindere prin nevoinţa şi stăruinţa de fiecare zi. Scurt vorbind, erau sfeşnice ce luminau în întuneric, stele nerătăcitoare, care străluceau în noaptea cea fără lumină a vieţii, faruri ale limanurilor, neclintite de furtună, arătând tuturor cu uşurinţă cum să scape nevătămaţi de năvala patimilor.

6. Dar acea petrecere plină de osârdie şi vieţuirea lor cerească a pălit pe încetul, ca o icoană, din negrija celor ce au copiat-o în diferite vremuri, ajungând la cea mai de pe urmă neasemănare şi depărtându-se cu desăvârşire de chipul cel dintâi. Căci cei ce ne-am răstignit lumii şi ne-am lepădat de viaţă şi am încetat de a fi oameni, străduindu-ne de-a ne ridica la firea îngerilor, prin acelaşi chip al nepătimirii, am început să ne uităm iarăşi cu dor la cele din urmă, tulburând curăţia celor ce bine au vieţuit înainte de noi, prin griji lumeşti şi prin câştiguri blestemate. Prin nebăgarea noastră de seamă, am făcut să fie huliţi cei ce puteau să fie slăviţi şi lăudaţi pentru virtutea lor. Coarnele plugului le ţinem păstrând o înfăţişare cuvioasă, dar nu ne-am făcut buni pentru Împărăţia cerurilor, pentru că ne-am întors la cele dindărăt şi ne prindem cu multă sârguinţă de cele ce suntem datori să le uităm. Căci nu ne mai gândim

la lipsa de preţ şi la nestatornicia vieţii, şi nu mai luăm în seamă trebuinţa liniştirii pentru izbăvirea de vechile întinăciuni. În schimb, preţuim îngrămădirea de lucruri şi cinstim griji care n-au legătură cu ţinta adevărată, iar râvna pentru cele materiale a biruit îndemnurile cele mântuitoare. Domnul S-a lepădat cu totul de grija celor pământeşti şi a poruncit să căutăm numai Împărăţia cerurilor. Noi însă, silindu-ne să umblăm tocmai pe o cale potrivnică, am nesocotit poruncile Domnului şi, depărtându-ne de purtarea Lui de grijă, ne-am pus nădejdile în mâini. El a spus: "Priviţi la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitniţe, şi Tatăl vostru Cel din ceruri le hrăneşte pe ele" (Mt 6, 26); şi iarăşi: "Priviţi la crinii câmpului cum cresc, şi nu se ostenesc, nici nu torc" (Mt 6, 28). Ba chiar a poruncit Apostolilor să nu-şi ia cu ei nici traistă, nici pungă, nici toiag, ci să ţină seama de făgăduinţa nemincinoasă, pe care le-a dat-o trimiţându-i la slujba de ajutorare a celorlalţi oameni, când le-a spus: "Vrednic este lucrătorul de hrana sa" (Lc 10, 7). El ştia că mai mult ne asigură Providenţa cele ce ne trebuie, decât sârguinţa noastră.

7. Noi însă nu ne oprim de-a agonisi pământ cât se poate de mult. Cumpărăm turme de oi, boi de muncă, râvniţi la înfăţişare şi mărime, şi măgari bine hrăniţi. Oile vrem să ne dea din belşug lâna pentru trebuinţe; boii să ne slujească la lucrarea pământului, aducându-ne nouă hrană, iar lor şi celorlalte dobitoace, nutreţ; în sfârşit, vitele de povară să facă mai aleasă hrana necesară, întregind cele ce lipsesc în ţară cu mărfuri din străinătate, pentru a spori plăcerile vieţii noastre. Dar nu ne mulţumim numai cu atât, ci alegem şi meşteşu-

gurile cele mai aducătoare de câştig, care nu ne lasă deloc vreme să ne gândim la Dumnezeu, ci ne întorc toată grija spre ele. Iar pe urmă învinuim mai degrabă slăbiciunea Purtătorului de grijă decât pe noi înşine pentru alegerea ce am făcut-o. Dar chiar dacă nu mărturisim prin cuvânt, suntem vădiţi prin lucruri că ne bucurăm de-o vieţuire asemenea mirenilor când ne îndeletnicim cu aceleaşi lucruri ca şi ei şi mai degrabă zăbovim în osteneli trupeşti. Astfel, mulţi cred că evlavia ar fi un prilej de agonisire de lucruri şi că nu alegem viaţa, odinioară liniştită şi fericită (1 Tim 6, 8-9), pentru altceva decât ca, printr-o mincinoasă cinstire de Dumnezeu, să fugim, pe de o parte, de muncile cele ostenitoare, iar pe de alta, câştigând slobozenie spre plăceri, să putem da pornirilor noastre drumul spre cele ce vrem. Mândrindu-ne cu multă neruşinare faţă de cei simpli, iar uneori şi faţă de cei ce ne întrec, socotim viaţa virtuoasă ca îndreptăţire la asuprire, dar nu ca o pricină de smerenie şi de îngăduinţă. De aceea suntem socotiţi, chiar de cei ce trebuie să ne cinstească, precum o turmă uşuratică. Ne călcăm în picioare unii pe alţii prin târguri, amestecaţi într-o adunătură de tot soiul, neavând nimic care să ne deosebească de ceilalţi oameni, cum ar trebui. Vrând să fim cunoscuţi nu din felul de vieţuire, ci din înfăţişare, şi ocolind ostenelile pentru virtute, dorim cu furie slava pentru ele, făcând teatru din adevărul de odinioară.

8. Astăzi, îndată ce şi-a luat cineva această cuvioasă schimă, până încă nu şi-a spălat petele sufletului şi nu şi-a şters din cugetare întipăririle vechilor păcate, ci se desfată încă slobod în nălucirile acestora, şi până nu şi-a povăţuit moravurile după regula făgăduinţei,

nici nu ştie care este scopul filosofiei celei după Dumnezeu, şi-a şi însuşit o poză fariseică, dându-se pe sine de ceva mare după înfăţişare. El umblă în toate părţile, purtând unelte al căror meşteşug nu l-a învăţat, şi făgăduieşte după înfăţişarea văzută o ştiinţă de care încă nu s-a atins nici cu vârful buzelor, fiind stâncă în loc de liman, mormânt văruit în loc de biserică şi lup în loc de oaie, spre pierzarea celor amăgiţi de înfăţişarea lui. Căci când unii ca aceştia, fugind din mănăstiri fiindcă nu vor să ţină pravila vieţii, se destrăbălează prin oraşe, atunci, traşi în jos de trebuinţele pântecelui, poartă, spre amăgirea celor mulţi, chipul evlaviei ca pe-o momeală. Ei primesc să facă toate la câte-i sileşte trebuinţa trupului. Căci nimic nu silniceşte pe om mai mult ca trebuinţa trupului, care născoceşte o ieşire iscusită din cele mai grele lipsuri, mai ales când se adaugă şi lenea, care face să sporească, în chip viclean, puterea de născocire a gândului. Slujesc, aşadar, aceştia pe la uşile celor bogaţi nu mai puţin ca paraziţii şi aleargă prin pieţe după aceştia ca nişte robi, alungând pe cei ce se apropie de dânşii. Împingând pe toţi la o parte, ei se silesc să le facă trecere uşoară acelora. Şi toate acestea le fac pentru mâncare, fiindcă nu s-au învăţat să-şi taie plăcerea de la mâncările gustoase, nici nu vor să poarte la brâu, ca Moise, cuiul care stinge trebuinţa. Căci dacă l-ar purta, ar cunoaşte că lăcomia este hotarul oricărei plăceri de mâncări, şi lucrurile întâmplătoare, împlinind trebuinţa trupului, acoperă urâţeniile poftei care nu trebuie să vie.

9. De aceea, numele lui Dumnezeu este hulit, iar viaţa cea preadorită s-a făcut urâtă; şi dobânda celor ce vieţuiesc cu adevărat întru virtute a ajuns să fie so-

cotită amăgire. Gem orașele de cei ce rătăcesc prin ele degeaba și sunt tulburați cei de prin case, cărora le e silă și să-i mai privească văzându-i că stăruie la uși, cerșind tot mai nerușinat; iar mulți după ce sunt primiți în case, fățărind pentru puțin timp evlavia și acoperind cu masca fățărniciei gândul de vicleșug, îi jefuiesc pe aceia, iar pe urmă pleacă, încât fac să se întindă peste toată viața monahală un nume urât. Și așa sunt alungați din orașe ca o ciumă cei ce erau odinioară îndreptătorii lor; și sunt izgoniți ca niște spurcați, mai rău decât cei umpluți de lepră. Mai bucuros se hotărește cineva să creadă tâlharilor și spărgătorilor decât celor ce se îndeletnicesc cu viața monahală, socotind că mai ușor pot să se păzească de răutatea vădită decât de prefăcuta vrednicie de crezământ, care uneltește în ascuns. Aceștia nici n-au început măcar viața de evlavie și nu cunosc folosul liniștirii, ci au fost împinși la viața singuratică fără judecată, poate de vreo strâmtorare oarecare. Au socotit lucrul acesta ca o treabă de negustorie, bun pentru câștigarea celor trebuincioase. Și eu socotesc că ar face lucrul acesta mai cuviincios dacă n-ar umbla pe la toate ușile, ci ar socoti că înfățișarea îi împiedică de la primirea unor daruri mai bogate, ca nu cumva, vrând să plătească trupului birul datorat, să nu-i dea numai pe cel trebuincios, ci și pe cel pe care l-au născocit desfătările celor ce duc un trai molatic, împlinindu-și poftele lor nemăsurate. Dar a tămădui pe cei ce suferă de aceste boli nevindecabile este foarte greu.

10. Căci cum ar și tâlcui cineva folosul sănătății celor ce n-au fost niciodată sănătoși, ci au fost hrăniți chiar din scutece cu boala ofticii?; iar povara aceasta

a firii, care le-a venit din obişnuinţă, socotesc că nu se deosebeşte întru nimic de-o aptitudine firească. Se ştie că e de prisos orice cuvânt spre îndreptare, când năzuinţa celor ce ascultă, inclinând spre mai rău, se împotriveşte cuvintelor date ca sfat. Mai ales când nădejdea hrăneşte pofta câştigului, patima închide auzul la sfat, încât îndemnurile spre cuminţire nu află nicio putinţă de străbatere, cugetul fiind întins spre câştigul dorit, chiar dacă este urât. Noi însă, o, iubiţilor, care socotim că de dorul virtuţii ne-am lepădat de viaţă, şi am respins poftele lumeşti, şi am făgăduit să urmăm lui Hristos, pentru ce ne mai încâlcim în frământările vieţii, de ce mai clădim rău ceea ce am surpat bine mai'nainte? De ce ascultăm de sfaturile proaste ale celor ce fac lucrul cum nu trebuie, aprinzând dorinţele celor mai slabi prin sârguinţa noastră deşartă, şi de ce deschidem celor mai nevinovaţi calea spre lăcomia de avere?

11. Căci am fost rânduiţi de Domnul să tămăduim, nu să întărâtăm pe cei uşor de rostogolit; şi să avem mai degrabă în vedere nu ceea ce ne place nouă, ci ceea ce foloseşte aproapelui, ca nu cumva, urmând pornirilor noastre nesocotite, să facem pe mulţi dintre cei mai simpli să se sminteascā, dându-le prilej să poftească cele pământeşti. De ce punem atâta preţ pe materia pe care ne-am învăţat să o dispreţuim, legându-ne de bani şi de avuţii şi împărţindu-ne mintea în multe şi nefolositoare griji? Râvna după ele ne depărtează de stăruinţa mai trebuincioasă şi ne face să nu purtăm grijă de bunurile sufletului, iar pe de altă parte, ea duce în mare prăpastie pe cei alipiţi de lucrurile vieţii, care socotesc bucurarea de avere ca cea mai

inaltă şi mai strălucită fericire când văd pe cei ce au făgăduit să se îndeletnicească cu adevărata filosofie, şi se laudă că sunt mai presus de plăceri, că se străduiesc pentru acestea mai tare ca ei. Căci nimic nu duce pe cineva aşa de neîndoielnic la munci, ca a face pe mulţi să râvnească la propriile lui rele. Pierzania celor ce-l imită e adaos la pedeapsa celui ce i-a învăţat. Dar nu mică este osânda şi a celor ce nu au lepădat imitarea ca ruşinoasă, fiindcă s-au făcut învăţători ai celor rele, de a căror lecţie blestemată fug, cu bună judecată, cei ce se folosesc de cuget înţelept. De aceea, nimeni să nu se plângă de cele spuse. Ci sau îndreptaţi cele ce s-au făcut în chip greşit prin nepăsarea celor mulţi, spre ruşinea numelui, sau lepădaţi şi numele. Căci dacă e vorba să iubim înţelepciunea, sunt de prisos averile, iubirea de înţelepciune făgăduind înstrăinarea chiar şi de trup pentru curăţia trupului. Iar dacă vreunii râvnesc să câştige averi şi să se bucure de lucrurile dulci ale vieţii, la ce mai cinstesc prin cuvânt această filosofie, odată ce prin fapte îşi arată înstrăinarea faţă de ea şi săvârşesc lucruri străine de ceea ce au făgăduit, îmbrăcându-se cu nume cuvioase?

12. Sau nu socotim că e ruşinos să fim osândiţi de cei mai mici, pe care îi numim mireni, pentru rânduielile Mântuitorului, călcate de noi, şi să fim învăţaţi poruncile Lui de către cei ce ar trebui să le înveţe de la noi? Căci atunci când noi ne luptăm, şi ei ne spun: "sluga lui Hristos nu trebuie să se lupte, ci să fie blând cu toţi", sau când noi ne certăm pentru bani şi avuţii, iar ei ne spun: "dacă îţi ia cineva haina, lasă-i şi cămaşa", ce altceva fac decât râd de noi şi glumesc pe socoteala nepotrivirii faptelor noastre cu făgăduinţa dată?

Şi, de fapt, nu este nevoie să ne luptăm pentru avuţii şi să facem toate câte suntem siliţi de purtarea acestora de grijă. Cineva ţi-a stricat hotarul viei şi a adaos-o locului său; altul a lăsat vitele sale în pământul tău; altul a abătut apa care curgea prin grădina ta. Prin urmare, trebuie să te întărâţi şi să te faci mai rău decât cei cuprinşi de furii, certându-te cu toţi? Mintea, care e datoare să se ocupe cu contemplarea făpturilor, trebuie să umble pe la judecătorii şi să-şi întoarcă puterea ei contemplativă spre tot felul de vicleşuguri, ca să izbutim în câştigarea unor lucruri ce nu ne folosesc la nimic?

De ce ne îngrijim de lucruri străine, de pare că ar fi ale noastre, luând asupra noastră lanţurile grele ale materiei, şi n-ascultăm pe cel ce ne plânge ca pe nişte nenorociţi? "Vai, zice Proorocul, celui ce-şi adună cele ce nu sunt ale sale şi îşi îngreunează jugul foarte tare". Căci dacă sunt iuţi cei ce ne urmăresc, potrivit cu cel ce zice: "S-au făcut urmăritorii noştri mai iuţi ca vulturii cerului" (Plg 4, 19), iar noi ne împovărăm pe noi înşine cu lucruri lumeşti, e vădit că, mişcându-ne noi mai anevoie la drum, vom fi prinşi cu uşurinţă de duşmanii de care ne-a învăţat Pavel să fugim, zicând: "Fugiţi de desfrânare" (1 Co 6, 18) şi de lăcomia de averi. Căci şi cei sprinteni în alergarea la ţintă, dacă nu-şi pun puterea cu încordare la lucru, rămân în urmă de-i prind vrăjmaşii ce-i urmăresc, care au poate picioare mai iuţi.

13. Mare piedică le este dragostea de lucruri materiale celor ce se silesc spre virtute. Adeseori această dragoste aduce pierzare şi sufletului, şi trupului. Căci ce a pierdut pe Nabot din Izreel? (3 Rg 21, 1 ş. u.). Nu i s-a făcut via pizmuită pricină de moarte, stârnind

pizma vecinului Ahab împotriva sa? Şi ce a făcut pe cele două jumătăţi de seminţii să rămână afară de pământul făgăduinţei? Oare nu mulţimea vitelor? (Ios 22, 1 ş. u.). Ce a despărţit pe Lot de Avram? Nu mulţimea turmelor de păşunat, care isca certuri necontenite între păstori, până ce i-a învrăjbit cu totul unul cu altul? (Fc 13, 1 ş. u.). Dacă, prin urmare, avuţiile aţâţă la pizmă pe cei invidioşi împotriva celor ce le au şi-i scot pe cei împovăraţi cu ele de la lucrurile mai de preţ, dacă (pizma) taie rudenia şi aduce duşmănie între prieteni, dacă nu are nimic laolaltă cu viaţa viitoare şi nu aduce niciun folos însemnat vieţii din trup, de ce să ne depărtăm de la slujirea lui Dumnezeu, făcându-ne întregi slujitori deşertăciunii?

Oare noi suntem cei ce avem să ne îngrijim de cele ale vieţii noastre? Oare nu Dumnezeu este Cel ce poartă grijă de ea? Străduinţa omenească dacă nu primeşte ajutorul lui Dumnezeu nu poate ajunge la ţintă. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu dăruieşte bunuri desăvârşite, chiar fără conlucrarea omenească. Ce le-a folosit străduinţa proprie acelora către care a zis Dumnezeu: "Aţi semănat mult şi aţi luat puţin... şi am suflat aceasta din mâinile voastre"? (Ag 1, 6, 9). Şi ce le-a lipsit din cele trebuincioase celor ce au vieţuit pentru virtute, fără să se îngrijească de ele? N-a fost hrănit Israel în pustie patruzeci de ani, nebucurându-se de niciuna din roadele pământului? Au fost ei lipsiţi de mâncare? Nu le împrospăta marea necotenit o hrană neobişnuită trimiţându-le prepeliţe şi nu le trimitea cerul mană printr-o ploaie neobişnuită şi străină? Iar piatra lipsită de umezeală nu le dădea, când era lovită, şuvoi îmbelşugat de apă? (Iş 16, 13; 17, 6; Dt 8, 3; Nm 11, 31;

Sol 19, 9). În sfârşit, veştmintele şi încălţămintea nu le-au slujit tot timpul fără să se învechească? Dar prin ce lucrare a pământului şi-a câştigat Ilie hrana în văgăună? Nu-i aduceau lui corbii hrana? Iar venind în Sarepta, nu i-a dat văduva, lipsită şi de cele mai trebuincioase lucruri, pâine, luând-o de la gura copiilor ei, ca să se arate că virtutea trebuie pusă mai presus şi de fire? (3 Rg 17, 9 ş. u.).

14. Toate acestea, desigur, sunt întâmplări minunate, dar totuşi au şi o raţiune. Căci e cu putinţă ca cineva să trăiască şi fără să mănânce, atunci când vrea Dumnezeu. Doar cum a isprăvit Ilie calea de patruzeci de zile în puterea unei singure mâncări? Şi cum a petrecut Moise optzeci de zile pe munte, vorbind cu Dumnezeu, fără să guste mâncare omenească? (Iş 24, 18). Căci pogorându-se după patruzeci de zile şi mâniindu-se pentru turnarea viţelului, îndată a sfărâmat tablele şi s-a suit pe munte, petrecând alte patruzeci de zile acolo, de unde primind al doilea rând de table s-a coborât la popor (Iş 34, 1 ş. u.; Dt 1, 3). Ce raţionament omenesc ar putea explica mulţumitor această minune? Cum a putut natura trupului să se cheltuiască atâta vreme, fără să se întregească ceea ce se împrăştia din puterea lui în fiecare zi? Această nedumerire o dezleagă cuvântul lui Dumnezeu, care zice: "Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu" (Dt 8, 3; Mt 4, 4).

De ce, aşadar, tragem la pământ vieţuirea cea cerească, afundând-o în mizeriile materiale? De ce ne îngrămădim de jur împrejur gunoaie, noi, "cei ce ne hrăneam odinioară cu mâncări alese", cum a zis Ieremia despre unii plângându-i? (Plg 4, 5). Căci, când ne odih-

nim în cugetări strălucite şi arzătoare, ne nutrim cu mâncări alese. Iar când părăsim această stare şi suntem traşi în lucrurile pământeşti, ne adunăm în jurul nostru gunoaie. De ce ne întoarcem nădejdea de la Dumnezeu şi ne-o sprijinim pe carnea braţului, punând purtarea de grijă a Stăpânului pe seama mâinilor noastre, lucru pe care Iov şi l-a socotit ca pe cel mai mare păcat? (Iov 31, 2 ş. u.). Nu ne-am sfiit să facem ca cel ce-şi duce mâna la gură ca să şi-o sărute. Căci mulţi au obiceiul să-şi sărute mâinile zicând că de la ele le vine toată bunăstarea. Pe aceştia arătându-i Legea printr-un simbol, zice: "Cel ce umblă pe mâini e necurat, şi cel ce umblă pururea pe patru picioare e necurat" (Lv 11, 27 ş.u.). Pe mâini umblă cel ce se întemeiază pe mâini şi toată nădejdea şi-o are în ele. Iar pe patru picioare umblă cel ce se încrede în lucrurile supuse simţurilor şi-şi coboară mintea, partea conducătoare a fiinţei sale, la îndeletnicirea neconenită cu ele. În sfârşit, cu mulţime de picioare umblă cel învăluit cu totul de cele trupeşti.

De aceea, înţeleptul scriitor al Proverbelor vrea ca cel înţelept să nu aibă nici două picioare, ci numai unul, şi acesta rar să se mişte către cele trupeşti: "Du-ţi piciorul rar spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască" (Pr 25, 17). Prin urmare, dacă unul tulbură rar pe Hristos pentru trebuinţele trupului, este prieten adevărat al Lui, cum zice Mântuitorul către ucenicii Săi: "Voi sunteţi prietenii Mei" (In 14, 14); dar dacă va face aceasta mai des, va ajunge să fie urât.

15. Dar atunci, ce va păţi şi cum nu va fi cu totul urât cel ce se ocupă pururea cu aceste trebuinţe şi niciodată nu se ridică la viaţa cea dreaptă, din pricină că nu are coapse deasupra picioarelor ca să sară cu

ele de pe pământ? Căci precum coapsele primesc, prin aplecare, mai întâi pe ele toată greutatea trupului şi, aşa, apropiindu-se puţin de pământ, se saltă dintr-odată în văzduh, tot aşa raţiunea, care distinge lucrurile firii, după ce s-a coborât, umilindu-se, la trebuinţele trupului, îşi avântă iarăşi, repede, la cele de sus cugetarea uşoară, neridicând împreună cu sine niciunul din gândurile pământeşti. Pentru că a ţine drepte coapsele e propriu atât celor ce nu[79] se bucură de multe plăceri şi nu se târăsc pururea pe jos, cât şi Sfintelor Puteri, care nu au lipsă câtuşi de puţin de cele trupeşti, nici nu trebuie să se încline spre ele. Iar aceasta arătând-o mai'nainte, marele Iezechiel a zis: "Coapsele lor erau drepte şi picioarele lor erau înaripate" (Iz 1, 7). Aceasta arată nepovârnirea voinţei şi sprinteneala firii lor spre cele inteligibile. Oamenilor însă le este propriu să aibă coapsele înclinate. Uneori ei se apleacă spre trebuinţele trupeşti, alteori se îndreaptă spre îndeletnicirile mai înalte ale sufletului. Din pricina înrudirii sufletului cu Puterile de sus, adeseori petrec împreună cu acelea în lucrurile cereşti; iar din pricina trupului, se ocupă cu grija celor pământeşti, atâta cât sileşte trebuinţa. Dar a urmări pururea pregătiri de plăceri este un lucru într-adevăr necurat şi nepotrivit cu omul încercat în cunoştinţa raţională. Căci să băgăm de seamă că şi despre cel ce umblă pe patru picioare nu a spus, simplu, că e necurat, ci numai dacă umblă pururea pe patru picioare. Fiindcă le-a dat celor din trup dreptul să coboare uneori la trebuinţele trupului. Ionatan, luptând cu Nahaş Amonitul, l-a biruit umblând pe patru picioare, fiindcă prin aceasta el slujea numai tre-

79. Cuvântul *nu* e omis în P. G. 79, 737 C.

buinţei firii (1 Rg 11, 1; 14, 1 ş. u.). Căci trebuia ca cel ce lupta împotriva şarpelui ce se târa pe pântece – aşa se tălmăceşte Nahaş – să-şi ia pentru puţină vreme o înfăţişare asemănătoare lui, umblând pe patru picioare, ca apoi, ridicându-se la aptitudinea proprie, să-l răpună pe acela cu multă uşurinţă.

16. Dar ce nu ne învaţă şi istoria lui Işboşet? (2 Rg 4, 1 ş. u.). Să nu ne alipim cu grijă de cele trupeşti, nici să lăsăm paza noastră pe seama simţirii (lucrării simţurilor: percepţiei). Căci acela fiind rege şi odihnindu-se în cămara sa, i-a îngăduit unei femei să facă pază la uşă. Dar venind oamenii lui Rechab şi aflând-o pe ea alegând boabe de grâu şi dormitând, au intrat pe nebăgate de seamă şi au omorât pe Işboşet, aflându-l şi pe el dormind. Căci toate dorm, şi mintea, şi sufletul, şi simţirea, când stăpânesc cele trupeşti. Faptul că păzitoarea de la uşă alege boabe de grâu arată că uneori cugetarea se ocupă cu multă grijă de cele trupeşti, îndeletnicindu-se nu în chip trecător, ci cu sârguinţă, de curăţenia lor.

Că ceea ce înfăţişează Scriptura nu este istorie e vădit din textul însuşi. Căci cum ar fi putut avea regele ca paznic o femeie, când trebuia să fie păzit de o mulţime de ostaşi şi să aibă în jurul lui toată pompa ce se cuvine unui rege? Sau cum ar fi putut să fie atât de lipsit, ca să pună tocmai pe această paznică să aleagă boabe de grâu? Dar adeseori în istorie se amestecă lucruri cu neputinţă de primit, pentru a se indica adevărul unor înţelesuri mai înalte. Căci mintea fiecăruia, asemenea unui rege, petrece undeva înăuntru, având ca paznică a simţurilor cugetarea. Când aceasta se dedă grijilor trupeşti (a alege boabe de grâu e lucru trupesc),

cu uşurinţă se strecoară duşmanii şi omoară mintea. De aceea marele Avraam nu încredinţează femeii paza uşii (căci cunoştea cât de uşor poate fi amăgită simţirea), ca nu cumva, vrăjită de vederea celor supuse simţurilor, să împrăştie mintea şi să o înduplece să ia parte cu ea la desfătări, chiar dacă ar fi primejdioasă împărtăşirea de ele, ci şade el însuşi de pază, lăsând intrarea deschisă gândurilor dumnezeieşti, iar grijilor lumeşti închizându-le uşa.

Căci cu ce se alege viaţa noastră din toată osteneala deşartă în jurul acestora? Nu toată zdroaba omului merge în gura lui? – cum zice Ecclesiatul (Ecc 6, 7). Dar hrana şi veştmintele sunt destul pentru susţinerea păcătosului acestuia de trup (1 Tim 6, 8). De ce, aşadar, lucrăm la nesfârşit şi alergăm după vânt, cum zice Solomon (Ecc 5, 15; 6, 9), împiedicând, din pricina sârguinţei pentru cele materiale, sufletul să se bucure de bunurile dumnezeieşti şi îngrijind şi încălzind trupul mai mult decât se cade? Îl hrănim ca să ne facem un duşman vecin cu noi, ca să nu fie în lupta lui cu sufletul numai egal, ci, din pricina marii lui puteri, să fie mai tare în războiul lui împotriva sufletului, neîngăduind ca acesta să fie cinstit şi încununat. Căci în ce constă trebuinţa trupului, pe care, luând-o ca motiv mincinos, întindem pofta până la greutăţi nebuneşti? Ea constă, desigur, în pâine şi apă. Dar nu ne dau izvoarele apă din belşug? Iar pâinea nu e atât de uşor de câştigat de cei ce au mâini? Şi ne-o putem agonisi prin astfel de lucrări, prin care trebuinţa trupului se împacă, fără să fim împrăştiaţi, decât foarte puţin sau deloc. Dar ne dă oare mai multă grijă îmbrăcămintea? Nici aceasta, dacă nu avem în vedere moliciunea venită

din obişnuinţă, ci numai trebuinţa. Ce haine din pânză de paianjen, ce vizon, sau porfiră, sau mătase a purtat primul om? Nu i-a întocmit Făcătorul o haină din piei şi nu i-a poruncit să se hrănească doar cu ierburi? Punând aceste hotare trebuinţei trupului, a oprit şi osândit de departe urâciunea vieţuirii de acum a omului. Nu mai spun că şi acum va hrăni pe cei ce bine vieţuiesc Cel ce hrăneşte păsările cerului şi le îmbracă, Cel ce împodobeşte crinii câmpului cu atâta frumuseţe, fiindcă nu e cu putinţă să-i convingem pe cei ce s-au depărtat aşa de mult de la această credinţă. Căci cine nu va da cu bucurie cele de trebuinţă aceluia care vieţuieşte întru virtute?

17. Dacă babilonienii, măcar că erau barbari, cucerind Ierusalimul după legea războiului, au respectat virtutea lui Ieremia şi i-au dat din belşug toate cele de trebuinţă (Ir 40, 4-5), şi anume nu numai cele pentru hrană, ci şi vasele din care este obiceiul să se servească cei ce mănâncă, cum nu vor respecta viaţa virtuoasă cei de acelaşi neam, care au cugetul curăţit din tinereţe de ceea ce e barbar, spre a înţelege cele bune, şi care râvnesc virtutea? Căci chiar dacă n-au putut să ia asupra lor îndeletnicirea nevoinţei pentru dobândirea acesteia, din pricina slăbiciunii firii, dar cinstesc virtutea şi se minunează de cei ce se nevoiesc cu agonisirea ei. Doar cine a înduplecat pe Sunamita să-i zidească lui Elisei foişor şi să-i pună acolo o masă, un scaun, un pat şi un sfeşnic? (4 Rg 4, 1 ş. u.). Nu virtuţile bărbatului? Şi ce a îndemnat pe văduva aceea, când foametea bântuia peste tot pământul, să pună mai presus de trebuinţa sa slujirea Proorocului? Desigur, dacă n-ar fi fost uimită de viaţa lui Ilie, nu ar fi scos puţina

hrană a vieţii ei şi a copiilor ca să i-o dea lui, alegând înainte de vreme moartea, pe care şi-o închipuia venind peste puţin timp, pentru cinstirea oaspetelui (3 Rg 17, 10 ş. u.).

18. Iar pe aceştia i-a făcut aşa bărbăţia, şi stăruinţa în osteneli, şi dispreţul pentru lucrurile vieţii. Căci deprinzându-se cu o viaţă simplă şi înaintând, aşa zicând, de la puţinătatea trebuinţelor până la starea care nu mai are nicio trebuinţă, s-au aşezat aproape de Puterile netrupeşti. Pentru aceea, deşi erau nearătoşi şi neînsemnaţi după trup, s-au făcut mai puternici decât cei ce le aveau pe toate, stând de vorbă cu cei ce purtau diademă cu atâta îndrăzneală, cu câtă nu stăteau aceia cu supuşii lor. În ce arme, sau în ce putere s-a încrezut Ilie când i-a spus lui Ahab: "Nu eu tulbur pe Israel, ci tu şi casa tatălui tău" (3 Rg 18, 17-18)? Sau să privim cum îi stă Moise lui Faraon împotrivă, neavând nimic altceva ca temei de îndrăzneală decât virtutea. Iar Elisei i-a zis lui Ioram, când se adunase oastea celor doi regi din Israel şi Iuda pentru război: "Viu este Domnul Puterilor, înaintea Căruia am stat astăzi, că dacă n-aş fi văzut faţa lui Iosafat, nici nu m-aş fi uitat la tine şi nici nu te-aş fi băgat în seamă" (4 Rg 3, 14). El nu se temea nici de oştirea în mers, nici de mânia regelui, căruia, fiind vreme de război, îi era foarte uşor să-i dea drumul, cugetul lui fiind tulburat de o pornire nestăpânită din pricina grijii războiului. Dar poate împărăţia pământească să facă lucruri asemănătoare cu cele pe care le face virtutea? Care porfiră poate despărţi un râu, precum cojocul lui Ilie (4 Rg 2, 8-14), care diademă a tămăduit boli, precum ştergarele Apostolilor? (FA 19, 12). Proorocul a mustrat singur pe regele care săvârşise

fărădelege, măcar că avea cu el toată oastea; şi fiindcă mustrarea i-a aţâţat mânia, regele a întins mâna asupra Proorocului, dar n-a putut nici să-l prindă pe acela, nici să-şi aducă mâna uscată la loc (3 Rg 13, 4). Era o luptă între virtute şi puterea împărătească. Dar mai tare a fost biruinţa virtuţii, căci, fără să se lupte Proorocul, virtutea a doborât pe vrăjmaş; stând în loc luptătorul, a lucrat credinţa. Tovarăşii de război ai regelui s-au făcut privitori ai luptei, şi mâna a rămas înţepenită, mărturisind virtuţii biruinţa.

19. Iar acestea le-au săvârşit fiindcă s-au hotărât să trăiască numai pentru suflet, lepădând trupul şi toate trebuinţele trupului. Faptul că n-au mai avut trebuinţă de nimic i-a înălţat peste toţi. Căci au ales mai bine să părăsească trupul şi să se izbăvească de viaţa în trup decât să trădeze cinstea virtuţii, sau să linguşească pe vreunul dintre cei ce au de toate, din pricina vreunei trebuinţe trupeşti. Noi însă, când ne aflăm în vreo trebuinţă oarecare, alergăm după cei bogaţi, ca nişte căţei care mişcă veseli din coadă în jurul celor ce le aruncă vreun ciolan de ros sau niscai firimituri în vreme ce-i lovesc; şi-i numim binefăcători şi protectori ai creştinilor, şi le recunoaştem pur şi simplu orice virtute, chiar dacă se află în cea mai de pe urmă răutate, pentru a câştiga ceea ce râvnim, fără să căutăm a ne însuşi vieţuirea sfinţilor, a căror virtute zicem că ne-am hotărât să o urmăm. A venit odată, la Elisei, Neeman, căpetenia armatei din Siria, aducând cu el multe daruri. Ce a făcut Proorocul? I-a slujit aceluia? I-a alergat înainte? Oare nu i-a arătat ce trebuie să facă pentru pricina pentru care venise, printr-o slugă, neprimindu-l nici măcar să-l vadă, ca să nu se creadă că-i dă vindecarea pentru darurile

aduse? (4 Rg 5, 1 ş. u.). Iar acestea s-au spus nu ca să învăţăm a ne face trufaşi, ci ca să nu linguşim pentru vreo trebuinţă trupească pe cei ce se îngrijesc de lucrurile acelea, pe care noi am primit porunca să le dispreţuim. Pentru ce, aşadar, noi, părăsind scopul vieţuirii întru înţelepciune, ne îndeletnicim cu lucrarea pământului şi cu negustoria? Ce ajutor mare aducem lui Dumnezeu prin grijile noastre? Vrem să arătăm că îndeletnicirea cu agricultura este o datorie obştească? Sârguinţa omenească doar taie pământul şi aruncă seminţele. Dar Dumnezeu este Cel care, prin ploi una după alta, încolţeşte seminţele, făcându-le să-şi întindă rădăcinile prin găurelele pământului; răsare soarele, care încălzeşte pământul şi prin căldură cheamă plantele în sus; suflă în ele adieri potrivite cu vârsta roadelor pe care le nutreşte, adiind la început cu suflări uşoare semănăturile verzi, ca nu cumva seminţele să fie arse şi înăbuşite de vânturi calde; iar pe urmă face să se coacă miezul lăptos al seminţei prin necontenite suflări în teaca seminţelor, întărind boaba prin flacăra căldurii, iar hoaspelor dându-le vânturi la vreme. Dacă lipseşte vreo lucrare din acestea, osteneala omului s-a dovedit zadarnică, şi silinţa noastră neputincioasă, nefiind pecetluită de darurile lui Dumnezeu. Dar se întâmplă şi aceea că adeseori n-a lipsit niciuna din acestea pentru desăvârşirea rodului. Însă ploaia prea multă şi la vreme nepotrivită a stricat bucatele, fie pe când erau în spic, fie când erau adunate. Ba uneori se întâmplă că, deşi adunate în jitniţe, le strică viermele, răpindu-ţi-se, aşa-zicând, masa gătită de dinaintea gurii.

20. Unde este, aşadar, şi la ce foloseşte sârguinţa noastră, dacă Dumnezeu ţine cârma lucrurilor şi toate

le poartă şi le duce precum vrea? Dar la neputinţe, se va zice, trupul are lipsă de mângâieri, şi cu cât e mai bine să murim decât să facem ceva din cele ce nu se potrivesc cu făgăduinţa? Desigur că, dacă Dumnezeu vrea ca noi să mai trăim, sau va pune în trupul nostru o putere care să ţină cumpăna slăbiciunii, încât să putem purta şi durerea venită din neputinţă şi să primim încă şi cununi pentru bărbăţie; sau va găsi mijloace pentru hrănirea celui ostenit. În orice caz, nu-I va lipsi priceperea de-a ne mântui Celui ce este izvorul mântuirii şi al înţelepciunii. Bine este, aşadar, iubiţilor, să ne ridicăm iarăşi la vechea fericire şi să ne însuşim din nou vieţuirea celor vechi. Căci cred că este lucru uşor pentru cei ce vor, şi, chiar dacă ar fi vreo osteneală, nu e fără rod, având destulă mângâiere în slava înaintaşilor şi în îndreptarea celor ce le vor urma pilda. Pentru că nu mic va fi câştigul celor care au început această vieţuire dacă vor lăsa celor de după ei chipul unei vieţuiri desăvârşite, care va fi înălţarea lor.

Să fugim de vieţuirea în oraşe şi sate, ca cei din oraşe şi sate să alerge la noi; să căutăm singurătatea, ca să atragem pe cei ce fug acum de noi, dacă peste tot place aceasta vreunora. Căci s-a scris despre unii cu laudă că au părăsit oraşele şi au locuit între pietre şi s-au făcut ca nişte porumbiţe singuratice. Iar Ioan Botezătorul a petrecut în pustie, şi toate oraşele au venit la el cu toţi locuitorii; şi s-au grăbit să-i vadă cingătoarea de piele (Mt 3, 4) cei îmbrăcaţi în haine de mătase, şi au ales să petreacă în aer liber cei ce aveau case împodobite cu aur, şi să doarmă pe rogojină cei ce se odihneau pe paturi bătute în nestemate; şi toate le primeau, deşi erau potrivnice obiceiului lor. Căci dorul

după viaţa cea virtuoasă a bărbatului tăia simţirea celor dureroase şi minunea vederii lui depărta osteneala petrecerii în strâmtorare.

21. Virtutea este cu mult mai vrednică de cinste decât bogăţia, şi viaţa liniştită, mai slăvită decât mulţimea aurului. Câţi bogaţi nu erau în vremea aceea, care gândeau lucru mare despre slava lor, dar au fost acoperiţi de tăcere şi daţi uitării, pe când minunea celui fără slavă e cântată până azi, şi amintirea celui ce locuia în pustie le e scumpă tuturor. Căci ese propriu virtuţii să fie lăudată şi să-şi răspândească faima care-i vesteşte frumuseţile. Să încetăm de a ne mai hrăni ca vitele, ca să câştigăm destoinicia păstorului; să părăsim negustoria blestemată, ca să câştigăm mărgăritarul de mult preţ; să fugim de lucrarea pământului, care răsare spini şi mărăcini, ca să ne facem lucrători şi păzitori ai Raiului. Să aruncăm tot şi să alegem viaţa liniştită, ca să ruşinăm pe cei ce ne hulesc acum învinuindu-ne de câştig. Căci nimic nu ruşinează pe cei ce ne ocărăsc ca îndreptarea cu blândeţe a celor huliţi. Schimbarea celor huliţi se preface în ruşine pentru cei care hulesc.

Dar ruşine socotesc că este şi lucrul următor; ruşine cu adevărat, pentru care suntem luaţi în râs de toţi, pe drept cuvânt:

Astăzi, îndată ce a intrat cineva în viaţa monahicească şi a învăţat felurile nevoinţei, cum să se roage adică şi când, şi care este felul de trai, se face îndată învăţător pentru lucrurile pe care nu le-a învăţat; şi începe să atragă ucenici cu grămada, având el însuşi încă lipsă de învăţătură. Şi aceasta o face cu atât mai mult cu cât socoteşte că e un lucru mai uşor, neştiind că

dintre toate lucrurile cel mai greu este grija de suflete. Căci acestea au lipsă mai întâi de curăţirea vechilor întinăciuni, pe urmă, de multă luare-aminte ca să primească întipăririle învăţăturilor virtuţii. Dar cel ce-şi închipuie că nu mai e nimic altceva decât nevoinţa trupească, acela cum va îndrepta purtările celor supuşi? Cum va preschimba pe cei stăpâniţi de un obicei rău? Cum va ajuta celor războiţi de patimi, necunoscând câtuşi de puţin războiul din minte, sau cum va tămădui rănile primite în război, câtă vreme el însuşi zace de răni şi are lipsă de legături?

22. Tot meşteşugul are nevoie de timp şi de învăţătură multă pentru a fi dobândit. Numai meşteşugul meşteşugurilor (arta artelor) se practică fără învăţătură. N-ar îndrăzni să se apuce de lucrarea pământului vreunul neiscusit, nici de lucrurile medicinei vreunul neînvăţat. Cel din urmă s-ar face de ruşine prin faptul că nu poate folosi cu nimic pe cei ce suferă, ba le face boala şi mai grea; iar cel dintâi, prin faptul că face pământul cel mai bun, înţelenit şi părăginit. Numai de evlavie îndrăznesc să se apuce toţi neisprăviţii, ca de ceva ce e mai uşor ca toate. Şi mulţi socotesc lucrul cel mai greu de izbutit ca pe cel mai uşor; şi ceea ce însuşi Pavel spune că încă nu a primit (Flp 3, 13), susţin că ei cunosc cu de-amănuntul, ei, cei ce nu ştiu nici măcar că nu cunosc. De aceea a ajuns dispreţuită viaţa monahală, şi cei ce se îndeletnicesc cu ea sunt luaţi în râs de toţi. Căci cine nu va râde de cel care ieri ducea apă în crâşmă, văzându-l azi ca învăţător al virtuţii, purtat în alai de învăţăcei, şi de cel care de abia azi dimineaţă s-a retras din ticăloşiile vieţii de oraş, ca mai pe seară să umble prin toată piaţa cu mulţime de uce-

nici după el? Dacă aceştia ar fi fost convinşi că se cere mare osteneală ca să aduci pe alţii la evlavie şi ar fi cunoscut primejdia cu care e împreunat acest lucru, ar fi renunţat la el, ca la unul care întrece puterile lor. Dar câtă vreme nu-şi dau seama de aceasta şi socotesc că e lucru de slavă să stea în fruntea altora, se rostogolesc cu uşurinţă în această prăpastie şi cred că este uşor să se arunce în cuptorul aprins, stârnind râsul celor ce le cunosc viaţa de ieri şi mânia lui Dumnezeu pentru această îndrăzneală necugetată.

23. Căci dacă nimic nu l-a cruţat pe Eli de mânia lui Dumnezeu (1 Rg 3, 12), nici bătrâneţea cinstită, nici vechea îndrăznire, nici cinstea preoţească, fiindcă n-a purtat grijă de îndreptarea fiilor săi, cum vor scăpa acum de o asemenea mânie cei ce nu se bucură la Dumnezeu nici de încrederea datorată vechilor fapte şi nu cunosc nici chipul păcatului sau calea îndreptării, ci s-au apucat neîncercaţi de un lucru aşa de înfricoşat, numai pentru dragostea de slavă? De aceea, mustrând Domnul la aparenţă pe farisei, le zice: "Vai vouă, cărturarilor şi fariseilor făţarnici!, că înconjuraţi marea şi pământul ca să faceţi un prozelit; şi când îl aflaţi, îl faceţi pe el fiul gheenei, îndoit decât voi" (Mt 23, 15). Căci, de fapt, prin înfruntarea acelora îi mustră pe cei ce vor fi stăpâniţi pe urmă de aceleaşi greşeli, ca, luând aminte la acel "vai", să-şi înfrâneze pofta lor necuvenită după slava de la oameni, dându-şi seama că ameninţarea lor este mai înfricoşată. Ruşineze-i pe aceştia şi Iov (Iov 1, 1-2), fie ca să aibă aceeaşi grijă de cei supuşi ca şi acela, fie ca să renunţe la o astfel de supraveghere, deoarece nu ştiu să facă aceleaşi lucruri ca şi acela şi nu voiesc să depună aceeaşi

străduinţă pentru cei de sub grija lor. Căci dacă acela, voind ca fiii săi să fie curaţi şi de întinăciunile din cuget, aducea în fiecare zi jertfe pentru ei, zicând: "Se poate ca fiii mei să fi cugetat în inima lor rele împotriva lui Dumnezeu" (Iov 1, 5), cum îndrăznesc aceştia, care nu pot deosebi nici măcar păcatele văzute, pentru că praful din lupta cu patimile întunecă încă judecata lor, să ia asupra lor supravegherea altora şi cum primesc să tămăduiască pe alţii până ce nu şi-au tămăduit încă patimile lor şi încă nu pot, pe temeiul biruinţei lor, să-i călăuzească pe alţii de asemenea la biruinţă?

24. Căci trebuie mai întâi să se lupte cu patimile şi cu multă trezvie să-şi întipărească în memorie cele întâmplate în cursul luptei ca apoi, pe baza celor ce li s-au întâmplat lor, să înveţe pe alţii cele ale luptei şi să le facă biruinţa mai uşoară zugrăvindu-le de mai'nainte cursul şi meşteşugul războiului. Fiindcă sunt unii care au biruit patimile prin marea lor asprime în vieţuire, dar nu cunosc meşteşugul biruinţei, deoarece, războindu-se ca într-o luptă de noapte, n-au urmat legilor războiului, nici nu şi-au îndreptat mintea cu de-amănuntul spre cursele vrăjmaşilor. Aceasta a făcut-o simbolic şi Isus al lui Navi care, după ce a trecut oastea Iordanului în vremea nopţii, a poruncit să se scoată pietre din mijlocul râului şi să le zidească afară de râu şi să scrie pe ele cum au trecut Iordanul (Ios 4, 1 ş.u.). El a dat să se înţeleagă prin aceasta că trebuie scoase la arătare gândurile adânci ale vieţuirii pătimaşe şi ţintuite ca pe un stâlp în văzul altora, spre a nu se ascunde cu pizmă cunoştinţa pe care ar putea-o lua şi alţii. În felul acesta va fi cu putinţă ca nu numai trecutul să cunoască chipul în care s-a făcut trecerea, ci şi cei ce

se hotărăsc la acelaşi lucru să-şi facă trecerea uşoară, şi experienţa unora să fie spre învăţătura altora. Dar acestea nu le văd aceia, nici nu ascultă de alţii care li le spun. Vrând să aibă numai ei cunoştinţa, poruncesc fraţilor slujbe de rob, de parcă ar fi cumpăraţi pe bani, punând toată slava lor în a sta în fruntea mai multora. Este o adevărată întrecere între ei, fiecare luptând să nu poarte în convoi, după el, un număr mai mic de robi ca ceilalţi, dovedind astfel o stare sufletească mai degrabă de cârciumari decât de învăţători.

25. Fiindcă atunci când socotesc că e uşor să poruncească prin cuvânt, deşi sunt grele cele poruncite, dar nu se încumetă să înveţe prin faptă, ei fac vădit tuturor scopul lor, că îşi însuşesc adică această conducere nu străduindu-se ca să folosească celor ce vin la ei, ci ca să-şi împlinească propria plăcere. Înveţe cei ce vor de la Abimelec şi Ghedeon, că nu cuvântul, ci fapta duce pe începători la imitare. Cel dintâi, adunând o sarcină de lemne, după ce a purtat-o a zis: "Faceţi şi voi în felul în care m-aţi văzut pe mine" (Jd 9, 48). Iar celălalt, învăţându-i să facă o treabă ostăşească şi făcând însuşi întâi acest lucru, a zis: "Să vă uitaţi la mine, şi aşa să faceţi" (Jd 7, 17). De asemenea Apostolul zice: "Trebuinţelor mele şi ale celor ce sunt cu mine au slujit mâinile acestea" (FA 20, 34). Dar Însuşi Domnul, făcând şi apoi învăţând, pe cine nu îl convinge să socotească mai vrednică de crezare învăţătura cu fapta decât pe cea prin cuvinte? Aceia însă închid ochii la aceste pilde şi poruncesc cu îngâmfare cele ce sunt de făcut. Iar când par să ştie ceva despre acestea, din auz, ei sunt asemenea păstorilor mustraţi de Prooroc pentru neiscusinţă, care poartă sabia la braţ şi de

aceea, după ce îşi taie braţul, îşi scot şi ochiul lor drept (Za 11, 17). Căci nepurtând grijă de fapta dreaptă din pricina nedestoiniciei, aceasta stinge, deodată cu încetarea ei, şi lumina vederii (contemplaţiei). Aceasta o pătimesc cei ce povăţuiesc crud şi neomenos când au la îndemână puterea de a pedepsi: îndată li se sting cugetările contemplative cele de-a dreapta, iar faptele, lipsite de contemplaţie, se veştejesc. Astfel, cei ce şi-au legat sabia nu la şold, ci la braţ, nu mai pot nici să facă, nici să ştie ceva. La şold îşi leagă sabia cei ce se folosesc împotriva patimilor proprii de cuvântul dumnezeiesc, iar la braţ, cei ce vor să aibă la îndemână pedeapsa pentru păcate străine.

26. Astfel şi Nahaş Amonitul (1 Rg 11, 1), care se tălmăceşte şarpe, ameninţă pe Israel cel străvăzător să-i scoată tot ochiul drept, ca să nu mai aibă nicio înţelegere dreaptă care să-l călăuzească la fapta dreaptă. El ştia că înţelegerea este pricina marii înaintări a celor ce vin de la contemplaţie la viaţa practică. Căci unii ca aceştia săvârşesc fără greşeală ceea ce văd mai'nainte prin ochii pătrunzători ai cunoştinţei.

Iar că e propriu oamenilor uşuratici, care n-au de la ei înşişi niciun folos, să ia asupra lor uşor conducerea altora e vădit şi din experienţă. Căci nu s-ar îndemna cineva, care a gustat liniştea şi a început cât de cât să se ocupe cu contemplaţia, să-şi lege mintea de grijile celor trupeşti, desfăcând-o de la cunoştinţă şi trăgând-o spre lucrurile pământeşti, odată ce se află în cele înalte. Lucrul acesta e şi mai vădit din acea pildă, aşa de vestită, pe care le-a spus-o Iotam sichemiţilor, zicând: "Au plecat odată copacii pădurii să-şi ungă peste ei împărat. Şi au zis către viţă: Vino şi împărăţeşte peste noi.

Şi a zis viţa: Lăsa-voi eu oare rodul meu cel bun, pe care l-a slăvit Dumnezeu şi oamenii, ca să merg să stăpânesc peste copaci?". De asemenea n-a primit nici smochinul, pentru dulceaţa lui, nici măslinul, pentru uleiul lui. Mărăcinele însă, lemn neroditor şi spinos, a primit stăpânirea, o stăpânire care nu avea nici în ea şi nu afla nici în copacii supuşi nimic care să o facă plăcută (Jd 9, 7 ş. u.). Căci pilda spune nu de copacii Raiului, ci de ai pădurii că au lipsă de conducere. Astfel, precum viţa, smochinul şi măslinul n-au primit să stăpânească peste copacii pădurii, bucurându-se mai mult de rodul lor decât de cinstea domniei, tot aşa cei ce văd în ei vreun rod al virtuţii şi simt folosul lui, chiar dacă îi vor sili mulţi la această domnie, nu primesc, preţuind mai mult folosul lor decât conducerea altora.

27. Iar blestemul pe care li l-a vestit în parabolă mărăcinele copacilor vine şi asupra oamenilor care fac la fel cu aceia. "Căci sau va ieşi, zice Scriptura, foc din mărăcine şi va mistui copacii pădurii, sau va ieşi din copaci şi va mistui mărăcinele". Aşa şi între oameni, odată ce s-au făcut învoieli nefolositoare, neapărat va urma o primejdie, atât pentru cei ce s-au supus unui învăţător neîncercat, cât şi pentru cei ce au primit stăpânirea în urma neatenţiei ucenicilor. De fapt, neiscusinţa învăţătorului pierde pe învăţăcei. Iar negrija învăţăceilor aduce primejdie învăţătorului, mai ales când la neştiinţa aceluia se adaugă trândăvia lor. Căci nici învăţătorul nu trebuie a uita ceva din cele ce ajută la îndreptarea supuşilor, nici învăţăceii nu trebuie a trece cu vederea ceva din poruncile şi sfaturile învăţătorului. Pentru că e lucru grav şi primejdios atât neascultarea acelora, cât şi trecerea greşelilor cu vederea din

partea acestuia. Să nu creadă învăţătorul că slujba lui este prilej de odihnă şi de desfătare. Căci dintre toate lucrurile cel mai ostenitor este să conduci sufletele. Cei ce stăpânesc peste dobitoacele necuvântătoare nu au nicio împotrivire din partea turmelor, şi de aceea lucrul lor merge de cele mai multe ori bine. Dar celor ce sunt puşi peste oameni, felurimea năravurilor şi viclenia gândurilor le face foarte grea conducerea, şi cei ce o primesc trebuie să se pregătească pentru o luptă obositoare. Ei trebuie să îndure fără supărare scăderile tuturor, iar datoriile neîmplinite din pricina neştiinţei să-i facă să le cunoască prin îndelungă-răbdare.

28. De aceea vasul de spălat din templu îl ţin boii, iar sfeşnicul s-a turnat întreg şi a fost bătut din ciocan (Iş 25, 31 ş. u.). Sfeşnicul arată că cel ce vrea să lumineze pe alţii trebuie să fie solid din toate părţile şi să nu aibă nimic uşor sau gol; şi să fie ciocănite afară toate cele de prisos, care nu pot folosi ca pildă, a unei vieţi fără prihană, celor ce ar privi. Iar boii de sub vasul de spălat arată că cel ce ia asupra sa o astfel de lucrare nu trebuie să lepede nimic din cele ce vin asupra lui, ci să poarte şi poverile, şi întinăciunile celor mai mici, până ce este neprimejdios de a le purta. Căci, desigur, dacă vrea să facă mai curate faptele celor ce vin în preajma lui, e de trebuinţă să primească şi el oarecare întinăciune; de vreme ce şi vasul de spălat curăţind mâinile celui ce se spală primeşte însuşi întinăciunea aceluia. Cel ce vorbeşte despre patimi şi-i curăţă pe alţii de astfel de pete nu poate trece peste ele nemurdărit; căci însăşi amintirea obişnuieşte să întineze cugetarea celui ce vorbeşte despre ele. Pentru că, chiar dacă nu se întipăresc chipurile lucrurilor urâte

în semne săpate mai adânc, totuşi întinează suprafaţa minţii, tulburând-o prin desfăşurările cuvântului ca prin nişte culori necurate.

Povăţuitorul mai trebuie să aibă şi ştiinţă, ca să nu-i fie necunoscută niciuna din uneltirile vrăjmaşilor şi să poată să dea la lumină laturile ascunse ale războiului celor încredinţaţi lui. În felul acesta, descriindu-le de mai înainte cursele vrăjmaşului, le va face biruinţa neostenicioasă şi-i va scoate încununaţi din luptă. Dar e rar un povăţuitor ca acesta şi nu se găseşte uşor.

29. Marele Pavel mărturiseşte acelaşi lucru, zicând: "Căci gândurile lui nu ne sunt necunoscute" (2 Co 2, 11). Iar minunatul Iov se întreabă nedumerit: "Cine ne va descoperi faţa veşmântului său? Şi cine va pătrunde în căptuşeala armurii lui? Iar porţile feţei lui cine le va deschide?" (Iov 41, 3-4). Ceea ce zice este aceasta: Nu este văzută faţa lui, căci îşi ascunde viclenia în multe veşminte, fermecând în chip amăgitor prin felul cum se înfăţişează la arătare, iar în ascuns întocmind cursa pierzaniei. Şi ca să nu se numere şi pe sine între cei ce nu cunosc vicleniile aceluia, Iov descrie semnele lui, cunoscând limpede toată urâciunea înfricoşată a lui. "Ochii lui, zice, sunt ca ai luceafărului; măruntaiele lui sunt şerpi de aramă" (Iov 41, 5-6). Acestea le spune dând la iveală viclenia lui, ca a unuia ce, prin faptul că-şi ia înfăţişarea luceafărului, plănuieşte să atragă la el pe cei ce-l privesc, iar prin şerpii dinăuntru pregăteşte moartea celor ce se apropie. Dar şi proverbul, dându-ne să înţelegem primejdia lucrului, zice: "Cel ce crapă lemne se va primejdui la lucru de va aluneca securea" (Ecc 10, 9). Adică, cel ce distinge lucrurile cu raţiunea şi pe cele socotite unite le des-

parte din împreunare şi vrea să le arate cu totul străine, deosebind adică pe cele cu adevărat bune de cele părute bune, de nu va avea judecata întărită din toate părţile, nu va putea ocoli primejdia ca vorba lui, lipsită de siguranţă înaintea ascultătorilor, să dea prilej de sminteală ucenicilor săi.

30. Astfel, oarecare dintre cei ce umblau cu Elisei, tăind un copac lângă Iordan şi securea căzându-i în râu, aflându-se în primejdie, strigă către învăţător, zicând: "Vai, stăpâne, aceasta o luasem împrumut" (4 Rg 6, 5). Iar aceasta o pătesc acei care, din lucruri rău auzite, se apucă să înveţe pe alţii şi la sfârşit îşi dau seama de neputinţa lor, deoarece nu grăiesc din destoinicia proprie. Căci îndată ce sunt dovediţi că spun ceva contrar cu ceea ce trebuie, îşi mărturisesc neştiinţa, primejduindu-se în cuvântul luat împrumut. De aceea şi marele Elisei, aruncând un lemn la fund, a făcut să iasă la suprafaţă toporul scăpat de ucenic, adică a lămurit înţelesul care era socotit că s-a ascuns în adânc şi l-a adus la vederea ascultătorilor. Iordanul înseamnă cuvântul pocăinţei, căci acolo se săvârşea de Ioan botezul pocăinţei. Iar cel ce nu vorbeşte lămurit despre pocăinţă, ci, dezvăluind bunătatea ascunsă, îi face pe ascultători să vină la dispreţul ei, aruncă securea în Iordan. Cine nu ştie apoi ce înseamnă lemnul care apare, aducând din adânc securea şi făcând-o să plutească pe deasupra? Căci înainte de cruce era ascuns cuvântul despre pocăinţă. De aceea şi cel ce voise să spună ceva despre ea a fost mustrat îndată pentru îndrăzneală. Dar după cruce s-a făcut tuturor lămurit, arătându-se la vremea sa prin cruce.

31. Acestea le spun nu oprind pe vreunii de-a conduce, nici împiedicându-i de-a călăuzi pe unii dintre tineri la evlavie, ci îndemnându-i ca mai întâi să ia asupra lor deprinderea virtuţii, pe măsura mărimii lucrului. Să nu se apuce dintr-odată de acest lucru, gândindu-se la partea lui cea plăcută şi la slujirea ce le-o vor face învăţăceii, ca şi la faima ce şi-o vor agonisi la cei din afară, fără să se gândească şi la primejdia care urmează. Şi să nu prefacă, înainte de aşezarea păcii, uneltele de război în unelte de plugărie. După ce am supus adică toate patimile, şi nu ne mai tulbură duşmani din nicio parte, şi astfel nu mai e trebuinţă să folosim uneltele în slujbă de apărare, bine este să plugărim pe alţii. Dar până ce ne stăpânesc patimile şi dăinuieşte războiul împotriva cugetului trupesc, nu trebuie să ne luăm mâinile de pe arme, ci neîncetat trebuie să ne ţinem mâinile pe ele, ca nu cumva viclenii, folosind odihna noastră ca vreme de năvală, să ne supună cu mare cruzime. Celor ce s-au luptat bine pentru virtute, dar pentru multa lor smerită cugetare încă nu socotesc că au biruit, le zice cuvântul, îndemnându-i: "Prefaceţi săbiile voastre în fiare de plug, şi lăncile voastre în seceri" (Is 2, 4). Prin aceasta îi sfătuieşte să nu mai atace în deşert pe vrăjmaşii biruiţi, ci, spre folosul celor mulţi, să-şi mute puterile sufleteşti de la deprinderea războinică la plugărirea acelora care sunt înfundaţi încă în faptele răutăţii. Dar, tot aşa, pe cei ce au încercat, peste puterea lor, să facă aceasta înainte de a ajunge la o asemenea stare, fie din neexperienţă, fie din lipsă de judecată, îi sfătuieşte lucrul dimpotrivă: "Prefaceţi fiarele voastre de pluguri în săbii şi secerile voastre în lănci".

32. Căci la ce ne şi foloseşte plugăria câtă vreme dăinuieşte războiul în ţară şi ne împiedică să ne bucurăm de roadele ei, silindu-ne să dăm belşugul mai degrabă vrăjmaşilor decât celor ce s-au ostenit? De aceea poate nu le îngăduie Dumnezeu israelitenilor, care luptau încă în pustie cu feluritele popoare, să se ocupe cu plugăria, ca aceasta să nu-i împiedice de la deprinderile războinice. Dar după ce vrăjmaşii au ajuns sub mâna lor, îi sfătuieşte să se ocupe cu ea, zicând: "Când veţi intra în pământul făgăduinţei, sădiţi în el tot pomul roditor" (Lv 19, 23), dar înainte de a intra, să nu sădiţi. Sădirea urmează după intrare. Şi pe drept cuvânt. Căci înainte de desăvârşire cele sădite nu sunt sigure, mai ales că cei ce vor să sădească umblă încă încoace şi încolo, după năravul celor nestatornici. Pentru că şi în lucrurile evlaviei este o rânduială şi o înşiruire, ca şi în oricare altul, şi trebuie pornit şi în această vieţuire de la început. Cei ce trec cu vederea cele de la început şi sunt atraşi de lucrurile mai plăcute sunt făcuţi de silă să ţină seama de şirul rânduielii, aşa cum Iacov, atras de frumuseţea Rahelei, nu s-a uitat la slăbiciunea ochilor Liei, dar, cu toate acestea, nu a putut ocoli osteneala dobândirii unei asemenea virtuţi, ci a împlinit şi săptămâna ei de ani. Cel ce vrea să ţină seama de ordinea vieţuirii trebuie, aşadar, să nu meargă de la sfârşit spre început, ci să înainteze de la început spre desăvârşire.

33. În felul acesta va ajunge şi el însuşi la starea râvnită şi va călăuzi şi pe cei supuşi, fără greşeală, spre ţinta virtuţii. Dar cei mai mulţi, fără să fi făcut nicio osteneală şi fără să fi izbândit vreun lucru mic sau mare de-al evlaviei, aleargă la întâmplare în numele

ei, dovedind o cumplită lipsă de judecată, odată ce nu socotesc aceasta ca o primejdie. Ei nu numai că nu îngăduie nimănui să-i îndemne la lucru, ci, colindând prin uliţele strâmte, atrag în jurul lor pe toţi cei ce se nimeresc, făgăduindu-le marea cu sarea, asemenea celor care îşi tocmesc oameni plătiţi, făcând cu ei învoieli despre hrană şi îmbrăcăminte. De fapt, cei ce iubesc acest lucru, dorind să apară înconjuraţi de mulţime şi să fie purtaţi pe mâini şi să se înfăţişeze cu toată pompa de care sunt înconjuraţi învăţătorii, îmbrăcaţi în făţărnicie teatrală, dacă vor să nu fie părăsiţi de cei care fac această slujbă, trebuie să le dăruiască multe pentru împlinirea plăcerilor lor şi să fie cu îngăduinţă faţă de poftele lor. Ei trebuie să facă asemenea unui vizitiu care dă frâu liber cailor şi îi lasă pe drumul voilor lor, din care pricină aceştia îl duc prin gropi şi în prăpăstii, poticnindu-se de toate câte le vin în cale, nefiind nimeni care să-i oprească şi să-i împiedice din pornirea lor fără rânduială.

34. Dar să audă unii ca aceştia pe fericitul Iezechiel, care îi plânge pe cei ce procură mijloace pentru plăcerile altora şi se potrivesc voilor fiecăruia, îngrămădindu-şi lor pe "vai". Căci zice: "Vai de cele ce cos perinuţe pentru toate coatele şi fac văluri pentru orice cap de orice vârstă, spre a pierde suflete pentru o mână de orz şi pentru o bucată de pâine" (Iz 13, 18-19). La fel şi aceştia, adunându-şi cele de trebuinţă din danii şi îmbrăcându-se în veşminte cusute din stofe moi, ruşinează prin vălurile lor pe cei ce trebuie să se roage sau să tâlcuiască Scriptura cu capul descoperit, feminizând starea bărbătească şi pierzând suflete pe care nu trebuia să le omoare. Ar trebui să asculte aceştia

mai ales de Hristos, adevăratul Învăţător, respingând cu toată puterea slujba de conducere a altora. Căci zice Acela către învăţăceii Săi: "Iar voi să nu vă numiţi «rabbi»" (Mt 23, 8). Dacă lui Petru, lui Ioan şi întregii cete a Apostolilor le-a dat sfatul să stea departe de asemenea lucru şi să se socotească mici pentru asemenea vrednicie, cine va fi acela care să se închipuiască pe sine mai presus de ei şi să se socotească în stare de o vrednicie de la care au fost opriţi aceia? Sau, poate, zicându-le să nu se cheme "rabbi", nu îi opreşte de a fi, ci numai de a se numi?

35. Iar dacă cineva, fără să vrea, fiindcă a primit pe unul şi pe al doilea ar fi silit să conducă şi pe mai mulţi, mai întâi să se probeze pe sine cu de-amănuntul dacă este de aşa fel că poate învăţa mai bine prin faptă decât prin cuvânt cele ce trebuie făcute, înfăţişându-şi viaţa sa, celor ce vor să înveţe, drept chip al virtuţii. S-o facă aceasta, ca nu cumva cei ce l-ar copia, dată fiind sluţenia greşalei, să tocească frumuseţea virtuţii. Pe urmă, să ştie că trebuie să lupte pentru începători nu mai puţin ca pentru el însuşi. Căci precum pentru el, aşa va da socoteală şi pentru aceia odată ce a primit să se îngrijească de mântuirea lor. De aceea şi sfinţii se străduiau să nu lase pe ucenici mai prejos de ei înşişi în virtute, ci din starea dintâi să-i mute la o stare mai bună. Astfel, Apostolul Pavel l-a făcut pe Onisim din fugar mucenic; Ilie l-a făcut pe Elisei din plugar prooroc; Moise l-a împodobit pe Iosua mai mult decât pe toţi, iar Eli l-a arătat pe Samuel mai mare decât pe sine. Căci cu toate că şi sârguinţa lor însăşi le-a ajutat acestor învăţăcei la dobândirea virtuţii, dar

toată pricina sporirii lor a stat în faptul că au avut parte de învăţători care au putut să aprindă scânteia înăbuşită a râvnei lor spre o mai mare creştere, făcând-o să lumineze. Prin aceasta învăţătorii lor s-au făcut gură a lui Dumnezeu, slujind voia Lui între oameni, căci au auzit pe Cel ce zice: "De vei scoate lucru de cinste din cel nevrednic, vei fi ca gura Mea".

36. Iată cum îi arată Dumnezeu lui Iezechiel slujba de învăţător, învăţându-l ce fel din ce fel să-i facă pe învăţăcei: "Iar tu, fiul omului, zice, ia-ţi ţie o cărămidă şi o pune înaintea feţei tale, şi închipuieşte pe ea cetatea Ierusalimului" (Iz 4, 1). Prin aceasta ne dă să înţelegem că învăţătorul face pe învăţăcel din lut biserică sfântă. Bine s-a spus şi cuvântul: "pune-o înaintea feţei tale", căci îmbunătăţirea învăţăcelului va merge repede de va fi pururea în vederea învăţătorului. Pentru că înrâurirea neîncetată a pildelor bune întipăreşte chipuri foarte asemănătoare în sufletele care nu sunt prea învârtoşate şi înăsprite. De aceea au căzut Ghehazi şi Iuda, cel dintâi prin furt, iar cel de-al doilea prin trădare, fiindcă s-au ascuns pe ei de ochii învăţătorului. Dacă ar fi stăruit pe lângă cei înţelepţi, nu ar fi greşit fiecare dintre ei. Iar că din negrija învăţăceilor îi vine primejdie şi învăţătorului, a arătat Dumnezeu tot acolo prin următoarele cuvinte, zicând: "Şi vei pune o tablă de fier între tine şi cetate şi va fi zid între tine şi ea" (Iz 4, 3). Căci cel ce nu voieşte să aibă parte de pedeapsa celui fără grijă, după ce l-a făcut din cărămidă cetate, trebuie să-i vestească pedepsele care ameninţă pe cei ce cad iarăşi din această stare, ca, făcându-se acestea zid, să-l despartă pe cel nevinovat de cel vino-

vat. Pentru că poruncind aceasta lui Iezechiel, îi zice: "Fiul omului, te-am pus pe tine străjer casei lui Israel; şi de vei vedea sabia venind, şi nu vei prevesti, şi va lua pe careva dintre ei, sufletul lui din mâna ta îl voi cere" (Iz 33, 7-8).

37. Un asemenea zid îşi pune şi Moise sieşi, zicând israelitenilor: "Ia aminte la tine, să nu cauţi să urmezi lor, după ce au fost stârpiţi de tine" (Dt 7, 2). Căci se întâmplă celor ce nu prea au grijă să ia aminte la cugetul lor, după tăierea patimilor, că icoanele vechilor năluciri încep să răsară iarăşi ca nişte vlăstare. Dacă le va da cineva loc să pătrundă treptat în cugetare şi nu le va împiedica intrarea, se vor sălăşlui iarăşi patimile în el, silindu-l să-şi facă vieţuirea o nouă luptă, după biruinţă. Căci se întâmplă ca unele dintre patimi, după ce au fost îmblânzite şi învăţate să mănânce iarbă la fel cu boii, să se sălbăticească iarăşi, din negrija celui ce le paşte, şi să-şi recapete cruzimea fiarelor. Ca să nu se întâmple, aşadar, aceasta, zice: "Să nu cauţi să urmezi lor, după ce au fost nimiciţi de tine", ca nu cumva sufletul, câştigând deprinderea de a se îndulci cu asemenea năluciri, să se întoarcă la vechea răutate. Ştiind marele Iacov că acestea, atunci când sunt cugetate şi contemplate neîncetat, vatămă şi mai mult cugetarea, întipărind chipurile cele mai limpezi şi mai vădite ale nălucirilor urâte, ascunde pe zeii străini în Sichem (Fc 35, 4). Căci osteneala împotriva patimilor le ascunde şi le pierde pe acestea nu pentru o vreme scurtă, ci "până în ziua de azi", adică pentru tot timpul, întrucât "azi" se prelungeşte cu tot timpul, însemnând totdeauna timpul de faţă. Iar Sichem înseamnă luptă,

ceea ce arată osteneala împotriva patimilor. De aceea Iacov îi dă Sichemul lui Iosif, ca celui care dintre fraţii săi luptă cu cea mai mare osteneală împotriva patimilor.

38. De fapt Iacov, spunându-le lor că a cucerit Sichemul cu sabie şi arc (Fc 48, 22), arată că i-a trebuit luptă şi osteneală ca să pună stăpânire pe patimi şi să le ascundă în pământul Sichemului. S-ar părea însă că este o oarecare contrazicere între a ascunde zeii în Sichem şi a ţine un idol în ascunziş. Căci a ascunde zeii în Sichem e lucru de laudă; iar a ţine un idol în ascunziş e lucru de ocară. De aceea, a pecetluit lucrul din urmă cu blestem, zicând: "Blestemat cel ce ţine idol în ascunziş!" (Dt 27, 15). Şi, de fapt, nu este acelaşi lucru a ascunde ceva în pământ pentru totdeauna şi a-l ţine în ascunziş. Căci ceea ce a fost ascuns în pământ şi nu se mai arată vederii se şterge cu vremea şi din amintire. Dar ceea ce e ţinut în ascunziş nu e cunoscut de cei din afară, însă e văzut necontenit de cel ce l-a pus acolo. Acesta îl are mereu în amintire ca pe un chip cioplit, pe care îl poartă în ascuns. Căci tot gândul urât, care ia formă în cugetare, este o sculptură ascunsă. De aceea, este ruşine a scoate la arătare asemenea gânduri, dar e primejdios şi de a ţine în ascuns un chip cioplit, precum şi mai primejdios este de a căuta formele dispărute, cugetarea înclinând cu uşurinţă spre patima izgonită şi implântând în pământ bronzul idolului. Căci deprinderea virtuţii este de aşa fel, că se cumpăneşte cu uşurinţă şi într-o parte, şi într-alta, aplecându-se, dacă nu se poartă de grijă, spre cele potrivnice.

39. Aceasta pare că vrea să o arate Scriptura printr-un simbol, când zice: "Pământul pe care umblaţi se schimbă cu schimbarea popoarelor şi a neamurilor".

Căci îndată ce s-a mişcat spre cele potrivnice cel ce are deprinderea virtuţii, s-a mişcat şi aceasta, fiind un pământ împreună schimbător. De aceea, chiar de la început nu trebuie să se lase trecere spre cugetare nălucirilor, care obişnuiesc să vatăme gândul, precum nu trebuie lăsată cugetarea să coboare în Egipt, căci de acolo este dusă cu sila la asirieni. Cu alte cuvinte, dacă a coborât cugetarea în întunericul gândurilor necurate (căci acesta este Egiptul), e dusă la lucru cu sila şi fără să vrea de către patimi. De aceea şi legiuitorul, oprind simbolic pătrunderea plăcerii, a poruncit să fie pândit capul şarpelui, deoarece şi acela pândeşte călcâiul (Fc 3, 15)[80]. Căci scopul aceluia este să împingă pe om la făptuire, la care dacă nu ajunge, nu poate uşor să amestece veninul prin muşcătură. Dar silinţa noastră este să frângem însăşi prima răsărire a plăcerii (προσβολή), căci aceasta fiind zdrobită, lucrarea va fi slabă. Poate nici Samson n-ar fi aprins semănăturile celor de alt neam dacă n-ar fi legat cozile vulpilor, întorcându-le capetele delaolaltă (Jd 15, 4). Căci cel ce poate înţelege cursa plănuită de gândurile viclene de la răsărirea lor, trecând peste începuturi (căci acestea se prefac la intrare că sunt cuvioase, uneltind să ajungă la ţintă), va vădi din compararea sfârşiturilor (cozilor) întreolaltă ticăloşia gândurilor. Aceasta înseamnă că, legând coadă de coadă, pune între ele, ca o făclie, judecata care le dă pe faţă.

40. Pentru ca ceea ce s-a spus să fie mai lămurit, voi dezvălui cele de mai sus cu pilda a două gânduri.

80. A se vedea această interpretare a locului şi la Sfântul Ioan Casian, *Despre cele opt gânduri ale răutăţii*, în această carte, p. 130.

Aceasta va da şi celorlalte crezământ adevărat. Adeseori gândul curviei vine de la gândul slavei deşarte şi dă înfăţişări cuviincioase începuturilor căilor ce duc la iad, ascunzând alunecările primejdioase de mai târziu prin care îi duce la temniţele iadului pe cei ce îi urmează fără judecată. Întâi acest gând îl încântă pe cineva cu preoţia sau cu viaţa sa de monah desăvârşit, făcând pe mulţi să vină la el pentru folos; apoi din cuvânt şi faptă îl face să-şi închipuie că şi-a agonisit un nume bun. Şi astfel, după ce l-a încercuit de-ajuns cu asemenea cugetări şi l-a atras departe de trezvia naturală, îmbiindu-i întâlnirea cu vreo femeie, aşa-zis cuvioasă, îi duce îndrăznirea conştiinţei spre împlinirea lucrului necurat, târându-l la cea mai de pe urmă ruşine. Cel ce vrea, aşadar, să lege cozile să ia aminte la sfârşiturile la care vor să ajungă cele două gânduri, cinstea slavei deşarte şi necinstea curviei, şi când le va vedea limpede împotrivindu-se întreolaltă, atunci să creadă că a făcut ca Samson.

Iarăşi, gândul lăcomiei pântecelui are ca sfârşit pe cel al curviei; iar al curviei are ca sfârşit pe cel al întristării. Căci îndată îl iau în primire pe cel biruit de asemenea gânduri, după ce le-a înfăptuit, întristarea şi nemulţumirea. Să se gândească, aşadar, cel ce luptă nu la gustul bun al bucatelor, nici la dulceaţa plăcerii, ci la sfârşitul amândurora. Şi când îşi va înfăţişa întristarea, care urmează amândurora, să ştie că le-a legat coadă de coadă şi, prin darea la iveală, a nimicit semănăturile celor de alt neam.

41. Dacă, prin urmare, cel ce luptă cu patimile are lipsă de o atât de mare ştiinţă şi experienţă, să se gândească cei ce primesc să conducă pe alţii de câtă cu-

noştinţă au ei trebuinţă ca să călăuzească înţelept şi pe cei supuşi la cununa chemării de sus, şi să-i înveţe limpede toate cele ale luptei; ca aceştia să nu închipuiască numai icoana luptei, lovind cu mâinile în aer, ci şi în lupta însăşi cu vrăjmaşul să-i dea lovituri de moarte, ca să nu bată cu pumnii aerul în deşert, ci să-l zdrobească pe vrăjmaşul însuşi. Căci acest război este mai greu decât lupta atleţilor. Acolo cad trupuri de-ale atleţilor care uşor pot să se ridice. Dar aici cad suflete care, odată răsturnate, anevoie mai pot fi ridicate. Iar dacă cineva, luptând încă cu viaţa pătimaşă şi fiind stropit cu sânge, s-ar apuca să zidească biserică lui Dumnezeu din suflete cugetătoare, ar auzi, desigur, cuvântul: "Nu tu Îmi vei zidi Mie templu, căci eşti plin de sânge" (3 Rg 5, 5). Pentru că a zidi biserică lui Dumnezeu e propriu stării de pace. Moise, luând cortul şi înfigându-l afară de tabără, arată, de asemenea, că învăţătorul trebuie să fie cât mai departe de zarva războiului şi să locuiască departe de locul învălmăşit al luptei, strămutat la o viaţă paşnică şi nerăzboinică. Dar când s-ar afla astfel de învăţători, ei au lipsă de învăţăcei care să se fi lepădat în aşa fel de ei înşişi şi de voile lor, încât să nu se mai deosebească întru nimic de trupul neînsufleţit, sau de materia supusă meşterului; că precum sufletul lucrează în trup ceea ce vrea, trupul nefăcând nimic împotrivă, şi precum meşterul îşi arată meşteşugul său în materie, nefiind împiedicat întru nimic de ea de la scopul său, aşa învăţătorul să lucreze în învăţăcei ştiinţa virtuţii, fiindu-i cu totul ascultători şi neîmpotrivindu-i-se întru nimic.

42. Căci a iscodi plin de curiozitate planurile învăţătorului şi a vrea să pui la încercare cele poruncite de

el înseamnă a pune piedică înaintării tale proprii. Cu siguranţă nu ceea ce se pare celui neîncercat întemeiat şi potrivit este într-adevăr întemeiat. Altfel judecă meşterul, şi altfel cel fără meşteşug lucrurile meşteşugului. Cel dintâi are ca regulă ştiinţa; celălalt, socotinţa că aşa s-ar cuveni. Dar socotinţa aceasta foarte rar se acoperă cu adevărul; de cele mai multe ori se abate de la linia dreaptă, fiind înrudită cu rătăcirea. Căci ce este mai neraţional la vedere decât ca să spună cârmaciul unei corăbii, purtate pe-o dungă în plutirea numită dreaptă de corăbieri, să şadă corăbierii lângă peretele cufundat, părăsindu-l pe cel care stă în sus, măcar că şi vântul îi împinge spre peretele pe care acela a poruncit să-l îngreuneze? După dreapta socotinţă s-ar cuveni să-i sfătuiască să îngreuneze peretele ce stă ridicat, nu să alerge la cel primejduit. Dar cei ce plutesc ascultă mai bine de cârmaci decât de socotinţele lor. Căci nevoia îi înduplecă să asculte de meşteşugul celui ce a luat în mâna lui grija mântuirii lor, deşi ceea ce li se porunceşte, socotind după cele ce văd, nu li se pare convingător. Aşadar, cei ce au predat altora grija mântuirii lor, lăsându-şi toate socotinţele, să-şi supună gândurile meşteşugului celui priceput, judecând ştiinţa lui mai vrednică de crezare. Mai întâi, lepădându-se de toate, să nu-şi lase nimic afară, nici cel mai mic lucru, temându-se de pilda lui Anania care, crezând că înşală pe oameni, a primit de la Dumnezeu osânda pentru furt (FA 5, 1 ş. u.).

43. Ci, cum se predau pe ei înşişi, aşa să predea şi toate ale lor, bine ştiind că ceea ce rămâne afară, trăgând necontenit cugetul într-acolo, îl va desface adeseori de la cele mai bune, iar pe urmă îl va rupe din

frăţietate. De aceea a poruncit Duhul Sfânt să se scrie vieţile sfinţilor, ca fiecare dintre cei ce se apucă de unul din felurile acestea de vieţuire să fie dus printr-o pildă asemănătoare spre adevăr. Cum s-a lepădat Elisei de lume, ca să urmeze învăţătorului său? "Ara, zice, cu boii, şi douăsprezece perechi de boi înaintea lui... Şi a tăiat boii şi i-a fript în vasele boilor" (3 Rg 19, 19, 21). Aceasta îi arată căldura râvnei. Căci n-a zis: Voi vinde perechile de boi şi voi iconomisi preţul după cuviinţă, nici n-a socotit cum ar putea avea mai mult folos din vânzarea lor. Ci, cuprins cu totul de dorinţa care îl trăgea să fie lângă învăţător, a dispreţuit cele văzute şi s-a silit să se izbăvească mai repede de ele, ca de unele ce-l puteau împiedica de la dreapta lui hotărâre, ştiind că amânarea adeseori se face pricină a răzgândirii. De ce, apoi, şi Domnul, îmbiind bogatului desăvârşirea vieţii după Dumnezeu, i-a poruncit să-şi vândă averile şi să le dea săracilor şi să nu-şi lase sieşi nimic? (Lc 18, 22). Fiindcă ştia că ceea ce rămâne se face, ca şi întregul, pricină de împrăştiere. Dar socotesc că şi Moise, rânduind celor ce vor să se curăţească în rugăciunea cea mare să-şi radă tot trupul (Lv 14, 8; Nm 8, 7), le-a poruncit prin aceasta să se lepede cu desăvârşire de averi, iar în al doilea rând, să uite de familie şi de toţi cei apropiaţi în aşa măsură, încât să nu mai fie câtuşi de puţin tulburaţi de amintirile lor.

44. Chivotul a făcut vacile cele înjugate la căruţa lui să-şi uite de fire. Căci deşi viţeii erau ţinuţi acasă, despărţiţi de ele, iar pe de altă parte nimeni nu le silea, au făcut drumul fără greşeală, neabătându-se nici la dreapta, nici la stânga şi nevădindu-şi prin întoarcerea grumazului dragostea de viţei, nici arătându-şi prin

muget durerea pentru despărţirea de ei. Ci, apăsate şi de povara chivotului şi stăpânite şi de legea neînduplecată a firii, ele au mers totuşi drept înainte ca la o poruncă, neabătându-se deloc de la calea dreaptă (1 Rg 6, 12), legătura firii fiind biruită de respectul chivotului ce-l purtau. Dacă vacile acelea s-au purtat aşa, de ce n-ar face la fel şi cei ce vor să ridice chivotul inteligibil? Ar trebui să facă aceasta chiar mai mult decât vacile, ca să nu fie mustrată firea raţională de către firea neraţională, prin compararea faptelor libere ale aceleia cu cele din necesitate ale acesteia, întrucât aceea nu face prin judecată cele ce le fac fiinţele neraţionale din necesitate. Poate şi Iosif de aceea rătăcea prin pustie, deoarece căuta prin legăturile de familie ţinutul desăvârşirii. De aceea şi omul care, în fond, îl întreabă de pricina rătăcirii, aflând că aceasta este alipirea faţă de ai săi (căci nu ar fi zis de ei că pasc, ci că păstoresc, de n-ar fi avut o judecată greşită despre meşteşug), zice către el: "Au plecat de aici, căci i-am auzit zicând: Să mergem în Dotain" (Fc 37, 17). Iar Dotain se tălmăceşte "părăsire destulă". Prin aceasta îl învaţă pe cel care rătăceşte încă, prin alipirea la cele ce ţin de trup, că nu se poate ajunge altfel la desăvârşire decât părăsind îndeajuns dragostea pentru rudeniile după trup.

45. Căci chiar dacă ar părăsi cineva Haranul, care înfăţişează simţurile (căci se tălmăceşte "peşteri"), şi ar ieşi din valea Hebronului, adică din faptele de necinste, şi din pustie, unde se rătăceşte cel ce caută desăvârşirea, dacă nu s-a lepădat de toate în chip îndestulător, nu va avea niciun folos de îndelungata lui nevoinţă, neajungând la desăvârşire din pricina dragostei

pentru familie. Dar şi Domnul, îndreptând pe Maria Născătoarea de Dumnezeu, care Îl căuta între rudenii (Lc 2, 44), şi socotind nevrednic de Sine pe cel ce iubeşte pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe El (Mt 10, 37), cere, precum se cuvine, părăsirea legăturilor familiale.

Iar după ce au făcut aceasta, trebuie sfătuiţi, dacă au ieşit de curând din tulburări, să se îndeletnicească cu liniştirea şi să nu împrospăteze, prin drumuri dese, rănile produse cugetării prin simţuri, nici să aducă alte forme vechilor chipuri ale păcatelor, ci să ocolească furişarea celor noi şi toată sârguinţa să le fie spre a şterge vechile închipuiri. Desigur, liniştirea le este un lucru foarte ostenitor celor ce s-au lepădat de curând, căci amintirea, luându-şi acum răgaz, mişcă toată necurăţia care zace în ei, ceea ce n-a apucat să facă mai înainte pentru mulţimea lucrurilor care prisoseau. Dar, pe lângă osteneală, liniştirea are şi folos, izbăvind mintea cu vremea de tulburarea gândurilor necurate. Căci dacă vor aceştia să-şi spele sufletul şi să-l curăţească de toate petele care îl necurăţesc, sunt datori să se retragă din toate lucrurile prin care creşte întinăciunea şi să dea cugetării multă linişte; de asemenea, să se ducă departe de toţi cei care îi întărâtă şi să fugă de împreuna-petrecere cu cei mai apropiaţi ai lor, îmbrăţişând singurătatea, maica înţelepciunii.

46. Pentru că este uşor să cadă aceştia iarăşi în mrejele din care socotesc că au scăpat, când se grăbesc să petreacă în lucruri şi griji de tot felul. Şi nu e de niciun folos celor ce s-au strămutat la virtute să se bucure de aceleaşi lucruri de care s-au despărţit, dispreţuindu-le. Căci obişnuinţa fiind o greutate care atrage la ea, este

de temut ca nu cumva aceasta să le tulbure iarăşi liniştea, câştigată cu multă sârguinţă, prin îndeletniciri urâte şi să le împrospăteze amintirile relelor săvârşite. Pentru că mintea celor ce s-au desfăcut de curând de păcat se aseamănă cu trupul care a început să se reculeagă dintr-o lungă boală, căruia orice prilej întâmplător i se face pricină de-a recădea în boală, nefiind încă destul de întremat în putere. Căci nervii mintali ai acestora sunt slabi şi tremurători, încât e temere să nu năvălească din nou patima, care de obicei este aţâţată de împrăştierea în tot felul de lucruri. De aceea, Moise a poruncit celor ce vor să nu pătimească nimic de la duşmanul pierzător să rămână înăuntrul porţilor, zicând: "Să nu ieşiţi niciunul din casa voastră, ca să nu vă atingă pierzătorul" (Iş 12, 22). Iar Ieremia e vădit că porunceşte acelaşi lucru când zice: "Nu plecaţi la câmp şi nu umblaţi pe drumuri, căci sabia duşmanilor se află de jur-împrejur" (Ir 6, 25). Căci e propriu numai luptătorilor viteji să meargă întru întâmpinarea duşmanilor şi să scape nevătămaţi de cursele lor. Iar dacă e careva din cei ce nu ştiu încă să se lupte, să rămână nesupărat acasă, asigurându-şi neprimejduirea prin liniştea sa. Aşa era Isus al lui Navi, despre care s-a scris: "Iar slujitorul Isus, fiind încă tânăr, nu ieşea afară din cort" (Iş 33, 11). Căci ştia din istoria lui Abel că cei ce pleacă la câmp sunt ucişi de fraţi şi de prietenii după trup, pentru că ies la luptă înainte de vreme (Fc 4, 8).

47. Nu mai puţin se poate învăţa din istoria Dinei că este propriu cugetării copilăreşti şi femeieşti să încerce lucruri peste deprinderea ei şi să fie amăgită de închipuirea ce şi-o face despre destoinicia proprie (Fc

34, 1 ş. u.). Căci dacă aceea n-ar fi pornit prea curând la vederea lucrurilor din ţinut, socotindu-se că e tare, şi n-ar fi fost vrăjită de farmecul lor, nu i s-ar fi stricat înainte de vreme puterea de discernământ a sufletului, amăgită de nălucirea lucrurilor ce cad sub simţuri, şi deci n-ar fi ajuns la împreunare încă nelegitimă cu raţionamentul bărbătesc. Cunoscând Dumnezeu această patimă din oameni, adică cea a înaltei păreri de sine, şi voind să o smulgă cu rădăcini cu tot din deprinderea noastră, zice către legiuitorul Moise: "Faceţi evlavioşi pe fiii lui Israel" (Lv 15, 31; *LXX*). El ştia că cel ce ia asupra sa, înainte de vreme, lupte care întrec puterile sale este străin de evlavie. Prin urmare, să nu se amestece monahul, înainte de ce a dobândit deprinderea desăvârşită a virtuţii, în tulburările lumii, ci să fugă cât mai departe, aşezându-şi cugetarea la mare depărtare de zgomotele ce răsună de jur-împrejur. Căci nu e de niciun folos celor ce s-au desfăcut de lucruri ca să fie ciocăniţi din toate părţile de veştile despre ele şi, după ce au părăsit cetatea faptelor lumeşti, să se aşeze în poartă ca Lot (Fc 19, 15 ş. u.), rămânând plini de zgomotul de acolo. Trebuie să iasă afară ca marele Moise, ca să înceteze nu numai faptele, ci şi veştile lor, precum zice: "Când voi ieşi din cetate şi voi întinde mâinile mele, vor înceta tunetele" (Iş 9, 29).

48. Căci atunci vine desăvârşita liniştire, când nu numai faptele, ci şi amintirile lor încetează, dând sufletului timp să poată vedea chipurile întipărite şi să lupte cu fiecare dintre ele şi să le scoată din cugetare. De vor intra alte şi alte forme, nu va putea şterge nici întipăririle de mai înainte, cugetarea fiind ocupată cu

cele care vin. Prin aceasta osteneala de-a tăia patimile se face în chip necesar mai grea, acestea câştigând tărie din creşterea pe încetul şi acoperind puterea de străvedere a sufletului cu nălucirile care se adaugă mereu, asemenea unui râu în curgere necontenită. Cei ce vor să vadă uscată albia râului, mai păstrând în ea doar câteva lucruri vrednice de cunoscut, nu folosesc nimic scoţând apa din locul în care cred că se află ceea ce caută, căci apa care curge umple îndată locul golit. Dar de vor opri cursul apei de mai în sus, li se va arăta pământul fără osteneală, apa rămasă ducându-se la vale de la sine şi lăsându-le pământul uscat, pentru a afla cele dorite. Tot aşa, este uşor a goli formele care dau naştere patimilor când simţurile nu le mai aduc pe cele dinafară. Dar când acestea trimit înlăuntru, ca pe un torent, formele supuse simţurilor, nu este numai greu, ci şi cu neputinţă a curăţi peste tot mintea de o asemenea inundaţie. Căci deşi nu-l tulbură pe unul ca acela patimile, negăsind prilej de a se stârni din lipsa întâlnirilor dese, dar strecurându-se pe nebăgate de seamă se întăresc şi mai mult, primind putere cu trecerea vremii.

49. De asemenea, pământul călcat necontenit, chiar dacă are mărăcini, nu-i scoate la iveală, căci bătătorirea picioarelor îi opreşte să răsară. Dar în sânul lui se întind rădăcinile tot mai adânci, mai puternice şi mai mustoase, şi acestea vor odrăsli îndată atunci când le va îngădui timpul să răsară. Tot aşa patimile, împiedicate de lipsa întâlnirilor necontenite să iasă la arătare, se fac mai tari şi, crescând în linişte, năvălesc mai pe urmă cu multă putere, făcându-le războiul greu şi primejdios celor care la început n-au avut grijă de lupta

împotriva lor. De aceea şi Proorocul porunceşte să se nimicească sămânţa din Babilon (Is 14, 22), sfătuind să se stârpească formele până ce sunt încă în tecile simţurilor, ca nu cumva, căzând în pământul cugetării, să odrăslească şi, adăpate fiind cu ploile îmbelşugate şi nefolositoare ale unei purtări de griji necontenite, să aducă rodul înmulţit al păcatului. Iar alt prooroc fericeşte pe cei ce nu primesc nici puii patimilor, ci îi omoară împreună cu mama, de care sunt încă lipiţi: "Fericit, zice, cel ce va lua şi va izbi de piatră pruncii tăi" (Ps 136, 12). Dar poate şi marele Iov, gândindu-se la sine, ne dă să înţelegem un asemenea lucru, zicând că papura şi rogozul sunt hrănite de baltă (Iov 8, 11), iar când e lipsită de râu, toată planta se usucă; şi că leul furnicar se prăpădeşte când nu mai are ce mânca (Iov 4, 11). Căci vrând marele Iov să arate cursele pe care le întinde patima, i-a născocit un nume compus de la leul cel foarte îndrăzneţ şi de la furnica cea foarte măruntă. De fapt, momelile (atacurile = προσβολαὶ) patimilor încep de la închipuirile cele mai mărunte, furişându-se pe nebăgate de seamă ca o furnică, dar la sfârşit se umflă aşa de tare, că alcătuiesc pentru cel pe care l-au prins în cursă o primejdie nu mai mică decât năpustirea leului. De aceea, luptătorul trebuie să lupte cu patimile încă de atunci de când vin ca o furnică, punând în faţă puţinătatea ca o momeală. Căci de vor ajunge la puterea leului, va fi greu să le biruiască şi tare îl vor strâmtora. Trebuie să nu le dea nicidecum de mâncare. Iar mâncarea acestora, precum s-a spus adeseori, sunt formele sensibile venite prin simţuri. Căci acestea hrănesc patimile, înarmând la rând pe fiecare idol (chip) împotriva sufletului.

50. De aceea legiuitorul a pregătit şi templului îngrădituri la ferestre (Iş 27, 1 ş. u.), însemnând prin aceasta că cei ce vor să-şi păzească a lor cugetare curată ca pe un templu trebuie să-şi îngrădească înaintea simţurilor piedici din gândurile care se înfricoşează de judecata viitoare, precum s-au întocmit acolo îngrădituri la ferestre, ca să nu pătrundă nimic din cele necurate. Acestea au rostul să oprească intrarea formelor necurate, care vor să se strecoare înăuntru. Poate de aceea s-a îmbolnăvit Ohozia, căzând de pe fereastra cu gratii (4 Rg 1, 2). Căci a cădea de pe fereastra cu gratii înseamnă a nesocoti gândurile răsplătirii viitoare în vremea ispitelor, fiind aplecat asupra plăcerilor. Şi ce poate fi mai cumplit ca boala? Căci boala trupului este o stare contrară firii, cumpăna elementelor din trup stricându-se din pricina covârşirii unuia, ceea ce aduce o stare potrivnică firii; iar boala sufletului înseamnă abaterea lui de la judecata dreaptă, biruit fiind de patimile aducătoare de boală. Astfel de îngrădituri a împletit înaintea vederii celui ce poate să audă şi Solomon, zicând: "Când ochii tăi vor privi la femeie străină, gura ta va grăi lucruri meşteşugite" (Pr 23, 32). Lucruri meşteşugite le zice celor pe care am avea să le întâlnim după păcat, la vremea răsplătirii. Căci gândindu-ne la acestea cu o dispoziţie cuvenită, va fi oprită toată vederea primejdioasă de la ochii noştri. Dar a arătat şi ce dispoziţie trebuie să aibă gândul în vremea aceea: "Căci te vei afla, zice, ca în inima mării şi ca un cârmaci în mare furtună".

51. Pentru că de se va putea face cineva în vremea luptei cu vederea aţâţătoare atât de viteaz, datorită pedepselor care îl ameninţă, precum este cel ce se află

în mijlocul mării înfuriate, va birui fără osteneală pe vrăjmașii ce năvălesc asupra sa, nesimțind loviturile pe care le primește, încât să poată zice: "M-au lovit, și n-am simțit durere; și-au bătut joc de mine, și n-am știut nimic" (Pr 23, 34). Adică aceia, zice, m-au lovit și au socotit să-și râdă de mine, dar eu n-am simțit nici rănile, căci erau de la săgeți de copii, și nu m-am întors nici spre vicleniile lor, făcându-mă că nici nu-i bag în seamă. Tot așa și David, disprețuind pe acești vrăjmași, a zis: "Depărtându-se de la mine vicleanul, n-am știut; n-am simțit nici când a venit, nici când s-a dus" (Ps 100, 4-5).

Dar cel ce nu știe nici aceea că simțurile au multă amestecare cu lucrurile supuse simțurilor, iar din această amestecare se naște cu ușurință rătăcirea, și nu-și dă seama de vătămarea ce-i vine din acestea, ci conviețuiește cu ele fără grijă, cum va cunoaște la vreme cursa rătăcirii dacă n-a fost învățat de mai înainte să le deosebească? Că între simțuri și lucruri sensibile se naște o luptă și lucrurile sensibile pun bir asupra simțurilor e vădit din războiul asirienilor împotriva sodomiților. Scriptura, înfățișând istoric întâmplarea dintre cei patru împărați ai asirienilor și cei cinci împărați din jurul Sodomei, spune că între aceștia la început s-au făcut înțelegeri, învoieli și jertfe de pace la Marea Sărată, pe urmă au slujit cei cinci doisprezece ani, iar în al treisprezecelea s-au răsculat și, într-al patrusprezecelea cei patru au pornit cu război împotriva celor cinci și i-au luat robi (Fc 14, 1 ș. u.).

52. Istoria se isprăvește aici. Noi însă din istoria aceasta avem să învățăm cele ce ne privesc pe noi, și anume să luăm cunoștință despre războiul simțurilor

împotriva lucrurilor sensibile. Căci fiecare dintre noi, de la naştere până la doisprezece ani neavând încă curăţită puterea de discernământ, îşi supune simţurile fără cercetare lucrurilor sensibile, slujind lor ca unor stăpâne: vederea, lucrurilor care se văd; auzul, vocilor; gustul, sucurilor; mirosul, aburilor; pipăitul, lucrurilor care pot mişca această simţire. Până la acea vârstă omul nu poate distinge sau destrăma niciuna dintre percepţii, din pricina copilăriei. Dar când i se întăreşte cugetarea şi începe să simtă paguba ce-o suferă, plănuieşte îndată răscularea şi scăparea din această robie. Şi dacă s-a făcut puternic în cugetare, îşi întăreşte această hotărâre, declarându-se slobod pentru totdeauna, scăpat de stăpânii amarnici. Dar dacă judecata lui e prea slabă pentru această sforţare, îşi lasă iarăşi roabe simţurile, biruite fiind de puterea lucrurilor sensibile; şi acestea vor răbda mai departe robia, fără vreo nădejde de bine. De aceea şi cei cinci regi din istorie, fiind biruiţi de cei patru, "se aruncă în fântânile de smoală" (Fc 14, 10), ca să învăţăm că cei biruiţi de lucrurile sensibile se aruncă prin fiecare simţ, ca prin nişte prăpăstii şi fântâni, în smoala lucrului sensibil corespunzător cu acel simţ, nemaiînţelegând nimic din cele văzute, deoarece şi-au legat pofta de lucrurile pământeşti şi iubesc mai mult lucrurile de aici decât cele cunoscute cu mintea.

53. La fel şi robul care-şi iubeşte stăpânul, femeia şi copiii, renunţând la libertatea adevărată pentru legătura cu cele trupeşti, se face rob veşnic. De aceea i-a fost găurită urechea cu sula, ca nu cumva, auzind prin deschizătura firească a auzului, să primească vreun

gând de libertate, ci să rămână necontenit rob, iubind cele de aici. Din această pricină a poruncit şi legea să fie tăiată mâna femeii care apucă de cele ruşinoase pe un bărbat când se bate (Dt 25, 11-12), că având loc o luptă între gânduri, pentru alegerea între bunurile lumeşti şi cereşti, aceea, înlăturând alegerea celor din urmă, a ales pe cele ale facerii şi ale stricăciunii, deoarece prin mădularele care ajută la naştere a arătat lucrurile făcute.

Nu e, aşadar, de niciun folos a se lepăda de lucruri cei ce nu stăruiesc în această judecată, ci se lasă târâţi şi duşi iarăşi de gând şi de aceea se întorc necontenit spre cele părăsite, vădindu-şi dragostea faţă de ele, ca femeia lui Lot (Fc 19, 26). Căci aceea, întorcându-se, stă până azi prefăcută în stâlp de sare, ca pildă celor ce nu ascultă. Tot astfel îi întoarce obişnuinţa, al cărei simbol este aceea, spre sine, pe cei ce vor să se despartă fără să se schimbe. Dar ce vrea să spună şi legea, care porunceşte ca cel ce intră în templu, după ce a împlinit cele ale rugăciunii, să nu se întoarcă pe aceeaşi poartă pe care a intrat, ci să iasă pe cea dimpotrivă, făcându-şi drumul, neîntors, drept înainte? Nimic altceva decât că nu trebuie să-şi slăbească cineva prin îndoieli încordarea păşirii înainte spre virtute. Căci neîncetatele aplecări spre lucrurile din care am ieşit ne trag prin obişnuinţă cu totul spre cele dindărăt şi, slăbănogind pornirea spre cele dinainte, o întorc spre ele şi o fac să tânjească după vechile păcate.

54. Fiindcă obişnuinţa trage pe om la sine cu putere şi nu-l lasă să se ridice la cea dintâi deprindere a virtuţii. Pentru că din obişnuinţă se naşte deprinderea,

iar din deprindere se face firea. Şi a strămuta firea şi a o schimba este lucru anevoios. Chiar dacă e clintită puţin cu sila, îndată se întoarce la sine. Iar când a fost scoasă din hotarele ei, nu se mai întoarce la integritatea ei dacă nu se pune multă osteneală spre a o aduce la calea ei, căci vrea mereu să revină la deprinderea din obişnuinţă, pe care a părăsit-o. Priveşte la sufletul care se ţine lipit de obişnuinţe, cum şade lângă idoli, lipindu-se de materiile fără formă, şi nu vrea să se ridice şi să se apropie de raţiunea care caută să-l călăuzească spre cele mai înalte. El zice: "Nu pot să mă ridic înaintea ta, fiindcă mă aflu în rânduiala obişnuită a femeilor" (Fc 31, 35)[81]. Căci sufletul care se odihneşte de mulţi ani în lucrurile vieţii şade lângă idoli, care prin ei sunt fără formă, dar primesc forme de la meşteşugul omenesc. Sau oare nu sunt un lucru fără formă bogăţia şi slava, şi celelalte lucruri ale vieţii, care nu au în ele niciun chip statornic şi hotărât, ci, simulând adevărul printr-o asemănare uşor de întocmit, primesc de fiecare dată alte şi alte schimbări? Formă le dăm noi când, prin gânduri omeneşti, născocim închipuirea unui folos pe seama lucrurilor care nu slujesc spre nimic folositor.

55. Căci când lărgim trebuinţa neapărată a trupului într-un lux fără rost, pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăţi, iar hainele felurindu-le spre moleşeală şi desfătare, pe urmă, învinuiţi de această deşertăciune, ca unii ce am urcat în deşert la consumuri desfătătoare o trebuinţă ce putea fi împlinită cu puţine, făurim

81. Sufletul în greceşte e de genul feminin, iar raţiunea e de genul masculin.

apărări ca pentru nişte lucruri ce eram datori să le săvârşim, ce facem altceva decât ne silim să dăm formă materiilor fără formă? Bine s-a spus apoi despre un astfel de suflet că "şade", căci sufletul care s-a învârtoşat în asemenea judecăţi despre cele spuse s-a lipit de lucrurile de aici ca de nişte idoli şi slujeşte de aici înainte obiceiului, şi nu mai slujeşte adevărului; ba nici nu mai poate să se ridice la adevăr, ci prin obişnuinţe întinează firea lucrurilor, ca prin necurăţia de fiecare lună. Iar prin şedere, Scriptura arată aici lenevirea de la cele bune şi iubirea de plăceri. Lenevirea, când vorbeşte despre: "Cei ce şedeau în întuneric şi în umbra morţii, ferecaţi în sărăcie şi fier" (Ps 106, 10). Căci atât întunericul, cât şi lanţurile sunt piedică a lucrării. Iar iubirea de plăcere, când zice despre cei ce se întorceau cu inima în Egipt şi grăiau întreolaltă: "Ne-am adus aminte de când şedeam lângă căldările cu carne şi mâncam pâine până ne săturam" (Iş 16, 3). Cu adevărat lângă căldările cu carne şed cei ce-şi aprind dorinţele cu o căldură mustoasă şi necontenită. Iar maica iubirii de plăceri este lăcomia pântecelui, căci aceasta naşte iubirea de plăceri, dar şi multe din celelalte patimi. Pentru că din aceasta, ca dintr-o rădăcină, puiesc celelalte patimi care, înălţându-se pe încetul ca nişte arbori peste aceea care le-a născut, îşi împing răutăţile până la cer. Iubirea de bani, mânia şi întristarea sunt puii şi mlădiţele lăcomiei pântecelui. Căci lacomul are mai întâi lipsă de bani pentru a-şi sătura pofta care arde pururea şi care totuşi nu poate fi săturată niciodată. Iar faţă de cei ce îl împiedică de la agonisirea banilor, trebuie să-şi aprindă mânia. Când însă mânia nu poate ajunge

la țintă, din pricina slăbiciunii, e urmată neapărat de întristare[82]. De fapt, cel ce se târăște pe piept și pe pântece, acela, când are mijloacele care îi împlinesc plăcerile, se târăște pe pântece, iar când e lipsit de acestea, se târăște pe piept, unde este mânia. Căci iubitorii de plăceri, când sunt lipsiți de ele, se înfurie și se amărăsc.

56. De aceea, marele Moise pune pe pieptul preotului hoșenul judecății (Iș 28, 4) ca semn al rațiunii, arătând prin simboluri că preotul trebuie să-și înfrâneze prin judecata rațiunii pornirile patimii mâniei, căci hoșenul judecății este rațiunea. Dar preotul care stăpânește patima cu rațiunea este nedesăvârșit. De aceea desăvârșitul Moise scoate cu totul mânia, căci el nu poartă hoșenul rațiunii, ci scoate însuși pieptul. "Căci luând, zice, pieptul, l-a legănat, punându-l înaintea Domnului" (Lv 8, 28). Sunt apoi alții, care nici nu scot mânia afară, nici nu stăpânesc patima cu rațiunea, ci o biruiesc cu lucrul și cu osteneala. Aceștia sunt cei ce scot pieptul împreună cu brațul, căci brațul este semnul ostenelii și al lucrării. De asemenea, a umbla pe pântece este semnul cel mai adevărat al plăcerii. Căci de obicei pântecele este pricina plăcerilor. Când stomacul e plin, se aprind și dorințele după alte plăceri; iar când se află în lipsă, rămân și acestea liniștite și mai potolite. Dar aici încă este o deosebire între cel ce se află în curs de înaintare și cel desăvârșit. Moise, lepădând cu desăvârșire plăcerea mâncărilor, a spălat pântecele și picioarele cu apă (Lv 9, 14), însemnând

82. Vezi această idee și la Evagrie, în *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, în această carte, p. 78.

prin pântece plăcerea, iar prin picioare, umbletele şi intrările. Dar cel în curs de înaintare spală numai cele din pântece, nu tot pântecele. Iar între cuvintele "a spălat" şi "vor spăla" e mare deosebire. Primul lucru e de bunăvoie, al doilea se face din poruncă.

57. Căci cel desăvârşit trebuie să se mişte spre faptele virtuţii din râvna proprie; iar cel în curs de înaintare, ascultând de îndemnul povăţuitorului. Să mai băgăm de seamă că pieptul se scoate întreg, iar pântecele nu se scoate, ci se spală (Iş 29, 26-27). Căci înţeleptul poate să-şi lepede şi să-şi taie toată mânia, dar pântecele nu-l poate înlătura. Firea sileşte şi pe cel mai înfrânat să se folosească de hrana trebuitoare. Dar când sufletul nu ascultă de raţiunea dreaptă şi statornică, ci se lasă stricat de plăceri, se aprind măruntaiele. Căci, chiar dacă vasele trupului se umplu peste măsură, pofta rămâne totuşi setoasă şi pântecele continuă să crească, în vreme ce coapsele cad. Căci cugetarea slăbeşte în naşterea celor bune, întrucât stomacul, aprinzându-se de bogăţia mâncărilor, slăbănogeşte puterile duhovniceşti. Pe acestea le-a arătat cuvântul legii prin coapsă. Aşadar, iubitorul de plăceri se târăşte întreg pe pântece, aplecat cu totul asupra plăcerilor. Iar cel care a început să ducă viaţa cea virtuoasă taie seul pântecelui, lepădând mâncările care îngraşă trupul. Şi anume, cel ce se află în curs de înaintare spală cele din pântece, iar cel desăvârşit spală tot pântecele, lepădând cu desăvârşire cele ce prisosesc peste trebuinţa neapărată.

58. Foarte potrivit s-a adăugat apoi la cuvintele: "pe piept şi pe pântece", cuvântul "vei umbla" (Fc 3, 14). Căci plăcerea nu stăpâneşte asupra celor ce stau pe

loc şi sunt liniştiţi, ci asupra celor ce sunt mereu în mişcare şi plini de tulburare. Dar mai mult decât din acestea, pornirea spre desfrâu vine din lăcomia pântecelui. Din acest motiv şi firea, voind să arate apropierea acestor patimi, a numit organele de împreunare "cele de sub pântece" (ὑπογάστρια), arătând înrudirea lor prin vecinătate. Căci dacă slăbeşte această patimă, slăbeşte din sărăcirea celei de deasupra, iar dacă se aprinde şi se întărâtă, de acolo îşi primeşte puterea. Dar lăcomia pântecelui nu numai că o hrăneşte şi o alăptează pe aceasta, ci şi alungă toate virtuţile. Căci stăpânind şi ţinând ea puterea, cad şi se nimicesc toate virtuţile: înfrânarea, cumpătarea, bărbăţia, răbdarea şi toate celelalte. Aceasta a arătat-o Ieremia acoperit, zicând că mai-marele bucătarilor din Babilon a dărâmat de jur-împrejur zidurile Ierusalimului (Ir 52, 12), numind prin mai-marele bucătarilor patima lăcomiei. Căci precum mai-marele bucătarilor îşi dă toată silinţa să slujească pântecelui şi născoceşte nenumărate meşteşuguri ca să producă plăceri, tot aşa lăcomia pântecelui pune în mişcare tot meşteşugul ca să servească plăcerii în vremea foamei; iar felurimea mâncărilor dărâmă şi surpă la pământ întăritura virtuţilor.

59. De fapt mâncările gustoase şi meşteşugit drese se fac unelte de dărâmare a virtuţii bine întărite, clătinând şi dărâmând statornicia şi tăria ei. Pe de altă parte, precum belşugul alungă virtuţile, tot aşa puţinătatea surpă întăriturile păcatului. Căci aşa cum mai-marele bucătarilor din Babilon a dărâmat zidurile Ierusalimului, adică ale sufletului paşnic, trăgându-l cu meşteşugul bucătăriei spre plăcerile trupului, tot aşa pâinea de orz a israeliţilor, rostogolindu-se, a răsturnat corturile ma-

dianiţilor (Jd 7, 13). Fiindcă hrana sărăcăcioasă, rostogolindu-se şi înaintând mult, risipeşte patimile curviei. Căci madianiţii poartă simbolul patimilor curviei, fiindcă ei sunt cei ce au adus desfrânările în Israel şi au amăgit mare mulţime dintre tineri. Şi foarte potrivit zice Scriptura că madianiţii aveau corturi, iar Ierusalimul zid, căci toate cele ce înconjoară virtutea sunt întărite şi sigure, iar cele ce susţin păcatul sunt formă şi cort, nedeosebindu-se întru nimic de nălucire.

60. De aceea sfinţii au fugit din cetăţi şi au ocolit împreuna-vieţuire cu cei mulţi, cunoscând că împreuna-petrecere cu oamenii stricaţi aduce mai multă stricăciune decât ciuma. De aceea, neluând nimic, au părăsit avuţiile deşarte, fugind de împrăştierea adusă de ele. De aceea Ilie, părăsind Iudeea, locuia în muntele pustiu al Carmelului, care era plin de fiare, neavând pentru stâmpărarea foamei nimic afară de copaci, căci se mulţumea cu ghindele copacilor, împlinindu-şi trebuinţa cu acestea. Elisei, de asemenea, ducea aceeaşi vieţuire, primind de la învăţătorul său, pe lângă alte virtuţi, şi pe aceea de a petrece prin pustiuri (4 Rg 2, 25). Iar Ioan, locuind în pustia Iordanului, mânca acride şi miere sălbatică, arătând celor mulţi că nu e greu să împlinească trebuinţa trupului şi osândindu-i pentru desfătările încărcate (Mt 3, 4). Poate şi Moise, poruncind israelitenilor ca să adune mana de la zi la zi, a pus această lege în chip general, rânduind ca omul să îngrijească de viaţă numai pentru ziua de azi, şi să nu se asigure de mai'nainte. El a socotit că aşa se cuvine fiinţei raţionale să facă: să se mulţumească cu cele ce se nimeresc, căci Îngrijitorul celorlalte este Hristos; să nu aibă grijă de cele dinainte, ca să pară că

nu crede în harul lui Dumnezeu, Care nu ar revărsa totdeauna darurile Sale necontenite.

61. Şi, scurt vorbind, toţi sfinţii, de care n-a fost vrednică lumea (Evr 11, 37-38), au părăsit-o, rătăcind prin pustiuri, prin munţi, prin peşteri şi prin crăpăturile pământului; şi umblau în piei de oi şi de capre, lipsiţi, strâmtoraţi, necăjiţi, fugind de năravurile rele ale oamenilor şi de faptele smintite, care covârşesc oraşele, ca nu cumva să fie duşi de vălmăşagul tuturor ca de puterea unui puhoi. Se bucurau de petrecerea cu fiarele şi socoteau vătămarea de la acestea mai mică decât cea de la oameni. Mai bine zis, au fugit de oameni ca de nişte uneltitori, şi s-au încrezut în fiare ca în nişte prieteni. Căci acelea nu învaţă păcatul, iar de virtute se minunează şi o cinstesc. Aşa, de pildă, oamenii au dat pierzării pe Daniel, dar l-au scăpat leii, păzind ei pe cel osândit în chip nedrept, din pizmă, ca şi dreptatea batjocorită de oameni; în felul acesta au rostit ei judecata cea dreaptă cu privire la cel osândit pe nedrept. Astfel virtutea bărbatului s-a făcut oamenilor pricină de pizmă şi de duşmănie, iar fiarelor, prilej de sfială şi de cinste. În câte fiinţe a fost semănată dorinţa după mai bine!

62. Să râvnim virtuţile sfinţilor şi, desfăcându-ne de poruncile slujirii trupului, să urmărim slobozirea. Pe asinul sălbatic, lăsat slobod de Ziditor în pustie, care nu aude răcnetele mânătorului şi-şi bate joc de zarva oraşului (Iov 39, 5-7), chiar dacă l-am făcut până acuma să poarte poveri înjugându-l la patimile păcatului, să-l dezlegăm de legături, oricât s-ar împotrivi cei ce îi sunt stăpâni nu prin fire, ci şi-au câştigat stăpânirea prin obişnuinţă. Desigur, aceştia vor auzi şi se vor supune

dacă vom arăta nu numai cu limba şi cu glasul simplu, ci cu toată starea din lăuntru a sufletului, "că Domnul are trebuinţă de el" (Mt 21, 3). Şi îndată îl vor trimite pe el, ca, după ce va fi împodobit cu veşmintele apostoleşti, să se facă purtător al Cuvântului; sau, fiind slobozit, să se întoarcă în străvechile imaşuri ale Cuvântului, să caute, dincolo de orice verdeaţă (ceea ce înseamnă a rămâne la frunzişul sau la litera dumnezeieştii Scripturi), ca să fie călăuzit la viaţa cea necuprinsă, care rodeşte la un loc hrană şi desfătare multă. Dar se iveşte întrebarea: Cum caută dincolo de orice verdeaţă asinul sălbatic lăsat slobod de Dumnezeu în pustie, odată ce are ca loc de petrecere pustia, iar ca sălaş pământul sărat (Iov 39, 6), ştiut fiind că pământul sărat şi pustia de cele mai adeseori nu sunt potrivite pentru creşterea verdeţii? Înţelesul este acesta, că numai cel pustiu de patimi este în stare să caute cuprinsul contemplaţiei în cuvintele dumnezeieşti, după ce s-a uscat din el mustul patimilor.

63. Să părăsim lucrurile lumeşti şi să tindem spre bunurile sufletului. Până când vom rămâne la jocurile copilăreşti neprimind cuget bărbătesc? Până când vom lucra mai fără judecată ca pruncii neînvăţând nici măcar de la aceia cum se înaintează la lucrurile mai înalte? Căci aceia, schimbându-se cu vârsta, îşi schimbă şi aplecarea spre jocuri şi părăsesc cu uşurinţă plăcerea pentru cele materiale. Doar ştim că numai materia copilăriei e alcătuită din nuci, bice şi mingi. Copiii sunt împătimiţi de ele numai până ce au mintea nedesăvârşită şi le socotesc lucruri de preţ. Dar după ce a înaintat cineva cu vârsta şi a ajuns bărbat, le aruncă pe ace-

lea şi se apucă de lucruri serioase cu multă sârguinţă. Noi însă am rămas la pruncie, minunându-ne de cele ale copilăriei, care sunt vrednice de râs, şi nu vrem să ne apucăm de grija celor mai înalte şi să începem a ne gândi la cele cuvenite bărbaţilor. Ci, părăsind cugetul bărbătesc, ne jucăm cu lucrurile pământeşti ca şi cu nişte nuci, dând prilej de râs celor ce judecă lucrurile urmând rânduiala firii. Căci pe cât este de ruşinos să vezi un bărbat întreg şezând în cenuşă şi desenând în ţărână figuri copilăreşti, tot pe atât de ruşinos este, ba chiar cu mult mai ruşinos, să vezi pe cei ce umblă după agonisirea bunurilor veşnice tăvălindu-se în cenuşa celor pământeşti şi ruşinând desăvârşirea făgăduinţei prin îndeletnicirea stângace cu cele ce nu se potrivesc cu ei. Iar pricina acestei stări a noastre, pe cât se vede, stă în faptul că socotim că nu există nimic mai bun decât cele văzute şi nu cunoaştem, în comparaţie cu neînsemnătatea celor de acuma, covârşirea bunătăţilor viitoare; înconjuraţi de strălucirea bunătăţilor de aici, socotite de preţ, ne legăm deplin cu pofta de ele. Căci totdeauna în lipsa celor mai bune se cinstesc cele mai rele, care moştenesc dreptul acelora. Fiindcă, dacă am avea o înţelegere mai înaltă despre cele viitoare, n-am rămâne lipiţi de acestea.

64. Să începem, aşadar, a ne desface de cele de aici. Să lepădăm avuţiile, banii şi toate cele ce scufundă gândul şi-l pogoară sub apă. Să aruncăm sarcina, ca să se ridice puţin corabia. Cuprinşi de furtună, să aruncăm şi multe dintre unelte, ca astfel cârmaciul, adică mintea, să se poată izbăvi împreună cu gândurile cu care călătoreşte. Cei ce plutesc pe mare, când

sunt cuprinşi de furtună, dispreţuiesc câştigul lor şi aruncă cu înseşi mâinile lor povara în mare, socotind avuţia mai prejos de viaţă. Astfel, ca nu cumva corabia prea plină să se primejduiască a se scufunda de greutatea încărcăturii, o uşurează aruncând la fund comorile de preţ. Dacă fac aceia aşa, de ce nu dispreţuim şi noi, de dragul vieţii mai înalte, lucrurile care trag sufletul la fund? De ce nu poate frica de Dumnezeu atâta cât poate frica de mare? Aceia, din pofta după viaţa vremelnică, nu socotesc mare lucru paguba mărfurilor; iar noi, care zicem că ne străduim după viaţa veşnică, nu dispreţuim nici măcar lucrul cel mai neînsemnat, ci alegem mai bine să pierim împreună cu povara decât să ne mântuim lipsiţi de ea. Să ne dezbrăcăm deci, rogu-vă, de toate, căci vrăjmaşul ne aşteaptă la luptă gol. Oare atleţii luptă îmbrăcaţi? Legea de luptă îi aduce în arenă dezbrăcaţi. Fie că e cald, fie că e frig, aşa intră ei acolo, lăsând afară veşmintele. Iar dacă vreunul dintre ei nu vrea să se dezbrace, nu primeşte nici lupta. Noi însă, care am făgăduit să luptăm, şi încă cu vrăjmaşi cu mult mai ageri decât cei ce luptă la arătare, nu numai că nu ne dezbrăcăm, ci încercăm să luptăm luând pe umeri încă şi nenumărate alte poveri, dând vrăjmaşilor multe mânere de care să ne poată prinde.

65. Căci cum va lupta cu duhurile răutăţii cel ce umblă după avuţii, când poate fi prins cu uşurinţă din toate părţile? Sau cum va lupta cu duhul iubirii de argint cel împresurat de bani? Cum va alerga ca să scape de urmărirea dracilor, dezbrăcaţi de orice grijă, cel îmbrăcat cu nenumărate griji, când Scriptura zice că

chiar "cel dezbrăcat va fi urmărit în ziua aceea" (Am 2, 16)? Căci nu este gol acela care e îmbrăcat în veşmintele cusute cu multele împunsături ale grijii de lucrurile lumeşti; şi nu este gol nici acela care e împiedicat la alergare de gândurile pământeşti ale banilor şi averilor. Pentru că cel gol e greu de prins sau chiar cu neputinţă de prins de cei ce îi întind curse. Dacă Iosif ar fi fost gol, n-ar fi avut de ce să-l prindă egipteanca, pentru că spune dumnezeiescul cuvânt că l-a prins de veşmintele lui, zicându-i: "culcă-te cu mine!" (Fc 39, 7). Iar veşmintele sunt lucrurile trupeşti, prin care prinzând plăcerea pe cineva îl atrage la ea. Deci cel ce le ţine pe acestea în jurul său va fi trântit la pământ în lupta cu cei ce le-au dezbrăcat. De aceea luptătorul pentru neprihănire, când s-a văzut pe sine tras cu sila spre plăcerea şi unirea împreunării, fiind apucat de ceea ce era mai trebuincios trupului[83], şi-a dat seama că trebuia să se afle gol în casă cu stăpâna, care poate să pună stăpânire pe el cu sila, şi deci, părăsindu-şi veşmintele, a fugit şi a ieşit afară, umblând ca în Rai, gol în virtutea lui, asemenea omului dintâi. Căci acela primise de la Dumnezeu, ca pe-o cinste deosebită, dezbrăcarea, până ce, prin neascultare, a ajuns la trebuinţa hainelor. Fiindcă, până ce se lupta cu vrăjmaşii care îl sfătuiau să calce porunca lui Dumnezeu, stătea gol în arenă, ca un luptător, dar după ce a fost biruit şi scos afară din luptă, s-a îmbrăcat, după dreptate, lepădând dezbrăcarea deodată cu deprinderea de luptător.

66. De aceea zice proverbul către cel ce găteşte pe luptător: "Scoate-i haina, căci a trecut la rând" (Pr 20,

83. Adică de haină.

16; 27, 13). Până ce era afară de locul de luptă, i se potriveau bine hainele celor care nu luptă, acoperindu-i bărbăţia luptătoare cu învelişul veşmintelor. Dar odată ce a trecut la luptă, "scoate-i haina". Pentru că trebuie să se lupte gol, mai bine zis nu numai gol, ci şi uns. Căci prin dezbrăcare luptătorul nu mai are de ce să fie prins de către potrivnic; iar prin ungerea cu untdelemn, chiar dacă ar fi prins vreodată, i-ar aluneca din mâini. Untdelemnul îl scapă din prinsoare. De aceea potrivnicii caută să arunce cu ţărână unul în celălalt, ca, înăsprind prin praf alunecuşul untdelemnului, să se poată face uşor de apucat la prinsoare. Ceea ce este praful acolo, aceea sunt lucrurile pământeşti în lupta noastră; şi ceea ce este acolo untdelemnul, aceea este aici lipsa de griji. Şi precum acolo cel uns se desface cu uşurinţă din prinsoare, dar dacă ar lua pe el praf cu anevoie ar scăpa din mâna potrivnicului, tot aşa aici, cel ce nu se îngrijeşte de nimic anevoie poate fi prins de diavolul, dar, dacă e plin de griji şi îşi înăspreşte lunecuşul lipsei de griji a minţii prin praful grijilor, cu anevoie va scăpa din mâna aceluia.

67. Ţine de sufletul desăvârşit să fie lipsit de griji, şi de cel necredincios să se chinuiască cu ele. Căci despre sufletul desăvârşit s-a spus că este "un crin în mijlocul mărăcinilor" (Cânt 2, 2). Aceasta îl arată vieţuind fără griji între cei apăsaţi de multe griji. Căci crinul şi în Evanghelie este icoana sufletului fără griji. El nu se osteneşte, zice, nici nu toarce, şi e îmbrăcat într-o slavă mai mare ca a lui Solomon (Mt 6, 28-29). Iar despre cei ce au multă grijă pentru cele trupeşti se zice: "Toată viaţa necredinciosului e înecată în grijă"

(Pr 11, 28; *LXX*). Şi, de fapt, e cu adevărat neevlavios lucru să întindem cât ţine viaţa grija pentru cele trupeşti şi să nu arătăm nicio sârguinţă pentru cele viitoare; să cheltuim toată vremea pentru trup, deşi nu are trebuinţă de multă osteneală, iar sufletului, care are atâta putinţă de creştere încât nu-i ajunge toată viaţa pentru desăvârşirea lui, sau să nu-i închinăm nici măcar o vreme cât de scurtă, sau, dacă ni se pare că-i închinăm puţină, să o facem aceasta fără vlagă şi cu nepăsare, amăgiţi de suprafaţa lucrurilor văzute. În felul acesta noi pătimim ceea ce pătimesc cei prinşi, ca printr-o undiţă, de cele mai urâte dintre femeile stricate care, în lipsa frumuseţii adevărate, născocesc una mincinoasă, ca o momeală pentru privitori, îndreptând prin tot felul de făinuri urâţenia lor. Căci, odată ce am fost biruiţi de deşertăciunea lucrurilor de aici, nu mai putem vedea urâciunea materiei, fiind înşelaţi de patimă.

68. Din pricina aceasta nu ne mulţumim cu cele de neapărată trebuinţă, ci, căutând săturarea, care aduce vătămare vieţii, ne înverşunăm spre tot felul de câştiguri, nevăzând că măsura proprietăţii trebuie să o dea trebuinţa trupului, iar ceea ce trece peste aceasta este urâciune şi nu mai este spre trebuinţă. Căci precum haina măsurată pe trup este şi spre trebuinţă, şi spre podoabă, iar cea care flutură în toate părţile, şi se împleticeşte printre picioare, şi se târâie pe pământ, nu numai că este urâtă, dar se mai face şi piedică la orice lucru, la fel agoniseala care întrece trebuinţa trupului este şi piedică spre virtute, şi este şi obiect de batjocură celor ce pot pătrunde firea lucrurilor. Drept aceea, nu trebuie să ţinem seama de cei amăgiţi de lucrurile

sensibile, nici să ne luăm fără socoteală după cei împătimiţi de cele pământeşti, fiindcă nu iau aminte la cele spirituale. Căci a crede acestora, socotind că au făcut uz de raţiune când şi-au ales să se bucure de cele de aici, este acelaşi lucru cu a face pe orbi judecători în privinţa culorilor, sau pe surzi în privinţa sunetelor muzicale, după ce e ştiut că aceştia sunt lipsiţi de simţurile prin care să poată judeca aceste lucruri. Fiindcă orbi sunt şi cei a căror raţiune, cu care au să judece cele de laudă şi cele fără valoare, e ciuntită de puterile de judecată cele mai de trebuinţă.

69. Unul dintre aceştia a fost şi Acan, fiul lui Carmi, care a mărturisit lui Iosua că a ascuns cele furate în cortul vieţii sub pământ, iar argintul l-a pus dedesubtul lor (Ios 7, 18 ş. u.). Căci cel ce socoteşte că lucrurile felurite şi strălucitoare ale materiei sunt mai de preţ, iar raţiunea o pune dedesubtul acestora, pe drept cuvânt se amăgeşte asemenea unui dobitoc, predându-se pe sine nălucirii lucrului plăcut, ca unul ce a coborât raţiunea de pe tronul de stăpânitoare şi a aşezat-o în rândul supuşilor, mai bine zis al osândiţilor. Pentru că, dacă aceasta ar fi fost ţinută în cinstea ei şi ar fi avut în ea puterea de judecată a celor ce se văd, ar fi adus hotărârea cea dreaptă, pedepsind pornirea care aleargă după lucrurile înşelătoare. Bine este dar să rămânem între hotarele lucrurilor de trebuinţă şi să ne silim cu toată puterea să nu trecem dincolo de acestea, căci dacă suntem duşi de poftă spre cele plăcute ale vieţii, niciun temei nu mai opreşte pornirea noastră spre cele dinainte. Fiindcă ceea ce este peste trebuinţă nu mai are niciun hotar, ci o năzuinţă fără sfârşit şi o deşer-

tăciune fără capăt sporesc necontenit osteneala în jurul lor, hrănind pofta, ca pe o flacără, prin adăugirea materiei.

70. Căci cei ce au trecut o dată hotarele trebuinţei fireşti şi încep să înainteze în viaţa materială voiesc să adauge la pâine ceva dulce pe deasupra, iar la apă, vinul care se face de aici înainte trebuincios, iar din acesta, pe cel mai de preţ. Ei nu mai vor să se mulţumească doar cu veştmintele de trebuinţă, ci mai întâi îşi cumpără lână din cea mai frumoasă, alegând însăşi floarea lânii, apoi trec de la aceasta la stofele amestecate din in şi lână, pe urmă umblă după haine de mătase, la început după cele simple, apoi după cele împestriţate cu războaie, cu fiare şi cu istorii de tot felul. Îşi adună apoi vase de argint şi de aur, care slujesc nu numai la mese, ci şi dobitoacelor, şi le aşază cu prisosinţă pe multe policioare. Ce să mai spunem despre ambiţia lor atât de deşartă, pe care o întind până la cele mai necinstite trebuinţe, neprimind să li se facă nici măcar vasele de necinste din altă materie, ci vrând să le facă argintul şi această slujbă? Căci aşa este plăcerea. Se întinde pe sine până la cele mai de pe urmă şi cinsteşte lucrurile necinstite prin strălucirea materiei. Dar a căuta acest prisos e un lucru potrivnic firii.

71. Căci vieţuirea potrivit cu firea ne-a fost rânduită aceeaşi nouă şi dobitoacelor de către Făcător. "Iată, v-am dat vouă, zice Dumnezeu către oameni, toată iarba câmpului, ca să fie vouă şi dobitoacelor spre mâncare" (Fc 1, 29). Primind deci împreună cu necuvântătoarele o hrană de obşte, dar stricând-o prin născoci-

rile noastre într-una mai desfătătoare, cum nu vom fi socotiţi, cu drept cuvânt, mai necuvântători decât acelea, dacă dobitoacele rămân între hotarele firii, neclintind nimic din cele rânduite de Dumnezeu, iar noi, oamenii, cinstiţi cu raţiune, am ieşit cu totul din vechea rânduială? Căci care sunt fripturile dobitoacelor, care sunt nenumăratele meşteşuguri ale plăcintarilor şi bucătarilor care stârnesc plăcerile ticălosului de pântece? Oare nu iubesc acelea vechea simplitate mâncând iarbă şi îndestulându-se cu ce se nimereşte şi folosindu-se de apa râurilor, dar şi de aceasta destul de rar? De aceea le sunt puţine şi plăcerile de sub pântece, pentru că nu-şi aprind dorinţele cu nicio mâncare grasă, încât nici nu ştiu totdeauna de deosebirea între bărbătuş şi femeiuşcă. Căci un singur timp al anului le stârneşte această simţire, când legea firii le-a rânduit împreunarea pentru însămânţarea aceleiaşi specii, spre păstrarea neamului; în cealaltă vreme, aşa de mult se înstrăinează, încât uită cu totul de o astfel de dorinţă. Dar oamenilor, pofta nesăturată după plăcerile desfrânate, odrăslită din belşugul şi felurimea mâncărilor, le-a semănat dorinţe furioase, neîngăduindu-le patima să se liniştească în nicio vreme.

72. Drept aceea, fiindcă mare este vătămarea ce vine din avuţii, dând imbold tuturor patimilor ca o pricină aducătoare de boli, să smulgem însăşi pricina dacă vrem să purtăm grijă de buna aşezare a sufletului. Să tămăduim patima iubirii de avuţie prin sărăcie. Să fugim de însoţirile cu oamenii netrebnici îmbrăţişând singurătatea, căci petrecerea cu cei deşerţi e vătămătoare şi aduce stricăciune stării de pace. Precum cei

ce se află într-un aer purtător de boală se îmbolnăvesc cu siguranţă, aşa cei ce petrec între tot felul de oameni se umplu de răutatea acelora. Căci ce mai au laolaltă cu lumea cei ce s-au lepădat de lume? "Nimeni, zice, slujind în oaste, nu se încurcă cu trebile vieţii ca să fie pe plac conducătorului de oaste" (2 Tim 2, 4). Pentru că îndeletnicirea cu alte treburi împiedică de la deprinderea cu lucrurile de război. Iar luptând nedeprinşi împotriva celor încercaţi în luptă, cum vom rămâne neînfrânţi? Mai bine zis, dacă trebuie să spunem adevărul, ne vom lupta aşa de slăbănog şi destrămat, încât nu vom putea sta împotrivă vrăjmaşului nici măcar când va zăcea întins, pentru că cel căzut întinde curse celor ce stau în picioare. Căci ceea ce pătesc în războaie din pricina iubirii de bani cei ce jefuiesc pe morţi, fiind adesea ucişi după biruinţă de cei ce zac întinşi şi pierind în chip jalnic după ce au luat trofeele, din pricina unui câştig urât, aceasta o păţim şi noi acuma apropiindu-ne de vrăjmaşul ce zace întins şi-şi dă răsuflarea. Precum aceia, atunci când scotocesc pe morţi în căutarea după bani, apropiindu-se de vreunul numai pe jumătate mort şi încercând să-l dezbrace, primesc pe nebăgate de seamă o rană de moarte şi se prăbuşesc, ruşinându-şi în chip nesocotit slava de pe urma biruinţei, aşa păţim şi noi uneori după ce, prin neprihănire şi înfrânare, am doborât pe vrăjmaş sau ni se pare că l-am doborât. Îndrăgostindu-ne adică de veşmintele lui, cu alte cuvinte de lucrurile ce par oamenilor că sunt de cinste, ca bogăţia, puterea, alesele purtări, mărirea, ne apropiem de el dorind să luăm ceva

din ale lui. Dar prin aceasta ne pierdem, ducându-ne pe noi înşine la junghiere.

73. Aşa s-au pierdut cele cinci fecioare, care prin curăţie şi înfrânare au înfrânt pe vrăjmaş, dar prin asprimea de inimă, care se naşte din iubirea de bani, s-au împins pe ele însele în sabia aceluia care, zăcând, nu putea ucide pe cele ce stăteau în picioare. Să nu dorim, aşadar, nimic din ale aceluia, ca nu cumva, deodată cu cele ale lui, să pierdem şi sufletul nostru. Căci el cheamă şi acum spre ele, şi îndeamnă pe toţi, doar va afla ascultători. Dacă L-a chemat şi pe Domnul însuşi, zicându-I: "Toate Ţi le voi da Ţie de vei cădea şi Te vei închina mie" (Mt 4, 9) şi dacă a încercat să amăgească prin lucrurile ce par strălucitoare şi pe Cel ce n-are trebuinţă de ele, cum nu-şi va închipui că poate să amăgească pe oamenii uşor de prins, care sunt aşa de aplecaţi spre lucrurile sensibile? Să ne deprindem apoi mintea spre evlavie, după ce am câştigat deprinderea trupească. Căci deprinderea trupească spre puţine este de folos, asemănându-se cu învăţăturile copilăreşti. Iar evlavia spre toate este de folos, gătind buna aşezare în sufletul celor ce doresc biruinţa împotriva patimilor vrăjmaşe.

74. Căci precum se cuvine celor ce se pregătesc pentru jocurile de întrecere să-şi deprindă trupul şi să-şi mişte membrele neîncetat, iar bărbaţilor care se pregătesc pentru luptele atletice să-şi cultive puterea luptătoare şi să se ungă pentru luptele sfinte, aşa se cade începătorilor în evlavie să-şi stăpânească lucrările. Fiindcă e frumos lucru să-şi stăpânească patimile aceia care sunt imboldiţi de plăcerile cu care au crescut

împreună şi care sunt împinşi aproape fără să vrea spre relele din obişnuinţă. Dar aceia care au ajuns la deprinderea virtuţii cu fapta şi se îngrijesc de aici înainte de cele ale cugetului trebuie să-şi păzească cu toată sârguinţa gândul ca nu cumva, fiind stârnit fără rânduială, să fie dus spre ceva nedesăvârşit. Simplu vorbind, străduinţa celor dintâi trebuie să fie aceea de a-şi struni mişcările trupeşti, iar a celor din urmă, de a-şi stăpâni mişcările gândului, ca să se mişte cu bună tocmire numai spre vieţuirea cea înţeleaptă şi să nu-l tragă nicio nălucire lumească de la cugetările dumnezeieşti. Întreaga poftă a cinstitorului de Dumnezeu trebuie să se îndrepte spre ceea ce doreşte, încât să nu se mai găsească vreme ca patimile sale să făurească gânduri de ură faţă de oameni. Pentru că, dacă fiecare patimă, când se mişcă spre ceea ce o stăpâneşte, ţine gândul înlănţuit, de ce n-ar ţine şi râvna virtuţii cugetarea slobodă de celelalte patimi? Căci să ne gândim: Cu ce sentiment priveşte cel ce se mânie la lucrurile din afară, luptându-se în minte cu faţa celui ce l-a întristat, şi cu ce sentiment le priveşte iubitorul de bani când, răpit de năluciri, se uită la avuţiile materiale? Iar desfrânatul adeseori, chiar aflându-se între mai mulţi, îşi închide simţurile şi luând în el faţa dorită vorbeşte cu ea, uitând de cei de faţă, şi şade ca un stâlp fără de glas, neştiind nimic de cele ce se petrec înaintea ochilor sau se grăiesc în jurul lui, ci, întors spre cele dinlăuntru, este predat întreg nălucirii sale. Pe un astfel de suflet îl numeşte poate Scriptura femeie[84] ce

84. Amintim din nou că sufletul în greceşte e de genul feminin.

şade din pricina rânduielii (Lv 15, 25), căci şezând departe de simţuri, îşi adună în sine lucrarea lui, nemaiprimind nimic din cele de afară, pentru nălucirea ruşinoasă care-l stăpâneşte.

75. Dacă acestea stăpânesc astfel gândul din pricina patimii, făcând simţurile să-şi înceteze lucrarea, cu cât mai vârtos nu va face dragostea de înţelepciune mintea să se lepede de lucrurile sensibile şi de lucrarea simţurilor, răpind-o în văzduh şi ocupând-o cu vederea celor inteligibile! Căci precum în cel ce s-a tăiat sau s-a ars nu poate intra alt gând afară de cel al suferinţei care îl stăpâneşte din pricina durerii, tot aşa nici cel ce se gândeşte la ceva cu patimă nu poate să cugete la altceva decât la patima care-i stăpâneşte mintea şi care îi pătrunde tot gândul cu licoarea ei. Fiindcă plăcerea nu primeşte alături de ea durere, nici bucuria întristare, şi nici veselia supărare. De asemenea, câtă vreme stăpâneşte durerea, ea nu primeşte să se apropie plăcerea, nici întristarea nu se însoţeşte cu bucuria, şi nici supărarea nu se amestecă cu veselia. Patimile potrivnice nu se împletesc întreolaltă şi nu se împreună niciodată, nici nu se învoiesc la o întovărăşire prietenească, din pricina înstrăinării şi vrăjmăşiei lor neîmpăcate de la fire. Drept aceea, să nu se tulbure curăţenia virtuţii cu gândurile lucrurilor lumeşti, nici limpezimea contemplaţiei să nu se întunece cu grijile trupeşti, ca chipul filosofiei adevărate, arătându-şi luminata sa frumuseţe, să nu mai fie hulit de gurile îndrăzneţe, nici să se mai facă lucru de râs din pricina neiscusinţei celor ce-l desemnează; ci să fie lăudat dacă nu de oameni, de Puterile de sus şi de Însuşi Stăpânul

Hristos, de la Care au cerut şi sfinţii lauda, cum zice marele David, care a călcat peste slava omenească cerând lauda de la Dumnezeu: "De la Tine e lauda mea" (Ps 21, 29), şi iarăşi: "Întru Domnul se va lăuda sufletul meu" (Ps 33, 2). Căci oamenii adeseori ponegresc şi din pizmă cele bune. Dar amfiteatrul de sus judecă lucrurile fără părtinire şi încununează după adevăr cele ce se fac. Prin urmare, acest amfiteatru să-l desfătăm, căci el şi trebuie să fie desfătat prin frumuseţea faptelor. Iar despre oamenii care nu pot răsplăti pe cei ce bine au vieţuit, nici nu vor primi pedeapsa pentru alţii, nu se cade să lungim vorba dacă umbresc din pizmă sau patimă faptele virtuţii, în numele păcatului, şi defaimă viaţa cunoscută lui Dumnezeu şi îngerilor, prin ocări născocite. Căci în vremea răsplătirii nu va veni răsplata bunătăţilor veşnice, celor ce bine au vieţuit, de la părerea oamenilor, ci de la adevărul însuşi al celor săvârşite în viaţă. De aceste bunătăţi fie să avem parte noi toţi, prin harul şi iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia fie slava împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, acum şi pururea şi în veacurile nemărginite ale vecilor. Amin.

MARCU ASCETUL

Viaţa şi scrierile lui Marcu Ascetul

Marcu Ascetul a trăit în apropiere de Nil Ascetul. Şi el a fost, se pare, mulţi ani egumen al unei mănăstiri de lângă Ancyra, din Galatia. De acolo s-a retras mai târziu într-o pustie, unde a murit în prima jumătate a veacului al 5-lea. În care pustie s-a retras nu se ştie. Ca şi Nil, tot astfel şi Marcu Ascetul este un învăţăcel, sau cel puţin un mare admirator al Sfântului Ioan Gură de Aur.

Fotie aminteşte nouă scrieri de-ale lui Marcu Ascetul. Toate aceste nouă scrieri s-au păstrat până azi. Ele sunt:

1. *Despre legea duhovnicească*[85]. Ea vrea să explice cum se înţelege şi cum trebuie împlinită legea duhovnicească, despre care vorbeşte Apostolul Pavel (Rm 7, 14). Această "lege duhovnicească" cuprinde idealul desăvârşirii morale, iar diferitele capete înfăţişează tot cercul datoriilor morale ale omului.

2. *Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptăţesc din fapte*[86]. După cum arată cuvintele de la sfârşit şi o traducere siriacă, această scriere a fost la început una cu cea de mai înainte.

---

85. *De lege spirituali.* Ed. în Migne, P. G. 65, 905-930, şi în *Filocalia greacă,* vol. I, p. 56-63 (ed. a II-a). Textul din *Filocalie* e împărţit în 200 de capete, cel din Migne, în 201.

86. *De his qui putant se ex operibus justificari.* Ed. în Migne, P. G. 65, 929-966, şi în *Filocalia gr.,* vol. I, p. 63-73 (ed. a II-a). Textul din Migne e împărţit în 211 capete, cel din *Filocalie,* în 226.

3. *Despre pocăință*[87]. În aceasta se arată că pocăința e necesară pentru toți, fără excepție, și constă în "alungarea gândurilor, în rugăciune neîntreruptă și în purtarea cu răbdare a necazurilor". Aceste trei virtuți generale fac pe oameni nepătimași (ἀπαθεῖς). Dar pocăința înțeleasă astfel se cuvine să o urmărească toată viața atât cei păcătoși, cât și cei drepți, dacă vor să dobândească mântuirea. Nu există în viața aceasta un capăt al ei. Prin ea, sau prin aceste virtuți, începătorii au parte de introducere în evlavie, cei de la mijloc de sporire, și cei desăvârșiți de întărire. Ele niciodată nu își încetează lucrarea decât în cel pornit, din neștiință, spre plăceri, sau în cel deznădăjduit, sau în cel atins de eroarea novațiană, care respinge pocăința pe temeiul locului din Evrei 6, 1-2. Dar Apostolul Pavel nu leapădă acolo pocăința, ci poruncește ca temelia pocăinței să rămână botezul cel unic în Hristos, osândind botezul de fiecare zi al creștinilor dintre iudei (P. G. 65, 976). Sunt de osândit atât cei ce spun că nu mai au lipsă de pocăință după botez, și deci pot păcătui fără grijă, cât și cei ce, știind că vor fi iertați prin pocăință, nu se leapădă de rele. Scriptura, condamnând ambele erori, cere de la toți pocăință, fie că păcătuiesc greu, fie că sunt cât se poate de înduhovniciți, căci "cine disprețuiește cele mici va cădea pe încetul" (Sir 19, 1). "Când cel înduhovnicit primește în sine ceva din cele care nu se cuvin și zăbovește pe lângă acel ceva fără să se pocăiască, lucrul acela mic, învechindu-se și crescând, nu mai vrea să conviețuiască cu omul care l-a primit ca un orfan, ci îl atrage spre înrudirea cu sine, aducându-și-l aproape prin prietenia îndelungată ca

87. *De poenitentia*. Ed. Migne, P. G. 65, 965-984.

printr-o funie. Şi dacă, luptând prin rugăciune, îl taie de la sine, rămâne aşa de aproape de nepătimire cât de departe e păcatul săvârşit de patimă. Dar dacă tăria acestui păcat îl duce pe om până la capăt şi-l face să înceteze lupta, în chip necesar acel om va fi cucerit şi de celelalte patimi... Dar vei zice: N-a putut ruga pe Dumnezeu de la început, de când s-a întâlnit cu păcatul, să nu-l lase să cadă până la capăt? Desigur că a putut. Dar dispreţuind acest rău mic, l-a primit cu voia sa ca pe un nimic şi nu s-a rugat pentru el, neştiind că acel rău mic se face introducere şi pricină a unuia mai mare" (P. G. 65, 977).

Dar chiar cei care ar fi ajuns la atâta desăvârşire, încât nu mai păţesc nici aşa ceva, trebuie să se căiască toată viaţa pentru vreun cuvânt deşert spus vreodată, pentru vreo supărare asupra fratelui etc. (P. G. 65, 980).

"Astfel, pentru cele mici şi pentru cele mari pocăinţa rămâne neterminată până la moarte. Deşi nu o putem săvârşi cu fapta până atunci, totuşi suntem datori să o cultivăm cu intenţia. Învaţă de la fire cum nu trebuie să o părăsim până la moarte. Mintea nu se poate opri de la lucrarea raţională, ci, chiar dacă ar fi desăvârşită, lucrează bine pe planul celor de-a dreapta. Iar dacă, pe motiv că e desăvârşită, ar înceta să mai lucreze cele bune, desigur, s-ar apleca spre cele de-a stânga. Dar fiind oprită de la cele de-a stânga, iarăşi e atrasă în chip firesc spre dreapta. Iar lucrarea pe planul celor de-a dreapta constă, şi la începători, şi la cei de la mijloc, şi la desăvârşiţi, în rugăciune, în alungarea gândurilor şi în răbdarea necazurilor...''... "Chiar dacă ne-am străduit până la moarte în pocăinţă, nici

aşa n-am împlinit datoria noastră. Căci nimic nu cântăreşte cât Împărăţia cerurilor. Precum mâncăm, bem, grăim şi auzim, tot aşa de firesc suntem datori să ne pocăim... Hristos ne-a luat pe garanţie, aşteptând pocăinţa noastră; cine o părăseşte pe aceasta nesocoteşte pe Cel ce ne-a luat pe garanţie" (P. G. 65, 981).

4. *Despre Botez,* sau, mai precis: *Răspuns celor ce se îndoiesc despre Dumnezeiescul Botez*[88]. Este o înfăţişare a efectelor Botezului, în forma unui dialog. E dezbătută întrebarea dacă Botezul şterge cu totul păcatul sau mai lasă ceva din el, care trebuie şters prin silinţe proprii. Botezul, declară Marcu Ascetul, are un efect desăvârşit, întrucât el nu numai şterge păcatul, ci şi împărtăşeşte pe Duhul Sfânt. Cel ce zice: "Văd altă lege în mădularele mele, care se împotriveşte legii duhului meu" (Rm 7, 23), nu e cel botezat, ci cel nebotezat încă. Dar lupta e necesară necontenit şi după aceea. Căci harul primit la Botez nu-l face pe om neschimbăcios. Acest har e numai puterea dată omului de-a rămâne ferit de păcat. Dacă el nu pune în lucrare această putere prin păzirea poruncilor, cade iarăşi în păcat, dar nu în al lui Adam, ci în al său propriu: "Nu spunem că tot omul care a fost botezat şi a primit harul este după aceea neschimbabil (ἄτρεπτος) şi nu mai are lipsă de pocăinţă, ci că de la Botez, prin darul lui Hristos, ni s-a dăruit harul deplin al lui Dumnezeu spre împlinirea tuturor poruncilor. Deci orice om care l-a primit în chip tainic şi nu împlineşte poruncile, în măsura lipsei pe care n-o împlineşte e biruit de păcat, care nu

88. *Responsio ad eos qui de divino baptismate dubitant.* Ed. Migne, P. G. 65, 985-1028.

este al lui Adam, ci al celui neglijent, întrucât, luând puterea de-a lucra, nu împlineşte lucrul" (P. G. 65, 1004).

Se pare că în acest tratat, ca şi în cele de la punctele 1-2, Marcu Ascetul combate masalianismul, care susţinea, pe de o parte, că în sufletul omului se află după Botez şi Duhul Sfânt şi diavolul, iar pe de alta, că orice prezenţă a harului în sine trebuie să o simtă omul[89].

Marcu Ascetul răspunde că prin Botez Se sălăşluieşte în adâncul omului Duhul Sfânt, sau harul Lui, sau Iisus Hristos, fiind şters cu totul păcatul. Dar harul rămâne numai ca o putere (δύναμις) spre fapte bune, faptele înseşi având să le săvârşească omul. Şi pe măsură ce le săvârşeşte, se face descoperită prezenţa harului din el. Prin faptul că Botezul aşază în noi harul ca putere spre faptă, el ne eliberează, adică ne face capabili să nu mai săvârşim răul, ci să săvârşim binele. Nu se mai lucrează răul prin noi în chip necesar, cum ziceau adversarii lui Marcu, ci numai dacă voim facem răul. Pe de altă parte, aceiaşi adversari afirmau că păcatul strămoşesc nefiind şters prin Botez, străduinţele noastre au tocmai rostul de a-l şterge, la ceea ce Marcu răspunde că, dacă ar fi aşa, Hristos n-ar fi avut pentru ce să moară. În realitate, păcatul e şters prin Botez, faptele noastre numai actualizează puterea harului, putere care a desfiinţat păcatul şi ne-a făcut liberi spre săvârşirea lor. În păcat recădem numai dacă nu prelungim în fapte bune puterea harului, dar atunci cădem nu în păcatul lui Adam, ci în al nostru personal.

"Mărturisim cu adevărat că Sfântul Botez este desăvârşit şi în el e ascuns harul lui Hristos, Care aşteaptă ascultarea noastră şi împlinirea poruncilor, a căror

89. Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 177, 216 ş. u.

putere am primit-o prin har" (P. G. cit., 1001). "Aţi înţeles din cele spuse înainte că această curăţire s-a făcut tainic (μυστικῶς) prin Botez, dar efectiv se află prin porunci. Dacă botezându-ne nu ne-am eliberat de păcatul strămoşesc, e vădit că nu putem săvârşi nici faptele libertăţii. Iar dacă putem să le săvârşim pe acestea, e limpede că în chip tainic ne-am eliberat de robia păcatului... Dar pentru neglijarea poruncilor Celui ce ne-a curăţit pe noi suntem stăpâniţi de păcat (ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐνεργούμεϑα). Prin urmare, sau arată-mi mie că cei botezaţi nu pot să împlinească poruncile libertăţii, şi deci Botezul nu este desăvârşit, sau, arătând noi că aceia au primit o astfel de putere, să mărturisească toţi că s-au eliberat prin harul lui Hristos, dar s-au predat pe ei înşişi în robia relelor prin faptul că n-au împlinit toate poruncile, şi de aceea s-au făcut iarăşi robi" (P. G. 65, 988). "Deci tu, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea şi te împodobeşte pentru arătarea Celui ce locuieşte în tine" (P. G. cit., 1005). "Mărturisim că puterea împlinirii poruncilor am primit-o şi de legăturile morţii ne-am slobozit. Deci suntem datori cu lucrarea. Şi dacă nu împlinim poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă nu se va descoperi" (P. G. cit., 1008).

Unii dintre adversari cedau în privinţa faptelor rele, recunoscând că ele stau în puterea noastră. Dar susţineau cu tărie că gândurile păcătoase nu stau în puterea noastră, chiar după ce suntem botezaţi. Ele vin şi ne stăpânesc fără să vrem, fiind o dovadă despre prezenţa păcatului strămoşesc în noi, din care şi izvorăsc.

Urmărind să demonstreze că gândurile păcatului nu provin în noi din păcatul lui Adam, nici nu ne sunt

impuse cu sila de Satana, ci sunt produse de noi prin primirea momelii celui-rău, Marcu desfăşoară în această scriere o serie de remarcabile analize de ordin psihologic şi pneumatologic. Ni se înfăţişează astfel în chipul cel mai precis înţelesul "atacului" sau al "momelii" Satanei, al aşa-numitei προσβολή, prima răsărire a unui gând de păcat, căreia îi dau un rol important aproape toate scrierile din *Filocalie* şi, în general, toată literatura ascetică a Răsăritului. Se expune apoi procesul ce are loc în suflet în urma ivirii acestui atac, în cursul căruia se formează gândurile păcătoase, şi se ajunge la fapta păcatului şi la patimă. "Atacul" sau "momeala" care vine de la Satana nu este păcat. El este, după Marcu, gândul simplu şi izolat al păcatului (μονολόγιστος ἐμφάνεια πράγματος πονηροῦ), până nu e multiplicat, transformat într-o cugetare dezvoltată, de aplecare a noastră asupra lui, şi până nu s-a trezit în noi o dulceaţă, o plăcere pentru el. E un gând-scânteie, de care ne dăm seama că nu l-am căutat şi nu l-am produs noi, ci a apărut dintr-odată, singuratic, ca o sugestie din senin, şi e încă gând pur, fără niciun amestec de plăcere. El poate să stăruie în noi, dar, şi în acest caz, dacă nu-l multiplicăm, nu-l dezvoltăm în imagini şi nu asociem la el o plăcere, nu e păcat. Păcate sunt abia "gândurile" pe care le rodim noi din acel "atac", dar ele nu ni se impun cu sila, ca o creştere dintr-un păcat strămoşesc ce l-am purta în noi, sau ca o copleşire a noastră, fără să vrem, de către puterea satanică (P. G. 65, 1016). E adevărat că adeseori aceste gânduri ni se înfăţişează ca având o putere silnică asupra noastră, încât nu putem scăpa de ele. Dar aceasta se datoreşte faptului că prin obişnuinţă ne-am făcut iarăşi

robi patimilor, şi gândurile alimentate de ele nu le mai putem alunga dintr-odată, ci ne trebuie o luptă îndelungată pentru a topi treptat din noi puterea patimilor care dau sevă acestor gânduri.

"Cine, crezând Dumnezeieştii Scripturi şi împlinind poruncile Domnului, nu ştie că... gândurile nu ne stăpânesc prin forţa lor, ci prin puţinătatea credinţei noastre şi prin lipsa împlinirii poruncilor? De aceea nu toţi suntem într-o stare egală şi nu toţi suntem purtaţi de aceleaşi idei, deoarece pricinile gândurilor stau în voia noastră. Dacă ar fi silnice aceste pricini, avându-şi originea de la Adam, am fi stăpâniţi toţi la fel şi inevitabil. Dar nu este aşa. Să nu fie! Căci, iată, vedem că nu toţi suntem purtaţi la fel, nici la aceleaşi timpuri, nici spre aceleaşi lucruri, ci fiecare, pe cât a crezut Domnului în privinţa bunurilor viitoare, dispreţuind slava omenească şi patima voluptăţii, pe atât a scos afară şi gândurile, şi se află mai liniştit decât cel împătimit de voluptate. De aceea, ne deosebim unul de altul şi în concepţii, şi în viaţă. Noi vrem să mistificăm adevărul când căutăm să stingem gândurile nu prin credinţa în Iisus, adică nu prin lucrarea poruncilor Lui, nici prin umilinţă şi smerită cugetare, împreunate cu durerea inimii, ci rămânând în voluptatea ascunsă, adică în slava deşartă şi în dorul de-a plăcea oamenilor, în părerea de sine şi în închipuirea biruinţei şi a mândriei noastre, şi a altora ca acestea, pe care neizbândindu-le, înmulţim gândurile poftitoare. De aceea nu putem să le stingem. De ce încercăm să înlăturăm în chip nedrept efectele, păstrând pricinile din care provin?" (P. G. cit., 1021).

Un loc însemnat are în viaţa duhovnicească, aşa cum o descrie Marcu Ascetul, inima. E cel dintâi dintre

autorii din *Filocalie* la care inima primeşte o asemenea importanţă. Evagrie, Ioan Casian, Nil consideră aproape exclusiv mintea ca loc şi ca factor central al fiinţei omeneşti. Ioan Casian aminteşte de câteva ori locul din Proverbe 4, 23, despre străjuirea inimii, dar fără nicio analiză[90], fără a stărui asupra rolului inimii în viaţa duhovnicească. La Marcu Ascetul inima are o mare importanţă în raport cu procesul transformării "atacului" satanic în gânduri păcătoase. Anume, starea de puritate a omului e caracterizată prin unirea dintre minte şi inimă. Când mintea se desparte de inimă, dă loc în sine "atacului" satanic. "Noi am primit porunca să nu ne îngrijim de nimic, ci să ne păzim cu toată străjuirea inima (Pr. 4, 23) şi să căutăm în lăuntrul nostru Împărăţia cerurilor. De aceea, când se desparte mintea de inimă şi se opreşte din căutarea amintită, îndată dă loc atacului diavolului şi se face aptă să primească sugestia rea. Dar dacă mintea, după o luptă anumită, s-a eliberat de "atacul" satanic, are iarăşi puterea să ia aminte la inimă şi să o păzească în toată străjuirea, încercând să pătrundă netulburată în cele mai dinlăuntru cămări ale ei, unde nu suflă vânturi de-ale gândurilor rele, care împing cu sila şi sufletul, şi trupul în prăpăstiile voluptăţii şi le aruncă în fântânile de asfalt" (P. G. 65, 1016).

Întrucât conţinutul acestei scrieri alcătuieşte un fundament doctrinar pentru multe din manifestările vieţii ascetice şi mistice răsăritene, şi în special pentru metodele rugăciunii mintale, ne-am gândit să o traducem şi să-i facem loc în această ediţie românească a *Filocaliei*, chiar dacă nu e cuprinsă în ediţia greacă.

90. Vezi în această carte, p. 128, 130.

5. *Sfaturi folositoare de suflet către Nicolae*[91]. Este o epistolă prin care Marcu răspunde la o scrisoare a ascetului Nicolae din Ancyra, un tânăr prieten al său, după ce el s-a retras din Ancyra în pustie şi nu-i mai putea da sfaturi cu grai viu, ca mai înainte. Ca cel mai bun mijloc pentru a-şi stăpâni patimile îi recomandă gândul statornic la binefacerile lui Dumnezeu, dintre care cea mai mare este întruparea şi suferinţele purtate de Hristos pentru noi. Cele trei rele care ameninţă necontenit sufletul sunt: uitarea, lenea şi neştiinţa. Împotriva lor trebuie să se lupte cu: amintirea binefacerilor lui Dumnezeu, râvna şi cunoştinţa luminată.

6. *Dispută cu un scolastic*[92]. Este un dialog între un ascet bătrân, care e Marcu, şi un avocat. Avocatul cere socoteală despre teza susţinută de monahi că făcătorii de rele nu trebuie traşi la judecată. Fără a se lăsa convins, avocatul pleacă, şi bătrânul ascet continuă să vorbească despre acest lucru cu "fraţii".

7. *Consfătuirea minţii cu sufletul*[93]. Adevărurile dezvoltate în scrierea despre Botez le înfăţişează acum mintea înaintea sufletului. Ea vrea să-i arate că e o greşeală să creadă că păcatul lui vine de la Adam, sau de la diavolul, sau din influenţa altor oameni.

8. *Despre post*[94]. Lămureşte în patru capitole însemnătatea postului. Postul nu trebuie să trezească mândrie. "Cine e mândru nu se cunoaşte pe sine. Căci

---

91. *Ad Nicolaum. Praecepta animae salutaria*. Ed. Migne, P. G. 65, 1027-1050, şi în *Filocalia gr.*, vol. I, p. 73-81 (ed. a II-a).

92. *Disputatio cum quodam causidico*. P. G. 65, 1071-1102.

93. *Consultatio intellectus cum sua ipsius anima*. P. G. 65, 1103-1110.

94. *De ieiunio*. P. G. 65, 1109-1118.

de s-ar cunoaşte pe sine şi prostia care se cuprinde în el, nu s-ar mai mândri. Iar cine nu se cunoaşte pe sine, cum poate să cunoască pe Dumnezeu?" (P. G. 65, 1116 C).

9. *Despre Melchisedec*[95]. E un tratat dogmatic-polemic îndreptat împotriva celor care, bazaţi pe cap. 7 al Epistolei către Evrei, susţineau că Melchisedec a fost Fiul lui Dumnezeu înainte de a se întrupa din Fecioara Maria. Altfel, n-ar fi fost fără tată, fără mamă, fără înaintaşi şi preot în veac. Această părere, pe care o respinsese şi Epifanie, o combate Marcu în chip temeinic.

Toate aceste scrieri le-a alcătuit Marcu la Ancyra, înainte de-a se retrage în pustie. Numai *Epistola către Nicolae* şi poate scrierea *Despre post* le-a compus în timpul petrecerii în pustie.

Afară de aceste nouă scrieri, în Patrologia lui Migne mai este publicată sub numele lui Marcu o scriere intitulată *Capete despre trezvie,* cuprinzând 26 de capete şi două întrebări şi răspunsuri[96]. Dar scrierea aceasta nu e a lui Marcu, ci o compilaţie mai târzie din sentinţele lui Maxim Mărturisitorul şi din *Omiliile* lui Macarie Egipteanul[97].

---

95. *De Melchisedech.* P. G. 65, 1117-1140.

96. *Capitula de temperantia.* P. G. 65, 1053-1070.

97. Primele 25 de capete din această scriere a lui Marcu corespund astfel cu anumite capete din Centuriile I-II ale lui Maxim Mărturisitorul: Περὶ θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας (P. G. 90, 1083-1176; scrierea aceasta o traduc şi în *Filocalia* de faţă):

Maxim: Centuria I 33, 39, 43, 53, 54, 67, 81, 82, 83, 84, 94, 96.

Marcu: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Maxim: Centuria II 9, 13, 31, 33, 46, 48, 49, 59, 73, 75, 79, 82, 89.

Marcu: 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

Probabil că de la Marcu este şi scrierea *Împotriva nestorienilor,* publicată de A. Papadopulos Kerameus după un manuscris din Ierusalim, din veacul al 13-lea[98], şi în cazul acesta Marcu trăia încă pe la 430[99].

Iar cap 26 din Marcu corespunde cu cap 15 din Centuria I a lui Maxim din *Cele cinci centurii despre virtute şi păcat* (P. G. 90, 1185). M. Viller socoteşte că Maxim Mărturisitorul a împrumutat de la Marcu ("Aux sources de la spiritualité de S. Maxime", în *Revue d'Ascétique et de Mystique,* 1930, nr. 42, p. 157-158). Dar adevărul nu poate fi acesta.

98. În Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, St. Petersburg, 1891, J. Kunze, biograful cel mai de seamă al lui Marcu (*Markus Eremita,* Leipzig, 1895), susţine că e a lui Marcu Ascetul.

99. Pentru ştirile acestea despre Marcu Ascetul am folosit, de asemenea, pe O. Bardenhewer, *op. cit.,* vol. IV, p. 178-186, şi Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 175-177.

A CUVIOSULUI
ŞI DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI
PĂRINTELUI NOSTRU
MARCU ASCETUL

Despre legea duhovnicească, în 200 de capete[100]

1. Fiindcă de multe ori aţi dorit să ştiţi ce este legea duhovnicească de care vorbeşte dumnezeiescul Apostol (Rm. 7, 14) şi care este cunoştinţa şi lucrarea celor ce vor să o păzească, vom vorbi despre acestea pe cât ne va fi cu putinţă.

2. Întâi ştim că Dumnezeu este începutul, mijlocul şi sfârşitul oricărui bine; iar binele este cu neputinţă să fie crezut şi săvârşit altfel decât în Hristos Iisus şi Duhul Sfânt.

3. Tot binele e dăruit de Dumnezeu cu un rost oarecare şi cel ce-l primeşte cu această credinţă nu-l va pierde.

4. Credinţa neclintită este turn întărit. Iar Hristos Se face toate celui ce crede.

5. Orice plănuire a ta să o începi cu Cel ce este începutul a tot binele, ca să fie după voia lui Dumnezeu ceea ce ai de gând să faci.

6. Cel ce e smerit în cugetul său şi împlineşte o lucrare duhovnicească, când citeşte dumnezeieştile

---

100. Iau împărţirea capetelor după *Filocalia greacă*. În P. G. 65, 905-930, variază puţin.

Scripturi, pe toate le aduce în legătură cu sine, și nu cu altul.

7. Roagă pe Dumnezeu să deschidă ochii inimii tale, și vei vedea folosul rugăciunii și al citirii.

8. Cel ce are vreun dar duhovnicesc și suferă împreună cu cel ce nu-l are își păstrează darul prin împreuna-pătimire; iar cel mândru și-l va pierde, scufundându-se în gândurile trufiei.

9. Gura celui smerit în cugetare grăiește adevărul; iar cel ce i se împotrivește se aseamănă cu sluga aceea care a pălmuit peste obraz pe Domnul.

10. Nu te face ucenic al celui ce se laudă pe sine, ca nu cumva, în loc de smerita cugetare, să înveți mândria.

11. Să nu te înalți întru inima ta pentru că înțelegi cele zise în Scripturi, ca să nu cazi cu mintea în duhul hulirii.

12. Să nu încerci a dezlega prin gâlceavă un lucru încurcat, ci prin cele arătate de legea duhului, adică prin răbdare, rugăciune și nădejdea care numai la un lucru se gândește.

13. Cel ce se roagă trupește și încă nu are cunoștință duhovnicească este ca orbul care strigă și zice: "Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă" (Lc 18, 38).

14. Orbul de odinioară, după ce i s-au deschis ochii și a văzut pe Domnul, închinându-se Lui nu L-a mai mărturisit fiu al lui David, ci Fiu al lui Dumnezeu.

15. Să nu te înalți când verși lacrimi în vremea rugăciunii, căci Hristos este Cel ce S-a atins de ochii tăi de ai putut vedea cu mintea.

16. Cel ce, asemenea orbului, și-a lepădat haina și s-a apropiat de Domnul se face ucenicul Lui și propovăduitorul învățăturilor celor mai înalte.

17. De va zăbovi păcatul în gândurile noastre, ne va umple inima de semeţie; iar de îl vom izgoni prin înfrânare şi nădejde, vom dobândi zdrobirea inimii.

18. Este o zdrobire de inimă lină şi folositoare, spre înmuierea ei; şi este alta, ascuţită şi vătămătoare, spre pedepsirea ei.

19. Privegherea, rugăciunea şi răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră aduc inimii zdrobirea neprimejdioasă şi folositoare, dacă nu împrăştiem tovărăşia lor prin lăcomia după ceva. Căci cel ce rabdă în acestea, şi în celelalte va fi ajutat; iar cel nepăsător şi împrăştiat, la ieşirea din trup cumplit se va chinui.

20. Inima iubitoare de plăceri, în vremea ieşirii, i se face sufletului închisoare şi lanţ; iar cea iubitoare de osteneli îi este poartă deschisă.

21. Inima învârtoşată este poartă de fier zăvorâtă înaintea cetăţii; iar celui ce pătimeşte răul şi este strâmtorat i se deschide de la sine, ca şi lui Petru (FA 12, 10)[101].

22. Multe sunt felurile rugăciunii, care de care mai deosebit. Totuşi niciuna nu este vătămătoare, decât aceea care nu mai este rugăciune, ci lucrare diavolească.

23. Un om voind să facă rău s-a rugat, după obicei, mai întâi în cuget, şi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu fiind împiedicat, mai pe urmă mult I-a mulţumit.

24. Iar David, vrând să ucidă pe Nabal din Carmel, după ce a luat înştiinţare despre dumnezeiasca răsplătire, tăindu-şi gândul acesta, mult a mulţumit. Ştim

101. Vezi şi Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones ad Thalassium*, P. G. 90, 329.

iarăşi ce a făcut când a uitat de Dumnezeu, neoprindu-se până ce Natan proorocul nu i-a adus aminte de Dumnezeu.

25. Când îţi aduci aminte de Dumnezeu, înmulţeşte rugăciunea, ca, atunci când Îl vei uita, Domnul să-Şi aducă aminte de tine.

26. Citind dumnezeieştile Scripturi, cugetă la cele ascunse într-însele; "Căci câte mai înainte s-au scris, toate – zice – spre a noastră învăţătură s-au scris" (Rm 15, 4).

27. Scriptura numeşte credinţa "temelie a celor nădăjduite" (Evr 11, 1); iar pe cei ce nu cunosc sălăşluirea lui Hristos i-a numit necercaţi.

28. După cum din cuvinte şi lucruri se vede cugetul, tot aşa se vede din faptele bune ale inimii răsplata viitoare.

29. Inima milostivă e vădit că va primi milostivire; iar cea care nu este aşa, pe cele dimpotrivă.

30. Legea libertăţii învaţă tot adevărul. Mulţi o ştiu aceasta prin cunoştinţă; însă puţini o înţeleg, pentru că înţelegerea e totdeauna în proporţie cu împlinirea poruncilor ei.

31. Nu căuta desăvârşirea ei prin virtuţi omeneşti, căci nu se va împlini desăvârşit printr-însele. Desăvârşirea ei e ascunsă în crucea lui Hristos.

32. Legea slobozeniei se cunoaşte prin cunoştinţa adevărată; se înţelege prin lucrarea poruncilor; şi se împlineşte desăvârşit prin mila lui Hristos.

33. Când ne vom sili să împlinim în conştiinţă toate poruncile lui Dumnezeu, vom înţelege că legea Domnului este fără prihană; că se cultivă prin faptele noas-

tre cele bune, dar fără mila lui Dumnezeu nu este cu putinţă să se desăvârşească între oameni.

34. Cei ce nu se socotesc pe ei datornici întregii legi a lui Hristos cunosc trupeşte legea lui Dumnezeu, "neînţelegând nici cele ce zic şi nici cele despre care rostesc cu tărie" (1 Tim 1, 7). De aceea ei socotesc că împlinesc legea desăvârşit prin fapte.

35. Un lucru poate fi săvârşit bine la arătare, dar scopul celui ce l-a săvârşit nu e bun. De asemenea, poate fi rău la înfăţişare, dar ţinta făcătorului poate fi bună. Dar nu numai fapte săvârşesc unii, ci şi vorbe grăiesc în chipul în care am zis. Căci unii schimbă calitatea unui lucru prin neiscusinţa şi neştiinţa lor, alţii, prin intenţia cea rea, şi iarăşi alţii, prin scopul evlavios.

36. Pe cel ce îşi ascunde defăimarea şi ocara punând înainte laude, cu greu îl pot descoperi cei mai simpli. Asemenea acestuia este şi cel ce sub chipul smereniei e plin de slava deşartă. Aceştia, acoperind multă vreme adevărul cu minciuna, în cele din urmă sunt daţi totuşi pe faţă prin fapte.

37. Unul făcând un lucru la arătare bun, vatămă pe aproapele său; iar altul nefăcând un asemenea lucru, îl ajută cu gândul.

38. Este o mustrare din răutate sau din răzbunare, şi este alta întru frica de Dumnezeu şi pentru adevăr.

39. Pe cel ce a încetat de-a mai păcătui şi s-a pocăit nu-l mai mustra; iar de zici că pentru Dumnezeu îl mustri, mai întâi descoperă-ţi păcatele tale.

40. Începătorul oricărei virtuţi este Dumnezeu, precum soarele, al luminii de toate zilele.

41. Când săvârşeşti fapte virtuoase, adu-ţi aminte de Cel ce a zis: "Fără de Mine nu puteţi face nimic" (In 15, 5).

42. Prin necazuri şi-au gătit oamenii cele bune, după cum prin slava deşartă şi prin plăcere, pe cele rele.

43. Cel nedreptăţit de oameni scapă de păcat şi, pe măsura mâhnirii sale, află sprijin împotriva lui.

44. Cel ce crede în răsplata lui Hristos, pe măsura credinţei sale rabdă bucuros toată nedreptatea.

45. Cel ce se roagă pentru oamenii ce-l nedreptăţesc îi înspăimântă pe draci; iar cel ce se luptă cu cei dintâi e rănit de cei de al doilea.

46. E mai bine să fim batjocoriţi de oameni decât de draci; dar cel plăcut lui Dumnezeu pe amândoi i-a biruit.

47. Tot binele vine de la Domnul, după o anumită orânduire, şi pleacă pe ascuns de la cei nemulţumitori, nerecunoscători şi leneşi.

48. Tot păcatul sfârşeşte în plăcerea oprită, precum orice virtute, într-o mângâiere duhovnicească. Dacă stăpâneşte cel dintâi, stârneşte pe cele proprii lui; iar dacă stăpâneşte cea de a doua, de asemenea pe cele înrudite cu ea.

49. Ocara de la oameni aduce întristare inimii, dar se face pricină de curăţie celui ce o rabdă.

50. Neştiinţa îndeamnă la împotrivire faţă de cele ce sunt de folos şi, neruşinându-se, sporeşte numărul păcatelor.

51. Primeşte necazurile, că întru nimic nu te păgubesc în cele ce le ai de mai înainte; dar leapădă lăcomia, căci ai să dai socoteală.

52. După ce ai păcătuit în ascuns, nu încerca să uiţi. "Căci toate sunt goale şi descoperite pentru ochii Domnului, înaintea Căruia avem să dăm socoteală" (Evr 4, 13).

53. Arată-te Stăpânului cu cugetul tău. "Căci omul caută la faţă, pe când Dumnezeu priveşte în inimă" (1 Rg 16, 7).

54. Nu cugeta şi nu face nimic fără un scop plăcut lui Dumnezeu. Căci cel ce călătoreşte fără scop va osteni în zadar.

55. Cel ce păcătuieşte fără să fie silit cu greu se pocăieşte, pentru că dreptatea lui Dumnezeu este fără de greşeală.

56. Întâmplarea dureroasă face pe înţelept să-şi aducă aminte de Dumnezeu, şi întristează pe măsura ei pe cel ce a uitat de Dumnezeu.

57. Orice suferinţă fără voie să te înveţe să-ţi aduci aminte de Dumnezeu; în acest caz, nu-ţi va lipsi prilejul spre pocăinţă.

58. Uitarea în sine n-are nicio putere, dar se întăreşte din pricina negrijii noastre şi pe măsura acesteia.

59. Nu zice: Ce să fac?, căci ceea ce nu voiesc aceea mi se întâmplă să fac. Ci, aducându-ţi aminte, cugetă la ceea ce eşti dator să faci.

60. Deci, fă binele de care-ţi aduci aminte; şi cel de care nu-ţi aduci aminte se va descoperi ţie. Şi să nu-ţi dai cugetul fără judecată uitării.

61. Scriptura zice că "iadul şi pierzarea sunt arătate înaintea Domnului" (Pr 15, 11). Acestea le zice despre neştiinţa şi uitarea inimii.

62. Căci iad este neştiinţa, fiindcă amândouă sunt întunecate. Şi pierzare este uitarea, pentru că prin ea am pierdut din cele ce le aveam.

63. Ia seama la relele tale, nu la ale altuia; şi nu se va jefui de tâlhari casa de lucru a minţii tale.

64. Cel ce nu poartă grijă, după puterea lui, de toate virtuţile săvârşeşte un păcat anevoie de iertat; dar rugăciunea şi milostenia întorc pe cei ce nu poartă de grijă.

65. Orice întristare după Dumnezeu face parte din fiinţa evlaviei. Căci adevărata dragoste se probează prin cele ce-i stau împotrivă.

66. Nu zice că se poate câştiga virtutea fără necazuri; căci virtutea neprobată în necazuri nu este întărită.

67. Gândeşte-te la sfârşitul oricărui necaz fără voie şi vei afla în el pieirea păcatului.

68. Multe sunt sfaturile aproapelui spre ceea ce este de folos; dar nimănui nimic nu i se potriveşte aşa de mult ca judecata conştiinţei sale.

69. Când cauţi tămăduire, ia seama la conştiinţă, şi tot ce-ţi va spune ea fă, şi vei avea folos.

70. Dumnezeu şi conştiinţa ştiu cele ascunse ale fiecăruia, deci prin acestea să primim îndreptarea.

70 b. Cel ce se osteneşte fără sfat e sărac în toate. Iar cel ce aleargă cu nădejde e de două ori bogat[102].

71. Omul încearcă câte poate după voia sa; iar Dumnezeu le sfârşeşte după dreptate.

72. De vrei să primeşti laudă de la oameni, iubeşte mai întâi mustrarea pentru păcate.

---

102. Numai în P. G. 65, 913, unde poartă nr. 71.

73. Oricâtă batjocură va răbda cineva pentru adevărul lui Hristos, va primi însutită slavă de la mulţime. Dar mai bine este a face binele pentru cele viitoare.

74. Când un om foloseşte pe altul prin cuvinte sau fapte, să ştie amândoi că e de faţă harul lui Dumnezeu. Iar cel ce nu înţelege aceasta va fi stăpânit de cel ce înţelege.

75. Cel ce laudă pe aproapele în chip făţarnic îl va osândi după o vreme şi va fi el însuşi ruşinat.

76. Cel ce nu cunoaşte cursele vrăjmaşului va fi ucis cu uşurinţă; şi cel ce nu ştie pricinile patimilor uşor va cădea.

77. Din iubirea de plăcere vine negrija, şi din negrijă, uitarea; căci Dumnezeu a dăruit tuturor cunoştinţa celor de folos.

78. Omul sfătuieşte pe aproapele precum ştie; iar Dumnezeu lucrează în cel ce aude, precum acela a crezut.

79. Am văzut oameni simpli smerindu-se cu fapta şi s-au făcut mai înţelepţi decât înţelepţii.

80. Alt om simplu, auzindu-i pe aceia că sunt lăudaţi, nu le-a urmat smerenia, ci, umplându-se de slavă deşartă pentru simplitatea sa, a căzut în mândrie.

81. Cel ce dispreţuieşte cunoştinţa şi se laudă cu lipsa de învăţătură nu e simplu numai în cuvânt, ci şi în cunoştinţă.

82. Precum altceva e măiestria cuvântului şi altceva priceperea, tot aşa altceva este simplitatea în cuvânt şi altceva priceperea.

83. Simplitatea cuvintelor nu vatămă pe cel preacuvios, precum nici măiestria cuvintelor pe cel smerit la cuget.

84. Nu zice: Nu ştiu ce se cuvine şi deci sunt nevinovat dacă nu fac aceea. Dacă le-ai face pe toate câte le ştii că sunt bune, ţi s-ar descoperi pe urmă şi celelalte, cunoscându-se una din cealaltă. De aceea, nu-ţi foloseşte să cunoşti cele de al doilea înainte de împlinirea celor dintâi. Căci "cunoştinţa îngâmfă" (1 Co 8, 1), îndemnând la nelucrare, iar "dragostea zideşte", îndemnând la răbdarea tuturor.

85. Cuvintele dumnezeieştii Scripturi citeşte-le prin fapte şi nu le întinde în vorbe multe, îngâmfându-te în deşert cu simpla lor înţelegere.

86. Cel ce a lăsat fapta şi se reazemă pe cunoştinţa simplă ţine, în loc de sabie cu două tăişuri, toiag de trestie care, în vreme de război, cum zice Scriptura (Is 36, 6), găureşte mâna şi strecoară în ea otrava firii înainte de cea a vrăjmaşilor.

87. Tot gândul e măsurat şi cântărit la Dumnezeu. Căci poate fi cugetat sau cu patimă, sau cumpătat.

88. Cel ce a împlinit o poruncă să aştepte ispita pentru ea. Căci dragostea faţă de Hristos se probează prin cele potrivnice.

89. Să nu dispreţuieşti a avea grijă de gânduri. Căci lui Dumnezeu nu I se ascunde niciun gând.

90. Când vezi vreun gând că-ţi făgăduieşte slava omenească, să ştii sigur că-ţi pregăteşte ruşine.

91. Vrăjmaşul cunoaşte dreptatea legii duhovniceşti şi de aceea caută numai să câştige consimţirea cugetului. Căci aşa, fie că-l va face pe cel căzut în puterea lui să se supună ostenelilor pocăinţei, fie că, nepocăindu-se, îl va împovăra cu necazuri fără voie. Ba se întâmplă uneori că îl face să lupte şi împotriva necazurilor, ca în viaţa aceasta să-i înmulţească durerile,

iar la ieşirea sufletului să-l dovedească necredincios din pricina lipsei de răbdare.

92. Faţă de încercările care vin, mulţi s-au împotrivit în multe chipuri. Dar fără rugăciune şi pocăinţă nimeni n-a scăpat de asuprire.

93. Cele rele îşi primesc putere una de la alta; de asemenea şi cele bune cresc una prin alta, şi pe cel părtaş de ele îl mână şi mai mult înainte.

94. Diavolul dispreţuieşte păcatele cele mici, căci altfel nu poate conduce spre cele mai mari.

95. Rădăcina poftei ruşinoase e lauda omenească, precum a neprihănirii e mustrarea pentru păcat, şi anume nu numai când o auzim, ci şi când o primim.

96. Nimic n-a folosit cel ce s-a lepădat de toate şi se îndulceşte cu patima. Căci ceea ce făcea prin avuţie, aceea face şi acum neavând nimic.

97. De asemenea, cel ce se înfrânează, dacă agoniseşte avere, e frate la cuget cu cel de mai înainte; căci mama lor este aceeaşi pentru plăcerea din cuget, iar tatăl este altul pentru deosebirea patimii.

98. Este câte unul care-şi taie o patimă pentru o plăcere mai mare şi e slăvit de cei ce nu-i cunosc intenţia. Şi poate că unul ca acesta nu-şi dă seama el însuşi de sine, ostenindu-se prosteşte.

99. Pricina a tot păcatul este slava deşartă şi plăcerea. Cel ce nu le urăşte pe acestea nu va dezrădăcina patima.

100. "Rădăcina tuturor relelor s-a zis că este iubirea de argint" (1 Tim 6, 10). Dar şi aceasta e vădit că se susţine prin acelea.

101. Mintea devine oarbă prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deşartă şi prin plăcere.

102. Câteşitrele sunt, după Scriptură, fiicele lipitoarei (Pr 30, 15), fiind iubite de necumpătare cu iubire de maică.

103. Cunoştinţa şi credinţa, tovarăşele firii noastre, nu sunt tocite prin nimic altceva ca prin acelea.

104. Mânia, furia, războaiele, uciderile şi tot pomelnicul relelor, din pricina lor au prins atâta putere între oameni.

105. Iubirea de argint, slava deşartă şi plăcerea trebuie urâte ca nişte mame ale relelor şi ca nişte mame vitrege ale virtuţilor.

106. Din pricina lor ni s-a poruncit "să nu iubim lumea şi cele din lume" (1 In 2, 15). Iar aceasta s-a zis nu ca să urâm fără judecată făpturile lui Dumnezeu, ci ca să tăiem prilejurile celor trei patimi.

107. "Nimeni, zice Apostolul, slujind în oaste nu se încurcă cu treburile vieţii" (2 Tim 2, 4). Căci cel ce vrea să biruiască patimile, încurcându-se în acele treburi, e asemenea celui ce vrea să stingă focul cu paie.

108. Cel ce se mânie pe aproapele pentru avuţie, pentru slavă sau plăcere încă n-a cunoscut că Dumnezeu chiverniseşte lucrurile întru dreptate.

109. Când auzi pe Domnul zicând: "De nu se va lepăda cineva de toate averile lui, nu este vrednic de Mine" (Lc 14, 33), nu înţelege cuvântul acesta numai despre averi, ci şi despre toate lucrurile păcatului.

110. Cel ce nu cunoaşte adevărul nu poate nici crede cu adevărat. Căci cunoştinţa naturală premerge credinţei.

111. Precum Dumnezeu a împărţit fiecăreia dintre cele văzute ceea ce e potrivit cu firea ei, aşa a împărţit şi gândurile omeneşti, fie că vrem, fie că nu vrem.

112. Dacă cineva, păcătuind în chip vădit şi nepocăindu-se, n-a pătimit nimic până la moarte, socoteşte că judecata lui va fi fără milă acolo.

113. Cel ce se roagă întru cuminţenie rabdă cele ce vin asupra-i. Iar cel ce ţine minte răul încă nu s-a rugat curat.

114. De ai fost păgubit, sau ocărât, sau prigonit de cineva, nu lua în seamă cele de faţă, ci aşteaptă cele viitoare; şi vei afla că acela ţi-a fost pricină de multe bunătăţi nu numai în vremea de aici, ci şi în veacul viitor.

115. Precum celor ce s-au hrănit fără socoteală le foloseşte absintul amar, aşa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele. Căci leacurile acestea pe cei dintâi îi fac sănătoşi, iar pe ceilalţi îi pregătesc spre pocăinţă.

116. De nu vrei să pătimeşti răul, să nu vrei nici să-l faci, pentru că lucrul dintâi urmează neapărat celui de al doilea. "Căci ce seamănă fiecare, aceea va şi secera" (Ga 6, 8).

117. Semănând de bunăvoie cele rele şi secerându-le fără de voie, trebuie să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

118. Dar fiindcă s-a rânduit o vreme oarecare între semănat şi seceriş, nu credem în răsplată.

119. Păcătuind, să nu învinovăţeşti fapta, ci gândul. Căci dacă mintea nu o lua înainte, nu i-ar fi urmat trupul.

120. E mai rău cel ce săvârşeşte răul într-ascuns decât cei ce săvârşesc nedreptate pe faţă. Pentru aceasta, acela se va şi munci mai rău.

121. Cel ce împleteşte viclenii şi face răul într-ascuns este, după Scriptură, "şarpele ce şade în cale muşcând călcâiul calului" (Fc 49, 17).

122. Cel ce, în acelaşi timp, laudă pentru unele pe aproapele, iar pentru altele îl vorbeşte de rău e stăpânit de slava deşartă şi de pizmă. Prin laude încearcă să-şi ascundă pizma, iar prin vorbele rele se înfăţişează pe sine mai bun decât acela.

123. Precum nu pot paşte la un loc oile şi lupii, aşa nu poate avea milă cel ce îl lucrează cu viclenie pe aproapele.

124. Cel care amestecă pe ascuns în poruncă voia sa e un desfrânat, cum s-a arătat în Înţelepciune, şi pentru neputinţa de-a se înfrâna suferă durere şi ruşine.

125. Precum nu se îngăduie apa şi focul laolaltă, aşa nu se îngăduie întreolaltă apărarea şi smerenia.

126. Cel care cere iertare de păcate iubeşte smerenia cugetului. Iar cel ce osândeşte pe altul îşi pecetluieşte relele sale.

127. Nu lăsa păcatul neşters, chiar dacă ar fi cât de mic, ca să nu te tragă pe urmă la rele mai mari.

128. De vrei să te mântuieşti, iubeşte cuvântul adevărat şi nu lepăda niciodată, fără judecată, mustrarea.

129. Un cuvânt adevărat a schimbat puii de năpârci şi le-a arătat să fugă de mânia ce va să vie (Mt 3, 7).

130. Cel ce primeşte cuvintele adevărului primeşte pe Dumnezeu-Cuvântul. Căci zice: "Cel ce vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte" (Mt 10, 40).

131. Slăbănogul pogorât prin acoperiş (Lc 5, 19) este păcătosul mustrat de credincioşi pentru Dumnezeu şi care primeşte iertarea pentru credinţa acelora.

132. Mai bine este a ne ruga cu evlavie pentru aproapele decât a-l mustra pentru tot lucrul.

133. Cel ce se pocăieşte aşa cum se cuvine e luat în râs de nebuni. Dar aceasta să-i fie semn de bună plăcere la Dumnezeu.

134. "Cel ce se luptă se înfrânează de la toate" (1 Co 9, 25); şi nu se odihneşte până nu va pierde Domnul sămânţa din Babilon[103].

135. Gândeşte-te că patimile de ocară sunt douăsprezece. Dacă iubeşti cu voia pe una din ele, aceea va umple locul celor unsprezece.

136. Păcatul este foc ce arde. Cu cât înlături materia, cu atât se stinge, şi cu cât adaugi, va arde mai mult.

137. De ai fost înălţat prin laude, aşteaptă ocara. Căci zice: "Cel ce se înalţă pe sine, umili-se-va" (Lc 14, 11).

138. Când vom lepăda din cuget tot păcatul de bunăvoie, vom lua lupta şi cu patimile din obişnuinţă.

139. Obişnuinţa, care o ia înaintea voii şi a conştiinţei, este amintirea fără de voie a păcatelor de mai înainte. La cel ce se nevoieşte, ea e împiedicată să înainteze până la patimă; iar la cel biruitor e răpusă până la momeală (προσβολή).

140. Atacul (momeala) este o mişcare fără imagini a inimii, care e prinsă îndată de cei încercaţi, ca într-o strungă.

141. Acolo unde se ivesc chipuri în gând, s-a produs consimţirea. Căci mişcarea fără chipuri este un atac nevinovat. Câte unul fuge şi de acestea ca buşteanul din foc; dar altul nu se întoarce până nu arde cu flacără.

---

103. Vezi motivul şi la Sfântul Ioan Casian, în această carte, p. 130.

142. Nu zi: Nu vreau, şi vine. Căci cu siguranţă dacă nu iubeşti lucrul însuşi, iubeşti pricinile lui.

143. Cel ce caută lauda e supus patimii, şi cel ce se plânge de necaz iubeşte plăcerea.

144. Gândul celui împătimit de plăcere oscilează ca o cumpănă. Aci plânge şi se tânguieşte pentru păcate, aci se luptă cu aproapele şi i se împotriveşte apărându-şi plăcerile.

145. Cel care cearcă toate şi reţine binele va fugi pe urmă de tot răul.

146. Bărbatul îndelung răbdător are multă cuminţenie; asemenea şi cel ce-şi apropie urechea de cuvintele înţelepciunii.

147. Fără aducerea-aminte de Dumnezeu nu poate fi cunoştinţă adevărată. Căci fără cea dintâi, cea de-a doua e mincinoasă.

148. Celui învârtoşat la inimă nu-i foloseşte cuvântul unei cunoştinţe mai subţiri, pentru că, dacă nu e înfricat, nu primeşte durerile pocăinţei.

149. Omului blând îi foloseşte credinciosia, căci îl face să nu ispitească îndelunga răbdare a lui Dumnezeu şi să nu se rănească prin neascultare deasă.

150. Pe omul puternic să nu-l mustri pentru slavă deşartă, ci arată-i viitoarea necinste. Căci în acest chip cel cuminte poate fi mustrat fără greutate.

151. Cel ce urăşte mustrarea se supune patimii cu voia; iar cel ce o iubeşte va lupta şi cu obişnuinţa.

152. Nu voi să auzi răutăţile străine; căci printr-o asemenea voinţă de-a auzi se sapă şi în tine trăsăturile răutăţilor.

153. Dacă îţi intră în urechi cuvinte urâte, mânie-te pe tine însuţi, şi nu pe cel ce le grăieşte. Căci dacă urechea e rea, rău e şi cel care o poartă.

154. Dacă cineva se nimereşte între oamenii care grăiesc deşertăciuni, să se socotească pe sine însuşi vinovat de asemenea cuvinte; chiar dacă nu are vreo vină proaspătă, are vreuna mai veche.

155. De vezi pe cineva că te laudă cu făţărnicie, aşteaptă la vremea sa ocară de la el.

156. Necazurile de acum pune-le alături cu bunătăţile viitoare, şi nicicând descurajarea nu-ţi va moleşi nevoinţa.

157. Când pentru vreo binefacere trupească lauzi pe vreun om ca bun, uitând de Dumnezeu, acelaşi om pe urmă ţi se va arăta că e rău.

158. Tot binele vine de la Dumnezeu după rânduirea Lui; şi cei care fac un lucru bun sunt slujitorii Lui.

159. Primeşte împletirea celor bune şi a celor rele cu gând egal; şi Dumnezeu va netezi neegalităţile dintre lucruri.

160. Neegalitatea gândurilor aduce schimbările stărilor proprii. Căci Dumnezeu a rânduit în chip potrivit ca să vie, după cele de voie, cele fără de voie.

161. Întâmplările sensibile sunt puii celor inteligibile, împlinind cele cuvenite după voia lui Dumnezeu.

162. Din inima împătimită de plăcere răsar gânduri şi cuvinte spurcate. Iar din fum cunoaştem materia care mocneşte înăuntru.

163. Zăboveşte în cuget, şi nu vei osteni în încercări. Iar plecând de acolo, rabdă necazurile ce vin asupra-ţi.

164. Roagă-te să nu-ţi vie încercare; iar când vine, primeşte-o ca pe a ta, nu ca pe una străină.

165. Ia-ţi gândul de la orice lăcomie, şi atunci vei putea să vezi uneltirile diavolului.

166. Cel ce zice că el cunoaşte toate meşteşugirile diavolului se dă pe sine ca desăvârşit, fără să ştie.

167. Când mintea iese din grijile trupeşti, vede, în măsura în care iese, lucrăturile vrăjmaşilor.

168. Cel purtat de gânduri e orbit de ele. El vede lucrările păcatului, dar pricinile lor nu le poate vedea.

169. Se poate întâmpla ca unul, împlinind pe faţă o poruncă, să slujească în ascuns patimii şi prin gânduri păcătoase să strice fapta bună.

170. Prinzându-te începutul vreunui păcat, nu zice: "Nu mă va birui pe mine". Căci întrucât ai fost prins, ai şi fost biruit.

171. Tot ce se naşte începe de la ceva mic, şi pe măsură ce e hrănit creşte.

172. Meşteşugirea păcatului e ca o mreajă bine împletită; şi cel ce s-a încurcat dintr-o parte, de va fi cu nepăsare, va fi prins întreg.

173. Nu voi să auzi de nenorocirea duşmanilor; căci cei ce ascultă cu plăcere asemenea cuvinte mănâncă roadele plănuirii lor.

174. Nu socoti că orice necaz vine peste oameni din pricina păcatelor. Pentru că sunt unii bine plăcuţi, şi totuşi încercaţi. E drept că s-a scris: "Necuvioşii şi nelegiuiţii vor fi prigoniţi". Dar tot aşa s-a scris şi: "Cei ce voiesc să trăiască cucernic în Hristos prigoniţi vor fi" (2 Tim 3, 12).

175. În vreme de necaz, ia seama la momeala plăcerii. Căci întrucât alină necazul, e bine primită.

176. Unii numesc înţelepţi pe cei ce deosebesc lucrurile sensibile. Dar înţelepţi sunt cei ce stăpânesc voile lor.

177. Înainte de dezrădăcinarea relelor să nu asculţi de inima ta; căci cele ce le are puse înăuntru, pe acelea caută să le şi sporească.

178. Precum sunt şerpi ce se întâlnesc în păduri şi alţii care umblă prin case, aşa sunt patimi ce se închipuiesc de către cuget şi altele care se lucrează cu fapta, măcar că se preschimbă unele într-altele.

179. Când vezi poftele ce zac înăuntru că se mişcă cu putere şi cheamă mintea ce vieţuieşte în linişte la vreo patimă, cunoaşte că mintea s-a ocupat mai înainte cu acestea, şi le-a adus la faptă, şi le-a aşezat în inimă.

180. Nu se înfiripă nor fără adiere de vânt, şi nu se naşte patimă fără gând.

181. De nu vom mai face voile trupului, cum zice Scriptura, uşor vor sfârşi în Domnul cele ce zăceau înainte în noi.

182. Idolii consistenţi (chipurile) din faţa minţii sunt mai răi şi mai puternici. Dar cei gândiţi sunt pricinuitorii şi premergătorii celorlalţi.

183. Este un păcat care stăpâneşte inima din pricina obişnuinţei (πρόληψις) îndelungate; şi este un alt păcat care ne războieşte cugetarea prin lucrurile de fiecare zi.

184. Dumnezeu judecă faptele după intenţiile lor. Căci zice: "Să-ţi dea ţie Domnul după inima ta" (Ps 19, 4).

185. Cel ce nu stăruie în cercetarea conştiinţei nu vrea să primească nici ostenelile trupeşti pentru credinţă.

186. Conştiinţa e o carte naturală. Cel ce o citeşte cu fapta face experienţa ajutorului dumnezeiesc.

187. Cel ce nu ia asupra sa de bunăvoie ostenelile pentru adevăr e certat mai aspru de cele fără de voie.

188. Cel ce a cunoscut voia lui Dumnezeu şi o împlineşte după putere, prin osteneli mici scapă de cele mari.

189. Cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune şi răbdare nu le va depărta de la sine, ci mai tare se va încâlci în ele.

190. Domnul e ascuns în poruncile Sale. Şi cei ce-L caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor[104].

191. Nu zice: Am împlinit poruncile, şi n-am aflat pe Domnul. Căci ai aflat adeseori cunoştinţa împreunată cu dreptatea, cum zice Scriptura. Iar cei ce-L caută pe El cum se cuvine vor afla pace.

192. Pacea este izbăvirea de patimi. Dar ea nu poate fi aflată fără lucrarea Duhului Sfânt.

193. Altceva e împlinirea poruncii, şi altceva e virtutea, chiar dacă acestea se prilejuiesc una pe alta.

194. Împlinirea poruncii stă în a împlini ceea ce s-a poruncit; iar virtutea, în a plăcea adevărului ceea ce s-a făcut.

195. Precum bogăţia văzută este una, dar de multe feluri după chipul agonisirii, aşa şi virtutea este una, dar are multe moduri de activitate[105].

---

104. Ideile din capetele 187 şi 190 formează teme principale în concepţia Sfântului Maxim Mărturisitorul (P. G. 90, 369; sau P. G. 91, 1081, unde se spune: "Fiinţa virtuţii din fiecare este Cuvântul cel unic al lui Dumnezeu; căci fiinţa tuturor virtuţilor este Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos"; *Ambiguorum liber*).

105. Ideea "modurilor virtuţii" o vom găsi iarăşi mult dezvoltată la Sfântul Maxim Mărturisitorul.

196. Cel ce înşală pe alţii şi grăieşte cuvinte fără fapte se îmbogăţeşte din nedreptate, şi ostenelile lui vor trece în case străine, cum scrie Scriptura (Pr 5, 10).

197. Toate se vor supune aurului, zice; iar gândurile vor fi cârmuite de harul lui Dumnezeu.

198. Conştiinţa bună se află prin rugăciune, iar rugăciunea curată, prin conştiinţă. Căci una are trebuinţă de alta, prin fire.

199. Iacob a făcut lui Iosif haină pestriţă (Fc 37, 3). Iar Domnul dăruieşte celui blând cunoştinţa adevărului, precum s-a scris: "Domnul va învăţa pe cei blânzi căile Sale" (Ps 24, 10).

200. Fă totdeauna binele după putere. Iar în vremea lucrului mai mare, nu te întoarce spre cel mai mic. "Căci cel ce se întoarce înapoi, zice, nu este vrednic de Împărăţia cerurilor" (Lc 9, 62).

A ACELUIAŞI

Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptăţesc din fapte, în 226 de capete[106]

1. În cele scrise mai jos se va respinge, de către cei ce cred tare şi cunosc adevărul, credinţa greşită în faptele din afară.

2. Domnul, vrând să arate că orice poruncă e o datorie, iar, pe de altă parte, că înfierea se dă oamenilor în dar pentru sângele Său, zice: "Când veţi fi făcut toate cele poruncite vouă, ziceţi: Slugi netrebnice suntem şi ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut" (Lc 17, 10). Deci Împărăţia cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului, gătit slugilor credincioase.

3. Robul nu cere slobozirea ca plată, ci mulţumeşte pentru ea, ca un îndatorat, şi o primeşte în dar.

4. Hristos a murit, după Scripturi, pentru păcatele noastre, şi celor ce Îi slujesc bine le dăruieşte slobozirea. Căci zice: "Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău" (Mt 25, 21, 23).

5. Încă nu e slugă credincioasă cel ce se reazimă pe simpla cunoştinţă; ci acela ce crede prin ascultare lui Hristos, Care a poruncit.

---

106. Textul din P. G. 65, 929-966, cu toate că e acelaşi cu cel din *Filocalia greacă,* e împărţit numai în 211 capete.

6. Cel ce Îl cinsteşte pe Stăpânul împlineşte cele poruncite. Iar greşind sau neascultând, rabdă urmările care i se cuvin.

7. Dacă eşti iubitor de învăţătură, fă-te iubitor şi de osteneală. Căci simpla cunoştinţă îngâmfă pe om.

8. Încercările care ne vin pe neaşteptate ne învaţă, cu bun rost, să fim iubitori de osteneală şi ne atrag, chiar dacă nu vrem, la pocăinţă.

9. Necazurile care vin asupra oamenilor sunt roadele păcatelor proprii. Iar dacă le răbdăm prin rugăciune, ne vom bucura iarăşi de venirea lucrurilor bune.

10. Unii oameni fiind lăudaţi pentru virtute s-au lăsat cuceriţi de plăcere, iar plăcerea aceasta nutrită de slava deşartă au socotit-o mângâiere. Alţii, mustraţi pentru păcat, s-au umplut de durere, şi durerea cea spre folos au socotit-o lucrare a păcatului.

11. Toţi aceia care, pentru faptul că se nevoiesc, dispreţuiesc pe cei mai nebăgători de seamă socotesc că se îndreaptă din fapte trupeşti. Şi toţi cei care, rezemându-se pe simpla cunoştinţă, nesocotesc pe cei lipsiţi de cunoştinţă se găsesc cu mult mai neînţelepţi decât aceia.

12. Cunoştinţa fără faptele care urmează din ea nu e sigură, chiar dacă e adevărată. Căci fapta este întărirea oricărui lucru.

13. Adeseori din negrija pentru fapte se întunecă şi cunoştinţa. Căci lucrurile a căror împlinire a fost nesocotită s-au şters în parte şi din amintire.

14. Scriptura de aceea ne îndeamnă să dobândim cunoştinţa lui Dumnezeu, ca să-I slujim Lui cum se cuvine prin fapte.

15. Când împlinim poruncile la arătare, luăm cele cuvenite de la Domnul pe măsura acestei împliniri; dar ne folosim după scopul ce-l urmărim.

16. Cel ce vrea să facă ceva şi nu poate e socotit de către cunoscătorul de inimi, Dumnezeu, ca şi când ar fi făcut. Iar aceasta trebuie să o înţelegem atât cu privire la cele bune, cât şi la cele rele.

17. Mintea fără trup face multe lucruri: bune şi rele. Dar trupul fără minte nu poate face niciuna din acestea, deoarece legea slobozeniei se cunoaşte înainte de faptă.

18. Unii, neîmplinind poruncile, socotesc că ei cred drept. Alţii, împlinindu-le, aşteaptă Împărăţia ca o plată datorată. Şi unii, şi alţii greşesc faţă de adevăr.

19. Stăpânul nu datorează plată robilor; dar, iarăşi, nici cei ce nu slujesc drept nu dobândesc slobozenia.

20. Dacă Hristos a murit pentru noi, după Scripturi, şi nu mai trăim nouă înşine, "ci Aceluia care a murit şi a înviat pentru noi" (2 Co 5, 15), vădit este că suntem datori să-I slujim până la moarte. Cum vom socoti, aşadar, înfierea ca ceva ce ni se datorează?

21. Hristos e Stăpân prin fiinţă şi Stăpân prin opera de mântuire, deoarece neexistând noi, ne-a făcut, iar murind din pricina păcatului, ne-a răscumpărat prin sângele Său şi celor ce cred le-a dăruit harul.

22. Când auzi Scriptura zicând că Dumnezeu "va răsplăti fiecăruia după faptele sale" (Ps 61, 11), să nu înţelegi că e vorba de fapte de o vrednicie egală cu gheena sau cu Împărăţia, ci că Hristos va răsplăti faptele necredinţei în El sau ale credinţei nu ca un schimbător care cântăreşte preţul lucrurilor de schimb, ci ca Dumnezeu, Ziditorul şi Răscumpărătorul nostru.

23. Cei ce ne-am învrednicit de baia naşterii de a doua săvârşim faptele bune nu pentru răsplată, ci pentru păzirea curăţiei date nouă.

24. Tot lucrul bun pe care-l săvârşim prin firea noastră ne face să ne reţinem de la răul contrar, dar nu ne poate adăuga un spor de sfinţenie, fără har.

25. Cel ce se înfrânează se reţine de la lăcomia pântecelui; cel ce dispreţuieşte avuţia, de la zgârcenie; cel liniştit, de la vorbărie; cel curat, de la iubirea de plăceri; cel cuviincios, de la desfrânare; cel ce se ajunge cu ce are, de la iubirea de argint; cel blând, de la tulburare; cel cu cuget smerit, de la slava deşartă; cel supus, de la iubirea de vrajbă; cel ce mustră, de la făţărie. De asemenea, cel ce se roagă e străin de deznădejde; săracul, de multă avuţie; mărturisitorul, de tăgăduire; mucenicul, de slujirea la idoli. Vezi cum toată virtutea săvârşită până la moarte nu e altceva decât reţinerea de la păcat? Iar reţinerea de la păcat e un lucru al firii, nu ceea ce aduce răsplata Împărăţiei.

26. Omul de-abia păzeşte cele ale firii lui. Hristos însă, prin cruce, dăruieşte înfierea.

27. Este o poruncă restrânsă şi este alta cuprinzătoare. Prin cea dintâi se porunceşte să dăm o parte din ceea ce avem celui ce n-are; printr-a doua, se porunceşte lepădarea de toate avuţiile.

28. Este o lucrare a harului, necunoscută celui slab la minte; şi este o altă lucrare, a păcatului, care seamănă cu adevărul. Dar e bine să nu cercetăm prea stăruitor aceste lucruri, ca să nu rătăcim. Ci toate să le aducem, prin nădejde, lui Dumnezeu, căci El ştie folosul amândurora.

29. Cel ce vrea să străbată marea spirituală rabdă îndelung, cugetă smerit, veghează şi se înfrânează. De se va sili să treacă fără acestea patru, se va tulbura cu inima, dar de trecut nu va putea.

30. Liniştirea e reţinerea de la rele. Iar de-şi va lua cineva cu sine şi cele patru virtuţi, pe lângă rugăciune, nu va avea alt ajutor mai sigur spre starea de nepătimire.

31. Nu se poate linişti mintea fără trup, precum nu poate fi surpat zidul dintre ele fără liniştire şi rugăciune[107].

32. "Trupul pofteşte împotriva duhului, şi duhul împotriva trupului" (Ga 5, 17). Iar cei ce umblă în duh nu vor împlini pofta trupului.

33. Nu există rugăciune desăvârşită fără o chemare a minţii. Iar cugetul care strigă neîmprăştiat va fi auzit de Domnul.

34. Mintea care se roagă neîmprăştiat strâmtorează şi frânge inima; iar "inima înfrântă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi" (Ps 50, 18).

35. Rugăciunea încă se numeşte virtute, deşi e maica virtuţilor. Căci le naşte pe acelea prin împreunarea cu Hristos.

36. Tot ce am săvârşi fără rugăciune şi nădejde bună ne este pe urmă vătămător şi fără preţ.

37. Când auzi că "cei de pe urmă vor fi întâi şi cei dintâi vor fi pe urmă" (Mt 19, 30; 20, 16), înţelege pe cei părtaşi de virtuţi şi pe cei părtaşi de dragoste. Căci iubirea e cea din urmă dintre virtuţi, după rând, dar e

---

107. Adică nu-şi poate linişti cineva mintea dacă nu-şi linişteşte şi trupul; de asemenea, nu se poate străbate de la viaţa după trup la cea în duh fără liniştire şi rugăciune.

cea dintâi dintre toate, după cinste, vădindu-le pe cele care s-au născut înaintea ei ca fiind cele de pe urmă.

38. Dacă în vreme ce te rogi te copleşeşte trândăvia, sau eşti supărat în diferite chipuri de păcat, adu-ţi aminte de moarte şi de muncile înfricoşate. Dar e mai bine să te lipeşti de Dumnezeu prin rugăciune şi nădejde decât să te gândeşti la lucruri din afară, chiar dacă sunt de folos.

39. Niciuna din virtuţi nu deschide singură, prin sine, uşa firii noastre dacă nu sunt împletite toate întreolaltă.

40. Nu e înfrânat cel ce se nutreşte cu gânduri. Căci, chiar de sunt folositoare, nu-s mai folositoare ca nădejdea.

41. Păcat spre moarte este tot păcatul nepocăit. Chiar de s-ar ruga un sfânt pentru un asemenea păcat al altuia, nu e auzit.

42. Cel ce se pocăieşte cum se cuvine nu va respinge osteneala pentru păcatele vechi, ci îşi va câştiga printr-însa îndurarea lui Dumnezeu.

43. Dacă suntem datori să facem în fiecare zi toate câte le are firea noastră bune, ce vom da lui Dumnezeu în schimb pentru relele pe care le-am făcut mai înainte?

44. Orice prisos de virtute am adăuga astăzi, el e o dovadă a negrijii trecute, nu un drept la răsplată[108].

45. Cel ce se tulbură cu mintea şi e liniştit cu trupul este asemenea celui tulburat trupeşte şi împrăştiat cu mintea.

46. Tulburarea de bunăvoie, fie a minţii, fie a trupului, o sporeşte pe cealaltă, cea a minţii pe cea trupeas-

---

108. Aceeaşi idee şi în *Despre Botez;* P. G. 65, 1013.

că, şi cea a trupului pe cea a minţii. Căci împreunarea lor dă naştere unui rău şi mai mare.

47. Mare virtute e a răbda cele ce vin asupra noastră şi a iubi pe cei ce ne urăsc, după cuvântul Domnului (Mt 5, 44).

48. Dovada iubirii nefăţărite e iertarea nedreptăţilor.

49. Nu pot fi iertate din inimă greşalele cuiva, fără cunoştinţă adevărată. Căci aceasta îi arată fiecăruia toate greşalele câte le face.

50. Nu vei pierde nimic din tot ce vei ierta pentru Domnul, căci la timpul cuvenit îţi vor veni înmulţite.

51. Când mintea uită de scopul cinstirii de Dumnezeu, fapta văzută a virtuţii îşi pierde valoarea.

52. Dacă fapta rău plănuită îi este stricăcioasă oricui, cu mult mai mult celor ce nu au grijă de amănuntele ei.

53. Filosofează cu fapta despre voia omului şi despre răsplata lui Dumnezeu. Căci ştiinţa nu e mai înţeleaptă sau mai folositoare decât fapta.

54. Ostenelilor pentru evlavie le urmează mângâierea. Iar aceasta o cunoaştem prin legea lui Dumnezeu şi prin conştiinţă.

55. Unul a primit un gând şi l-a ţinut fără multă socoteală. Altul l-a primit şi l-a confruntat cu adevărul. E de întrebat: care dintre ei a lucrat cu mai multă evlavie?

56. Răbdarea necazurilor e semnul cunoştinţei adevărate; la fel, neînvinovăţirea oamenilor pentru nenorocirile tale proprii.

57. Cel ce face binele şi caută răsplata nu slujeşte lui Dumnezeu, ci voii sale.

58. Cel ce a păcătuit nu va putea scăpa de răsplată decât printr-o pocăinţă corespunzătoare cu greşala.

59. Unii spun: "Nu putem face binele dacă nu primim în chip simţit harul Duhului"[109].

60. Aceasta o spun pentru că, zăcând pururea în plăceri, prin libera lor hotărâre, renunţă ca nişte neajutoraţi la ceea ce le este dat ca putere (τὸ κατὰ δύναμιν)[110].

61. Căci celor botezaţi în Hristos li s-a dăruit harul în chip tainic; dar el lucrează în ei pe măsura împlinirii poruncilor. Harul nu încetează de a ne ajuta în chip ascuns; dar atârnă de noi să facm sau să nu facem binele pentru care avem putere.

62. Mai întâi harul trezeşte în chip dumnezeiesc conştiinţa. Aceasta îi face şi pe cei făcători de rele să se căiască şi să placă lui Dumnezeu.

63. El e ascuns de asemenea în învăţătura ce ne-o dă aproapele. Iar uneori se iveşte în cuget şi prin citire; sau învaţă mintea prin cugetarea naturală despre adevărul lui. Dacă deci nu vom ascunde talantul acestei cugetări, vom intra în chip simţit întru bucuria Domnului.

64. Cel care cere lucrările Duhului înainte de împlinirea poruncilor e asemenea robului cumpărat cu bani, care, îndată ce a fost cumpărat, cere deodată cu preţul şi scrisoarea de slobozire.

---

109. Aceasta era una din învăţăturile greşite ale masalienilor, care susţineau că harul numai atunci e prezent, când e simţit.

110. În acest cap se răspunde teoriei greşite din cap precedent, arătându-se că harul ne este dat ca putere, dar transformarea acestei puteri în fapte atârnă de noi. În P. G. 65, 937, acest cap ţine în chip nimerit de cap precedent. De asemenea, cele trei capete care urmează, 61-63, alcătuiesc în P. G. unul singur (56), în care Marcu Ascetul îşi expune învăţătura despre harul dat ca putere la Botez şi despre actualizarea lui prin fapte, în termeni aproape identici cu cei din scrierea *Despre Botez.*

65. Cel ce socoteşte necazurile venite din afară ca aduse de dreptatea lui Dumnezeu, acela, căutând pe Domnul, a aflat deodată cu dreptatea Lui şi cunoştinţa.

66. Dacă vei înţelege ce zice Scriptura, că "în tot pământul stăpânesc judecăţile lui Dumnezeu" (Ps 104, 7), orice întâmplare ţi se va face învăţător spre cunoştinţa de Dumnezeu.

67. Fiecare întâmpină ceea ce îi vine, după ideea sa. Dar numai Dumnezeu ştie cum i se potriveşte fiecăruia ceea ce îi vine.

68. Când suferi vreo ocară de la oameni, cugetă îndată la slava ce-ţi va veni de la Dumnezeu (In 5, 44). Şi ocara te va lăsa neîntristat şi netulburat; iar slava, credincios şi nesupus osândei, când va veni.

69. Când eşti lăudat de mulţime, după bunăvoinţa lui Dumnezeu, să nu amesteci nimic semeţ în ceea ce ţi-a hărăzit Domnul, ca nu cumva, schimbându-te, să cazi în starea dimpotrivă.

70. Sămânţa nu va creşte fără pământ şi apă; iar omul nu se va folosi fără osteneli de bunăvoie şi fără ajutor dumnezeiesc.

71. Fără nor nu vine ploaie, iar fără conştiinţă bună nu poţi plăcea lui Dumnezeu.

72. Nu respinge învăţătura, chiar dacă eşti foarte cuminte. Căci iconomia lui Dumnezeu e mai folositoare ca înţelepciunea noastră.

73. Când inima e mişcată de vreo plăcere de la locul ostenelilor de bunăvoie, devine anevoie de reţinut, asemenea unui bolovan foarte greu ce se rostogoleşte la vale.

74. Precum un viţel nedeprins, alergând după iarbă, ajunge la un loc mărginit de prăpăstii din amândouă

părţile, la fel se află sufletul pe care gândurile l-au desfăcut pe-ncetul de locul său.

75. Când mintea, dobândind bărbăţie în Domnul, desface sufletul de obişnuinţe învechite, atunci inima e chinuită de minte şi de patimă ca de nişte călăi care o trag încoace şi încolo.

76. Precum cei ce plutesc pe mare rabdă cu plăcere arsura soarelui, la fel cei ce urăsc păcatul iubesc mustrarea. Pentru că cea dintâi se împotriveşte vântului, cea de-a doua, patimilor.

77. Precum fuga în timpul iernii sau sâmbăta (Mt 24, 20) aduce durere trupului şi întinare sufletului, la fel răscoala patimilor în trupul îmbătrânit şi în sufletul sfinţit.

78. Nimeni nu e atât de bun şi de milos ca Domnul; dar nici El nu iartă pe cel ce nu se pocăieşte.

79. Mulţi ne întristăm pentru păcate; dar primim cu plăcere cauzele lor.

80. Sobolul, care se târâie sub pământ, fiind orb nu poate vedea stelele; la fel, cel ce nu crede lui Dumnezeu în privinţa celor vremelnice nu poate crede nici în privinţa celor veşnice.

81. Cunoştinţa adevărată s-a dăruit oamenilor de către Dumnezeu ca har înainte de har; şi ea învaţă pe cei ce se împărtăşesc de ea să creadă, înainte de toate, în Cel ce le-a dăruit-o.

82. Când sufletul care a păcătuit nu primeşte necazurile ce vin asupră-i, atunci îngerii zic despre el: "Am doftorit Babilonul, şi nu s-a vindecat" (Ir 51, 9).

83. Mintea care a uitat de cunoştinţa adevărată se luptă pentru cele potrivnice ca pentru unele ce-i sunt de folos.

84. Precum focul nu poate zăbovi în apă, tot aşa nici gândul urât în inima iubitoare de Dumnezeu. Căci tot cel ce iubeşte pe Dumnezeu iubeşte şi osteneala. Iar osteneala de bunăvoie e vrăjmaşă plăcerii prin fire.

85. Patima ajungând stăpână peste fapte, cu ajutorul voinţei, se impune pe urmă silnic şi dacă nu vrea cel părtaş de ea.

86. De vin asupra noastră gânduri fără voie, să fim siguri că iubim cauzele lor; iar de vin gânduri cu voia, iubim şi lucrurile spre care se îndreaptă.

87. Părerea de sine şi îngâmfarea sunt pricini ale hulirii; iar iubirea de argint şi slava deşartă sunt pricini ale neîndurării şi ale făţărniciei.

88. Când diavolul vede că mintea s-a rugat din inimă, aduce ispite mari şi răutăcios uneltite. Căci nu vrea să stingă virtuţi mici prin ispite mari.

89. Un gând care zăboveşte arată împătimirea omului. Iar dacă e alungat repede, arată război şi împotrivire.

90. Trei sunt locurile spirituale la care vine mintea când se schimbă: cel după fire, cel mai presus de fire şi cel împotriva firii. Când vine la locul după fire, se descoperă pe sine ca pricina gândurilor rele şi-şi mărturiseşte lui Dumnezeu păcatele, recunoscând pricinile patimilor. Când vine la locul cel împotriva firii, uită de dreptatea lui Dumnezeu şi se războieşte cu oamenii pe motiv că o nedreptăţesc. Iar când e ridicată la locul mai presus de fire, află roadele Duhului Sfânt, pe care le-a arătat Apostolul: iubire, bucurie, pace (Ga 5, 22) şi cele următoare; şi ştie că dacă alege grijile trupeşti nu poate rămâne acolo. Dar dacă se desparte de locul acela, cade în păcat şi în necazurile care urmează pă-

catului, chiar dacă nu îndată, dar, desigur, la vremea sa, când ştie dreptatea lui Dumnezeu.

91. Atâta adevăr se cuprinde în cunoştinţa fiecăruia, câtă siguranţă îi dau blândeţea, smerenia şi dragostea.

92. Tot cel ce s-a botezat după dreapta credinţă a primit tainic tot harul. Dar se umple de cunoştinţa sigură a acestui fapt, după aceea, prin lucrarea poruncilor.

93. Porunca lui Hristos, împlinită cu conştiinţă, dăruieşte mângâiere după mulţimea durerilor inimii. Dar fiecare din acestea vine la timpul său.

94. Roagă-te stăruitor la orice lucru, ca unul ce nu poţi face nimic fără ajutorul lui Dumnezeu.

95. Nimic nu ajută mai mult lucrării ca rugăciunea; şi pentru a câştiga bunăvoinţa lui Dumnezeu, nimic nu e mai de folos ca ea.

96. Toată lucrarea poruncilor se cuprinde în ea. Căci nimic nu stă mai sus ca dragostea de Dumnezeu.

97. Rugăciunea neîmprăştiată e semn de iubire faţă de Dumnezeu la cel ce stăruie în ea. Negrija de ea şi împrăştierea ei sunt dovada iubirii de plăceri.

98. Cel ce priveghează, rabdă şi se roagă nestrâmtorat se împărtăşeşte în chip vădit de Duhul Sfânt. Iar cel ce e strâmtorat în acestea, dar rabdă totuşi cu voia, primeşte şi el îndată ajutor.

99. O poruncă se vădeşte mai aleasă ca alta. De aceea există şi o credinţă mai sigură ca altă credinţă.

100. Este o credinţă din auz, după Apostol (Rm 10, 17), şi este o credinţă care e adeverirea lucrurilor nădăjduite (Evr 11, 1).

101. Bine este să folosim prin cuvinte pe cei care întreabă; dar mai bine e să conlucrăm cu ei prin rugă-

ciune şi virtute. Căci cel ce prin acestea se aduce pe sine lui Dumnezeu ajută şi aproapelui.

102. Dacă vrei să-l foloseşti fără vorbă multă pe iubitorul de învăţătură, îndeamnă-l la rugăciune, la credinţă dreaptă şi la răbdarea necazurilor. Căci prin acestea se dobândesc toate celelalte virtuţi.

103. Pentru lucrurile pentru care şi-a pus cineva nădejdea în Dumnezeu, nu se mai războieşte cu aproapele.

104. Dacă, potrivit Scripturii, tot ce ni se întâmplă fără voie îşi are pricina în cele săvârşite cu voia, nimeni nu e atât de duşman omului ca el însuşi.

105. Tuturor relelor le premerge neştiinţa; iar a doua după neştiinţă e necredinţa.

106. Fugi de ispită prin răbdare şi prin rugăciune. Căci dacă i te împotriveşti fără acestea, vine asupra-ţi şi mai năvalnic.

107. Cel blând pentru Dumnezeu e mai înţelept decât cei înţelepţi, şi cel smerit cu inima e mai puternic decât cei puternici. Căci ei poartă jugul lui Hristos întru cunoştinţă (Mt 11, 29).

108. Toate câte le grăim sau le săvârşim fără rugăciune ni se arată pe urmă sau greşite, sau vătămătoare şi ne dovedesc lipsiţi de cunoştinţă prin lucrurile care urmează.

109. Unul singur e drept din fapte, din cuvinte şi din gânduri. Din credinţă însă, din har şi din pocăinţă sunt mulţi drepţi.

110. Precum celui ce se pocăieşte îi e străină cugetarea semeaţă, aşa celui ce păcătuieşte de bunăvoie îi e cu neputinţă cugetarea smerită.

111. Cugetarea smerită nu e o osândire a noastră din partea conştiinţei, ci cunoştinţa harului lui Dumnezeu şi a compătimirii Lui.

112. Ceea ce e casa văzută pentru aerul obişnuit, aceea este mintea raţională pentru harul dumnezeiesc. Cu cât scoţi mai mult materia afară, cu atât mai mult năvăleşte acela înăuntru; şi cu cât o mâni pe aceasta mai mult înăuntru, cu atât mai mult se retrage acela.

113. Materia casei sunt vasele şi mâncările; iar materia minţii, slava deşartă şi plăcerea.

114. Nădejdea în Dumnezeu face inima largă; iar grija trupească o îngustează.

115. Harul Duhului e unul şi neschimbat; dar lucrează în fiecare precum voieşte.

116. Precum ploaia curgând în pământ dă plantelor calitatea lor proprie, celor dulci dulceaţa şi celor acre acreala, aşa harul intrând în inimile credincioşilor le dăruieşte lucrările care se potrivesc cu diferite virtuţi.

117. Celui ce flămânzeşte pentru Hristos harul i se face hrană; celui ce însetează, băutură preadulce; celui ce tremură de frig, haină; celui ostenit, odihnă; celui ce se roagă, deplină încredinţare; celui ce plânge, mângâiere.

118. Deci când auzi Scriptura spunând despre Duhul Sfânt că S-a coborât peste fiecare dintre Apostoli (FA 2, 3), sau că a năvălit asupra unui prooroc (1 Rg 10, 10; Iz 2, 2), sau că lucrează (1 Co 12, 11), sau Se întristează (Ef 4, 30), sau se poate stinge (1 Tes 5, 19), sau Se mânie; şi, iarăşi, că unii au pârga Duhului (Rm 8, 23), alţii sunt plini de Duh Sfânt (FA 2, 4), să nu cugeţi la vreo tăiere, sau la vreo prefacere, sau la vreo schimbare a Duhului, ci crede, după cum am

spus mai înainte, că El e nemutat, neschimbat şi atotputernic. De aceea, El rămâne în lucrări ceea ce este, dar în acelaşi timp salvează în fiecare, în chip dumnezeiesc, ceea ce trebuie salvat. Căci El Se revarsă peste cei botezaţi în chip desăvârşit, asemenea soarelui, dar fiecare dintre noi se luminează în măsura în care, urându-şi patimile care-l întunecă, le smulge din sine; precum, de asemenea, se întunecă în măsura în care, iubindu-le, cugetă la ele.

119. Cel ce urăşte patimile smulge pricinile lor. Iar cel ce se supune pricinilor e războit de patimi, chiar dacă nu vrea.

120. Când suntem stăpâniţi de gânduri rele, să ne învinovăţim pe noi înşine, şi nu păcatul strămoşesc[111].

121. Rădăcinile gândurilor sunt păcatele văzute, pe care le săvârşim cu mâinile, cu picioarele şi cu gura.

122. Nu poate sta de vorbă cu patima în minte cel ce nu iubeşte pricinile ei.

123. Căci cine stă la târguială cu slava deşartă dacă dispreţuieşte ruşinea? Sau cine se tulbură pentru ocară dacă iubeşte umilinţa? Cine primeşte plăcerea trupească, având inimă zdrobită şi smerită? Sau cine se îngrijeşte şi se luptă pentru cele vremelnice, când crede în Hristos?

124. Cel care, dispreţuit fiind de cineva, nu se gâlceveşte cu cel ce-l dispreţuieşte, nici cu cuvântul, nici cu gândul, a dobândit cunoştinţă adevărată şi arată credinţă tare Stăpânului.

125. Mincinoşi sunt fiii oamenilor care stau în cumpănă de-a face nedreptate (Ps 61, 10). Dar Dumnezeu păstrează pe seama fiecăruia ceea ce este drept.

---

111. Temă dezvoltată în scrierea *Despre Botez.*

126. Dacă nici cel ce nedreptăţeşte nu ajunge la vreun prisos, nici cel nedreptăţit nu e lipsit de ceva, omul trece ca o umbră, şi deci în deşert se tulbură (Ps 38, 8).

127. Când vezi pe cineva îndurerat de multe ocări, cunoaşte că, după ce s-a umplut de gânduri de-ale slavei deşarte, seceră acum cu scârbă spicele seminţelor din inimă.

128. Cel ce s-a bucurat de plăcerile trupeşti mai mult decât trebuie va plăti prisosul cu osteneli însutite.

129. Mai-marele e dator să spună supusului ceea ce e dator să facă; iar dacă nu e ascultat, să-i vestească venirea relelor.

130. Cel ce este nedreptăţit de cineva şi nu cere de la cel ce l-a nedreptăţit ceea ce i se datorează crede, cu privire la partea aceea, lui Hristos, şi va lua însutit în veacul acesta, şi va moşteni viaţa veşnică.

131. Aducerea aminte de Dumnezeu face să se nască în inimă osteneala şi durerea pentru cinstirea Lui; şi tot cel ce uită de Dumnezeu caută plăcerea şi fuge de durere.

132. Nu zice că cel izbăvit de patimi nu mai poate avea necazuri. Căci, chiar dacă nu pentru el, e dator totuşi să aibă necazuri pentru aproapele.

133. Când vrăjmaşul are în stăpânire multe zapisuri de ale păcatelor uitate, îl sileşte pe datornic să le săvârşească şi prin aducerea aminte, folosindu-se cu viclean meşteşug de legea păcatului.

134. Dacă vrei să-ţi aminteşti neîncetat de Dumnezeu, nu respinge necazurile ca nedrepte, ci rabdă-le ca pe unele ce vin după dreptate. Căci răbdarea lor trezeşte şi înviorează amintirea prin fiecare întâmplare.

Iar respingerea lor micşorează durerea şi osteneala spirituală a inimii şi, prin aceasta, produce uitarea.

135. Dacă vrei ca Domnul să-ţi acopere păcatele, să nu-ţi arăţi oamenilor virtuţile. Căci ceea ce facem noi cu acestea, aceea face Dumnezeu cu acelea.

136. Ascunzându-ţi virtutea, nu te mândri ca şi când ai împlini dreptatea. Căci dreptatea nu stă numai în a ascunde cele frumoase, ci şi în a nu gândi nimic din cele oprite.

137. Nu te bucura când faci bine cuiva, ci când rabzi duşmănia care urmează, fără a pune la inimă răul. Căci precum urmează nopţile zilelor, aşa urmează răutăţile binefacerilor.

138. Slava deşartă, iubirea de argint şi plăcerea nu lasă facerea de bine nepătată dacă nu s-au topit mai înainte prin frica lui Dumnezeu.

139. În durerile fără voie se ascunde mila lui Dumnezeu, care atrage la pocăinţă pe cel ce le rabdă şi izbăveşte de muncile veşnice.

140. Unii, împlinind poruncile, gândesc să le pună în cumpănă cu păcatele. Iar alţii îşi câştigă bunăvoinţa lui Dumnezeu prin jertfa Celui ce a murit pentru păcatele noastre. E de întrebat: care dintre aceştia cugetă drept?

141. Frica gheenei şi dragostea Împărăţiei dau puterea de a răbda necazurile. Iar aceasta nu vine de la noi înşine, ci de la Cel ce cunoaşte gândurile noastre.

142. Cel ce crede în cele viitoare se înfrânează de la plăcerile de aici, fără a face pe învăţătorul. Iar cel care nu crede caută plăcerea şi fuge de durere.

143. Să nu zici: Cum se va deda săracul plăcerii, neavând cele ce o pricinuiesc? Căci cineva poate să se dedea plăcerii prin gânduri, în chip şi mai ticălos.

144. Altceva e cunoştinţa lucrurilor, şi altceva cunoaşterea adevărului. Pe cât se deosebeşte soarele de lună, pe atât e mai de folos cea de a doua decât cea dintâi.

145. Cunoştinţa lucrurilor creşte în proporţie cu împlinirea poruncilor; iar cunoaşterea adevărului, pe măsura nădejdii în Hristos[112].

146. De vrei, aşadar, să te mântuieşti şi să vii la cunoştinţa adevărului, încearcă totdeauna să te ridici peste lucrurile ce cad sub simţuri şi să te lipeşti de Dumnezeu numai prin nădejde. Căci în felul acesta, privind uneori pe alături fără să vrei, vei afla Domnii şi Stăpânii războindu-te prin atacurile (διὰ τῶν προσβολῶν) ce le vor da asupra ta. Dar biruindu-le prin rugăciune şi rămânând cu bună nădejde, vei stărui în harul lui Dumnezeu, care te izbăveşte de urgia viitoare.

147. Cine înţelege ceea ce a spus în chip tainic Sfântul Pavel, că lupta noastră e împotriva duhurilor răutăţii (Ef 6, 12), va înţelege şi parabola Domnului, prin care a arătat că trebuie să ne rugăm neîncetat şi să nu ne lenevim (Lc 18, 1).

148. Legea porunceşte figurat să lucrăm şase zile, iar a şaptea să ne odihnim. Lucrarea sufletului stă în facerea de bine prin bani şi lucruri. Iar odihna lui, în a vinde toate şi a le da săracilor, după cuvântul Domnului (Mt 19, 21). Şi cel ce a ajuns astfel la odihnă prin lepădarea de averi petrece în nădejdea mintală. La

---

112. Ideea că prin virtute sporim în cunoaştere formează o temă principală la Sfântul Maxim Mărturisitorul.

această odihnă ne îndeamnă şi Pavel să intrăm cu sârguinţă, zicând: "Să ne silim să intrăm la această odihnă" (Evr 4, 11).

149. Acestea le-am spus nu nesocotind cele viitoare, nici hotărând că aici este răsplata obştească, ci fiindcă trebuie să avem întâi harul Duhului Sfânt lucrând în inimă, şi apoi să intrăm, pe măsura vredniciei noastre, în Împărăţia cerurilor. Aceasta descoperind-o şi Domnul a zis: "Împărăţia cerurilor este înăuntru vostru" (Lc 17, 21). Dar a spus-o şi Apostolul: "Credinţa e adeverirea celor nădăjduite" (Evr 11, 1); şi iarăşi: "Alergaţi aşa, ca să o luaţi" (1 Co 9, 24); şi iarăşi: "Cercetaţi-vă pe voi înşivă de sunteţi în credinţă. Sau nu cunoaşteţi că Iisus Hristos locuieşte în voi? Afară numai dacă nu sunteţi creştini netrebnici" (2 Co 13, 5).

150. Cel ce cunoaşte adevărul nu se împotriveşte necazurilor care vin asupra lui. Căci ştie că-l conduc pe om spre frica de Dumnezeu.

151. Păcatele de odinioară, pomenite special după chipul lor, vatămă pe cel cu bună nădejde. Căci dacă îi apar în cuget însoţite de întristare, îl desfac de nădejde, iar dacă i se zugrăvesc fără întristare, îşi întipăresc din nou vechea întinăciune.

152. Când mintea, prin lepădarea de sine, se ţine strâns numai de gândul nădejdii[113], vrăjmaşul, sub motiv de mărturisire, îi zugrăveşte păcatele de mai înainte ca să stârnească din nou patimile uitate prin harul

113. Μονολόγιστος ἐλπίς poate avea trei înţelesuri: *a)* o nădejde care ocupă sufletul în întregime; *b)* nădejdea care nu se gândeşte decât la un lucru; *c)* nădejdea care nu-şi cuprinde obiectul prin imagini, ci numai printr-un gând lipsit de imagini, dat fiind că imaginile atrag mintea spre lucruri sensibile şi spre păcate. Poate că în acest loc sunt vizate toate aceste înţelesuri.

lui Dumnezeu şi, pe nebăgate de seamă, să facă pe om nedrept. Căci făcând vrăjmaşul aceasta, de va fi omul luminat şi urâtor de patimi, se va întuneca, tulburându-se pentru cele făcute. Iar de va fi încă înceţoşat şi iubitor de plăceri, va zăbovi desigur în convorbirea pătimaşă cu momelile, încât amintirea aceasta nu-i va fi o mărturisire, ci început de păcătuire.

153. Dacă vrei să aduci lui Dumnezeu mărturisire fără osândă, nu pomeni special, după chipul lor, greşalele, ci rabdă cu bărbăţie urmările lor.

154. Întâmplările dureroase vin asupra noastră pentru păcatele făcute mai înainte, fiecare greşală aducând după sine ceea ce se leagă de firea ei.

155. Cel ce cunoaşte şi ştie adevărul nu se mărturiseşte lui Dumnezeu prin amintirea celor săvârşite, ci prin răbdarea celor ce vin pe urmă asupra lui.

156. Când respingi durerea şi ocara, nu făgădui că te vei pocăi prin alte virtuţi. Căci slava deşartă şi fuga de dureri obişnuiesc să slujească păcatului chiar şi prin cele de-a dreapta (prin virtuţi).

157. Precum virtuţile obişnuiesc să se nască din dureri şi din ocări, aşa păcatele se nasc din plăceri şi laude.

158. Orice plăcere trupească vine dintr-o lenevire de mai înainte. Iar lenevia se naşte din necredinţă.

159. Cel ce zace sub păcat nu poate birui singur cugetul trupesc. Căci aţâţarea se mişcă fără odihnă în mădularele sale.

160. De suntem pătimaşi, trebuie să ne rugăm şi să ne supunem. Căci de-abia cu ajutor ne putem război cu obişnuinţele păcatului.

161. Cel ce-şi loveşte voia cu supunerea şi cu rugăciunea este luptător cu bun meşteşug, vădind lupta

mintală pe care o poartă prin reţinerea de la cele supuse simţurilor.

162. Cel ce nu-şi uneşte voia sa cu Dumnezeu se poticneşte în faptele sale şi cade în mâinile vrăjmaşilor.

163. Când vezi doi răi având dragoste unul faţă de altul, cunoaşte că fiecare ajută să se împlinească voia celuilalt.

164. Cel ce cugetă semeţ şi cel ce iubeşte slava deşartă se însoţesc cu plăcere unul cu altul. Căci cel dintâi laudă pe iubitorul de slavă deşartă, care-i cade înainte slugarnic; iar celălalt măreşte pe cel cu cuget semeţ, care-l laudă întruna.

165. Cel ce ascultă cu dragoste de adevăr scoate folos din amândouă părţile: pentru cele bune primind mărturie, se face şi mai grabnic la ele; pentru cele rele fiind mustrat, e silit să se pocăiască. După sporirea noastră trebuie să ne fie şi viaţa; şi după viaţă suntem datori să înălţăm lui Dumnezeu rugăciunile noastre.

166. Bine este să ţinem porunca cea mai cuprinzătoare şi să nu ne îngrijim de nimic în parte, ca astfel să nu trebuiască nici să ne rugăm pentru ceva aparte, ci să cerem numai Împărăţia lui Dumnezeu, după cuvântul Domnului (Mt 6, 33). Iar dacă ne îngrijim de fiecare trebuinţă, suntem datori să ne şi rugăm pentru fiecare. Căci cel ce face sau se îngrijeşte de ceva fără rugăciune nu se află pe drumul cel bun, care duce spre sfârşitul lucrului. Aceasta e ceea ce a spus Domnul: "Fără Mine nu puteţi face nimic" (In 15, 5).

167. Cel ce nesocoteşte porunca rugăciunii cade în neascultări şi mai rele, una predându-l alteia, ca legat în lanţuri.

168. Cel ce primeşte necazurile de acuma în nădejdea bunătăţilor de mai târziu a aflat cunoştinţa adevărului şi se va izbăvi repede de mânie şi întristare.

169. Cel ce primeşte reaua pătimire şi necinstea pentru adevăr umblă pe calea Apostolilor, luând crucea şi încingându-se cu lanţuri. Iar cel ce încearcă să aibă grijă de inima sa fără acestea rătăceşte cu mintea şi cade în ispitele şi cursele diavolului.

170. Nu poate birui cel ce se războieşte nici gândurile rele fără să biruiască pricinile lor, nici pricinile fără gânduri. Căci, când răpunem pe una în parte, nu peste mult suntem prinşi prin cealaltă de către amândouă.

171. Cel ce se luptă cu oamenii de frica relei pătimiri şi a ocărilor, acela sau va pătimi aici necazuri şi mai multe, sau va fi muncit fără milă în veacul viitor.

172. Cel ce vrea să fie ferit de orice întâmplare rea e dator să-şi încredinţeze toate treburile lui Dumnezeu prin rugăciune; apoi mintea lui să se ţină strâns de nădejdea în El, iar grija pentru lucrurile supuse simţurilor să o nesocotească cu toată puterea.

173. Când află diavolul pe un om prins fără trebuinţă de cele trupeşti, mai întâi îi răpeşte trofeele cunoştinţei, pe urmă îi taie nădejdea în Dumnezeu, cum i-ar tăia capul.

174. Dacă ocupi vreodată poziţia întărită a rugăciunii curate, nu primi în acea vreme cunoştinţa lucrurilor, ridicată în faţa ta de vrăjmaşul, ca să nu pierzi ceea ce e mai de preţ. Căci mai bine este să-l săgetăm cu săgeţile rugăciunii, stând închişi în cetăţuia noastră, decât să stăm de vorbă cu el, care ne aduce daruri, uneltind să ne desfacă de rugăciunea împotriva lui.

175. Cunoştinţa lucrurilor foloseşte omului în vreme de ispită şi de trândăvie. Dar în vreme de rugăciune îl păgubeşte.

176. Dacă ţi s-a rânduit să înveţi întru Domnul şi nu eşti ascultat, întristează-te cu mintea, dar nu te tulbura la arătare. Căci întristându-te, nu vei fi osândit cu cel neascultător. Dar tulburându-te, vei fi ispitit prin acelaşi lucru.

177. În vremea tâlcuirii să nu ascunzi cele ce privesc pe cei de faţă povestindu-le lucrurile cuviincioase şi vrednice de laudă mai lămurit, iar pe cele greu de auzit, mai acoperit.

178. Celui ce nu se află în ascultarea ta să nu-i aduci greşala în faţă. Căci aceasta ţine mai mult de stăpânire decât de sfătuire.

179. Cele spuse la plural se fac tuturor de folos, arătând fiecăruia în conştiinţă cele ale sale.

180. Cel ce vorbeşte drept e dator şi el să fie plin de mulţumire, ca unul ce primeşte cuvintele de la Dumnezeu. Căci adevărul nu este al celui ce grăieşte, ci al lui Dumnezeu, Care i-l dăruieşte.

181. Nu te gâlcevi cu cei care nu ţi-au făcut mărturisire de supunere când se împotrivesc adevărului, ca să nu-ţi stârneşti ura, cum zice Scriptura.

182. Acela care cedează ucenicului când se împotriveşte unde nu trebuie îl rătăceşte în privinţa acelui lucru şi-l pregăteşte să nesocotească rânduielile supunerii.

183. Cel ce sfătuieşte sau mustră întru frica lui Dumnezeu pe acela care păcătuieşte îşi câştigă sieşi virtutea opusă greşalei. Iar cel ce ţine minte răul şi osândeşte cu răutate cade în aceeaşi patimă, după legea duhovnicească.

184. Cel ce a învăţat bine legea se teme de Legiuitor; iar temându-se de El, se fereşte de tot răul.

185. Nu vorbi cu două limbi, într-un fel arătându-te cu cuvântul, şi într-alt fel aflându-te cu conştiinţa. Căci pe unul ca acesta Scriptura îl pune sub osândă (Sir 28, 15).

186. Adeseori cel ce spune adevărul e urât de cei fără de minte, după Apostol (In 8, 40). Iar cel făţarnic este iubit. Dar niciuna dintre aceste răsplăţi nu ţine multă vreme. Căci Domnul va răsplăti fiecăruia, la vremea sa, ceea ce trebuie.

187. Cel ce voieşte să înlăture relele viitoare e dator să le poarte cu plăcere pe cele de acuma. Căci astfel, împăcându-se înţelepţeşte cu lucrurile, va ocoli prin dureri mici pedepse mari.

188. Împrejmuieşte-ţi cuvântul cu întărituri dinspre partea laudei de sine şi cugetul dinspre partea înaltei păreri despre tine, ca nu cumva, cedând, să faci cele dimpotrivă. Căci binele nu se săvârşeşte numai de către om, ci şi de către Dumnezeu, Atotvăzătorul.

189. Atotvăzătorul Dumnezeu precum dă răsplătiri cuvenite faptelor noastre, aşa şi cugetelor, şi gândurilor noastre celor de bunăvoie.

190. Gândurile fără de voie răsar din păcatul de mai înainte; iar cele cu voia, din voinţa liberă. De aceea cele din urmă sunt pricinile celor dintâi.

191. Gândurilor rele neintenţionate le urmează întristarea. De aceea şi dispar degrabă. Iar celor intenţionate le urmează bucurie. De aceea cu anevoie ne izbăvim de ele.

192. Iubitorul de plăcere se întristează de dojeniri şi de strâmtorări; iar iubitorul de Dumnezeu, de laude şi de prisosiri.

193. Cel ce nu cunoaşte judecăţile lui Dumnezeu merge cu mintea pe un drum înconjurat de amândouă părţile de prăpăstii şi uşor e răsturnat de orice vânt. Când e lăudat, se umflă de mândrie; când e dojenit, se oţăreşte; când îi merge bine, îşi pierde cuviinţa; când ajunge în suferinţe, se tânguieşte; de înţelege ceva, caută numaidecât să arate; când nu înţelege, se face că înţelege; dacă e bogat, se îngâmfă; dacă e sărac, se face că nu e; când se satură, e plin de îndrăzneală; când posteşte, se umple de slavă deşartă; cu cei ce-l mustră se ia la ceartă; iar pe cei ce-l iartă îi socoteşte proşti.

194. Dacă, prin urmare, cineva n-a dobândit prin harul lui Hristos cunoştinţa adevărului şi frica de Dumnezeu, se răneşte cumplit nu numai de patimi, ci şi de alte întâmplări.

195. Când vrei să descurci un lucru încurcat, caută în privinţa lui ce place lui Dumnezeu, şi vei afla dezlegarea folositoare.

196. Când Dumnezeu binevoieşte să se facă un lucru, toată zidirea ajută să se împlinească. Dar când El nu binevoieşte, se împotriveşte şi zidirea.

197. Cel ce se împotriveşte necazurilor se războieşte fără să ştie cu porunca lui Dumnezeu. Iar cel ce le primeşte întru cunoştinţă adevărată, acela rabdă pe Domnul, cum zice Scriptura.

198. După ce a venit încercarea, nu întreba de ce sau prin cine a venit, ci cum să o porţi cu mulţumire, fără întristare şi fără pomenirea răului.

199. Răul de la altul nu ne sporeşte păcatul dacă nu îl primim cu gânduri rele.

200. Dacă nu e uşor să afli pe cineva să placă lui Dumnezeu fără să fie încercat, trebuie să mulţumim lui Dumnezeu pentru toată întâmplarea.

201. Dacă Petru n-ar fi rămas fără izbândă în pescuitul de noapte (Lc 5, 5-7), nu ar fi izbândit în cel de zi. Şi dacă Pavel nu şi-ar fi pierdut vederea ochilor (FA 9, 8), nu ar fi câştigat-o pe cea a minţii. Iar dacă Ştefan nu ar fi fost batjocorit ca hulitor, nu ar fi văzut pe Dumnezeu când i s-au deschis cerurile (FA 7, 55).

202. Precum lucrarea după Dumnezeu e virtute, aşa necazul împotriva aşteptării se numeşte încercare.

203. Dumnezeu a încercat pe Avraam, adică i-a adus necaz cu folos, nu ca să afle cum este, căci Cel ce cunoaşte toate înainte de naşterea lor îl cunoştea şi pe el, ci ca să-i dea prilejuri pentru o credinţă desăvârşită.

204. Tot necazul vădeşte aplecarea voinţei, dându-i acesteia prilej să încline fie la dreapta, fie la stânga. De aceea, necazul ce se întâmplă să vină se numeşte încercare, dând celui ce se împărtăşeşte de el cunoştinţa voilor sale ascunse.

205. Frica de Dumnezeu ne sileşte să luptăm cu păcatul. Iar luptând noi, însuşi harul lui Dumnezeu îl surpă.

206. Înţelepciunea nu stă numai în a cunoaşte adevărul din înălţimea naturală, ci şi în a răbda răutatea celor ce ne fac nedreptate, ca pe a noastră proprie. Căci cei ce rămân la cea dintâi se umflă de mândrie; iar cei ce au ajuns la a doua au dobândit smerenie în cugetare.

207. De vrei să nu fii muncit de gânduri rele, primeşte umilirea sufletului şi necazul trupului. Iar aceasta nu numai în parte, ci în toată vremea, şi locul, şi lucrul.

208. Cel ce se lasă povăţuit de bunăvoie prin necazuri nu va fi stăpânit de gândurile fără de voie. Iar cel ce nu primeşte pe cele dintâi va deveni, chiar dacă nu vrea, robul celor de al doilea.

209. Dacă eşti nedreptăţit şi ţi se înăspreşte inima, nu te întrista, căci cu bun rost a fost pus în mişcare ceea ce ţi s-a întâmplat. Ci, bucurându-te, alungă gândurile care răsar, ştiind că, biruindu-le de la primul atac, va fi biruit împreună cu ele şi răul după ce a fost pus în mişcare; dar dacă gândurile continuă să se mişte, şi răul sporeşte.

210. Fără zdrobirea inimii e cu neputinţă să ne izbăvim cu totul de păcat. Iar inima se zdrobeşte prin înfrânarea de la trei lucruri: de la somn, de la hrană şi de la lenevirea trupească. Căci prisosinţa acestora sădeşte iubirea de plăcere; iar iubirea de plăcere primeşte gândurile rele. Pe de altă parte, ea se împotriveşte atât rugăciunii, cât şi slujirii cuvenite.

211. Dacă ai fost rânduit să porunceşti fraţilor, păzeşte rânduiala ta şi să nu treci sub tăcere cele cuvenite, de frica celor ce se împotrivesc. Când vor asculta, vei avea plată pentru virtutea lor; când nu vor asculta, desigur îi vei ierta şi vei lua, de asemenea, iertare de la Cel ce a zis: "Iertaţi, şi se va ierta vouă" (Lc 6, 37).

212. Toată încercarea se aseamănă cu un târg. Cel ce ştie să facă negustorie câştigă mult; iar cel ce nu ştie suferă pagubă.

213. Pe cel ce nu ascultă de un cuvânt nu-l sili cu ceartă; ci câştigul pe care el l-a lepădat adună-ţi-l ţie. Căci hotărârea de a nu pune răul la inimă îţi va folosi mai mult decât îndreptarea lui.

214. Când vătămarea ce izvorăşte de la unul se întinde la mulţi, nu trebuie să ai îndelungă-răbdare, nici să cauţi folosul tău, ci al celor mulţi, ca să se mântuiască. Căci e mai folositoare virtutea multora decât cea a unuia.

215. De va cădea cineva în orice fel de păcat şi nu se va întrista pe măsura greşalei, cu uşurinţă va cădea iarăşi în aceeaşi cursă.

216. Precum leoaica nu se apropie cu prietenie de junincă, la fel neruşinarea nu primeşte de bunăvoie întristarea după Dumnezeu (2 Co 7, 10).

217. Precum oaia nu se împreună cu lupul pentru naşterea de pui, aşa nici durerea inimii cu neruşinarea pentru zămislirea virtuţilor.

218. Nimeni nu poate avea durere şi întristare după Dumnezeu de nu va iubi mai înainte pricinile lor.

219. Frica de Dumnezeu şi mustrarea primesc între ele întristarea. Iar înfrânarea şi privegherea se însoţesc cu durerea.

220. Cel ce nu se lasă povăţuit de poruncile şi de îndemnurile Scripturii va fi mânat înainte de biciul calului şi de boldul asinului (Pr 26, 3). Iar de se va împotrivi şi acestora, i se vor strânge fălcile în zăbale şi frâu (Ps 31, 10).

221. Cel biruit cu uşurinţă de cele mici e robit neapărat şi de cele mari. Iar cel ce le dispreţuieşte pe acelea le va sta împotrivă şi celor mari, întru Domnul.

222. Nu încerca să foloseşti prin mustrări pe cel ce se laudă cu virtuţile, fiindcă acela nu poate fi şi iubitor de fală, şi iubitor de adevăr.

223. Tot cuvântul lui Hristos descoperă mila şi dreptatea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, şi toarnă prin auz puterea lor în cei ce ascultă cu plăcere. Dar cei nemilostivi şi nedrepţi, ascultând fără plăcere, nu au putut cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu, ba L-au şi răstignit pe Cel ce o grăia. Deci să băgăm şi noi de seamă de ascultăm cu plăcere de El. Căci chiar El a zis: "Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele şi va fi iubit de Tatăl Meu şi Eu îl voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui" (In 14, 21). Vezi cum a ascuns arătarea Sa în porunci? Dar dintre toate poruncile, cea mai cuprinzătoare este dragostea către Dumnezeu şi către aproapele. Iar aceasta ia fiinţă din înfrânarea de la cele materiale şi din liniştirea gândurilor.

224. Domnul, ştiind aceasta, ne porunceşte zicând: "Să nu vă îngrijiţi de ziua de mâine" (Mt 6, 34). Şi cu dreptate. Pentru că cel ce nu s-a izbăvit de cele materiale şi de grija lor, cum se va izbăvi de gândurile rele? Iar cel învăluit de gânduri, cum va vedea păcatul, care este acoperit de ele? Căci păcatul e un întuneric şi o ceaţă a sufletului, ce se lasă din gânduri, din cuvinte şi din fapte rele. Şi păcatul se naşte aşa, că diavolul ispiteşte pe om printr-o momeală care nu-l forţează şi îi arată începutul păcatului, iar omul intră în vorbă cu el din pricina iubirii de plăcere şi a slavei deşarte. Căci deşi prin judecată nu voieşte, dar cu lucrarea se îndulceşte şi îl primeşte. Iar cel ce nu-şi vede acest păcat cuprinzător, cum se va ruga pentru el ca să se curăţească? Şi cel ce nu s-a curăţit, cum va afla locul fiinţei

curate? Iar de nu-l va afla, cum va vedea casa cea mai dinlăuntru a lui Hristos, dacă suntem casa lui Dumnezeu, după cuvântul proorocesc, evanghelicesc şi apostolesc?

225. Trebuie, aşadar, ca urmare a celor spuse mai înainte, să căutăm casa aceasta şi să stăruim a bate la uşa ei prin rugăciune, ca, fie acum, fie în ceasul morţii, să ne deschidă Stăpânul şi să nu ne spună ca unora care n-am avut grijă: "Nu vă ştiu pe voi de unde sunteţi" (Lc 13, 25). Ba suntem datori nu numai să cerem şi să luăm, ci să şi păstrăm ceea ce ni s-a dat. Căci sunt unii care şi după ce au primit au pierdut. De aceea, poate, cunoştinţa simplă, sau chiar şi o experienţă întâmplătoare a lucrurilor spuse mai înainte, o au şi cei mai tineri şi mai târzii la învăţătură. Dar trăirea stăruitoare, cu răbdare, n-o au decât cei evlavioşi şi mult încercaţi dintre bătrâni, care, pierzând-o adeseori din neatenţie, au căutat-o iarăşi cu osteneli de bunăvoie şi au aflat-o. Să nu încetăm să facem şi noi la fel, până când o vom dobândi într-o astfel de măsură, încât să nu o mai putem pierde, întocmai ca aceia.

226. Aceste puţine învăţături ale legii duhovniceşti le-am cunoscut din cele multe. Asupra lor stăruie neîncetat şi marele Psalmist, vrând să le înveţe şi să le împlinească cei ce cântă neîntrerupt în Domnul Iisus: Lui I se cuvin slava, stăpânirea şi închinarea, acum şi în veci. Amin.

AL ACELUIAŞI

Răspuns acelora care se îndoiesc despre Dumnezeiescul Botez[114]

Unii socotesc Sfântul Botez desăvârşit, întemeindu-se pe Scriptură, care zice: "Scoală-te, primeşte botezul şi spală-te de păcatele tale" (FA 22, 16), sau: "Spălaţi-vă şi fiţi curaţi" (Is 1, 16), sau: "Dar v-aţi spălat, dar v-aţi curăţit" (1 Co 6, 11), precum şi alte multe de felul acesta. Alţii însă susţin că păcatul cel vechi se desfiinţează abia prin nevoinţe, aducând şi ei mărturia Scripturii, care zice: "Să ne curăţim pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi a duhului" (2 Co 7, 1). Ba aceştia susţin că şi lucrarea însăşi a păcatului se află în ei după Botez.

Ce vom zice noi la acestea sau cui vom crede?

Răspuns

Trebuie să credem propovedaniei Apostolilor şi să rămânem pe lângă mărturisirile lor şi să nu ispitim puterea lui Dumnezeu prin socotinţe omeneşti. De asemenea, să nu primim iarăşi de bunăvoie jugul robiei, ci să ţinem strâns la libertatea noastră prin împlinirea

114. P. G. 65, 985-1028.

poruncilor. Căci pe măsura împlinirii lor aflăm tot adevărul, precum trebuie să ştim limpede că pe măsura neîmplinirii lor stăm sub puterea păcatului. Numai fiindcă am socotit deşartă propovedania, ascultând mai mult de curiozitatea noastră decât de cuvântul lui Dumnezeu, s-a făcut deşartă şi credinţa noastră, şi ne aflăm încă în păcate.

Întrebare

Noi nu spunem că propovedania este deşartă, ci căutăm să aflăm adevărul.

Răspuns

Dacă ţinem propovedania de adevărată, să împlinim toate poruncile, şi atunci vom şti de mai suntem stăpâniţi de păcat. Căci Sfântul Botez este desăvârşit, dar nu desăvârşeşte pe cel ce nu împlineşte poruncile. Drept aceea, să nu credem socotinţelor omeneşti, ci mai degrabă dumnezeieştii Scripturi, care spune: "Hristos a murit pentru păcatele noastre" (1 Co 15, 3), sau: "Ne-am îngropat cu El prin botez" (Rm 6, 4), sau: "Cel ce a murit s-a îndreptat de păcat" (Rm 6, 3), sau: "Păcatul nu va mai stăpâni peste noi" (Rm 6, 14) de vom împlini poruncile; iar de nu le împlinim, suntem necredincioşi şi stăpâniţi de păcat. Căci credinţa stă nu numai în a ne fi botezat în Hristos, ci şi în a împlini poruncile Lui. Că, odată ce ne-am îngropat cu El prin Botez, ne-a şi ridicat pe noi şi ne-a aşezat împreună cu

Sine în cele cereşti e vădit din Scripturi (Ef 2, 6). Dar nu e mai puţin vădit că ne-a dat şi porunci ca, împlinindu-le, să aflăm desăvârşirea pe care ne-a dat-o nouă. Iar de nu le vom împlini, ne vom arăta stăpâniţi de păcat.

Dacă zicem deci că păcatul se desfiinţează prin fapte, atunci "Hristos a murit în deşert" (Ga 2, 21), şi toate cele spuse sunt mincinoase. Şi dacă aceştia spun că Botezul nu este desăvârşit, ci dobândesc desăvârşirea prin nevoinţe, deşartă este pentru ei şi legea libertăţii, şi toată legiuirea Noului Testament e desfiinţată. Ba aceştia Îl fac şi pe Hristos însuşi nedrept, odată ce porunceşte celor botezaţi să săvârşească fapte de-ale libertăţii, câtă vreme ei sunt robiţi de păcat împotriva voii. Iar harul lui Dumnezeu nu mai e, în acest caz, har, ci răsplata nevoinţelor noastre. Căci dacă prin fapte (scăpăm de păcat), atunci nu mai putem spune că prin har. Iar dacă prin har, fapta nu mai e faptă, ci poruncă a Celui ce ne-a eliberat şi faptă a libertăţii şi a credinţei. Acestea li le-a spus Sfântul Pavel mai înainte galatenilor, potrivit cu iconomia dumnezeiască, sfătuindu-i ca pe unii ce erau la fel de necredincioşi ca şi aceştia de acum.

Dar noi nu avem aceeaşi necredinţă în harul lui Dumnezeu. Să nu fie! Nici nu tăgăduim credinţa în propovedania apostolică. Ci, chiar dacă suntem ţinuţi sub păcat şi după Botez, aceasta nu se întâmplă din pricină că Botezul ar fi nedesăvârşit, ci pentru că nesocotim porunca şi ne alipim de plăceri de bunăvoie, cum ne mustră dumnezeiasca Scriptură. Căci omul se întoarce cu voia sa liberă la păcatul său, "ca un câine care vine la vărsătura sa" (2 Ptr 2, 22). Pentru că nici Botezul,

nici Dumnezeu, nici Satana nu sileşte voia omului. Oare n-au auzit aceştia că poruncile lui Hristos, cele date după Botez, sunt o lege a libertăţii? Căci zice Scriptura: "Aşa să lucraţi şi aşa să grăiţi, ca unii ce veţi avea să fiţi judecaţi prin legea libertăţii" (Iac 2, 12). Şi iarăşi zice Sfântul Petru: "Adăugaţi la credinţa voastră virtutea" (2 Ptr 1, 5). Iar după ce spune cele următoare, adaugă zicând: "Cel care nu are acestea e orb, cu vederea micşorată, uitând de curăţirea păcatelor lui de demult" (2 Ptr 1, 9). Aţi putut înţelege din cele spuse că e vorba de curăţirea întâmplată în chip tainic prin Botez, dar care e aflată efectiv (ἐνεργῶς) prin porunci.

Dacă însă botezându-ne nu ne-am eliberat de păcatul strămoşesc, e vădit că nu putem săvârşi nici faptele libertăţii. Iar dacă putem să le săvârşim pe acestea, arătat este că tainic ne-am eliberat de robia păcatului, precum este scris: "Legea Duhului vieţii m-a slobozit pe mine de legea păcatului şi a morţii" (Rm 8, 2); dar nesocotind poruncile Celui ce ne-a curăţit pe noi, suntem purtaţi de păcat. Drept aceea, sau arată-mi tu mie că cei botezaţi nu pot împlini poruncile libertăţii, şi atunci Botezul nu e desăvârşit; sau, arătând noi că aceştia au primit o astfel de putere, să mărturisească toţi că au fost eliberaţi prin harul lui Hristos, dar s-au predat pe ei înşişi în robia păcatelor prin faptul că n-au împlinit toate poruncile, şi de aceea iarăşi s-au supus lor. Şi dovada s-o ia chiar din mărturia adusă de ei: "Să ne curăţim pe noi înşine, fraţilor, de toată întinăciunea trupului şi a duhului" (2 Co 7, 1). Căci cel robit păcatului cum se poate curăţi însuşi pe sine de toată întinăciunea trupului şi a duhului, odată ce nu are libertatea

şi puterea trebuincioasă, ci e ţinut sub păcat? Iar dacă ai stăpânire peste patimi, poţi cunoaşte că nu eşti ţinut sub ele prin puterea lor, ci din pricina voinţei tale. Deci toate câte ni le spune dumnezeiasca Scriptură despre curăţire ni le spune ca unor oameni liberi, şi ca unor oameni liberi ne dă îndemnul să nu rămânem în asemenea gânduri, ci să iubim libertatea, având puterea să înclinăm spre ceea ce vrem, fie bine, fie rău.

Întrebare

Dacă ne-am eliberat la Botez, de ce nu vedem aerul libertăţii cum îl văd cei ce se nevoiesc?

Răspuns

Vederea noastră este întunecată de plăcerile cu voia şi de nesocotirea poruncilor pe care aceia le-au împlinit. Căci am spus mai înainte că omul se eliberează prin darul lui Hristos, dar voia sa stăruie pe lângă ceea ce iubeşte, chiar după ce s-a botezat, din pricina libertăţii sale. Când Iisus zice: "Cei ce se silesc răpesc Împărăţia cerurilor" (Mt 11, 12), vorbeşte despre voia noastră, vrând ca fiecare din noi să se silească potrivit cu Botezul, ca să nu se abată spre rău, ci să stăruiască în bine. Desigur, precum omul pătimea de silă sub robia stăpâniilor (rele), Dumnezeu putea să ne slobozească şi să ne facă neschimbători tot cu sila. Dar n-a făcut aşa, ci prin Botez ne-a scos cu sila din robie, desfiinţând păcatul prin cruce, şi ne-a dat porun-

cile libertăţii, dar a urma sau nu poruncilor a lăsat la voia noastră liberă. Drept aceea, împlinind poruncile ne arătăm dragostea faţă de Cel ce ne-a eliberat; iar nepurtând grijă de ele, sau neîmplinindu-le, ne dovedim împătimiţi de plăceri.

Dar aceştia se poticnesc chiar în gândurile lor când zic: "Vrem să împlinim poruncile, dar nu putem, fiind ţinuţi cu puterea de păcat; de aceea, trebuie să ne nevoim mai întâi şi să ştergem păcatul ca să putem împlini poruncile libertăţii". Ei nu înţeleg însă ce zic, nici ceea ce vor să dea ca lucru sigur. Căci dacă nu ai peste tot libertate şi nu poţi împlini poruncile, prin care nevoinţe zici că ştergi păcatul? Pentru că nevoinţele celor credincioşi sunt porunci. Tu deci zici: "Nu pot împlini poruncile până nu mă voi curăţi întâi prin nevoinţe". Dar arată-mi atunci nevoinţele de care zici că sunt afară de porunci, şi voi crede părerii tale. Dacă îmi arăţi rugăciunea, ea e poruncă; dacă îmi arăţi postul, e tot poruncă; priveghерea, de asemenea, e poruncă; dărnicia, la fel, e poruncă; punerea sufletului tot poruncă este; curăţirea gândurilor e şi ea poruncă; crucea, moartea şi orice altă faptă a virtuţii ai mai numi, toate sunt porunci. De aceea, celor ce au primit puterea de a împlini poruncile Hristos le porunceşte, ca unor credincioşi, să se nevoiască să nu se întoarcă spre cele dinapoi, nu pentru că prin porunci ar avea să şteargă păcatul, ci ca să nu se mai întoarcă pe ei înşişi la cele dinapoi. Deci aceste porunci nu scot afară păcatul (căci aceasta s-a făcut numai prin cruce), ci păzesc condiţiile libertăţii noastre. Căci spune-mi mie: Dacă scoţi afară păcatul lui Adam prin fapte, de ce s-a

zis că "Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi" (1 Co 15, 3)?

Dar la acestea nu au ce răspunde, ci pun doar întrebări care se bat cap în cap, căutând să folosească orice pentru socotinţele lor şi neascultând de adevărul Scripturii. Deci zic aceştia: "Dacă păcatul se şterge prin Botez, de ce lucrează iarăşi în inima noastră?". Dar noi am arătat de multe ori pricina, spunând că nu vreo rămăşiţă a păcatului lucrează în noi după Botez (căci acesta dă dezlegarea deplină), ci că noi înşine ne înfăşurăm cu voia liberă în legăturile care au fost dezlegate prin împlinirea poruncilor. Căci gândul care zăboveşte în jurul vreunei plăceri sau mânii nu e un semn al păcatului rămas, ci al unei împătimiri libere. Pentru că avem puterea să stingem gândurile şi să surpăm "toată înălţarea care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu" (2 Co 10, 5), cum zice Scriptura. Prin urmare, gândul rău este, pentru aceia care îl sting în ei, semn al dragostei de Dumnezeu, nu al păcatului. Căci nu atacul (προσβολή) gândului este semn al păcatului, ci convorbirea prietenoasă a minţii cu el. Pentru că, dacă nu-l iubim, de ce zăbovim cu el? Căci dacă n-am săvârşit fapte rele, este cu neputinţă să lungim vorba cu el în inimă, odată ce îl urâm din toată inima. Prin urmare, dacă până şi când e urât un gând stăpâneşte cu putere mintea (căci nu spun că nu se întâmplă aceasta), acest fapt nu este o rămăşiţă din păcatul lui Adam, ci un semn al necredinţei de după Botez. Căci dacă, după Sfântul Botez, măcar că putem împlini poruncile, nu le împlinim, chiar dacă nu vrem suntem ţinuţi sub păcat până ce, împlinind toate poruncile, vom ruga pe Dumnezeu prin pocăinţă să şteargă păcatul necredinţei

noastre. Pentru că două sunt pricinile lucrării păcatului în noi şi amândouă sunt de la noi: una lucrează pe măsura neîmplinirii poruncilor, iar cealaltă ne stăpâneşte cu putere din pricina faptelor noastre rele de după Botez. Şi numai Dumnezeu înlătură această lucrare, dacă Îl rugăm prin milostenie, prin rugăciune şi prin răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră. Dar şi pe acestea ni le dăruieşte, în chip ascuns, tot harul dat nouă prin Botez.

Întrebare

Atunci, nu cumva a păcătuit şi Pavel după Botez, dacă era stăpânit de păcat cu voia lui? Căci zice: "Văd altă lege luptându-se împotriva legii minţii mele" (Rm 7, 23).

Răspuns

Aşa strică şi celelalte locuri din Scriptură cei rătăciţi de înţelegerea lor păcătoasă. Dar ia capitolul acesta de mai sus, şi vei afla că Sfântul Pavel nu grăieşte despre sine cum era după Botez, ci despre iudeii necredincioşi, vrând să-i convingă că fără harul lui Hristos dat prin Botez e cu neputinţă să fie biruit păcatul. Căci zicând: "Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?" (Rm 7, 24), adaugă: "Mulţumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru" (Rm 7, 25), "că legea Duhului vieţii m-a slobozit pe mine de legea păcatului şi a morţii" (Rm 8, 2). De aceea zice:

"Legea este duhovnicească, iar eu sunt trupesc, vândut sub păcat" (Rm 7, 14). De aici urmează că toate ale legii şi ale templului şi ale jertfelor îşi află plinirea desăvârşită în noi, cei care am primit în chip tainic harul Duhului la Botez. Căci a spus despre noi că suntem templu al Duhului (1 Co 6, 19) şi ne îndeamnă să aducem jertfe duhovniceşti (1 Ptr 2, 5), numindu-ne iudei întru ascuns, şi nu la arătare (Rm 2, 29), şi tăiere împrejur a inimii în duh, nu în literă. Ba a mai spus că cerescul Legiuitor Hristos a scris legea duhovnicească prin Duh în cei credincioşi, nu în table de piatră, ci în table de carne ale inimii (2 Co 3, 3).

Deci precum a spus despre acestea că se află întru ascuns, tot aşa trebuie să le înţelegi şi pe toate celelalte pe care le-a amintit ca chipuri. Dar fiindcă n-am crezut încă cu tărie lui Hristos şi nu ne-am socotit pe noi datori faţă de toate poruncile Lui, nici nu ne-am lepădat de noi înşine după cuvântul Lui, nu cunoaştem tainele mai sus pomenite, pe care le-am primit din clipa Botezului. Când însă ne vom mustra pentru puţinătatea credinţei noastre şi vom crede în El cu sinceritate prin împlinirea tuturor poruncilor Sale, atunci, câştigând în noi înşine trăirea lucrurilor mai sus pomenite, vom mărturisi că într-adevăr Sfântul Botez este desăvârşit şi prin el ni s-a dat harul, însă stă ascuns în chip nearătat, aşteptând ascultarea noastră şi împlinirea poruncilor, pentru care am primit putere prin el.

De aceea, câţi încă n-am împlinit poruncile libertăţii, încă n-am ajuns la Ierusalimul cel liber (căci Ierusalimul de sus este liber şi el e maica noastră – Ga 4, 26 – [115], care ne renaşte prin baia naşterii celei de-a doua), ci

115. În greceşte "Ierusalim", ca nume de cetate, e de genul feminin.

suntem încă pe drumul lui Cain şi rătăcim, umblând razna. Căci cel ce se ceartă întru neştiinţă şi se împotriveşte adevărului arată că nu merge pe drumul drept, ci s-a abătut de la drum. De aceea fericitul Pavel, văzându-ne că suntem zăbavnici în urcuşul spre desăvârşire, zice: "Aşa să alergaţi, ca să o luaţi" (1 Co 9, 24). Iar dacă n-am ajuns încă la cetate, când vom vedea templul şi când vom intra în el, ca să ne învrednicim să aducem jertfă la altar?

Dar ce vorbesc despre credinţă, despre templu şi despre altar, când n-am lăsat în urmă nici măcar fiarele din trestii (Ps 67, 31), pe care Proorocul roagă pe Dumnezeu să le certe, ca să nu-i răpească animalele cele dintâi născute, care au fost rânduite să fie aduse ca jertfă de iudeul cel din ascuns? Căci în această stare ne aflăm dacă, după tine, iudeul din ascuns există, potrivit cu cuvântul lui Pavel, dar templul încă n-a fost zidit de Fiul lui David, nici altarul n-a fost încă pregătit de El. Pentru că aceasta o susţine făţiş cel ce zice că şterge păcatul lui Adam prin nevoinţe, şi nu prin harul lui Dumnezeu.

Dar harul acesta se află în noi în chip ascuns de la Botez, însă nu ni se va face văzut decât atunci când, după ce vom fi străbătut bine drumul poruncilor, vom aduce ca jertfă Arhiereului Hristos gândurile cele sănătoase ale firii noastre, nu pe cele muşcate de fiare[116].

---

116. În cele 153 de capete despre rugăciune (vezi în această carte, p. 115), în cap 126 se spune: "Rugăciune săvârşeşte acela care aduce totdeauna primul său gând ca rod lui Dumnezeu".

Poetul V. Voiculescu zice către Dumnezeu în poezia "Aşteptare sub cortul pustiei" (*Destin,* Bucureşti, Cartea Românească, 1933, p. 26): "Te-aştept. Pe masa punerii înainte/Aşez gândurile frământate, azimă căznită".

Căci cele mai multe din ele sunt luate de fiare când se abat de la calea poruncilor, adică de la răbdarea necazurilor. Sărind din calea cea dreaptă, ele o iau atunci razna, învinuind de aceasta mai degrabă pe alţii decât pe stăpânul lor. Abia puţine din ele umblă pe calea cea dreaptă, şi aceasta fiindcă sunt păzite de rugăciune, legate de nădejde şi împboldite de încercări. Şi numai acestea ajung la cetate şi la templu, unde sunt aduse jertfă[117].

Cetatea este dreapta socoteală întru Hristos, care e plină de lumină. Când aceasta chiverniseşte cu evlavie şi după lege lucrurile, vieţuieşte în pace şi dreptate. Dar când greşeşte, se predă duşmanilor spre dărâmare. Iar templul este locaşul sfânt al sufletului şi al trupului, care e zidit de Dumnezeu. În sfârşit, altarul este masa nădejdii aşezată în acest templu. Pe ea se aduce de către minte şi se jertfeşte gândul întâi-născut al fiecărei întâmplări, ca un animal întâi-născut adus ca jertfă de ispăşire pentru cel ce-l aduce, dacă îl aduce neîntinat.

Dar şi acest templu are un loc în partea dinăuntru a catapetesmei. Acolo a intrat Iisus pentru noi ca Înaintemergător (Evr 6, 20), locuind de la Botez în noi, "afară numai dacă nu suntem creştini netrebnici" (2 Co 13, 5). Acest loc este încăperea cea mai dinăuntru, mai ascunsă şi mai sinceră a inimii, încăpere care dacă nu se deschide prin Dumnezeu şi prin nădejdea raţională şi înţelegătoare, nu putem cunoaşte în chip sigur pe Cel ce locuieşte în ea şi nu putem şti de-au fost primite

117. Asemănarea gândurilor cu oile ce pot fi sfâşiate de fiare e luată de la Evagrie (vezi scrierea acestuia *Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor*, în această carte, p. 83; Migne, P. G. 79, col. 1220).

jertfele de gânduri sau nu. Căci precum la început, în vremea lui Israel, focul mistuia jertfele, tot aşa se întâmplă şi acum. Deschizându-se inima credincioasă prin nădejdea mai sus pomenită, Arhiereul ceresc primeşte gândurile întâi-născute ale minţii şi le mistuie în focul dumnezeiesc, de care a spus: "Foc am venit să arunc în lume, şi cât aş vrea să fie încă de pe acum aprins!" (Lc 12, 49).

Iar gânduri întâi-născute a numit pe cele care nu apar într-a doua cugetare a inimii, ci sunt aduse îndată, de la prima aruncare (προσβολή) şi răsărire în inimă, lui Hristos[118]. Căci cele ce I se aduc din vălmăşagul cugetării le-a numit Scriptura şchioape, oarbe şi pocite, şi de aceea ele nu sunt primite ca zeciuieli de către Arhiereul ceresc şi Stăpânul Hristos.

---

118. Un gând o dată ivit face să se nască după el şi în legătură cu el un altul. Sau, cu alte cuvinte, se dezvoltă în altul. Deci nu trebuie să aşteptăm un gând să se dezvolte în altul, sau să apară altul după el, dintr-o prelungire a cugetării, ci îndată să-l aducem lui Dumnezeu, adică să ne îndreptăm cugetul spre Dumnezeu, ca să punem acest gând în legătură cu El, sau să-L avem pe Dumnezeu ca însoţitor în dezvoltarea mai departe a primului gând. Căci prezenţa lui Dumnezeu în cugetul nostru va opri dezvoltarea gândului ivit pe o pantă primejdioasă. Desigur, aici e vorba de un gând bun. Căci gândul rău trebuie nimicit îndată, tot prin îndreptarea cugetului spre Dumnezeu.

Păzirea aceasta a gândurilor de la prima lor apariţie, pentru a fi aduse lui Dumnezeu, când sunt bune, sau pentru a fi alungate, când sunt rele, trebuie să formeze, împreună cu purtarea necazurilor şi cu rugăciunea neîntreruptă, slujba lăuntrică necontenită a omului evlavios, adică pocăinţa de toată viaţa. De observat că gândurile pot fi ţinute curate numai când strădania aceasta e împreunată cu purtarea necazurilor. Acestea nu stau numai într-o alăturare întâmplătoare, ci într-o legătură necesară.

Că după Botez noi suntem pricina oricărui gând rău s-a dovedit cu mărturii din Scriptură. Dar dacă e trebuinţă să se dovedească aceasta şi prin înlănţuirea firească a cugetării, vom spune: O, omule, care zici că şi după Botez eşti împins la lucru fără vină de către păcatul lui Adam şi făgăduieşti să îl înlături pe acesta prin nevoinţe, află că te împotriveşti chiar cuvintelor tale şi chiar în ele te poticneşti. Căci dacă zici că gândurile rele sunt păcatul lui Adam, învaţă de la Pavel că, odată ce te-ai îmbrăcat în Hristos prin Botez (Ga 3, 27), ai putere şi arme să le surpi. "Iar armele ostăşiei noastre nu sunt trupeşti, ci puternice înaintea lui Dumnezeu, ca să dărâme întăriturile. Noi surpăm iscodirile minţii şi orice înălţare care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu" (2 Co 10, 4-5). Dar dacă, având putere împotriva lor, nu le alungi de la primul lor atac, e vădit că iubeşti plăcerea din pricina necredinţei şi consimţi cu ele, şi atunci tu eşti pricina acestei lucrări a lor, nu Adam.

Întrebare

Cum poate iubi plăcerea din pricina necredinţei, sau cum poate consimţi cu gândurile cel ce s-a închis în chilie şi posteşte în fiecare zi, cel ce petrece în înfrânare, în sărăcie, în înstrăinare de toate, în rugăciune şi în purtarea altor multe supărări (necazuri) de felul acesta?

Răspuns

Bine ai zis că cel ce face unele ca acestea suportă multe supărări. Căci dacă am împlini fără supărare şi

cu bucurie virtuţile mai sus pomenite, nu am iubi plăcerea cu mintea. Dar fiindcă ne lăsăm pătrunşi de supărare, e cu neputinţă ca, simţind durerea ostenelilor trupeşti, să nu stăm de vorbă cu gândurile care răsar ca nişte momeli (προσβολαὶ) şi să nu ne mângâiem cu ele amărăciunea de pe urma ostenelilor. Dacă n-am căuta asemenea mângâieri, am dovedi că nu suntem supăraţi de osteneli. Iar aceasta ni se întâmplă deoarece nu primim aceste osteneli de dorul bunurilor viitoare, ci de frica ispitelor ce vin în viaţa de aici asupra noastră.

Din pricina aceasta, socotim în chip greşit că numai fapta rea este păcatul nostru, pe când gândul dinainte de ea zicem că e o lucrare străină. Dar e cu neputinţă să alunge lucrarea gândului aceia care socotesc că nu e a lor, ci că e străină. Există, desigur, şi fără consimţământul nostru (δίχα συνδυασμοῦ) câte un gând neplăcut şi urât care, pătrunzând pe furiş, răpeşte cu sila mintea la sine. Totuşi, să ştii sigur că şi acesta îşi are pricinile în noi. Căci sau ne-am predat după Botez vreunui gând rău, ajungând până la faptă, şi de aceea ne-am făcut vinovaţi chiar fără să ni se pară, sau ţinem în noi de bunăvoie niscai seminţe ale răutăţii, şi de aceea se întăreşte cel-rău. Şi acela, stăpânindu-ne prin seminţe, nu pleacă până ce nu le aruncăm pe acestea. Iar dacă ne stăpâneşte prin fapta noastră rea, va fi fugărit de-abia atunci când vom aduce lui Dumnezeu osteneli vrednice de El. De aceea, eu nici acest păcat nu-l numesc păcat al lui Adam, ci mai degrabă al celui ce a făcut răul şi are seminţele. Chiar dacă în amândouă aceste cazuri pricina este un gând care a pătruns ca un hoţ (căci amândurora le premerg gândurile), eu îţi

voi spune că pricina adevărată este cel ce avea puterea de a-l face curat de la prima răsărire (ἐκ προσβολῆς), și nu l-a curățit, ci a stat de vorbă cu el până a ajuns la faptă. Iar dacă nu l-a putut răpune înainte de-a ajunge la faptă, din pricina slăbiciunii minții, cum poate făgădui să-l izgonească după săvârșirea faptei?

Dacă totuși poți face aceasta după faptă, trebuie să înțelegi că și înainte de faptă îți ajuta Dumnezeu dacă voiai. Și când vezi că ți-a venit ajutorul prin inimă, înțelege că nu ți-a venit harul de afară, printr-o mutare din altă parte, ci că harul dat ție prin Botez, în chip ascuns, a lucrat acum așa de tare, încât ai urât gândul și l-ai alungat. De aceea Hristos, slobozindu-ne de orice silă, n-a împiedicat aruncarea (προσβολή) gândurilor în inimă. Aceasta, pentru ca unele din ele, fiind urâte de noi, îndată să fie șterse, altele, fiind iubite, în măsura în care sunt iubite să și rămână; și astfel să se arate și harul lui Dumnezeu, și voia omului, ce anume iubește: ostenelile, din pricina harului, sau gândurile, din pricina plăcerii. Și să nu ne mirăm că nu suntem luați în stăpânire cu sila numai de cele pe care le iubim, deoarece este între ele o înrudire păcătoasă, cum este și între gândurile care sunt aruncate în noi (προσβολαί) și pofte, ca și între diferitele noastre pofte între ele, astfel încât fiecare poftă predă gândul care a aprins-o pe ea, după ce a zăbovit mai mult, poftei apropiate, sau acel gând este atras de pofta a doua, fără să vrem, împins fiind cu sila și de obișnuința cu cea dintâi. Căci cine, plin fiind de slavă deșartă, va putea fugi de mândrie? Sau, desfătându-se cu hrană îmbelșugată, nu va fi luat în stăpânire de curvie? Sau cine, dându-se pradă zgârceniei, nu va fi înăbușit de lipsa de milă? Și cum

cei lipsiţi de toate acestea nu se vor întărâta fără voie împroşcând cu furie? De aceea, trebuie să înţelegem că din pricina noastră suntem luaţi în stăpânire de păcat, dar după Duhul suntem sloboziţi de robia cu sila. "Căci legea Duhului vieţii, zice, m-a slobozit pe mine de legea păcatului şi a morţii" (Rm 8, 2). Deci atârnă de noi, care am auzit şi am aflat poruncile Duhului, ca să umblăm sau după trup, sau după duh. Dar e cu neputinţă să umble după duh cei ce iubesc lauda oamenilor sau odihna trupului, precum e cu neputinţă să vieţuiască după trup cei ce preţuiesc cele viitoare mai mult decât cele de acum. De aceea noi, care am fost amăgiţi aşa de mult, suntem datori să urâm de aici înainte lauda oamenilor şi odihna trupului, prin care odrăslesc gândurile rele chiar dacă nu vrem noi; şi să spunem din inimă Domnului cuvântul Proorocului: "Oare n-am urât, Doamne, pe cei ce Te urăsc pe Tine, şi nu m-am topit împotriva duşmanilor Tăi? Cu ură desăvârşită i-am urât pe ei, şi duşmani mi s-au făcut mie" (Ps 138, 20-21).

Şi cu adevărat duşmani ai lui Dumnezeu sunt gândurile rele, care împiedică să se facă voia Lui. În vreme ce Acela "vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului" (1 Tim 2, 4), acestea ne amăgesc prin patimi şi ne închid calea spre mântuire. Despre ele şi Domnul a spus că nu vin de la Adam, ci pornesc din inimă şi de aceea spurcă pe om (Mt 15, 18). Pe de altă parte, e sigur că nu sunt din credinţă, ci din slava deşartă. "Căci cum puteţi crede, când primiţi slavă de la oameni, şi slava cea de la unul Dumnezeu n-o căutaţi?" (In 5, 44).

Deci să urâm slava deşartă şi să credem Lui în privinţa tuturor, împlântând în El, ca în pământ, orice gând al inimii şi al nădejdii fără imagini. Căci făcând aşa, precum la începutul credinţei venite prin Botez Trupul lui Hristos s-a făcut mâncare credinciosului, tot aşa acum mintea, devenită tare în credinţă şi curată, prin lepădarea gândurilor şi prin nădejdea înţelegătoare, se va face mâncare a lui Iisus. Pentru că El a zis: "Mâncarea Mea este să fac voia Tatălui Meu" (In 4, 34). Iar aceasta este "ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului", după cuvântul lui Pavel. Mâncarea lui Iisus este deci adevărul cuprins în credinţa înţelegătoare, împreunată cu nădejdea, credinţă care nu mai e din auz, ci din lucrarea Preasfântului Duh, şi despre care spune Scriptura că e adeverirea lucrurilor nădăjduite; căci este o credinţă din auz (Rm 10, 17) şi credinţa aceasta, care e adeverirea lucrurilor nădăjduite (Evr 11, 1).

Dar cel nebotezat sau cel iubitor de slavă deşartă nu poate veni la cunoştinţa adevărului. Căci întâi se dă Botezul în Biserica universală şi, prin Botez, se dă în chip tainic (μυστικῶς) harul care locuieşte astfel în chip ascuns (κρυπτῶς). Pe urmă, pe măsura împlinirii poruncilor şi a nădejdii înţelegătoare, acesta se descoperă celor ce cred în Domnul, Care a zis: "Cel ce crede în Mine, precum a spus Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a spus-o despre Duhul, din Care vor avea să ia cei ce cred în El" (In 7, 38-39). De aceea noi credem că prin Botez am primit slobozenia şi curăţirea în chip tainic. Căci luăm aminte la cel ce zice: "Iar acum v-aţi spălat, acum v-aţi îndreptat, acum v-aţi curăţit" (1 Co 6, 11). Şi acestea le

scrie corintenilor, care încă nu erau curăţiţi prin lepădarea gândurilor cu ajutorul nădejdii înţelegătoare şi nici sfinţiţi prin lucrarea din inimă a Duhului, ci erau încă răi, şi nedrepţi, şi răpitori, iar aceasta chiar şi faţă de fraţi. Dar li le-a scris ca să arate că cei botezaţi după darul lui Hristos au primit în chip tainic curăţirea, dar după puţinătatea în credinţă e stăpânit fiecare de pofta sa, fiind tras şi vrăjit de ea. Căci s-a scris: "Pe urmă pofta, zămislind, naşte păcat; iar păcatul, odată săvârşit, aduce moarte" (Iac 1, 15). Aşadar, păcatul cu gândul vine din pofta proprie, iar din el rezultă fapta păcatului, pe care Scriptura a numit-o moarte.

Că harul Duhului este în noi de la Botez, învăţându-ne tot adevărul, după cuvântul Domnului (In 16, 13), poţi să cunoşti din Scriptură şi chiar din efectele ce le simţim. Iată ce zice în Fapte fericitul Petru către mulţime: "Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele Domnului nostru Iisus Hristos spre iertarea păcatelor; şi veţi lua darul Sfântului Duh" (FA 2, 38). Dar îndată ce careva nu crede e luat în stăpânire de păcat. Iată cum îi ceartă Apostolul pe cei doisprezece bărbaţi din Efes, care s-au botezat fără credinţă. El i-a întrebat: "Primit-aţi voi Duhul Sfânt crezând? Ei însă i-au răspuns: Nici n-am auzit măcar că este Duh Sfânt. Zis-a deci Pavel către ei: Dar cu ce botez v-aţi botezat? Iar ei au spus: Cu botezul lui Ioan. Atunci a grăit Pavel: Ioan a botezat cu botezul pocăinţei, spunând norodului să creadă în Cel ce o să vină după el, adică în Iisus. Auzind ei aceasta, s-au botezat în numele Domnului Iisus. Şi punându-şi Pavel mâinile peste ei, a venit Duhul Sfânt asupra lor" (FA 19, 2-6).

Încredinţatu-te-ai acum că încă de la Botez li se dă Duhul Sfânt celor ce cred cu tărie, iar celor ce nu cred sau cred rău şi nu sunt botezaţi nu li se dă? Iar că noi suntem cei care Îl întristăm şi Îl stingem în noi, aflaţi de la Apostolul care zice: "Duhul să nu-l stingeţi, proorociile să nu le defăimaţi" (1 Tes 5, 19-20); şi iarăşi: "Nu întristaţi pe Duhul Sfânt, întru Care aţi fost pecetluiţi pentru ziua răscumpărării" (Ef 4, 30). Dar aceste mărturii nu le aducem ca să spunem că tot omul care a fost botezat şi a primit harul rămâne după aceea neschimbabil şi nu mai are trebuinţă de pocăinţă. Ci prin ele arătăm că încă de la Botez, după darul lui Hristos ni s-a dăruit harul desăvârşit al lui Dumnezeu spre împlinirea tuturor poruncilor, dar că pe urmă tot cel ce l-a primit în chip tainic, dar nu împlineşte poruncile, pe măsura neîmplinirii e luat în stăpânire de păcat, care nu e al lui Adam, ci al celui care a nesocotit poruncile, întrucât, luând puterea lucrării (τὴν δύναμιν τῆς ἐργασίας), nu săvârşeşte lucrul. Căci neîmplinirea poruncilor vine din necredinţă. Iar necredinţa nu este un păcat străin, ci al celui care nu crede, făcându-se pe urmă maică şi începătură a oricărui păcat.

Deci fie că vrem să ne desăvârşim repede, fie încet, suntem datori să credem în chip desăvârşit lui Hristos şi să lucrăm toate poruncile Lui, odată ce am luat de la El puterea unei astfel de lucrări; dar nu împlinindu-le una câte una şi pe fiecare în parte, ci îmbrăţişând deodată pe cele singulare şi, astfel, împlinindu-le pe toate în acelaşi timp. Căci sunt porunci mai generale, care cuprind în ele o mare mulţime din celelalte. Prin urmare, n-avem altă datorie decât să purtăm această luptă împotriva necredinţei noastre şi să nu

nesocotim poruncile cuprinzătoare, prin care ni se descoperă în chip limpede harul dat nouă. De acest lucru se roagă şi Sfântul Pavel să avem parte, zicând: "Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos... să vă dea vouă Domnul putere ca să vă întăriţi prin Duhul Său în omul dinlăuntru şi ca să locuiască Hristos întru toată încredinţarea şi simţirea în inimile voastre prin credinţă" (Ef 3, 14-17).

Dar e vremea să întăresc, precum am spus, această mărturie şi prin efectele ce le simţim. Căci în măsura în care, crezând, lucrăm poruncile, lucrează şi Duhul Sfânt în noi roadele Sale. Iar "roadele Duhului sunt, cum zice Sfântul Pavel: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credinţa, blândeţea, înfrânarea" (Ga 5, 22-23). Cine este, aşadar, atât de străin de aceste roade după Botez, încât să îndrăznească a tăgădui că a primit harul Duhului la Botez? Pe de altă parte, cine stă atât de neîntrerupt în fiecare zi sub înrâurirea acestor roade până n-a împlinit în chip desăvârşit poruncile, încât să poată spune: "Sunt desăvârşit şi neschimbabil"? Aceasta arată că precum harul este desăvârşit, dar noi nu suntem desăvârşiţi din pricina neîmplinirii poruncilor, tot aşa Sfântul Botez este desăvârşit faţă de noi, dar noi suntem nedesăvârşiţi faţă de el.

Drept aceea, o, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea (δὸς τὴν ἐργασίαν, εἰς ἣν τὴν δύναμιν εἴληφας) şi te pregăteşte ca să primeşti arătarea Celui ce locuieşte întru tine. Şi astfel ţi se va arăta ţie Domnul, potrivit făgăduinţei, în chip duhovnicesc, precum Însuşi ştie: "Iar Domnul este Duhul; şi unde este Duhul Domnului, acolo este liber-

tate" (2 Co 3, 17). Atunci vei înţelege ceea ce s-a spus, că: "Împărăţia cerurilor în lăuntrul vostru este" (Lc 17, 21).

Dar mai trebuie ştiut şi aceea că poruncile parţiale, fiind din numărul celor parţiale, se întregesc prin acelea care se numesc şi singulare. Şi cei ce au împlinit poruncile parţial, pe măsura aceasta vor intra în Împărăţie. Dar cei ce voiesc să ajungă la desăvârşire sunt datori să împlinească toate poruncile în mod cuprinzător. Iar cea care le cuprinde pe toate este lepădarea sufletului propriu, care e moartea. Şi precum până când cineva mai trăieşte în trup e în lipsă cu împlinirea acesteia, tot aşa până la ieşirea din trup nu poate fi ferit de atacul gândului (ἄδεκτος εἶναι προσβολῆς οὐ δύναται), pentru lipsa mai sus pomenită.

Prin urmare, dacă vreunul dintre credincioşi, fiindcă a împlinit poruncile, află în sine oarecare lucrare duhovnicească pe măsura vieţuirii sale, să creadă că a luat de mai înainte puterea pentru ea, întrucât a primit prin Botez harul Duhului, pricina tuturor virtuţilor, adică nu numai a virtuţilor ascunse şi duhovniceşti, ci şi a celor arătate; şi nimeni dintre cei virtuoşi să nu-şi închipuie că a făcut vreun bine oarecare numai prin puterea lui. Căci omul bun, zice Cuvântul, nu de la sine, ci "din vistieria cea bună a inimii scoate cele bune" (Lc 6, 45). Iar prin vistierie înţelege pe Duhul cel Sfânt ascuns în inima credincioşilor. "Căci asemenea este Împărăţia cerurilor unei comori ascunse în ţarină, pe care, aflând-o, omul a ascuns-o şi ducându-se a vândut toate şi a cumpărat ţarina aceea" (Mt 13, 44). Acest cuvânt tâlcuieşte foarte potrivit cele spuse. Căci cel ce a înţeles limpede că de la Botez are pe Hristos ascuns

în sine, după cuvântul Apostolului, aruncă toate lucrurile lumii şi stăruieşte numai în inima sa, păzind-o cu toată străjuirea (Pr 4, 23) şi privind ţintă la sfârşitul vieţii, cum zice proverbul. De aceea, el nu trebuie să-şi închipuie că alungă păcatul lui Adam prin nevoinţe; dar nici păcatele care se nasc în el după Botez nu trebuie să-şi închipuie că le scoate afară altfel decât prin Hristos. Căci "El este Cel ce lucrează în voi şi să voiţi, şi să lucraţi după bunăvoinţă" (Flp 2, 13). Adăugând Apostolul cuvintele "după bunăvoinţă", a arătat că a binevoi să lucrăm virtuţile atârnă de noi. Dar şi cuvintele Domnului: "Fără de Mine nu puteţi face nimic" (In 15, 5), sau: "Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi" (In 15, 16) au acelaşi înţeles. Poate aşa trebuie înţeles şi versetul: "Toate printr-Însul s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut din tot ce s-a făcut" (In 1, 3), dacă în "toate" se cuprind şi faptele noastre; la fel, cuvintele: "Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine" (In 14, 6). De aceea şi Proorocul n-a zis: "Din Ierusalim Îţi vor aduce Ţie împăraţii daruri în templul Tău" (cum se cuvenea şi cum se făcea), ci: "Din templul Tău îţi vor aduce Ţie împăraţii daruri în Ierusalim" (Ps 67, 30). Aceasta pentru că mintea, care e împăratul fiecăruia, ia întâi din templul cel ascuns al inimii îndemnurile bune şi frumoase de la Hristos, Care locuieşte acolo, şi le duce până la vieţuirea virtuoasă, pe care Proorocul a numit-o Ierusalim; şi, apoi, iarăşi le aduce prin intenţia cea bună lui Hristos, Care i le-a dăruit mai înainte.

Iar acestea le-am spus nu înlăturând cele viitoare, ci mărturisind că puterea pentru împlinirea poruncilor am primit-o şi de legăturile morţii am fost dezlegaţi. Deci datoria care ne rămâne nouă este aceea a lucrării,

şi de nu vom lucra poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă nu se va descoperi. Căci odată ce murisem în păcat, cum am mai fi putut face noi binele dacă nu ne-ar fi înviat Însuşi Domnul prin baia naşterii de-a doua şi nu ne-ar fi dăruit harul Duhului? Drept aceea, să cunoaştem că odată ce ni s-a dăruit harul desăvârşit al Duhului spre împlinirea tuturor poruncilor, el ne dă ajutorul spre creşterea cea după Hristos şi el ne întăreşte până la moarte pe noi, lucrătorii săi, "până când toţi vom fi ajuns la unirea credinţei şi a cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos" (Ef 4, 13). Aceasta este învăţătura părintească de care am vorbit mai înainte.

Întrebare

Atunci, pe cine primeşte în chip tainic cel ce s-a botezat? Pe Hristos sau pe Duhul Sfânt? Căci o dată ai spus că locuieşte în el Hristos, altă dată, că Duhul Sfânt?

Răspuns

Pe Duhul Sfânt Îl primim prin Botez. Dar fiindcă Acesta e numit şi Duhul lui Dumnezeu, şi Duhul Fiului, de aceea prin Duhul primim şi pe Tatăl, şi pe Fiul.

Întrebare

Atunci Duhul este Treimea?

Răspuns

Noi nu spunem prin aceasta că Treimea este o singură persoană. Dar fiindcă Duhul nu Se desparte de Tatăl şi de Fiul, de aceea mărturisim că în El Se află Treimea, dată fiind dumnezeirea Sa. Căci precum în Tatăl sunt Fiul şi Duhul Sfânt şi, iarăşi, în Fiul, Tatăl şi Duhul, aşa şi în Duhul sunt Tatăl şi Fiul nu prin amestecarea celor trei ipostasuri, ci prin unitatea aceleiaşi voinţe şi dumnezeiri. Drept aceea şi noi, fie că numim pe Tatăl în parte, fie că pe Fiul, fie că pe Duhul, prin numele cel Unul numim Treimea în înţelesul în care am spus.

Întrebare

Cum zice Scriptura că Ierusalimul este ceresc, iar tu ai zis că este în inimă?

Răspuns

Nu numai Ierusalimul, ci şi celelalte bunuri, câte vor avea să le primească drepţii la înviere, ştim că sunt sus. Dar arvunele şi pârga lor lucrează duhovniceşte în inimile celor cu credinţă tare încă de pe acum. Aceasta pentru ca, dobândind siguranţa despre cele viitoare, să dispreţuim toate cele de aici şi să iubim pe Dumnezeu până la moarte. De aceea n-a zis: "Aveţi să vă apropiaţi", ci: "V-aţi apropiat de muntele Sionului şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc" (Evr 12, 22). Căci capabili de ele ne-am făcut

încă de la Botez. Dar numai cei tari în credinţă se învrednicesc să ajungă la ele, cei care mor în fiecare zi pentru dragostea lui Hristos, adică se ridică mai presus de toată preocuparea vieţii de aici şi nu mai cugetă la nimic altceva decât la un singur lucru: să ajungă la dragostea desăvârşită a lui Hristos, care este deschizătura cea mai dinăuntru a inimii, unde a intrat ca Înaintemergător Iisus. Aceasta a căutat-o mai presus de toate şi Sfântul Pavel. De aceea a zis: "Alerg după ea, doar voi prinde-o, întrucât prins am fost şi eu de Hristos" (Flp 3, 12). (Adică mă străduiesc să-L iubesc, întrucât şi eu am fost iubit). Iar după ce a prins această iubire, n-a mai vrut să se gândească la nimic altceva, nici la necazurile trupului acestuia, nici la minciunile creaţiunii, ci a lepădat aproape orice gând, nemairăbdând nici măcar o clipă să fie lipsit de lucrarea Duhului. Deci arătând toate câte le-a dispreţuit pentru această dragoste duhovnicească, zice: "Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos? Oare necazul, ori strâmtorarea, ori prigoana, ori foamea, ori golătatea, ori primejdia, ori sabia?" (Rm 8, 35), ca să continue mai încolo: "Sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa" (Rm 8, 38) şi niciuna din cele ce urmează; şi iarăşi: "Nicio altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru" (Rm 8, 39). Aceasta, pentru că n-a primit să se gândească la niciuna dintre acestea, ci numai cum să stăruie în aceea.

Întrebare

Dar cum ai spus cu puţin înainte că Duhul locuieşte în noi?

Răspuns

Vorbind de pârgă, n-am înţeles vreo parte a întregului, nici vreo secţiune oarecare a Duhului (căci Acesta nici nu se taie, nici nu se schimbă), ci am indicat capacitatea noastră de primire, întrucât nu putem face loc în noi întregii lucrări a Duhului, fără numai prin împlinirea poruncii desăvârşite, adică a morţii. (Căci şi moartea lui Hristos pentru adevăr este o poruncă a lui Dumnezeu). Deci precum soarele, fiind desăvârşit, trimite tuturor la fel raza sa desăvârşită, simplă şi egală, dar pe urmă fiecare pe măsura în care are ochiul curăţit primeşte lumina, tot aşa şi Sfântul Duh pe cei ce cred în El i-a făcut capabili de toate lucrările şi darurile Sale încă din clipa Botezului, dar nu tuturor le-a dat să pună la fel în lucrare darurile, ci fiecăruia după vrednicia şi pe măsura împlinirii poruncilor, adică pe cât mărturiseşte şi face arătată prin fapte bune măsura credinţei în Hristos. De aceea zice: "A trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului în inimile noastre, care strigă: "Avva, Părinte!" (Ga 4, 6); şi: "Însuşi Duhul mărturiseşte împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu" (Rm 8, 16).

Iar că nimeni nu scoate singur din sine păcatul lui Adam, ci numai Hristos, după măsura credinţei în El, află de la Apostol, care zice: "Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi" (1 Co 15, 3); şi iarăşi: "Iar Dumnezeu învederează dragostea Sa către noi prin aceea că, fiind noi păcătoşi, Hristos a murit pentru noi" (Rm 5, 8); şi: "Ne-am îngropat cu El prin Botez, ca precum S-a sculat Hristos din morţi, aşa şi noi să umblăm întru înnoirea vieţii" şi celelalte (Rm 6, 4); şi iarăşi:

"Cine a murit este slobod de păcat" (Rm 6, 7); sau: "Cu harul sunteţi mântuiţi prin credinţă, şi nu din fapte, ca să nu se laude cineva" (Ef 2, 8-9); şi iarăşi: "Căci eraţi întuneric, iar acum sunteţi lumină în Domnul; umblaţi deci ca nişte fii ai luminii" (Ef 5, 8-9); şi: "Iar noi nu suntem fiii celei roabe, ci ai celei slobode. Întru libertatea în care ne-a slobozit Iisus, staţi cu tărie" (Ga 4, 31; 5, 1); şi iarăşi: "Ca nişte oameni liberi, dar nu ca şi cum aţi avea libertatea drept acoperământ al vicleniei" (1 Ptr 2, 16). Vezi cum celor ce le zici tu nevoinţe, prin care afirmi că scoţi afară păcatul, Scriptura le zice fapte ale învierii, ale libertăţii şi ale luminii? Dar şi faptele acelea, de care tu zici că sunt păcatul lui Adam, Scriptura le numeşte abateri ale libertăţii. Căci atunci când zice: "Să nu aveţi libertatea ca acoperământ al vicleniei", sau: "Nu întristaţi pe Duhul Sfânt" (Ef 4, 30), sau ne îndeamnă "să nu facem voia cărnii şi a gândurilor" (Ef 2, 3), sau întreabă: "După ce aţi început în duh, căutaţi acum desăvârşirea în trup?" (Ga 5, 16), sau spune: "Nu suntem datori trupului, să vieţuim după trup" (Rm 8, 12), Scriptura arată că acestea şi cele asemenea stau în puterea noastră să le facem sau să nu le facem, şi deci nu învinuieşte pe Satana sau păcatul lui Adam, ci pe noi.

Iar dacă vrei să asculţi cu băgare de seamă, îţi voi spune ţie acestea în chipul cel mai rezumativ: Tu zici că gândurile ce îmbracă diferite chipuri (μετασχηματικούς) sunt păcatul lui Adam. Dar iată că Pavel ne mustră în chip limpede şi vădit pe noi ca pricini ale acestei răutăţi a cugetării, zicând: "Nu vă faceţi după chipul veacului acesta, ci vă preschimbaţi întru înnoirea minţii voastre" (Rm 12, 2). Dacă însă acestea nu atârnă de

la voia noastră, ci vin de la stăpânirea silnică a Satanei şi sunt o rămăşiţă a păcatului lui Adam, de ce suntem învinuiţi de Scriptură, odată ce suntem ţinuţi sub păcat fără voia noastră şi suntem stăpâniţi silnic de Satana? Oare vom fi trimişi la munci fără vină? Sau poate e nedrept Dumnezeu, odată ce a poruncit cele mai presus de capacitatea firii şi cere de la noi, contrar firii, cele mai presus de puterea noastră? Aceasta nu poate fi. Să nu fie!

Dar eu te voi întreba, iar tu să-mi dai răspuns: Suntem sau nu datori să aducem în fiecare zi lui Dumnezeu atâta evlavie câtă poate aduce firea noastră în baza puterii ce i s-a dat? Cu siguranţă că vei răspunde: Da, pentru că Dumnezeu a dăruit-o aceasta firii şi potrivit cu puterea ne-a rânduit şi poruncile. Dacă, aşadar, binele pe care I-l aducem astăzi este datoria pentru astăzi, arată-mi mie cu ce vei plăti păcatul vechi, fie al tău, fie al lui Adam? Eu îţi voi spune că nu numai că nu poţi arăta cu ce vei plăti pentru acela, dar nici datoria de fiecare zi nu o poţi plăti întreagă. Şi de unde e vădit acest lucru? Din faptul că nu te afli totdeauna în aceleaşi virtuţi. Căci cu cât sporeşti virtutea astăzi, cu atât te-ai dovedit dator pentru ziua de ieri, făcând arătată puterea firii. Fiindcă prin sporul de azi s-a dovedit că nu există un spor sau un scăzământ al firii, ci al voinţei, şi de aceea suntem biruiţi de păcat.

Întrebare

Să zicem că e aşa. Dar eu ştiu un lucru: Dacă Adam n-ar fi păcătuit, eu n-aş fi avut experienţa momelii răului (προσβολῆς).

Răspuns

Nici aceasta n-ai spus-o drept. Căci a nu avea experienţa momelii răului e propriu firii neschimbabile, nu celei omeneşti. Dar noi suntem de-o singură fire cu Adam. Deci trebuia ca acela să fie ca noi, şi noi ca acela. Drept aceea, să te încredinţeze însuşi omul dintâi că n-a fost nici neschimbabil, nici schimbabil în chip unilateral spre rău şi deci n-a călcat porunca din necesitatea firii, ci din buna plăcere a voinţei. Şi precum acela avea putinţa să asculte de momeala Satanei, dar avea şi puterea să se împotrivească, aşa şi noi.

Întrebare

Acuma te mai rabd, că nu desfiinţezi momeala (atacul) Satanei.

Răspuns

Dar eu n-am desfiinţat-o nici în cele spuse mai înainte, niciodată. Doar ştiu că Iov a fost ispitit de diavolul. Iar Scriptura zice: "Nu ne este nouă lupta împotriva sângelui şi a trupului, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva căpeteniilor întunericului veacului acestuia, împotriva duhurilor răutăţii, răspândite în văzduhuri" (Ef 6, 12); şi iarăşi: "Staţi împotriva diavolului, şi va fugi de la voi" (Iac 4, 7); iar în alt loc: "Duşmanul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită" (1 Ptr 5, 8).

Dar fiindcă voi socotiţi[119] că gândurile rele nu sunt ale noastre, ci vin din alte izvoare, spunând o dată că sunt păcatul lui Adam, altă dată că sunt însuşi Satana şi, iarăşi, altădată că sunt momeala (προσβολῆς) aruncată de Satana, noi vom spune că altceva este păcatul lui Adam, altceva Satana, altceva momeala Satanei şi altceva gândurile noastre rele, chiar dacă îşi au punctul de plecare în ispită. Satana este însuşi ipostasul diavolului, care a încercat să-L ispitească chiar şi pe Domnul. Păcatul lui Adam este călcarea poruncii de către primul om. Momeala aruncată de Satana este arătarea unui lucru rău în forma exclusivă a unui gând (μονολόγιστος ἐμφάνεια πράγματος πονηροῦ). Ea foloseşte puţinătatea credinţei noastre ca prilej să se apropie de mintea noastră. Căci dacă am primi porunca să nu ne îngrijim de nimic, ci să păzim cu toată străjuirea inima noastră (Pr 4, 23) şi să căutăm Împărăţia cerurilor, aflătoare în lăuntrul nostru, îndată ce se depărtează mintea de inimă şi de căutarea amintită, dă loc momelii diavolului şi se face în stare să primească şoapta lui cea rea. Dar nici atunci nu are diavolul puterea să stârnească gândurile noastre cu forţa, pentru că, dacă ar fi aşa, nu ne-ar cruţa şi ne-ar aduce cu sila orice gând şi nu ne-ar îngădui să cugetăm la nimic bun. El are numai puterea să ne arate în forma exclusivă a unui gând, la prima lui răsărire, înţelesuri păcătoase, spre a ispiti lăuntrul nostru, dându-i prilej să încline fie spre ceea ce vrea el, fie spre porunca lui Dumnezeu, întrucât acestea se împotrivesc întreolaltă. Astfel, dacă-l iubim, ne mişcăm îndată gândurile spre lucrul arătat şi cugetarea noastră începe să se ocupe în chip pătimaş

---

119. În textul grecesc: "noi socotim".

cu el; dacă însă îl urâm, nu putem zăbovi, ci urâm şi momeala însăşi. Iar dacă momeala stăruie chiar când e urâtă (căci se întâmplă şi acest lucru), aceasta nu e din pricina unei alipiri proaspete, ci pentru că s-a întărit printr-o veche obişnuinţă. De aceea, rămâne neclintită pe loc, ca gând simplu, fiind împiedicată de neplăcerea inimii să progreseze la o cugetare dezvoltată şi la patimă. Căci arătarea aceasta izolată, fiind urâtă de cel ce e atent la sine însuşi, nu are puterea să târâie cu sila mintea în vălmăşagul pătimaş de gânduri, decât numai prin împătimirea inimii după plăceri. Aşadar, de vom lepăda cu totul împătimirea după plăceri, nu vom mai putea fi vătămaţi nici de apariţia gândului simplu al vechilor obişnuinţe, iar conştiinţa nu va mai avea îndoieli în ce priveşte siguranţa celor viitoare. Căci cunoscând mintea împotrivirea trândavă a acestei obişnuinţe şi mărturisind lui Dumnezeu vechea pricină, îndată e înlăturată şi această ispită.

Şi iarăşi va avea mintea putere să vegheze asupra inimii şi să o păzească cu toată străjuirea, încercând să pătrundă în cele din dinlăuntru şi mai netulburate cămări ale ei, unde nu sunt vânturi de-ale gândurilor rele, care împing cu sila şi sufletul, şi trupul în prăpăstiile voluptăţii şi le aruncă în fântânile de smoală[120]; de asemenea, nici vreo cale largă şi încăpătoare, pardosită cu cuvinte şi cu chipuri de-ale înţelepciunii lumeşti, care să vrăjească pe cei ce pornesc pe ea, oricât de înţelepţi ar fi. Cămările acestea curate, care sunt cele mai de dinlăuntrul sufletului, şi casa lui Hristos nu primesc nimic din lucrurile goale ale veacului aces-

120. Această tâlcuire a locului, din Facere 14, 10, se află şi la Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, cap 52 (în această carte p. 242); P. G. 79, 784.

ta, fie că sunt raţionale, fie că sunt neraţionale, fără numai acestea trei, pe care le-a numit Apostolul: credinţa, nădejdea şi dragostea.

Deci, cel ce este iubitor de adevăr şi primeşte osteneala inimii poate să nu fie atras în afară nici de obişnuinţele vechi, în felul în care am arătat, ci să vegheze asupra inimii şi să străbată tot mai înăuntru şi să se apropie numai de Dumnezeu, fără să se scârbească de ostenelile atenţiei şi ale stăruinţei. Căci nu poate să nu se ostenească cu inima cel ce ia aminte la împrăştierile gândului şi la plăcerile trupeşti, având să stea mereu închis între anumite hotare (să se circumscrie), nu numai în cele din afară, ci şi în cele dinlăuntru. Mai ales că acele împrăştieri şi plăceri adeseori abat şi cugetul, şi fapta.

Prin urmare, e drept că momeala ca gând simplu exercită o putere silnică atunci când stăruie, chiar dacă e urâtă. Dar convorbirea gândurilor ce se adaugă atârnă de voia noastră liberă. Aceasta au arătat-o şi cei ce n-au păcătuit întru asemănarea călcării lui Adam, întrucât momeala n-au putut-o împiedica, dar convorbirea prietenoasă cu ea au lepădat-o cu totul.

Întrebare

Oare n-am primit în chip necesar greşala lui Adam, care este păcatul nostru cu gândul?

Răspuns

Păcatul cu gândul nu e greşala lui Adam, ci semnul împătimirii fiecăruia după plăceri. Dar nici greşala n-am

primit-o, căci, dacă ar fi aşa, în temeiul moştenirii ar trebui să călcăm toţi în chip necesar porunca şi să nu mai fim învinovăţiţi de Dumnezeu, păcătuind în chip necesar în temeiul moştenirii naturale[121]. Dar nu este aşa. Căci nu călcăm toţi porunca, precum nu toţi o păzim. De aici se poate spune limpede despre păcat că nu se întâmplă în chip necesar, ci e o împătimire după plăceri. Tu întrebi: De ce Domnul, venind pentru greşală, nu a desfiinţat-o în Botez, ci şi acum fiecare are puterea să calce porunca sau să nu o calce? Eu îţi voi răspunde: Călcarea, avându-şi pricina în voia liberă, precum s-a dovedit, nu a primit-o nimeni în chip necesar. Dar moartea, care e din pricina ei şi e necesară, am moştenit-o pentru că ea este înstrăinare de Dumnezeu. Căci murind primul om, adică înstrăinându-se de Dumnezeu, nu mai puteam vieţui nici noi în Dumnezeu. De aceea a venit Domnul, ca să ne facă iarăşi vii prin baia naşterii de-a doua şi să ne împace cu Dumnezeu, ceea ce a şi făcut. Aşadar, n-am primit greşala, pentru că altfel ar fi stăpânit în chip necesar şi peste El aceea care a împărăţit şi peste "cei ce n-au păcătuit întru asemănarea greşelii lui Adam" (Rm 5, 14).

---

121. E vorba de noi, cei botezaţi, care nu mai putem aduce ca scuză pentru păcatele noastre moştenirea păcatului strămoşesc. Noi nu mai putem spune că avem în noi moştenirea păcatului lui Adam. Dar Marcu Ascetul nu neagă o prezenţă a unei asemenea moşteniri în cei nebotezaţi. Aceasta se vede din faptul că atribuie Botezului rolul de a ne fi eliberat de silnicia păcatului, de a ne fi dat puterea să nu mai păcătuim dacă vrem, de a ne fi dat curăţirea (*Răspuns la întrebarea II,* în această carte p. 333).

Întrebare

Să zicem că Adam a săvârşit greşala prin voinţă şi pentru aceasta, fiind de aceeaşi natură cu el, şi noi cădem prin voinţă. Dar atunci, n-a avut el şi momeala tot prin voinţă?

Răspuns

E sigur că momeala a avut-o în chip necesar. Dar momeala nu e nici păcat, nici dreptate, ci dovada libertăţii voii. De aceea s-a şi îngăduit să se arunce momeala în noi, ca pe cei ce înclină spre împlinirea poruncii să-i încununeze, ca pe unii ce sunt credincioşi, iar pe cei ce înclină spre plăcere să-i osândească, ca pe unii ce sunt necredincioşi. Dar şi aceasta trebuie să o ştim, că nu suntem judecaţi îndată după fiecare hotărâre, ca cercaţi sau netrebnici, ci după ce vom fi fost probaţi toată viaţa noastră pământească prin momeli, arătându-ne aici biruitori, aici biruiţi, aici căzând, aici ridicându-ne, aici rătăcind, aici umblând bine. Abia atunci, în ziua ieşirii din trup, socotindu-se toate, vom fi judecaţi potrivit cu ele. Prin urmare, momeala nu este păcat. Să nu fie! Căci deşi ea arată în chip necesar lucrurile în forma simplă a unui gând, dar noi am primit în Domnul puterea lucrării duhovniceşti şi stă în puterea noastră să le judecăm de la prima răsărire de cuget, spre a şti dacă e vorba de ceva vătămător sau de ceva folositor, şi astfel să lepădăm sau să primim gândurile care vin; deci acestea nu se înmulţesc din necesitate, ci din buna plăcere. Să zicem totuşi ca tine,

că şi acestea odrăslesc în temeiul necesităţii şi al moştenirii. Dar atunci, de ce ne osândeşte dumnezeiasca Scriptură pentru gândurile rele? Sau cum putem opri gândurile, care ne tulbură din necesitate şi în temeiul moştenirii? Iar dacă răspunzi: "Putem prin harul pe care l-am primit de la Botez", află că şi aşa noi suntem pricina, având de la Dumnezeu putere să le înlăturăm de la cel dintâi început al răsăririi lor în cuget. Iar dacă face cineva pe altul pricină a păcatelor sale, nu numai că păcătuieşte fără teamă, ci huleşte împotriva lui Dumnezeu, învinovăţindu-L că îngăduie să fie războiţi oamenii fără vină.

Întrebare

De ce atunci eu, care sunt botezat şi mă rog lui Dumnezeu şi cerşesc harul Lui şi voiesc cu toată puterea să mă izvăbesc şi să mă mântuiesc de gândurile rele, totuşi nu pot? Nu e vădit că fapta păcătoasă a lui Adam ne-a lăsat această moştenire, căreia nu-i putem rezista?

Răspuns

Ar trebui ca noi, care suntem raţionali, să ştim ce auzim. Dar fiindcă sufletul, întunecat de iubirea de plăcere şi de slava deşartă, a căzut în adâncul neştiinţei, nu mai aude nici porunca Scripturii şi nu mai ascultă nici de rânduiala firii, nici de povăţuirea celor încercaţi, ci urmează numai socotinţelor proprii. Căci cine, crezând dumnezeieştii Scripturi şi împlinind poruncile

Domnului, nu vede cum, pe măsură ce sporeşte în acestea, se depărtează gândurile şi se încredinţează că acelea nu ne stăpânesc prin puterea lor, ci prin puţinătatea credinţei şi neîmplinirea poruncilor? Aceasta e cauza pentru care nu ne aflăm toţi în aceeaşi stare şi nu suntem purtaţi de aceleaşi cugetări: fiindcă pricinile gândurilor stau în voia noastră slobodă. Căci dacă ar veni în chip silnic de la Adam, toţi am fi stăpâniţi de ele la fel şi am fi ţinuţi sub puterea lor fără a fi în stare să le rezistăm. Ba n-am mai avea trebuinţă nici de îndemnurile Scripturii, dacă gândurile ne-ar stăpâni firea prin moştenire, şi nu prin voinţa iubitoare de plăcere. Dar nu este aşa. Să nu fie! Pentru că vedem că nu toţi suntem purtaţi de ele la fel, nici la aceleaşi timpuri, nici spre aceleaşi fapte, ci fiecare, în măsura în care a crezut Domnului în privinţa bunurilor viitoare, dispreţuind slava omenească şi împătimirea de plăceri, în aceeaşi măsură a înlăturat gândurile şi s-a făcut mai liniştit decât cel împătimit de dulceţurile vieţii. De aceea ne deosebim unul de altul şi în cugetare, şi în viaţă. Noi vrem să îmbrobodim adevărul când căutăm să stingem gândurile nu prin credinţa în Iisus, adică nu prin lucrarea poruncilor Lui, nici prin umilinţă şi smerită cugetare, împreunate cu osteneala inimii, ci rămânând la împătimirea ascunsă după plăcere, adică la iubirea de slavă deşartă, la dorul de-a plăcea oamenilor, la înalta părere de sine, la închipuirea biruinţei, la mândrie şi la toate celelalte asemănătoare, pe care nedobândindu-le, ne înmulţim gândurile poftitoare. De ce încercăm să înlăturăm în chip greşit efectele, păstrând pricinile din care provin?

Iar dacă totuşi susţii că e mincinos cuvântul nostru şi suntem stăpâniţi de gânduri fără vina noastră, să ne cercetăm cu şi mai multă luare-aminte, ca unii ce ne mărturisim lui Dumnezeu. Cine nu ştie că ne îngrămădim patimile mai sus pomenite în fiecare zi cu lucrul, cu cuvântul şi cu cugetarea? Şi cine nu ştie că pe cei ce ne ajută la aceasta îi iubim ca pe nişte binefăcători, iar pe cei ce ne împiedică îi ocolim ca pe nişte duşmani? Dar dacă iubim patimile amintite aşa de mult încât le şi apărăm pe faţă, cum vom urî momeala lor în forma de gând simplu şi prim (τὴν μονολόγιστον αὐτῶν προσβολήν)? Iar dacă a fost primită prima răsărire de cuget, cum nu îi vor urma acesteia gândurile atârnătoare de ea?

Întrebare

Să zicem că acestea sunt aşa. Dar atunci, de ce a făgăduit Domnul în Evanghelii să facă dreptate celor ce strigă către El ziua şi noaptea? (Lc 18, 7)

Răspuns

Domnul nu spune parabola către cei ce zac în patimile lor cu voia, ci către cei războiţi numai de obişnuinţe. De aceea, celor nedreptăţiţi de duşmani le-a făgăduit să le facă dreptate, dar pe cei care leapădă porunca ajutătoare îi mustră, zicând: "Ce Mă chemaţi: Doamne, Doamne, şi nu faceţi cele ce vă spun?" (Lc

6, 46). Pe aceştia îi aseamănă cu bărbatul nebun ce-şi clădeşte casa pe nisipul voilor sale (Lc 6, 49).

Drept aceea, nu te întemeia, cu o minte nestatornică şi cu o judecată nesocotită, pe toate bănuielile tale, ca şi când ar fi adevărate, aici zicând: "Eu sunt botezat, şi rog pe Dumnezeu, şi chem harul Lui, voind cu toată puterea să mă izbăvesc de gândurile rele, dar nu pot, fiind stăpânit fără vină de gânduri", aici aşteptând iarăşi dreptatea Domnului, pe care a vestit în Evanghelii că o va face, înfăţişându-te totdeauna pe tine nevinovat. Aceasta este o mare hulă.

Dar te voi întreba şi eu de temeiul înaltei păreri ce ţi-o faci despre tine, ca să-mi dai răspuns. Şi ştiu că, strâns de adevăr, sau vei grăi cuvinte de şi mai mare fudulie, sau vei mărturisi vina ta. Iată întrebarea:

Întrebare

De ce Domnul, odată ce a spus că "va face dreptate degrabă" (Lc 18, 8), nu face curând, ci întârzie şi te lasă în gândurile rele, măcar că te rogi din toată inima şi fără şovăire, precum ai spus?

Răspuns

La această întrebare tu răspunzi: "Eu cred că pricina pentru care întârzie să facă ceea ce a spus nu e alta decât răbdarea mea. Căci cu cât va răbda cineva să fie războit mai mult, cu atât se va şi slăvi mai mult". Eu socoteam că în răspunsul tău se va arăta numai înalta

părere ce ţi-o faci despre tine. Dar tu ai adăugat şi o hulă. Căci, pentru ca să te poţi lăuda pe tine cu răbdarea mincinoasă, L-ai înfăţişat şi pe Dumnezeu mincinos în cuvântul Său, iar gândurile rele care, după cuvântul Domnului, ies din inimă şi spurcă pe om (Mt 15, 19-20), nu mai sunt, după tine, prilejuri ale răutăţii, ale voluptăţii şi ale oricărui păcat, cum zice Scriptura, ci ale răbdării. Dar eu niciodată n-am aflat, nici în Vechiul, nici în Noul Testament, lăudaţi pe cei stăpâniţi de gânduri rele, ci mai degrabă osândiţi ca vinovaţi. Căci Dumnezeu, precum urăşte gândurile rele, aşa urăşte şi inima care le naşte. De aceea, cei ce le avem pe ele suntem datori să plângem ca nişte iubitori ai păcatului, şi nu să ne trufim ca unii ce am fi războiţi de rele străine. Cunoaşte deci, o, omule, că Domnul priveşte la inimile tuturor, şi celor ce urăsc prima răsărire de gând rău (τῶν πονηρῶν ἐνθυμηματῶν τὴν πρωτόνοιαν) îndată le vine în ajutor (le face dreptate), precum a făgăduit, şi nu lasă roiul vălmăşagului de gânduri să năvălească şi să întineze mintea şi conştiinţa lor; iar pe cei ce nu stârpesc primele înmuguriri prin credinţă şi nădejde, ci se lipesc cu dulceaţă de ele pe motivul că vor să le cunoască bine şi să le probeze, îi lasă, ca pe unii ce sunt lipsiţi de credinţă şi vor să se ajutoreze singuri, să fie izbiţi şi de gândurile ce urmează, pe care de aceea nu le surpă, fiindcă vede că momeala lor este iubită de aceia şi nu este urâtă de la prima mijire.

Iar dacă după toată această limpede îmfăţişare se mai află cineva care nu crede cele spuse, să purceadă a învăţa adevărul cu lucrul însuşi. Şi dacă nu crede nici Scripturii, şi nu vrea să se încredinţeze pe sine nici cu lucrul, s-a dovedit că iubeşte plăcerea părerii de sine.

Căci ce e mai dulce ca această părere de sine, care socotește păcatul cu gândul ca străin și face pe oameni mai degrabă să se trufească și să se înalțe, ca niște nevinovați, în loc să-și mărturisească și să-și plângă iscodirile păcătoase?

Întrebare

Tu ai spus că fapta de neascultare a lui Adam n-am primit-o, dar moartea lui am primit-o. Dar unde stăpânește moartea, stăpânesc și gândurile rele.

Răspuns

O, ce necredință! De ce a venit atunci Domnul în trup, dacă nu ca să moară pentru toți, potrivit Scripturilor, și să surpe pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul (Evr 2, 14)? Iar dacă socotești că moartea cea din Adam mai stăpânește până acum din altă pricină decât pentru necredința noastră, e vădit că bagatelizezi venirea lui Hristos și ții Botezul de nedesăvârșit, odată ce și cei botezați sunt ținuți încă sub moartea protopărintelui, fără o vină proprie. Dar atunci, o, omule, cum se mai poate spune că te-ai făcut un nou Adam cu harul lui Hristos și nu mai porți nimic din cel vechi în chip necesar, decât ceea ce se naște din credința ta stricată și din neascultarea ta? Doar știm că Domnul a venit pentru noi, a murit pentru noi, ne curățește pe noi prin Botez, ne așază în raiul Bisericii, ne îngăduie să mâncăm din tot pomul din rai, adică să

iubim pe tot cel botezat în Biserică şi să-l răbdăm în înfrângerile ce le suferă, şi să nu-l urmărim pe fiecare în toate zigzagurile lui, şi pentru lucrurile care ni se par bune să-l iubim, iar pentru cele care ni se par rele să-l urâm. Căci aceasta înseamnă a mânca din pomul cunoştinţei binelui şi răului, din care gustând, mintea îndată se poticneşte în propriile ei păcate şi îşi descoperă, prin iscodirea răutăcioasă a aproapelui, goliciunea ei, de care mai înainte nu ştia, fiind acoperită de vălul înţelegerii şi al milei. De aceea li s-a poruncit celor aşezaţi în raiul Bisericii: "Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi" (Mt 7, 1), "iertaţi şi vi se va ierta vouă" (Lc 6, 37). Pe scurt, li s-a spus: "Câte vreţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea. Căci aceasta este Legea şi Proorocii" (Mt 7, 12). Precum ai făcut, îţi va fi ţie. Dar de câte ori n-am călcat aceste porunci! De câte ori n-am osândit pe aproapele fără milă! De câte ori nu l-am urât, sau nu l-am nedreptăţit, fără să fim nedreptăţiţi!

Iar dacă aşa este, ce mai batjocorim pe Adam şi-l mai învinuim şi pentru rele străine? Căci dacă am căzut în aceeaşi moarte, am călcat şi porunca cu voia, ca şi acela. Aşadar, trei lucruri i s-au întâmplat lui Adam, şi nu cum socoteşti tu. Acestea sunt: atacul (momeala) prin rânduire mai înaltă, călcarea poruncii prin necredinţă şi moartea prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, ca urmare nu atât a atacului prin iconomie, cât a călcării din necredinţă. Noi am moştenit numai moartea lui Adam, pentru motivul că nu puteam să ne facem din morţi vii, până nu a venit Domnul şi ne-a făcut pe toţi vii. Iar prima înmugurire de gând (τὴν πρωτόνοιαν) o avem prin rânduire (κατ᾽ οἰκονομίαν) ca şi acela; tot

asemenea, puterea de-a asculta sau nu de ea, după cum ne e voia. Dar păcătuirea cu gândul o avem din voia liberă. Despre aceasta ne încredinţează "cei ce n-au păcătuit întru asemănarea greşelii lui Adam", cum zice Apostolul (Rm 5, 14). Căci dacă aceia, fiind din Adam, au putut să nu păcătuiască întru asemănarea greşelii lui Adam, e vădit că şi noi putem.

De ce mai aducem atunci scuze pentru păcate şi spunem lucruri nedrepte împotriva lui Dumnezeu, că adică ar îngădui să fim războiţi de rele străine? Suntem datori să ştim exact că toată vina ce izvorăşte din Adam fiind desfiinţată de Domnul, oricui mai pătimeşte de vreun păcat i se întâmplă aceasta pentru că a dispreţuit prin necredinţa sa, sau prin iubirea de plăcere, desăvârşirea pe care a primit-o în chip tainic la Botez. Căci chiar dacă omul încă n-a cunoscut ce a primit, fiind nedesăvârşit în credinţă şi cu lipsuri în lucrarea poruncilor, dar Dumnezeu i-a dăruit desăvârşirea. Fiindcă zice: "Tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor" (Iac 1, 17). Iar acest dar desăvârşit nu-l află cineva oricum, chiar dacă ar folosi toată isteţimea lumească, ci numai din lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, în analogie cu ceea ce împlineşte din ele. Căci după cum e deosebită împlinirea lor, aşa e deosebită şi descoperirea darului. Deci nimeni să nu se bizuie în cuvinte şi în forme dacă nu are înţelegerea aceasta. Căci zice: "Nu cel ce se laudă pe sine este cercat, ci cel pe care îl laudă Domnul" (2 Co 10, 18). Dar chiar şi acela care primeşte laude de la Domnul e dator să se folosească de cuget drept şi să ştie exact că, oricât ar fi luptat cineva împotriva necredinţei sale, şi oricât ar fi înaintat în credinţă, şi

orice bun ar fi dobândit, nu numai prin cunoştinţa simplă, ci prin lucrare, n-a aflat sau nu va putea afla nimic mai mult decât ceea ce primise în chip tainic prin Botez. Iar aceasta este Hristos. Pentru că zice: "Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat" (Ga 3, 27). Dar Hristos, fiind Dumnezeu desăvârşit, a dăruit celor ce s-au botezat harul desăvârşit al Duhului, care nu primeşte niciun adaos de la noi, ci ni se descoperă şi ni se arată potrivit cu lucrarea poruncilor, sporindu-ne credinţa "până când toţi vom fi ajuns la unirea credinţei, la bărbatul desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos" (Ef 4, 13). Aşadar, orice I-am aduce Lui după ce-am fost născuţi din nou, a fost ascuns de mai înainte de El în noi, potrivit cu ceea ce s-a scris: "Cine a cunoscut gândul lui Hristos, sau cine I-a dat Lui ceva mai înainte, ca să i se întoarcă după aceea ca răsplată? Pentru că de la El şi pentru El şi întru El sunt toate. Lui I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin" (Rm 11, 34-36).

A ACELUIAŞI

Epistolă către Nicolae monahul[122]

Prea doritului fiu Nicolae,

1. Mai deunăzi te frământai mult pentru mântuirea ta şi aveai multă grijă pentru viaţa după Dumnezeu. De aceea ai venit la noi, povestindu-ne despre tine, prin ce fel de osteneli şi fierbinte pornire aveai de gând să te lipeşti de Domnul, printr-o vieţuire cât mai îngrijită, prin înfrânare, prin toată reaua pătimire, luptând în priveghere multă şi în rugăciune întinsă. Ne mai spuneai ce războaie şi roiuri de patimi trupeşti se aprind în tine şi se ridică împotriva sufletului din legea păcatului, care se oşteşte împotriva legii minţii. Şi te plângeai că şi mai mult eşti tulburat de patima mâniei şi a poftei. De aceea, ne cereai vreo metodă şi vreun cuvânt de învăţătură şi întrebai de ce osteneli şi lupte folosindu-te, ai putea să te ridici mai presus de patimile stricăcioase mai sus pomenite.

În vremea aceea, am dat, pe cât era cu putinţă, în persoană, dragostei tale îndemnurile ce trebuiau, înfăţişându-ţi ideile şi gândurile folositoare de suflet şi

122. Editat în *Filocalia greacă* (vol. I, ed. a II-a, p. 73-81) şi în P. G. 65, 1027-1050 (*Ad Nicolaum. Praecepta animae salutaria*). Împărţirea în cele 13 părţi o iau din P. G.

arătându-ţi prin ce fel de osteneli şi stăruinţe ascetice, pline de înţelegere şi de luminată cunoştinţă raţională, potrivit cu Evanghelia, poate sufletul, vieţuind prin credinţă şi ajutat fiind de har, să biruiască relele care ţâşnesc înăuntru din păcat, dar mai ales patimile amintite. Pentru că lupta trebuie dusă neîncetat şi cu mai multă sârguinţă împotriva acestor patimi, căci ele şi-au pus în chip deosebit pecetea pe suflet prin obişnuinţa lui cu ele, târându-l cu multă putere după ele. Aceasta, până ce va supune mişcările trupeşti şi neraţionale ale păcatului, cărora se supunea mai înainte şi de care era târât, după ce se robise, prin consimţirea de bunăvoie, amintirii necontenite a gândurilor şi cugetării la cele rele.

Pe urmă ne-am despărţit de tine. Dar numai cu trupul, nu şi cu inima. Căci am venit în pustie, la adevăraţii slujitori şi luptători ai lui Hristos, ca, luptându-ne şi noi cât de puţin şi nevoindu-ne împreună cu fraţii care se oştesc împotriva lucrărilor vrăjmaşe şi cu cei ce se împotrivesc vitejeşte patimilor, să lepădăm lenevia, şi să aruncăm de la noi negrija, şi să luăm asupra noastră sârguinţa şi grija, silindu-ne să câştigăm buna plăcere a lui Dumnezeu. De aceea, m-am gândit să trimit curăţiei tale prin scrisoare un mic îndemn şi un sfat folositor sufletului, ca, citind pe scurt în scrisoarea noastră smerită lucrurile de care ţi-am vorbit în persoană, să scoţi cu sârguinţă un folos duhovnicesc, ca şi cum am fi noi înşine de faţă.

2. Aşadar, fiule, începutul purtării tale plăcute lui Dumnezeu trebuie să faci să pornească de la aceasta:

Să te gândeşti statornic şi pururea, într-o meditaţie neîntreruptă, la toate binefacerile de care ţi-a făcut

parte Iubitorul de oameni Dumnezeu, spre mântuirea sufletului tău; şi să nu încetezi a-ţi aminti de multele şi marile Lui binefaceri acoperindu-le cu uitarea păcatului sau trândăviei şi prin aceasta lăsând să treacă vremea cealaltă fără folos şi fără să aduci mulţumire. Căci aceste amintiri neîncetate, împungând inima ca un ac, o mişcă totdeauna spre mărturisire, spre smerenie, spre mulţumire adusă cu suflet zdrobit şi spre toată sârguinţa bună. Ele ne îndeamnă să-I răsplătim lui Dumnezeu cu purtările noastre bune şi cu toată virtutea, întrucât ne fac să cugetăm pururea cu bună conştiinţă la cuvântul proorocesc: "Ce voi da în schimb Domnului pentru toate câte mi le-a dat mie?" (Ps 115, 3). Să cugete deci sufletul la toate binefacerile de care i-a făcut parte Iubitorul de oameni Dumnezeu începând de la naştere; sau din câte primejdii a fost izbăvit adeseori; sau în câte rele a căzut şi în câte greşeli s-a rostogolit fără să fie predat, după dreptate, duhurilor care l-au amăgit ca să-l piardă şi să-l ducă la moarte, ci, cu îndelungă-răbdare, Stăpânul iubitor de oameni, trecând cu vederea greşalele, l-a păstrat, aşteptând întoarcerea lui; să cugete iarăşi că, slujind de bunăvoie duhurilor rele prin patimi, El îl hrănea, acoperindu-l şi ocrotindu-l în tot chipul, iar la urmă l-a călăuzit prin Duhul cel bun pe drumul mântuirii şi i-a pus în inimă dragostea de viaţă ascetică şi l-a împuternicit să părăsească bucuros lumea şi toată amăgirea plăcerilor trupeşti, împodobindu-l cu schima îngerească a rânduielii ascetice şi pregătind lucrurile în aşa fel, ca să fie primit cu uşurinţă de sfinţii bărbaţi în obştea frăţiei.

Iar cugetând la acestea cu bună conştiinţă, cine nu va petrece totdeauna în zdrobirea inimii? Cine nu se

va umple cu nădejde tare, având atâtea dovezi de binefacere, fără ca el să fi făcut vreun bine mai înainte? Căci oricine va cugeta aşa: Dacă fără să fi făcut eu niciun bine, ba chiar păcătuind mult înaintea Lui şi petrecând în necurăţiile trupului şi în alte multe răutăţi, totuşi nu mi-a făcut după păcatele mele, nici nu mi-a întors după fărădelegile mele (Ps 102, 10), ci mi-a rânduit atâtea daruri şi haruri spre mântuire, dacă mă voi hotărî cu totul să-I slujesc de aici înainte numai Lui prin vieţuire curată şi prin împlinirea virtuţilor, de câte bunătăţi şi daruri duhovniceşti nu mă va învrednici, întărindu-mă, îndreptându-mă şi călăuzindu-mă spre tot lucrul bun?

De aceea, cel ce se gândeşte totdeauna la aceasta şi nu uită de binefacerile lui Dumnezeu se ruşinează şi se îndreaptă şi se nevoieşte spre toată virtutea bună şi spre toată lucrarea dreptăţii, gata totdeauna a face cu râvnă voia lui Dumnezeu.

3. Aşadar, iubite fiule, având prin harul lui Hristos, ca pe o înţelepciune firească, această meditaţie şi gândire sănătoasă, păstreaz-o totdeauna în tine. Să nu te laşi copleşit de uitarea pierzătoare, nici împiedicat de nepăsarea care face mintea deşartă şi o abate de la viaţă; să nu-ţi laşi cugetarea întunecată de neştiinţă, care e pricina tuturor relelor, nici amăgită de negrijă, care e tot ce poate fi mai rău; să nu te laşi târât de plăcerea trupului, nici biruit de lăcomia pântecelui; să nu te laşi cu mintea robit de poftă, nici să nu lucrezi în tine spurcăciunea prin învoirea cu gândurile desfrânate; să nu te laşi biruit de mânie, care naşte ura de fraţi. În sfârşit, să nu întristezi şi să nu te laşi întristat pentru vreo pricină tristă şi nefericită, care să te facă

să îngrămădeşti amintiri de gânduri rele împotriva aproapelui, încât să te pomeneşti abătut de la rugăciunea curată către Dumnezeu şi să-ţi laşi mintea robită, privind cu gând sălbatic pe fratele tău, care are acelaşi suflet. Căci prin aceasta conştiinţa îţi va fi înlănţuită de purtarea nesocotită a cugetului trupesc şi de duhurile rele, cărora ai fost predat spre pedeapsă până la o vreme; şi anume, până când mintea, sfârşită în toate privinţele şi copleşită de întristare şi de moleşire, după ce a pierdut sporul după Dumnezeu pentru pricinile de mai înainte, va începe iarăşi, cu multă smerenie, să ia de la capăt calea mântuirii. În felul acesta, ostenindu-se mult în rugăciuni şi în privegheri de toată noaptea şi împrăştiind pricinile amintite prin smerenie şi mărturisire către Dumnezeu şi către aproapele, ea începe iarăşi viaţa de înfrânare. Şi luminată de luminile cunoştinţei evanghelice, ea cunoaşte atunci, cu harul lui Dumnezeu, că cel ce nu s-a predat pe sine desăvârşit crucii în cuget de smerenie şi nu s-a aruncat pe sine la picioarele tuturor, ca să fie călcat, înjosit şi dispreţuit, nedreptăţit, batjocorit şi luat în râs, iar el să le rabde toate acestea cu bucurie şi să nu pretindă pe seama sa câtuşi de puţin lucrurile omeneşti: slavă, sau cinste, sau laudă, sau plăcere de mâncare, de băutură, sau de haină, nu se poate face creştin adevărat.

4. Deci, stând în faţa noastră asemenea lupte, nevoinţe şi cununi ale evlaviei, până când ne vom batjocori cu înfăţişarea prefăcută a evlaviei, slujind Domnului doar la arătare, încât altfel suntem socotiţi între oameni, şi altfel ne descoperim Domnului, Care cunoaşte cele ascunse? Căci în vreme ce suntem socotiţi de alţii sfinţi, ne aflăm încă sălbatici după năravuri;

având chip de evlavie, n-am dobândit încă puterea ei înaintea lui Dumnezeu; socotiţi de mulţi feciorelnici şi curaţi, înaintea Celui ce cunoaşte cele ascunse suntem întinaţi înăuntru de necurăţiile gândurilor desfrânate şi înnoroiaţi de mişcările patimilor. Şi pentru prefăcuta noastră nevoinţă de acum, suntem robiţi laudelor omeneşti şi ne orbim mintea. Deci până când vom umbla în deşertăciunea minţii, neprimind înţelepciunea evanghelică, prin care putem cunoaşte vieţuirea cerută de conştiinţă, ca să o urmăm cu sârguinţă şi să aflăm şi îndrăznirea conştiinţei?

Până când ne mai rezemăm încă pe dreptatea părută a omului din afară, în lipsa adevăratei cunoştinţe, şi ne amăgim pe noi înşine cu îndeletnicirile din afară, vrând să plăcem oamenilor şi vrând slăviri, cinstiri şi laude de la ei?

Căci va veni, desigur, Cel ce descoperă cele ascunse ale întunericului şi dă la iveală sfaturile inimilor (1 Co 4, 5), Judecătorul Care nu greşeşte şi Care nu se lasă ruşinat de bogat, nici nu se milostiveşte de sărac, Care dă la o parte înfăţişarea de dinafară şi scoate la arătare adevărul ascuns înăuntru. Acela va încununa pe luptătorii adevăraţi, care au vieţuit potrivit cu conştiinţa, în faţa îngerilor şi înaintea Tatălui Său, iar pe cei ce au îmbrăcat chipul cucerniciei cu prefăcătorie şi au arătat numai oamenilor o părută bună vieţuire şi s-au bizuit pe aceasta în deşert, amăgindu-se nebuneşte pe ei înşişi, îi va da pe faţă înaintea Bisericii sfinţilor şi a toată oastea cerească, pentru ca apoi să-i trimită ruşinaţi cumplit în întunericul cel mai din afară, asemenea feciorelor nebune. Pentru că şi acestea şi-au păzit fecioria din afară a trupului, dat fiind că întru nimic

n-au fost învinovăţite în privinţa aceasta, ba au avut în parte şi untdelemn în candelele lor, adică au fost părtaşe şi de oarecari virtuţi şi isprăvi din afară şi de oarecari dureri. De aceea candelele lor au şi ars până la o vreme. Dar din pricina negrijii, neştiinţei şi a trândăviei, n-au fost cu prevedere şi n-au cunoscut cu de-amănuntul roiul patimilor ascunse înlăuntru şi puse în lucrare de duhurile rele. Din această pricină cugetarea lor a fost stricată de înrâuririle vrăjmaşe, încât s-au învoit cu ele prin gândurile lor. Şi aşa au fost amăgite într-ascuns şi biruite de pizma cea a tot rea, de ciuda care urăşte binele, de vrajbă, de gâlceavă, de ură, de mânie, de amărăciune, de pomenirea răului, de făţărnicie, de furie, de mândrie, de slava deşartă, de dorinţa de-a plăcea oamenilor, de bunul plac, de iubirea de argint, de trândăvie, de pofta trupească ce trezeşte în gânduri voluptatea, de necredinţă, de lipsa de teme-re, de laşitate, de întristare, de împotrivire, de moleşire, de somn, de înalta părere de sine, de voinţa de-a se scuza, de îngâmfare, de lăudăroşenie, de nesăturare, de risipă, de zgârcenie, de deznădejde, care-i mai cumplită decât toate, şi de celelalte mişcări subţiri ale păcatului. Ele socoteau că şi lucrarea faptelor bune sau vieţuirea cuvioasă se înfăptuieşte cu puteri omeneşti şi de aceea căutau să culeagă laude de la oameni. Din această pricină, chiar dacă au fost părtaşe de unele daruri, le-au vândut duhurilor rele pentru slava deşartă şi plăcerea de la oameni. Împărtăşindu-se şi de alte patimi, ele au amestecat în purtările bune cugetele rele şi trupeşti. De aceea le-au făcut necurate şi neprimite, asemenea jertfei lui Cain, lipsindu-se de bucuria Mirelui şi fiind lăsate afară de nunta cerească (Mt 25, 1-13).

5. Cugetând deci la acestea, cântărindu-le şi probându-le, să cunoaştem şi să înţelegem în ce stare ne aflăm ca, până mai avem încă vreme de pocăinţă şi de întoarcere, să ne îndreptăm pe noi înşine. Aceasta pentru ca faptele noastre cele bune, fiind săvârşite cu curăţie, să fie adevărate şi curate, neamestecate cu cugetul trupesc, ca să nu fie respinse ca o jertfă pătată din lipsa temerii, grijii şi a cunoştinţei adevărate, şi ca nu cumva să răbdăm osteneala fecioriei, a înfrânării, a privegherii, a postului şi a relei pătimiri şi să ne cheltuim zilele vieţii, şi totuşi, pentru pricinile mai înainte pomenite ale patimilor, părutele noastre dreptăţi să fie aflate ca o jertfă pătată şi să nu fie primită de Hristos, Arhiereul ceresc.

Aşadar, o, fiule, cine vrea să ia crucea şi să-I urmeze lui Hristos, prin neîncetata cercetare a gândurilor din sine, prin multă grijă pentru mântuire, prin înţelegere şi multă sârguinţă pentru Dumnezeu şi prin întrebarea slujitorilor lui Dumnezeu, care sunt de acelaşi suflet şi de acelaşi gând şi care poartă aceeaşi luptă, trebuie să-şi sporească, înainte de toate, cunoştinţa şi înţelegerea. Aceasta din motivul ca nu cumva, neştiind pe unde şi cum umblă, să călătorească în întuneric, lipsit de lumina sfeşnicului. Căci cel ce călătoreşte după socoteala sa, fără cunoştinţa evanghelică şi fără călăuzirea cuiva, de multe se împiedică şi cade în multe gropi şi curse ale celui-rău, mult rătăceşte şi prin multe primejdii trece şi nu ştie la ce ţintă va ajunge. Pentru că sunt destui care au trecut prin multe osteneli şi nevoinţe şi au răbdat pentru Dumnezeu rele pătimiri şi scârbe multe. Dar prin faptul că au umblat după socoteala lor şi n-au putut deosebi lucrurile, nici

n-au cerut sfatul aproapelui, aceste osteneli ale lor au rămas deşarte şi fără rost.

6. Tu deci, fiule iubit, precum ţi-am spus la începutul acestui cuvânt de povăţuire, nu uita binefacerile Iubitorului de oameni Dumnezeu, de care ai avut parte, lăsându-te furat de păcat şi de nepăsare. Ci, punând înaintea ochilor tăi binefacerile de care te-ai împărtăşit de la începutul vieţii tale şi până acum, fie trupeşti, fie duhovniceşti, zăboveşte cu gândul la ele, după cum s-a spus: "Nu uita toate binefacerile Lui" (Ps 102, 2). Fă aceasta pentru ca inima să ţi se mişte cu uşurinţă spre frica lui Dumnezeu şi spre dragoste, ca să-I întorci în schimb, după putere, o viaţă curată, o petrecere virtuoasă, o conştiinţă cucernică, o judecată cumpănită, o credinţă dreaptă, un cuget smerit şi, simplu vorbind, să te poţi dărui întreg lui Dumnezeu. Căci ruşinându-te de amintirea atâtor bunătăţi de care te-ai bucurat din partea Stăpânului bun şi de oameni iubitor, inima ta se va umple de dragostea şi de dorul Lui printr-o mişcare pornită chiar din ea însăşi, mai bine-zis conlucrând şi darul de sus. Pentru că îţi vei da seama că lucrurile minunate pe care nu le-a făcut altora cu mult mai buni ţi le-a făcut ţie, prin iubirea Sa de oameni cea negrăită.

Sileşte-te, aşadar, să păstrezi neîncetat în amintire toate binefacerile dăruite ţie de Dumnezeu. Dar mai ales aminteşte-ţi neîncetat de harul acela mare şi minunat şi de acea binefacere de care ţi-a făcut parte, cum ne-ai povestit, pe când călătoreai împreună cu mama ta de la Locurile sfinte la Constantinopol, când s-a pornit acea furtună înfricoşată şi nestăpânită şi acel vârtej mare în vreme de noapte, în urma căruia toţi cei din corabie, împreună cu corăbierii şi cu mama ta, au

pierit în adânc. Aminteşte-ţi că singur tu cu alţi doi aţi scăpat atunci, fiind aruncaţi ca printr-o minune dumnezeiască de valurile mării la ţărm. Aminteşte-ţi apoi cum ţi s-a rânduit să vii după aceea la Ancyra, unde ai fost primit cu dragoste părintească de cineva, şi cum te-ai însoţit pe urmă cu prea evlaviosul fiu Epifanie, ca amândoi, călăuziţi de un cuvios bărbat, să veniţi la calea adevărului şi să fiţi primiţi de nişte sfinţi slujitori ai lui Dumnezeu ca fii adevăraţi.

7. Pentru toate aceste mari binefaceri dăruite ţie de Dumnezeu, cu ce lucru vrednic de ele ai putea să mulţumeşti Celui ce a chemat sufletul tău la viaţa veşnică? Căci tu, după dreptate, nu mai trebuie să-ţi trăieşti ţie, ci lui Hristos, Care a murit şi a înviat pentru tine (2 Co 5, 15), având să vieţuieşti întru toată virtutea dreptăţii, să împlineşti toate poruncile şi să cauţi "care este voia cea bună, desăvârşită şi bineplăcută lui Dumnezeu" (Rm 12, 2), silindu-te cu toată puterea să urmezi ei.

Drept aceea, fiule, supune-ţi tinereţea ta Cuvântului lui Dumnezeu, aşa cum Însuşi Cuvântul o cere: "Trupul tău predă-l jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, slujbă cuvântătoare" (Rm 12, 1). Tot mustul poftei trupeşti zvântă-l şi usucă-l cu mâncare puţină, cu băutură puţină şi cu privegheri de toată noaptea, ca să spui şi tu din inimă: "Făcutu-m-am ca o piele atârnată la fum; dar dreptăţile Tale nu le-am uitat" (Ps 118, 83). Şi cunoscând că eşti al lui Hristos, răstigneşte-ţi trupul, după cuvântul Apostolului, dimpreună cu patimile şi cu poftele lui (Ga 5, 24); şi omoară-ţi mădularele omului pământesc (Col 3, 5), adică nu numai lucrarea desfrânării, ci şi necurăţia lucrată de duhurile rele în trupul tău.

Ba cel ce aşteaptă cununa feciorie adevărate, neîntinate şi desăvârşite nu-şi poartă lupta numai până aici, ci, urmând învăţăturii apostoleşti, se luptă să omoare până şi chipul şi mişcarea patimii. Dar nici cu atâta nu se mulţumeşte acela care, cuprins de o puternică dragoste, vrea să se sălăşluiască în trupul său fecioria îngerească şi neprihănită, ci se roagă ca şi însăşi amintirea simplă a poftei să fie stinsă, chiar dacă se iveşte numai în minte ca o adiere de gând, fără mişcarea şi lucrarea patimii trupeşti. Iar la această stare e cu putinţă să se ajungă, dacă peste tot se învrednicesc vreunii de asemenea har, numai prin ajutorul de sus şi prin puterea şi darul Duhului.

Astfel, cel ce aşteaptă cununa fecioriei curate, nemateriale şi neprihănite îşi răstigneşte trupul prin osteneli şi nevoinţe şi îşi omoară mădularele omului pământesc prin înfrânare stăruitoare şi răbdătoare, stricând pe omul cel din afară, subţiindu-l, scorojindu-l şi făcându-l numai schelet. Aceasta pentru ca, prin credinţă şi lupte şi prin lucrarea harului, omul dinlăuntru să se înnoiască (2 Co 4, 16), înaintând din zi în zi spre tot mai mult bine, crescând în dragoste, împodobindu-se cu blândeţe, veselindu-se cu bucuria Duhului, încununându-se cu pacea lui Hristos, sporind în evlavie, întărindu-se întru bunătate, învăluindu-se în frica lui Dumnezeu, luminându-se prin înţelegere şi cunoştinţă, strălucind de înţelepciune şi călăuzit de smerenie.

Iar înnoindu-se mintea prin Duhul cu acestea şi cu alte asemenea virtuţi, descoperă în sine pecetea chipului dumnezeiesc, înţelege frumuseţea spirituală şi negrăită a asemănării cu Domnul şi pătrunde bogăţia legii

lăuntrice a înţelepciunii, care îl învaţă şi se lasă învăţată de la sine.

Subţiază-ţi deci trupul tânăr, o, fiule, şi îngraşă-ţi sufletul nemuritor cu cele spuse înainte; iar mintea înnoieşte-ţi-o cu virtuţile mai înainte înşirate, prin conlucrarea Duhului. Căci trupul tânăr, îngrăşat cu felurite mâncări şi cu băutură de vin, e ca un porc gata de junghiere. Sufletul lui e junghiat de aprinderea plăcerilor trupeşti, iar mintea e robită de fierberea poftelor rele, neputând să se împotrivească plăcerilor trupului. Căci îngrămădirea sângelui pricinuieşte împrăştierea duhului. Mai ales băutura de vin nici să n-o miroasă tinereţea, ca nu cumva prin focul îndoit, născut din lucrarea patimii dinăuntru şi din băutura de vin, turnată din afară, să i se înfierbânte peste măsură plăcerea trupului şi să alunge de la sine plăcerea duhovnicească a durerii, născută din străpungerile inimii, şi să aducă în ea întunecare şi împietrire. Ba, de dragul poftei duhovniceşti, tinereţea nici la săturarea de apă să nu se gândească. Căci puţinătatea apei ajută foarte mult la sporirea cumpătării. După ce vei proba aceasta cu lucrul, vei lua singur încredinţarea prin experienţă. Căci acestea nu ţi le rânduim şi hotărâm fiindcă vrem să-ţi punem asupra un jug silnic, ci, îndemnându-te şi sfătuindu-te cu dragoste, ţi le dăm ca pe o socotinţă şi cale bună de urmat spre sporirea în fecioria adevărată şi în cumpătarea deplină, lăsând la sloboda ta alegere să faci ce vrei.

8. Să vorbim acum puţin şi despre patima neraţională a mâniei, care pustieşte, zăpăceşte şi întunecă tot sufletul şi-l arată pe om asemenea fiarelor în vremea mişcării şi lucrării ei, mai ales pe cel ce alunecă

lesne şi repede spre ea. Patima aceasta se sprijină mai ales pe mândrie; prin ea se întăreşte şi se face nebiruită. Căci până ce e udat copacul diavolesc al amărăciunii, al supărării şi al mâniei cu apa puturoasă a mândriei, înfloreşte şi înfrunzeşte îmbelşugat şi aduce mult rod al fărădelegii. Iar clădirea celui-rău în suflet nu poate fi doborâtă până ce are ca sprijin şi întărire temelia mândriei. Dacă vrei, aşadar, să se usuce în tine arborele fărădelegii (adică patima amărăciunii, a mâniei şi a supărării) şi să se facă neroditor, ca venind securea Duhului să-l taie şi să-l arunce în foc, cum zice Evanghelia, şi să-l scoată afară împreună cu toată răutatea; şi dacă vrei să se dărâme şi să se surpe casa fărădelegii, pe care cel-rău o zideşte cu vicleşug în suflet (şi o face aceasta adunând de fiecare dată în gând ca pietre felurite pricini întemeiate sau neîntemeiate, provocate de lucruri şi de cuvinte referitoare la cele materiale, şi ridicând în suflet o clădire a răutăţii, căreia îi pune ca sprijin şi întărire gânduri de mândrie), să ai smerenia Domnului neîncetat în inimă. Să te gândeşti cine a fost El, şi ce S-a făcut pentru noi, şi din ce înălţime de lumină a dumnezeirii – descoperită după putinţă fiinţelor de sus şi slăvită în ceruri de toată firea raţională a Îngerilor, Arhanghelilor, Scaunelor, Domniilor, Începătoriilor, Stăpâniilor, Heruvimilor şi Serafimilor şi a nenumitelor Puteri spirituale, ale căror nume n-au ajuns până la noi, după cuvântul tainic al Apostolului (Ef 1, 21; Col 1, 16) – în ce adânc de smerenie omenească S-a coborât prin negrăita Sa bunătate, asemănându-Se întru toate nouă, celor ce şedeam "în întunericul şi în umbra morţii" (Is 9, 2; Mt 4, 16) şi ajun-

seserăm robi prin călcarea lui Adam, fiind stăpâniţi de vrăjmaş prin lucrarea patimilor.

9. Căci aflându-ne noi într-o astfel de robie înfricoşată şi stăpâniţi fiind de moartea nevăzută şi vicleană, nu S-a ruşinat de noi Stăpânul întregii firi văzute şi nevăzute, ci umilindu-Se pe Sine şi luând asupra Sa pe omul căzut sub patimile de ocară şi sub osânda dumnezeiască, "S-a făcut întru toate asemenea nouă, afară de păcat" (Evr 4, 15), adică afară de patimile de ocară. El a luat toate pedepsele trimise asupra omului pentru păcatul neascultării de către hotărârea dumnezeiască: moartea, osteneala, foamea, setea şi cele asemenea acestora, făcându-Se ceea ce suntem noi, ca noi să ne facem ceea ce este El: "Cuvântul trup S-a făcut" (In 1, 14), ca trupul să se facă Cuvânt; "fiind bogat, S-a făcut sărac pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim cu sărăcia Lui" (2 Co 8, 9); S-a făcut asemenea nouă din multa iubire de oameni, ca noi să ne facem asemenea Lui prin toată virtutea. Căci de unde a venit Hristos, de acolo se înnoieşte, prin harul şi puterea Duhului, omul zidit cu adevărat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Iar prin această înnoire ajunge la măsura dragostei desăvârşite, care aruncă afară frica (1 In 4, 18), nemaiputând să cadă niciodată. Căci "dragostea niciodată nu cade" (1 Co 13, 8), fiindcă "dragostea, zice Ioan, este Dumnezeu; şi cine rămâne în dragoste în Dumnezeu rămâne" (1 In 4, 16). De această măsură s-au învrednicit Apostolii şi cei ce s-au nevoit asemenea lor întru virtute şi s-au înfăţişat pe ei desăvârşiţi Domnului, urmând lui Hristos cu dragoste desăvârşită în toată viaţa lor.

Gândeşte-te, aşadar, totdeauna fără uitare la umilirea aceasta atât de mare, pe care a luat-o Domnul

asupra Sa, din negrăita Sa iubire de oameni; adică la sălăşluirea în Maica lui Dumnezeu-Cuvântul, la luarea omului asupra Sa, la naşterea din femeie, la creşterea treptată cu trupul, la ocări, la înjurături, la batjocuri, la luarea în râs, la bârfiri, la biciuiri, la scuipări, la luarea în bătaie de joc, la hlamida roşie, la cununa de spini, la osândirea Lui de către căpetenii, la strigătul iudeilor celor fără de lege şi de acelaşi neam cu El, împotriva Lui: "Ia-L, ia-L, răstigneşte-L" (In 19, 15), la cruce, la piroane, la suliţă, la adăparea cu oţet şi fiere, la triumful păgânilor, la râsul celor care treceau şi ziceau: "De eşti Fiul lui Dumnezeu, pogoară-Te de pe cruce şi vom crede Ţie" (Mt 27, 40-42), şi la celelalte patimi pe care le-a răbdat pentru noi: la răstignire, la moarte, la aşezarea de trei zile în mormânt, la coborârea la iad; pe urmă, la roadele patimilor, care şi cât de mari au fost: la învierea din morţi, la scoaterea din iad şi din moarte a sufletelor care s-au împreunat cu Domnul, la înălţarea la ceruri, la şederea de-a dreapta Tatălui, la cinstea şi la slava mai presus de toată Începătoria, Stăpânirea şi de tot numele ce se numeşte, la închinarea ce-o aduc toţi îngerii Celui-întâi născut din morţi, din pricina patimilor, după cuvântul Apostolului, care zice: "Aceasta să se cugete în voi, ceea ce şi în Hristos Iisus, Care, în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a umilit pe Sine, chip de rob luând, întru asemănarea omului făcându-Se şi la înfăţişare aflându-Se ca omul; şi S-a smerit pe Sine ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea de cruce. De aceea şi Dumnezeu L-a preaînălţat pe El şi I-a dăruit Lui nume mai presus de tot numele, ca în numele lui Iisus Hristos tot genunchiul să se plece, al

celor cereşti, al celor pământeşti şi al celor de dedesubt"... şi următoarele (Flp 2, 6-11). Iată la ce slavă şi înălţime L-au ridicat, după dreptatea lui Dumnezeu, pe Domnul făcut om, pricinile mai înainte spuse.

10. Prin urmare, de vei păstra în inima ta fără uitare, cu dragoste şi cu simţire aceste amintiri, nu te va stăpâni patima amărăciunii, a mâniei şi a supărării. Căci temeliile patimii mândriei fiind săpate prin smerenia lui Hristos, la care te vei gândi, se va surpa uşor şi de la sine toată clădirea fărădelegii, adică a mâniei şi a supărării. Căci ce inimă aspră şi împietrită nu se va frânge de va avea necontenit în minte marea smerenie a dumnezeirii Unuia-Născut pentru noi şi amintirea tuturor patimilor mai înainte spuse? Cine nu se va face de bunăvoie pământ, cenuşă şi pulbere de călcat de către toţi oamenii? Iar dacă se va smeri şi se va frânge sufletul astfel, privind la smerenia Domnului, ce mânie va mai putea să stăpânească asupra lui? Dar tot aşa de vădit e că uitarea acestor gânduri folositoare şi de viaţă făcătoare, şi sora ei, lenea, şi ajutătoarea şi tovarăşa lor, neştiinţa, care sunt patimile cele mai adânci şi mai lăuntrice, mai greu de surprins şi de îndreptat, care acoperă şi întunecă sufletul cu multă grijă, fac să se încuibeze şi să lucreze în el şi celelalte patimi, întrucât sădesc nepăsarea şi alungă frica de păcate, pregătind drum şi lucrare uşoară fiecărei patimi. Căci odată ce sufletul e acoperit de uitarea atotpăcătoasă, de lenea stricăcioasă şi de neştiinţă, maica şi doica tuturor relelor, nenorocita de minte se lipeşte cu uşurinţă de tot ce se vede, se cugetă sau se aude. De pildă, de va vedea frumuseţe de femeie, îndată se va răni de pofta trupească. Şi aşa succedându-se,

amintirile lucrurilor privite cu patimă şi cu plăcere zugrăvesc din nou înăuntrul sufletului icoanele lor prin întipărirea înţelesurilor şi a gândului păcătos. Iar urmarea este că întinează mintea pătimaşă şi nenorocită prin lucrarea duhurilor rele.

11. Apoi şi trupul, dacă e gras şi tânăr sau plin de must, când e aţâţat de amintiri caută să împlinească pătimaş cele cuprinse în ele, fiind împins de poftă, sau săvârşeşte uneori necurăţii în vis ori în somn. Căci, chiar dacă nu a avut cineva amestecare cu femeia la arătare şi e socotit cast, feciorelnic şi curat de oameni, ba chiar are renume de sfânt, înaintea lui Dumnezeu, Care vede cele ascunse, e socotit ca spurcat, desfrânat şi necumpătat; şi pe dreptate va fi osândit în ziua aceea, de nu va plânge şi nu se va tângui, topindu-şi trupul necontenit cu posturi, privegheri şi rugăciuni, iar mintea lecuindu-şi-o şi îndreptându-şi-o prin amintiri sfinte şi prin meditarea cuvântului dumnezeiesc, aducând pocăinţă cuvenită lui Dumnezeu, înaintea Căruia a şi cugetat şi făcut relele. Fiindcă nu minte glasul care a zis: "Iar Eu vă zic vouă: Tot cel ce priveşte la femeie spre a o pofti pe ea a şi preacurvit cu ea în inima sa" (Mt 5, 28). De aceea e de folos tânărului să nu se întâlnească, de e cu putinţă, deloc cu femei, chiar de sunt socotite sfinte. Iar de se poate, să vieţuiască despărţit chiar şi de oameni, căci atunci poartă războiul mai uşor şi îl cunoaşte mai bine; mai ales dacă va fi cu luare-aminte la sine însuşi şi va petrece în cumpătare, cu puţină băutură de apă, în priveghere multă şi rugăciuni, şi se va sili să fie împreună cu Părinţi duhovniceşti încercaţi, lăsându-se înţeleptit şi călăuzit de ei.

Căci e primejdios lucru a fi cineva singur, fără martori, a se călăuzi după voia sa şi a convieţui cu cei neîncercaţi în războiul duhovnicesc. Unii ca aceştia sunt biruiţi de alte feluri de războaie. Căci multe sunt meşteşugirile păcatului şi se ţin bine ascunse; şi felurite curse şi-a întins vrăjmaşul pretutindeni. De aceea, dacă e cu putinţă, e bine să te sileşti şi să te străduieşti a fi sau a te întâlni neîncetat cu bărbaţi cunoscători. În felul acesta, deşi nu ai tu însuţi făclia adevăratei cunoştinţe, fiind încă nedesăvârşit cu vârsta duhovnicească şi prunc, dar, însoţindu-te cu cel ce o are, nu vei umbla în întuneric, nu te vei primejdui de laţuri şi de curse şi nu vei cădea între fiarele lumii spirituale, care pândesc în întuneric şi răpesc şi ucid pe cei ce umblă în el fără făclia spirituală a cuvântului dumnezeiesc.

12. Ştiu că vrei şi tu, fiule, să dobândeşti în lăuntrul tău făclia luminii înţelegătoare şi a cunoştinţei duhovniceşti, ca să poţi umbla fără să te poticneşti în cea mai adâncă noapte a veacului acestuia şi paşii să-ţi fie îndreptaţi de Domnul. Căci ai dorit foarte tare calea Evangheliei, după cuvântul proorocesc, adică să urmezi cu credinţă înfocată poruncilor evanghelice mai desăvârşite şi să te faci părtaş, prin dorinţă şi rugăciune, de patimile Domnului. De aceea, am să-ţi arăt o metodă minunată şi o regulă a chipului duhovnicesc de viaţă. Ea nu are lipsă de osteneală şi de nevoinţă trupească, ci de osteneală sufletească, de supravegherea minţii şi de un cuget atent, care e ajutat de frica şi de dragostea lui Dumnezeu. Prin această metodă vei putea cu uşurinţă să pui pe fugă mulţimea vrăjmaşilor, asemenea fericitului David, care a răpus pe un uriaş al celor de alt neam, prin credinţă şi încredere în Dumnezeu,

şi aşa a pus pe fugă cu uşurinţă, împreună cu poporul său, zecile de mii ale duşmanilor (1 Rg 17, 49 ş.u.).

Ţinta cuvântului nostru este să atragă atenţia asupra celor trei uriaşi puternici şi tari ai celor de alt neam, pe care se reazemă toată puterea potrivnică a lui Holofern cel spiritual. Dacă aceştia vor fi răpuşi şi ucişi, toată puterea duhurilor necurate va slăbi cu uşurinţă, până se va topi cu totul. Cei trei uriaşi ai celui-rău, care sunt socotiţi ca cei mai tari, sunt cele trei rele amintite mai înainte: neştiinţa, maica tuturor relelor; uitarea, sora împreună-lucrătoare şi slujitoarea ei; şi nepăsarea trândavă, care ţese veşmântul şi acoperământul norului negru aşezat peste suflet şi care le sprijină pe amândouă, le întăreşte, le susţine şi sădeşte în sufletul cel fără grijă răul înrădăcinat şi statornic. Prin nepăsarea trândavă, prin uitare şi prin neştiinţă se întăresc şi se măresc proptelele celorlalte patimi. Căci ajutându-se întreolaltă şi neputând să fiinţeze fără să se susţină una pe alta, ele se dovedesc puteri tari ale vrăjmaşului şi căpetenii puternice ale celui-rău. Prin ele se întăreşte şi pe ele se reazemă toată oastea duhurilor răutăţii, ca să-şi poată duce la îndeplinire planurile. Fără ele nu se pot susţine nici cele mai înainte spuse.

13. De vrei, aşadar, să dobândeşti biruinţă împotriva patimilor mai înainte pomenite şi să pui pe fugă uşor mulţimea vrăjmaşilor spirituali, de alt neam, adună-te în tine însuţi prin rugăciune şi prin ajutorul lui Dumnezeu. Pătrunzând astfel în adâncurile inimii, caută urma acestor trei uriaşi puternici ai diavolului, adică a uitării, a nepăsării trândave şi a neştiinţei, care sunt propteaua duşmanilor spirituali de alt neam şi pe sub care, furişându-se, celelalte patimi ale răutăţii lucrează, vieţuiesc şi prind putere în inimile celor iubitori de

plăcere şi în sufletele neînvăţate. Şi prin multa atenţie şi supraveghere a minţii, folosindu-te şi de ajutorul de sus, vei afla relele necunoscute celorlalţi şi socotite că nici n-ar fi rele, dar care sunt mai stricăcioase decât celelalte. Iar prin armele dreptăţii, care sunt contrare lor, adică prin amintirea cea bună, care e pricina tuturor bunătăţilor, prin cunoştinţa luminată, prin care sufletul, priveghind, alungă de la sine întunericul neştiinţei, şi prin râvna cea bună, care îndrumă şi zoreşte sufletul spre mântuire, vei birui întru puterea Duhului Sfânt, prin rugăciune şi cerere, viteje şte şi bărbăteşte pe cei trei uriaşi mai sus pomeniţi ai vrăjmaşilor spirituali. Prin amintirea cea preabună, cea după Dumnezeu, socotind totdeauna "câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt cu nume bun, fie că e virtute, fie că e de laudă" (Flp 4, 8), vei alunga de la tine uitarea atotpăcătoasă; prin cunoştinţa luminată şi cerească vei nimici neştiinţa pierzătoare a întunericului; iar prin râvna atotvirtuoasă şi preabună vei scoate afară nepăsarea trândavă, care lucrează în suflet păcatul necredinţei în Dumnezeu, înrădăcinat acolo. De vei câştiga aceste virtuţi, nu prin simpla voinţă a ta, ci cu puterea lui Dumnezeu şi cu conlucrarea Duhului Sfânt, prin multă atenţie şi rugăciune, vei putea să te izbăveşti de cei trei uriaşi mai înainte pomeniţi ai celui-viclean. Căci armonia cunoştinţei adevărate, cu amintirea cuvintelor lui Dumnezeu şi cu râvna cea bună, când va fi silită să stăruie în suflet, prin harul lucrător, şi va fi păzită cu grijă, va şterge din el urmele uitării, ale neştiinţei şi ale nepăsării trândave şi le va reduce la nefiinţă, iar pe urmă va împărăţi în suflet harul, întru Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

DIADOH AL FOTICEII

Viaţa şi scrierile lui Diadoh al Foticeii

Sub numele lui Diadoh al Foticeii e cunoscută o scriere de cuprins duhovnicesc, împărţită în 100 de capete. Încă din veacul al 7-lea, Sfântul Maxim Mărturisitorul şi Sofronie din Ierusalim citează această scriere şi îl socotesc ca autor pe Diadoh, episcop de Foticeea. Acesta nu poate fi decât acel Diadoh, episcop al Foticeii din Epirul vechi, care la anul 458 semnează împreună cu alţi ierarhi o scrisoare către împăratul Leon I, anunţându-i moartea patriarhului Proterie din Alexandria, ucis de monofiziţi[123].

Altceva nu se ştie despre viaţa acestui ierarh, care trebuie să fi fost un mare ascet şi un adânc cunoscător al tainelor vieţii mistice, după cum rezultă din scrierea sa amintită, care s-a bucurat de o deosebită preţuire în timpul de după el, cum arată mulţimea manuscriselor în care s-a păstrat.

De la el a mai rămas şi o *Vedere*[124], în care, în forma unui dialog purtat în vis între el şi Ioan Botezătorul,

---

123. J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, Florenţa, 1757-1764, vol. VII, p. 619.

124. Ὅρασις τοῦ ἁγίου Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς τῆς Ἠπείρου, ed. de Iustinos Bithynos în Νέα Σιὼν 6, vol. 9, Ierusalim, 1909, p. 247-254. O ediţie mai bună: W. N. Beneşevici, "Viziunea" lui Diadoh, episcopul Foticeii în Epir" în *Memoriile Academiei Imperiale de Ştiinţe din St. Petersburg*, Seria a VIII-a, clasa istorico-filosofică, vol. VIII, nr. 11, St. Petersburg, 1908 (în ruseşte).

se discută asupra problemelor în legătură cu vederea lui Dumnezeu pe pământ şi în viaţa viitoare[125].

Scrierea lui amintită, în 100 de capete, nu e tipărită în Patrologia lui Migne decât într-o traducere latină[126], măcar că un text grec al ei fusese publicat încă în 1782 la Veneţia, în *Filocalia*[127].

Această scriere este un tratat complet asupra vieţii duhovniceşti, scris de un om care a practicat-o. Ea ne lămureşte mai bine decât multe volume groase despre duhul în care se trăia în lumea monahală. Ea ne arată că în vremea sinoadelor ecumenice şi a marilor certuri hristologice, nici învăţătura despre trăirea creştină nu era lipsită de dispute. Scrierea aceasta are şi o parte polemică, în care respinge învăţăturile greşite.

După Diadoh scopul vieţii duhovniceşti este unirea sufletului cu Dumnezeu prin dragoste (capete 1-2). El face deosebirea între "chipul" lui Dumnezeu în om şi "asemănarea" cu El (cap 4, 88). Prin păcatul strămoşesc "chipul" dumnezeiesc s-a întinat, s-a spălăcit. Harul Botezului curăţă "chipul", îl spală de întinăciunea

---

125. De la Diadoh a mai rămas şi o predică, *Despre înălţarea Domnului nostru Iisus Hristos,* Migne, P. G. 65, 1114-1148. *Cuvântarea contra arienilor,* P. G. 65, 1149-1166, fiind din vol. IV, nu e a lui Diadoh.

126. Migne, P. G. 65, 1167-1212. Traducerea latină e făcută de Fr. Turrianus la 1570 şi are titlul *Capita centum de perfectione spirituali.*

127. Textul acesta, reprodus în ed. a 2-a a *Filocaliei* (Atena, 1893), vol. I, p. 140-164, e intitulat: "Λόγος ἀσκητικός, διηρημένος εἰς ρ' κεφάλαια πρακτικὰ γνώσεως καὶ διακρίσεως πνευματικῆς". Traducerea românească am făcut-o după el, neavând la îndemână textele mai critice editate de C. Popov şi J. E. Weiss-Liebersdorf. Ediţia lui C. Popov a apărut în 1903 la Kiev, iar a lui Weiss-Liebersdorf, în 1912, la Leipzig, în "Bibliotheca Teubneriana".

păcatului. Dar prin aceasta încă nu avem şi "asemănarea". Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră; lucrarea aceasta a harului încă n-o simţim. "Asemănarea" începem să o câştigăm pe măsură ce ne sporim eforturile noastre pentru o viaţă virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârşitor. Abia după ce am sporit în "asemănare", în dragoste, ni se face şi harul "simţit". "Harul, cum am zis, chiar din clipa în care ne botezăm se ascunde în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră în comuniune într-un chip tainic cu sufletul prin simţirea minţii. Căci pe măsură ce sporeşte sufletul, şi darul dumnezeiesc îşi arată dulceaţa sa minţii" (cap 77). "Două bunuri ne aduce nouă sfântul har al Botezului renaşterii, dintre care unul covârşeşte pe celălalt în chip nesfârşit. Cel dintâi ni se dă îndată. Căci ne înnoieşte chiar în apă şi luminează toate trăsăturile sufletului, deci "chipul", îndepărtând toată zbârcitura păcatului nostru. Iar celălalt aşteaptă ca să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este "asemănarea". Când începe deci mintea să guste întru multă simţire dulceaţa Prea Sfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească, aşa-zicând peste chip, asemănarea" (cap 88).

Prin această deosebire Diadoh vrea să combată masalianismul. Pentru acesta harul şi experienţa prezenţei harului erau identice. Abia această experienţă este o dovadă că omul este eliberat de păcat şi de diavol. De aceea, preţuind exclusiv rugăciunea ca mijloc al experierii harului, nesocoteau taina Botezului ca mijlocitoare

a harului care şterge, fără să avem conştiinţa, păcatul din noi. Cei ce combăteau masalianismul (mai ales Marcu Ascetul şi Diadoh al Foticeii), preţuind ca şi adversarii lor trăirea mistică a harului, trebuiau să distingă "chipul" lui Dumnezeu de "asemănarea" cu Dumnezeu, pentru a putea distinge şi harul Botezului, care restabileşte acest chip fără să ne dăm noi seama, de trăirea conştientă a harului, care realizează treptat "asemănarea" nu numai prin rugăciune, cum ziceau masalienii, ci prin sforţările cu voia spre toată virtutea.

Porniţi pe calea deprecierii Botezului şi a harului nesesizat de conştiinţă, dăruit prin această taină, masalienii afirmau că Botezul nu alungă pe diavol din sufletul omului, aşadar nu şterge nici păcatul cu totul, ci în omul botezat sălăşluiesc şi harul, şi păcatul; şi Duhul Sfânt, şi diavolul.

Această teorie o respinge Diadoh arătând că, dacă până la Botez înăuntrul sufletului se află diavolul, de la Botez înăuntrul lui se sălăşluieşte harul, iar diavolul e scos afară. De aici înainte sufletul este influenţat de har dinăuntrul său; iar diavolul îl influenţează numai din afară, prin mustul trupului şi prin simţurile lui. "Unii au născocit că atât harul, cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât şi duhul rătăcirii se ascund în mintea celui ce se botează. De aceea zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă, îndată, spre cele potrivnice. Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul spre cele bune din afară, iar Satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile minţii înspre dreapta. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar

harul intră înăuntru. Ca urmare, aflăm că, precum odinioară stăpânea asupra sufletului rătăcirea, aşa după Botez stăpâneşte asupra lui adevărul. Lucrează, ce e drept, Satana asupra sufletului şi după Botez, ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află la un loc cu harul, să nu fie!, ci învăluind oarecum mintea în fumul dulceţurilor neraţionale, prin mustul trupului" (cap 76). Cu alte cuvinte, până nu se sălăşluieşte harul în adâncul sufletului, lucrează chiar din el dracii cei mai subţiri, oprindu-l de la dorirea binelui şi îndemnându-l la patimi sufleteşti. Dar după ce se sălăşluieşte harul în minte, vin la rând dracii mai materiali, care aţâţă trupul spre patimi trupeşti, ca să despartă mintea din comuniunea cu harul (cap 81). "Harul lui Dumnezeu se sălăşluieşte în însuşi adâncul sufletului. De aceea, din însuşi adâncul inimii simţim oarecum izvorând dragostea de Dumnezeu când ne gândim fierbinte la El. Iar dracii de aici înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin firea uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul... De aceea harul prin simţirea minţii înveseleşte trupul cu o bucurie negrăită la cei ce sporesc în cunoştinţă; iar dracii prin simţurile trupului robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, când ne află mai ales umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţei" (cap 79).

Viaţa duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu. "Nimeni nu poate iubi pe Dumnezeu din toată inima dacă nu se teme mai întâi de El întru simţirea inimii" (cap 16). Prin frică începe să se cureţe sufletul de păcate. Dar chiar înainte de aceasta trebuie să se desfacă de grijile lumeşti. Până ce sufletul e nepăsător şi

dornic de plăceri, nu simte frica de Dumnezeu. Dar când începe să se cureţe cu multă luare-aminte, atunci simte frica de Dumnezeu ca pe un medicament al vieţii. Curăţindu-se astfel tot mai mult, ajunge la dragostea desăvârşită, în care nu mai este frică, ci nepătimire (cap 17). "Cel ce iubeşte pe Dumnezeu crede cu adevărat în El şi împlineşte cu evlavie poruncile. Iar cel ce crede numai, şi nu este în iubire, nu are nici credinţa pe care crede că o are" (cap 21).

După curăţirea de patimile trupeşti, lucrare în care rol mare îl au ascultarea şi înfrânarea, trebuie să se facă şi curăţirea minţii de gânduri rele, lucru care cere o liniştire a minţii. "Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păzească pururea cugetul neînviforat, ca mintea, deosebind gândurile ce intră în ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările memoriei, iar pe cele urâte şi drăceşti să le arunce afară din vistieriile firii" (cap 26). "Dar numai Duhul Sfânt poate curăţi mintea cu adevărat... Căci strălucind El necontenit în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte micile şi întunecoasele năvăliri ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind vădite de lumina aceea sfântă şi slăvită. De aceea zice Apostolul: «Duhul să nu-l stingeţi»" (1 Tes 5, 19) (cap 28).

Curăţindu-se mintea, se pune în lucrare simţirea ei, care este un organ prin care mintea se raportează la cele nevăzute şi dumnezeieşti, ca simţurile trupului la cele văzute (capete 24, 30). "Simţirea aceasta a minţii" sau "a inimii" sau "a sufletului" nu trebuie înţeleasă însă ca o vedere materială a lui Dumnezeu. "Nimeni să nu nădăjduiască, auzind de simţirea minţii, că i se va arăta în chip văzut slava lui Dumnezeu. Spunem numai

că cel ce şi-a curăţit sufletul simte printr-o gustare negrăită mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. Pentru că acum umblăm prin credinţă, nu prin vedere, zice fericitul Pavel. Dacă deci i se va arăta vreunui nevoitor fie vreo lumină, fie vreo formă cu chip de foc, fie glas, să nu primească nicidecum o astfel de vedere. Căci este amăgire vădită a vrăjmaşului" (cap 36, vezi şi 37, 38). "Că mintea, când începe să fie lucrată cu putere de lumina dumnezeiască, se face întreagă străvezie, încât îşi vede în chip îmbelşugat lumina sa, nimeni nu se îndoieşte. Căci aşa devine când puterea sufletului biruieşte cu totul asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o formă oarecare, fie ca lumină, fie ca foc, vine din reaua uneltire a vrăjmaşului, ne învaţă limpede dumnezeiescul Pavel, spunând că acela se preface în înger al luminii" (cap 40).

Dar înaintarea aceasta în viaţa duhovnicească spre nepătimire, dragoste şi vedere tainică nu se face fără lupte. "Când mintea începe să simtă harul Preasfântului Duh, atunci şi Satana mângâie sufletul printr-o simţire dulce, în timpul odihnei de noapte, când vine ca o adiere de somn uşor peste el". Ceea ce ajută atunci sufletul să alunge adierea dulce a Satanei este numele Domnului Iisus. "Dacă deci mintea va fi aflată ţinând în amintire fierbinte numele sfânt al Domnului Iisus şi se va folosi ca de o armă de numele acela preasfânt şi preamărit, va pleca amăgitorul viclean" (capete 31, 32).

Cu cât se îmbogăţeşte sufletul mai mult de darurile lui Dumnezeu, cu atât "îngăduie Domnul mai mult să fie supărat de draci, ca să înveţe tot mai mult să facă deosebire între bine şi rău şi să se facă mai smerit" (cap 77).

Diadoh are comună cu mulţi scriitori din Răsărit teoria deosebirii dintre "teolog" şi "gnostic". Teologul este propovăduitorul, cuvântătorul tainelor dumnezeieşti, care a primit darul cuvântului, al învăţăturii, care e totodată şi darul înţelepciunii. Spre deosebire de el, gnosticul a primit darul "cunoştinţei", al unirii cu Dumnezeu şi al trăirii acestei uniri. Drumul gnosticului este mai ales acela al rugăciunii, al însingurării în adâncurile trăirii mistice, departe de orice grijă (capete 7-11).

«Poate nota cea mai surprinzătoare a acestei scrieri, zic Viller-Rahner (*op. cit.,* p. 223), este că viaţa duhovnicească apare de la început până la sfârşit ca o "trăire" şi că la orice pas se vorbeşte de "experienţă"...». Aceasta e o caracterizare justă. Nu tot aşa de potrivită este însă observaţia că "Diadoh aparţine teologiei de sentiment, direcţia pietăţii răsăritene, a cărei formă decăzută extremă este masalianismul". Trăirea mistică de care vorbeşte Diadoh nu poate fi identificată pur şi simplu cu o stare sentimentală. Împreunarea celor două cuvinte – "simţirea minţii" – este o dovadă îndestulătoare despre acest adevăr[128].

128. Pentru ştirile biografice şi bibliografice am folosit: O. Bardenhewer (*op. cit.,* vol. IV, Fr. im Br., 1924, p. 186-189) şi Viller-Rahner (*op. cit.,* p. 216-228).

FERICITUL DIADOH, EPISCOPUL FOTICEII

Definiţii[129]

1. Definiţia credinţei: cugetare nepătimaşă despre Dumnezeu.

2. Definiţia nădejdii: călătoria minţii spre cele nădăjduite.

3. Definiţia răbdării: stăruinţa neîncetată de a vedea cu ochii înţelegerii pe Cel nevăzut, ca văzut.

4. Definiţia neiubirii de argint: a vrea să nu ai bani, aşa cum vrea cineva să aibă.

5. Definiţia cunoştinţei: a te uita pe tine când te gândeşti la Dumnezeu.

6. Definiţia smeritei cugetări: uitarea atentă a isprăvilor tale.

7. Definiţia nemânierii: dorinţă multă de a nu te mânia.

8. Definiţia curăţiei: simţire pururea lipită de Dumnezeu.

9. Definiţia iubirii: sporirea prieteniei faţă de cei ce ne ocărăsc.

10. Definiţia desăvârşitei desfătări în Dumnezeu: a socoti bucurie tristeţea morţii.

---

129. *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 140.

AL ACELUIAŞI

Cuvânt ascetic despre viaţa morală, despre cunoştinţă şi despre dreapta socoteală duhovnicească, împărţit în 100 de capete[130]

1. Fraţilor, oricărei vederi (contemplaţii) duhovniceşti să-i premeargă credinţa, nădejdea şi dragostea, dar mai ales dragostea. Căci acelea ne învaţă să nesocotim bunătăţile văzute; iar dragostea ne leagă sufletul însuşi de bunătăţile lui Dumnezeu, adulmecând printr-o simţire a minţii urma Celui nevăzut.

2. Singur Dumnezeu e bun prin fire. Dar şi omul se face bun prin Cel cu adevărat bun, dacă îşi cultivă modurile vieţuirii. Din această stare nu se mai poate schimba când sufletul, prin cultivarea binelui, a ajuns în Dumnezeu aşa de mult, cât poate vrea cu puterea care lucrează în el. Căci zice: "Fiţi buni şi milostivi, ca Tatăl vostru Cel din ceruri" (Lc 6, 36).

3. Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. Căci Dumnezeu nu a făcut ceva rău. Când însă cineva, din pofta inimii, aduce la o formă ceea ce nu are fiinţă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce

130. Textul grec editat în *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 140-164. O traducere latină, în Migne, P. G. 65, col. 1167-1212. La traducerea noastră am folosit şi acest text latinesc.

face aceasta. Se cuvine deci ca prin cultivarea necontenită a amintirii lui Dumnezeu să ne ferim de a ne deprinde cu răul. Căci e mai puternică firea binelui decât deprinderea răului. Fiindcă cel dintâi este, pe când cel de al doilea nu este decât numai în faptul că se face.

4. Toţi oamenii suntem "după chipul" lui Dumnezeu; dar "după asemănare" nu sunt decât aceia care prin multă dragoste şi-au robit libertatea lor lui Dumnezeu. Când deci nu suntem ai noştri, atunci suntem asemenea Celui ce prin dragoste ne-a împăcat cu Sine. La aceasta însă nu va ajunge cineva de nu-şi va convinge sufletul său să nu se mai lase vrăjit de slava vieţii uşoare.

5. Libertatea voinţei se arată în voirea sufletului raţional, care e gata să se mişte spre orice ar vrea. Pe aceasta să o convingem să fie gata numai spre bine, ca prin amintirile cele bune să nimicim totdeauna pomenirea răului.

6. Lumina cunoştinţei adevărate stă în a deosebi fără greşeală binele de rău. Căci atunci calea dreptăţii, atrăgând mintea spre Soarele dreptăţii, o duce la lumina nesfârşită a cunoştinţei, ca pe una care caută de aici înainte cu îndrăznire dragostea. Trebuie deci să smulgem într-o pornire nemânioasă dreptatea de la cei ce îndrăznesc să o necinstească. Căci râvna evlaviei îşi arată biruinţa nu urând pe cineva, ci mustrându-l.

7. Cuvântul duhovnicesc umple de siguranţă simţirea minţii, căci e purtat de lucrarea dragostei ce izvorăşte din Dumnezeu. De aceea mintea noastră se îndeletniceşte, fără să fie silită, cu grăirea despre Dumnezeu. Căci nu simte atunci vreo lipsă care provoacă grijă. Fiindcă atât de mult se lărgeşte prin vederi, cât

vrea lucrarea dragostei. Bine este deci să aşteptăm totdeauna cu credinţă, ca să primim prin dragoste iluminarea pentru a cuvânta. Căci nimic nu e mai sărac decât cugetarea care, stând afară de Dumnezeu, filosofează despre Dumnezeu.

8. Nici cel ce nu este încă luminat nu se cade să se apropie de vederile duhovniceşti; nici cel învăluit din belşug de lumina bunătăţii Preasfântului Duh să nu înceapă a cuvânta. Pentru că lipsa luminii aduce neştiinţă; iar belşugul nu îngăduie să se vorbească. Căci sufletul fiind atunci beat de dragostea către Dumnezeu vrea să se desfăteze cu glas tăcut de slava Domnului. Prin urmare, numai cel ce ţine mijlocia iluminării trebuie să purceadă a grăi despre Dumnezeu. Căci această măsură dăruieşte sufletului cuvinte pline de strălucire. Iar strălucirea iluminării hrăneşte credinţa celui ce grăieşte întru credinţă. Căci rânduiala este ca cel ce învaţă pe alţii să guste, prin dragoste, el mai întâi din rodul cunoştinţei, aşa cum plugarul care se osteneşte trebuie să se împărtăşească el mai întâi din roade.

9. Atât înţelepciunea, cât şi cunoştinţa, cât şi celelalte daruri dumnezeieşti sunt ale unuia şi aceluiaşi Duh Sfânt. Dar fiecare din ele îşi are lucrarea sa deosebită. De aceea, unuia i s-a dat înţelepciune, altuia cunoştinţa întru acelaşi Duh, mărturiseşte Apostolul (1 Co 12, 8). Cunoştinţa leagă pe om de Dumnezeu prin experienţă, dar nu îndeamnă sufletul să cuvânteze despre lucruri. De aceea unii dintre cei ce petrec în viaţa monahală sunt luminaţi de ea în simţirea lor, dar la cuvinte dumnezeieşti nu vin. Dacă însă se dă cuiva, pe lângă cunoştinţă, şi înţelepciune în duh de frică, lucru ce rar se întâmplă, aceasta descoperă însăşi lucrarea cunoştin-

ţei, prin dragoste. Fiindcă cea dintâi obişnuieşte să lumineze prin trăire, a doua, prin cuvânt. Dar cunoştinţa o aduc rugăciunea şi liniştea multă când lipsesc cu desăvârşire grijile; iar înţelepciunea o aduce meditarea fără slavă deşartă a cuvintelor Duhului, şi mai ales harul lui Dumnezeu care o dă.

10. Când facultatea impulsivă (mânia) a sufletului se porneşte împotriva patimilor, trebuie să ştii că este vreme de tăcere, căci este ceas de luptă. Iar când vede cineva că starea aceasta de nelinişte a ajuns la linişte, fie prin rugăciune, fie prin milostenie, să se lase mişcat de dragostea cuvintelor, asigurând însă prin legăturile smeritei cugetări aripile minţii. Căci până nu se smereşte cineva foarte prin dispreţuirea de sine, nu poate grăi despre măreţia lui Dumnezeu.

11. Cuvântul duhovnicesc păstrează sufletul celui ce-l grăieşte pururea neiubitor de slavă deşartă. Căci mângâind toate părţile sufletului prin simţirea inimii, îl face să nu mai aibă trebuinţă de slava de la oameni. De aceea, îi păzeşte pururea cugetarea fără năluciri, prefăcând-o întreagă în dragoste de Dumnezeu. Dar cuvântul înţelepciunii lumeşti îl îndeamnă pe om pururea spre iubirea de slavă. Căci neputând mângâia şi satisface pe cei ce-l grăiesc prin experienţa simţirii, le dăruieşte plăcerea laudelor, fiind el însuşi o plăsmuire a oamenilor iubitori de slavă. Vom cunoaşte deci fără rătăcire această înrâurire a cuvântului lui Dumnezeu, dacă vom cheltui ceasurile când nu grăim, în tăcere lipsită de griji şi în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

12. Cel ce se iubeşte pe sine nu poate iubi pe Dumnezeu. Dar cel ce nu se iubeşte pe sine, din pricina bogăţiei covârşitoare a iubirii lui Dumnezeu, Îl iubeşte

pe Dumnezeu, fiindcă unul ca acesta nu caută niciodată slava sa, ci pe a lui Dumnezeu. Căci cel ce se iubeşte pe sine caută slava sa. Iar cel ce iubeşte pe Dumnezeu iubeşte slava Celui ce l-a făcut pe el. Fiindcă e propriu sufletului simţitor şi iubitor de Dumnezeu să caute, pe de o parte, pururea slava lui Dumnezeu în toate poruncile pe care le împlineşte, iar pe de alta, să se desfăteze întru smerenia sa. Căci lui Dumnezeu I se cuvine slavă, pentru măreţia Lui, iar omului, smerenie, ca prin ea să ajungem să fim ai lui Dumnezeu. De vom face aceasta şi noi, bucurându-ne întocmai ca Sfântul Ioan Botezătorul de slava Domnului, vom începe să zicem neîncetat: "Acesta trebuie să crească, iar noi să ne micşorăm" (In 3, 30).

13. Ştiu pe cineva care iubeşte aşa de mult pe Dumnezeu, plângând totuşi că nu-L poate iubi cât vrea, încât sufletul lui este necontenit într-o astfel de dorinţă fierbinte, că Dumnezeu se slăveşte în el, iar el este ca şi când n-ar fi. Despre sine nu ştie ce valoare are, iar laudele cuvintelor nu-l îndulcesc. Căci din multa dorire a smereniei nu-şi cunoaşte vrednicia sa, ci slujeşte lui Dumnezeu după rânduiala preoţilor. Iar din multa iubire de Dumnezeu îşi ascunde amintirea vredniciei, îngropând cu smerenie undeva în adâncul dragostei de Dumnezeu lauda ce i se cuvine din pricina acestei vrednicii, ca să-şi pară în cugetarea sa totdeauna o slugă netrebnică, fiind cu totul străin de vrednicia sa, prin dorul după smerenie. Acest lucru suntem datori să-l facem şi noi, fugind de orice cinste şi slavă, pentru covârşitoarea bogăţie a dragostei Domnului, Care ne-a iubit aşa de mult pe noi.

14. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu întru simţirea inimii, acela este cunoscut de El. Căci în măsura în care primeşte cineva în simţirea sufletului dragostea lui Dumnezeu, în aceeaşi măsură ajunge în dragostea lui Dumnezeu. De aceea, unul ca acesta nu încetează să se dorească după lumina cunoştinţei cu o dragoste aşa de puternică, încât să-şi simtă topindu-se până şi tăria oaselor, nemaiştiindu-se pe sine, ci fiind prefăcut întreg de dragostea lui Dumnezeu. De unul ca acesta putem spune şi că este în viaţa aceasta, şi că nu este. Căci petrecând în trupul său, călătoreşte, datorită dragostei, afară din el, mişcându-se necontenit cu sufletul către Dumnezeu. Arzând cu inima neîntrerupt de focul dragostei, s-a lipit de Dumnezeu prin puterea neslăbită a unui mare dor, ca unul ce a ieşit odată pentru totdeauna din iubirea de sine pentru dragostea de Dumnezeu: "Căci dacă ne-am ieşit din minte, zice, este pentru Dumnezeu, iar de suntem cu mintea întreagă, este pentru voi" (2 Co 5, 13).

15. Când începe cineva să simtă cu îmbelşugare dragostea lui Dumnezeu, începe să iubească şi pe aproapele întru simţirea duhului. Şi aceasta este dragostea despre care grăiesc toate Sfintele Scripturi. Căci prietenia după trup se desface foarte uşor când se găseşte o cât de mică pricină. Pentru că nu a fost legată cu simţirea duhului. Dar în sufletul ce stă sub înrâurirea lui Dumnezeu, chiar dacă s-ar întâmpla să se producă vreo supărare, totuşi legătura dragostei nu se desface dintr-însul. Căci aprinzându-se pe sine însuşi din nou de focul dragostei lui Dumnezeu, îndată revine iarăşi la starea cea bună şi cu multă bucurie primeşte dragostea aproapelui, chiar dacă a fost ocărât

sau păgubit mult de către acela. Pentru că acest suflet topeşte în dulceaţa lui Dumnezeu amărăciunea iscată de gâlceavă.

16. Nimeni nu poate să iubească pe Dumnezeu din toată inima dacă nu se va teme de El mai întâi întru simţirea inimii. Căci numai curăţindu-se şi înmuindu-se sufletul prin înrâurirea temerii vine la dragoste lucrătoare. Dar nu va veni cineva la temerea de Dumnezeu în chipul arătat dacă nu va părăsi toate grijile lumeşti. Căci numai când ajunge mintea la linişte multă şi la negrijă o strâmtorează frica de Dumnezeu, curăţind-o întru simţire multă de toată grosimea pământească, ca astfel să o aducă la marea dragoste a bunătăţii lui Dumnezeu. Astfel frica este o stare proprie drepţilor care încă se curăţesc, fiind împreunată pe jumătate cu dragoste. Iar dragostea desăvârşită este proprie drepţilor curăţiţi deplin, în care nu mai este frică. "Căci dragostea desăvârşită, zice, scoate afară frica" (1 In 4, 18). Dar de amândouă au parte numai drepţii, care lucrează virtuţile cu ajutorul Duhului Sfânt. De aceea zice Scriptura într-un loc: "Temeţi-vă de Domnul, voi, toţi sfinţii Lui" (Ps 33, 9), iar în alt loc: "Iubiţi pe Domnul, voi, toţi cuvioşii Lui" (Ps 30, 25). Prin acestea învăţăm limpede că frica de Dumnezeu este proprie drepţilor ce se curăţesc încă, fiind împreunată, cum s-a zis, pe jumătate cu dragoste; iar dragostea desăvârşită e proprie drepţilor curăţiţi, în care nu mai este gândul vreunei temeri, ci o ardere neîncetată şi o alipire a sufletului de Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfânt. Căci s-a zis: "Lipitu-s-a sufletul meu de Tine şi dreapta Ta m-a sprijinit" (Ps 62, 8).

17. Rănile primite de trup dacă s-au înăsprit şi s-au umplut de murdărie nu simt lucrarea leacului; dar după ce sunt curăţite simt lucrarea leacului, ajungând prin el la tămăduire desăvârşită. Aşa şi sufetul: câtă vreme e neîngrijit şi acoperit în întregime de lepra voluptăţii, nu poate simţi frica lui Dumnezeu, chiar dacă i-ar vesti cineva neîncetat judecata înfricoşată şi aspră a lui Dumnezeu. Dar când începe să se curăţească în multa luare-aminte, simte frica lui Dumnezeu ca pe un leac adevărat al vieţii, care, mustrându-l, îl arde ca într-un foc fără durere. Pe urmă, curăţindu-se treptat, ajunge la curăţirea desăvârşită, sporind în dragoste pe măsură ce se micşorează frica din el. În felul acesta ajunge la dragostea desăvârşită, în care, cum am zis, nu mai este frică, ci nepătimirea deplină, produsă de slava lui Dumnezeu. Să avem deci ca laudă neîncetată, mai presus de toate laudele, întâi frica lui Dumnezeu, apoi dragostea, care este plinirea legii desăvârşirii în Hristos.

18. Sufletul care nu s-a izbăvit de grijile lumeşti nu iubeşte nici pe Dumnezeu cu adevărat şi nu dispreţuieşte nici pe diavolul cum trebuie. Căci grija vieţii îi este ca un acoperământ care îl împovărează. Din această pricină mintea nu-şi poate cunoaşte dreptul de judecată asupra acestui fel de lucruri, ca să dea fără greşeală hotărârile judecăţii sale. Deci în toate chipurile retragerea din lume e folositoare.

19. Ţine de sufletul curat cuvântul fără pizmă, râvna fără răutate şi dragostea neîncetată faţă de Domnul slavei. Atunci şi mintea îşi potriveşte cumpenele sale cu exactitate, fiind de faţă în cugetarea sa ca în cel mai curat loc de judecată.

20. Credinţa fără faptă şi fapta fără de credinţă vor fi la fel de lepădate. Căci credinciosul trebuie să-şi arate credinţa aducând Domnului fapte. Pentru că nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credinţa spre dreptate dacă nu ar fi adus pe fiul său ca rod al ei.

21. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu, acela crede totodată cu adevărat şi săvârşeşte faptele credinţei cu evlavie. Iar cel ce crede numai, şi nu este întru dragoste, nu are nici credinţa însăşi, pe care socoteşte că o are. Căci crede cu o minte uşuratică, ce nu lucrează sub greutatea plină de slavă a dragostei. Drept aceea, credinţa lucrătoare prin dragoste este marele izvor al virtuţilor.

22. Când cercetăm adâncul credinţei, se tulbură, dar când îl privim cu dispoziţia simplă a inimii, se înseninează. Căci adâncul credinţei fiind apa uitării relelor, nu rabdă să fie cercetat de cugetări iscoditoare. Să plutim deci pe aceste ape cu simplitatea înţelegerii, ca să ajungem la limanul voii lui Dumnezeu.

23. Nimeni nu poate iubi sau crede cu adevărat dacă nu se are pe sine însuşi pârâş al său. Căci când conştiinţa noastră se tulbură prin mustrările ce şi le face, nu mai e lăsată mintea să simtă mireasma bunurilor supralumeşti, ci îndată e cuprinsă de îndoială: pe de o parte, doreşte acea mireasmă cu ardoare pentru experienţa lor anticipată prin credinţă, pe de alta, nu o mai poate prinde cu simţirea inimii prin dragoste, din pricina deselor împunsături ale conştiinţei mustrătoare. Dar curăţindu-ne pe noi înşine printr-o atenţie mai fierbinte, vom câştiga ceea ce dorim în Dumnezeu, dobândind o şi mai deplină experienţă.

24. Precum simţurile trupului ne mână spre cele ce ni se arată bune oarecum cu sila, tot aşa obişnuieşte să ne călăuzească simţirea inimii spre bunurile nevăzute, după ce a gustat o dată din ele. Căci fiecare se doreşte totdeauna după ceea ce e înrudit cu sine: sufletul, ca netrupesc, după bunurile cereşti, iar trupul, ca pământ, după desfătarea pământească. Deci la experienţa simţirii nemateriale vom ajunge fără rătăcire dacă vom subţia materia prin osteneli şi dureri.

25. Însăşi lumina sfintei cunoştinţe ne învaţă că simţirea naturală este una, dar e împărţită în două lucrări din pricina neascultării lui Adam. Deci una şi simplă este şi lucrarea Duhului Sfânt, coborâtă în acea simţire. Dar şi pe aceasta nimeni nu o poate cunoaşte, decât numai cei ce s-au lepădat cu bucurie de plăcerile vieţii pentru nădejdea bunurilor viitoare şi au veştejit toată dorinţa simţirilor trupeşti prin înfrânare. Mintea acelora, mişcându-se cu toată puterea numai spre acele bunuri, datorită lipsei de griji, simte întâi ea în chip negrăit bunătatea dumnezeiască. Pe urmă împărtăşeşte şi trupului din bucuria sa, pe măsura înaintării sale, având un dor nemărginit de-a se mărturisi. "Căci întru El a nădăjduit, zice, inima mea, şi am fost ajutat; şi a înflorit trupul meu, şi cu voia mea mă voi mărturisi Lui" (Ps 27, 9-10). Bucuria adevărată ce se revarsă atunci în suflet şi în trup este o înştiinţare neînşelătoare despre viaţa cea nestricăcioasă.

26. Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păstreze cugetarea pururea netulburată, ca mintea, deosebind gândurile ce trec prin ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările amintirii, iar pe cele întunecoase şi drăceşti să le arunce afară din jitniţele

firii. Căci atunci când marea e liniştită, pescarii văd până în adâncuri, încât nu le scapă aproape niciunul din peştii care mişună acolo. Dar când e tulburată de vânturi, ascunde în negura tulburării ceea ce lasă cu prisosinţă să fie văzut când e liniştită şi limpede. Meşteşugul celor ce pun la cale vicleşugurile pescăreşti nu mai are atunci nicio putere. Aceasta se întâmplă să o păţească şi mintea contemplativă, mai ales atunci când dintr-o mânie nedreaptă se tulbură adâncul sufletului.

27. Sunt foarte puţini aceia care îşi cunosc cu de-amănuntul toate greşelile lor şi a căror minte nu e răpită niciodată de la pomenirea lui Dumnezeu. Căci precum ochii noştri cei trupeşti când sunt sănătoşi pot vedea toate, până şi ţânţarii care zboară în aer, dar când sunt acoperiţi cu albeaţă sau de niscai urdori chiar dacă vine înaintea lor vreun lucru mare nu-l văd decât foarte şters, iar pe cele mici nici nu le prind cu simţul vederii, tot aşa şi sufletul: de îşi va subţia cu luare-aminte coaja care i-a venit din iubirea de lume, va socoti chiar şi cele mai mici greşeli ale sale ca foarte mari şi va vărsa neîncetat lacrimi peste lacrimi cu multă mulţumire. Căci s-a spus: "Drepţii se vor mărturisi numelui Tău" (Ps 139, 14). Dar de va stărui în dragoste de lume, chiar dacă ar săvârşi vreo ucidere, sau altă faptă vrednică de mare pedeapsă, o va privi foarte liniştit, iar celorlalte greşeli nu le va da nicio însemnătate, ci le va socoti adeseori ca isprăvi. De aceea, nu se va ruşina netrebnicul nici chiar să le apere cu căldură.

28. Numai Duhul Sfânt poate să curăţească mintea. Căci de nu va intra Cel puternic să dezarmeze şi să lege pe tâlhar, nu se va slobozi nicidecum prada. Deci se cade ca prin toate şi mai ales prin pacea sufle-

tului să dăm odihnă Duhului Sfânt în noi, ca să avem sfeşnicul cunoştinţei luminând în noi totdeauna. Căci răspândindu-şi el neîncetat lumina în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte acele mici şi întunecate atacuri (momeli) ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind date pe faţă de lumina aceea sfântă şi slăvită. De aceea Apostolul zice: "Duhul să nu-l stingeţi!" (1 Tes 5, 19), adică nu lucraţi sau nu gândiţi cele rele, ca să nu întristaţi bunătatea Duhului Sfânt şi să vă lipsiţi de sfeşnicul acela ocrotitor. Căci nu se stinge Cel veşnic şi de viaţă făcător, ci, de-L vom întrista, Se va depărta de la noi, lăsând mintea înceţoşată şi neluminată.

29. Precum am mai spus, ştim că nu există decât o singură simţire naturală a sufletului, căci cele cinci se deosebesc după trebuinţele trupului nostru, cum ne învaţă Preasfântul şi de oameni iubitorul Duh al lui Dumnezeu. Dar ea se împarte în tot atâtea părţi câte feluri de mişcări sufleteşti există, din pricină că mintea s-a făcut lunecoasă în urma neascultării. Astfel, o parte din ea e dusă de latura pătimaşă a firii noastre, şi de aceea simţim plăcere de bunătăţile vieţii. Altă parte se îndulceşte adeseori de mişcarea raţională şi mintală a firii noastre, întrucât mintea noastră doreşte să alerge spre frumuseţile cereşti când petrecem în curăţie. Dar când vom dobândi deprinderea de a nesocoti bunurile din lume, vom putea să unim şi pofta pământească a sufletului cu dorinţa lui raţională. Iar de acest lucru ne va face parte împărtăşirea de Duhul Sfânt. Căci dacă n-ar lumina dumnezeirea Lui cu putere cămările inimii noastre, n-am putea să gustăm binele cu o simţire neîmpărţită, adică cu toată afecţiunea sufletului.

30. Simţirea minţii constă în gustarea precisă a realităţilor distincte din lumea nevăzută. Căci precum prin simţul gustului trupesc, când se află în stare de sănătate, deosebim fără greşeală cele bune de cele rele şi dorim cele bune, tot aşa mintea noastră, când începe să se mişte în deplină sănătate şi fără griji, poate să simtă din belşug mângâierea dumnezeiască şi să nu mai fie răpită niciodată de contrarul aceleia. Şi precum trupul gustând din dulceţurile pământeşti experiază fără greşeală simţirea lor, aşa şi mintea când se află deasupra cugetului trupesc poate să guste fără să se înşele mângâierea Duhului Sfânt – "Gustaţi, zice, şi vedeţi că e bun Domnul" (Ps 33, 8) – şi să păstreze amintirea gustării neuitată prin lucrarea dragostei, încât să-şi poată da seama fără greşeală de cele ce-i sunt de folos, după Sfântul care zice: "Şi aceasta mă rog, ca dragostea voastră să prisosească tot mai mult şi mai mult, în cunoştinţă şi simţire, ca să preţuiţi cele ce sunt de folos" (Flp 1, 9-10).

31. Când mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh, Satana caută şi el să ne mângâie sufletul printr-o simţire la aparenţă plăcută, aducând peste noi, în vremea liniştirii de noapte, o adiere asemenea unui somn foarte uşor. Dar dacă mintea va fi găsită ţinând în pomenire fierbinte sfântul nume al Domnului Iisus şi va folosi preasfântul şi slăvitul nume al Lui ca pe o armă împotriva înşelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean. Însă de aici înainte se va aprinde statornic împotriva sufletului. Iar urmarea va fi că mintea, cunoscând cu de-amănuntul înşelăciunea celui viclean, va câştiga două lucrări.

32. Mângâierea cea bună vine sau în vreme de veghe a trupului, sau ca o arătare în somn a vreunui bun viitor; însă numai când cineva, stăruind în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu, s-a lipit de dragostea Lui. Iar mângâierea amăgitoare vine, cum am spus, totdeauna când cel ce se nevoieşte e furat de o toropeală uşoară, amestecată cu o jumătate de pomenire a lui Dumnezeu. Cea dintâi, ca una ce e de la Dumnezeu, îndeamnă în chip vădit sufletele nevoitorilor spre dragoste, umplându-le de multă bucurie. Cea de a doua, obişnuind să învăluie sufletul într-o adiere amăgitoare, încearcă să fure prin somnul trupului simţirea minţii sănătoase, care păstrează pomenirea lui Dumnezeu. Deci dacă mintea se va afla, cum am spus, stăruind cu luare-aminte în pomenirea Domnului Iisus, va risipi adierea dulce la părere a vrăjmaşului şi se va porni cu bucurie la războiul împotriva lui, având la îndemână ca armă, pe lângă har, experienţa dobândită.

33. Se întâmplă uneori că sufletul se aprinde spre dragostea lui Dumnezeu, fiind luat de o mişcare neşovăielnică şi lipsită de năluciri; el atrage atunci oarecum şi trupul în adâncul dragostei aceleia negrăite, fie că aceasta se întâmplă în vreme de veghe, fie, cum am zis, când cel care e stăpânit de lucrarea sfântului har ajunge în stare de somn. Atunci el nu mai cugetă la nimic decât la aceea spre ceea ce e mişcat. Când i se întâmplă aşa ceva, trebuie să ştie că aceasta este lucrarea Duhului Sfânt. Căci îndulcindu-se atunci întreg de acea dulceaţă negrăită, nu mai poate cugeta la nimic altceva, fiind copleşit de o bucurie adâncă. Dar dacă mintea aflându-se sub o astfel de lucrare zămisleşte vreo îndoială sau vreun înţeles întinat şi se foloseşte

de sfântul nume spre a se apăra de cel-rău, şi nu numai pentru a primi dragostea lui Dumnezeu, trebuie să înţeleagă că acea mângâiere cu înfăţişare de bucurie este de la înşelătorul. Bucuria aceasta este lipsită de calitate şi de intimitate, fiind produsă de vrăjmaşul, care vrea ca sufletul să preacurvească. Căci atunci când vede mintea lăudându-se cu experienţa simţirii ei, el îmbie sufletului anumite mângâieri bune la aparenţă, pentru ca acesta, distras de dulceaţa aceea moale şi umedă, să nu poată cunoaşte amestecul celui viclean. Din aceasta să cunoaştem, prin urmare, Duhul adevărului şi duhul înşelăciunii. Căci este cu neputinţă să guste cineva cu simţirea din dulceaţa dumnezeiască, sau să experieze prin simţire amărăciunea dracilor, dacă nu s-a umplut de încredinţarea că harul s-a sălăşluit în adâncul minţii, iar duhurile rele petrec împrejurul mădularelor inimii – lucru care dracii nu vor să fie niciodată crezut de oameni, ca nu cumva, ştiind aceasta sigur, să se înarmeze împotriva lor cu pomenirea lui Dumnezeu.

34. Alta este dragostea naturală a sufletului, şi alta cea care vine în el de la Duhul Sfânt. Cea dintâi e moderată şi e pusă în mişcare şi de voinţa noastră, atunci când vrem. De aceea şi e răpită cu uşurinţă de duhurile rele când nu ţinem cu tărie la hotărârea noastră. Cealaltă aşa de mult aprinde sufletul de dragostea către Dumnezeu, încât toate părţile lui se lipesc de dulceaţa negrăită a acestei iubiri, printr-o afecţiune de o simplitate infinită. Căci mintea, umplându-se atunci de lucrarea duhovnicească, se face ca un izvor din care ţâşnesc dragostea şi bucuria.

35. Precum se liniştește marea tulburată când se varsă untdelemn în ea, furtuna ei fiind biruită de calitatea aceluia, aşa şi sufletul nostru se umple de o linişte fericită când se toarnă în el dulceaţa Duhului Sfânt. Căci se lasă biruit cu bucurie de nepătimirea şi de dulceaţa negrăită care-l umbreşte, potrivit cu Sfântul care zice: "Suflete al meu, supune-te lui Dumnezeu" (Ps 61, 5). De aceea, oricâte întăriri ar încerca atunci dracii să aducă în suflet, el rămâne fără mânie şi plin de toată bucuria. Dar la această stare nu va veni şi nu va rămâne cineva fără numai dacă îşi va îndulci sufletul său neîncetat cu frica lui Dumnezeu. Pentru că celor ce se luptă, frica Domnului Iisus le dă un anumit fel de curăţie. Căci "frica Domnului, zice, e fără prihană; ea rămâne în vecii vecilor" (Ps 18, 10).

36. Auzind despre simţirea inimii, nimeni să nu creadă că i se va arăta slava lui Dumnezeu în chip văzut. Căci zicem că sufletul simte, când e curat, printr-o anumită gustare negrăită, mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. "Fiindcă acum umblăm prin credinţă, şi nu prin vedere", cum zice fericitul Pavel (2 Co 5, 7). Deci, dacă i se va arăta vreunuia dintre cei ce se nevoiesc fie vreo lumină, fie vreo figură în chip de foc, fie vreun glas, nicidecum să nu primească o astfel de arătare. Căci este o înşelăciune vădită a vrăjmaşului, care a amăgit pe mulţi prin neştiinţă, făcându-i să se abată de la calea adevărului. Noi însă ştim că până ce petrecem în trupul acesta stricăcios, suntem departe de Dumnezeu, adică nu putem să-L vedem în chip văzut nici pe El, nici altceva din minunile cereşti.

37. Visele care sunt trimise sufletului de iubirea lui Dumnezeu sunt mărturiile neînşelătoare ale unui suflet sănătos. De aceea nu trec de la o înfăţişare la alta, nici nu îngrozesc simţirea, nici nu aduc râsul sau plânsul aşa, deodată. Ci se apropie de suflet cu toată blândeţea, umplându-l de bucurie duhovnicească. De aceea şi după ce s-a trezit trupul din somn, sufletul caută cu mult dor să prelungească bucuria visului. Dar în nălucirile aduse de draci totul se întâmplă dimpotrivă. Ele nici nu rămân la aceeaşi înfăţişare, nici nu arată multă vreme o formă netulburată. Căci ceea ce nu au dracii din voie liberă, ci împrumută numai din dorinţa de a amăgi, nu poate să-i îndestuleze pentru multă vreme. De aceea spun lucruri mari şi ameninţă cumplit, luându-şi adeseori chip de ostaşi; iar uneori şi cântă în suflet cu strigăt. Dar mintea recunoscându-i din aceste semne, când e curată, trezeşte trupul, iar uneori se şi bucură fiindcă a putut cunoaşte viclenia lor. De aceea, vădindu-i adeseori chiar în vis, îi înfurie grozav. Dar se întâmplă uneori că nici visele bune nu aduc bucurie sufletului, ci aşază în el o întristare dulce şi lacrimi fără durere. Iar aceasta se întâmplă celor ce au înaintat mult în smerenia cugetării.

38. Am arătat, precum am auzit de la cei ce au făcut experienţa, deosebirea dintre visele bune şi cele rele. Ne va ajunge însă pentru sporirea la cât de multă virtute să nu ne încredem nicidecum în nicio nălucire. Căci visele de cele mai multe ori nu sunt nimic altceva decât chipuri ale gândurilor, sau, precum am zis, batjocoriri ale dracilor. Chiar dacă ni s-ar trimite vreodată de către bunătatea lui Dumnezeu vreo vedere şi n-am primi-o, nu S-ar supăra pentru aceasta preadoritul Domn

Iisus pe noi. Căci știe că facem aceasta pentru vicleșugurile dracilor. Desigur, deosebirea arătată mai înainte este precisă. Dar se întâmplă că sufletul, întinându-se pe nesimțite din pricină că e furat de vreun gând (lucru de care cred că nimeni nu e crutat), nu mai poate distinge precis și crede celor care nu sunt bune, ca și cum ar fi bune.

39. Să luăm următoarea pildă pentru înțelegerea lucrului: O slugă e chemată de stăpân noaptea, la poarta curții, după o lipsă îndelungată; dar ea necunoscându-l precis, nu-i deschide ușa, căci se teme ca nu cumva, înșelând-o asemănarea glasului, să se facă pierzătoare a lucrurilor ce i-au fost încredințate de stăpân. Domnul acesteia nu numai că nu se va mânia pe ea când se va face ziuă, ci o va învrednici de multe laude, fiindcă a socotit că și vocea stăpânului este înșelăciune și n-a voit să piardă lucrurile lui.

40. Nu trebuie să ne îndoim că atunci când mintea începe să se afle sub lucrarea puternică a luminii dumnezeiești se face întreagă străvezie, încât își vede cu îmbelșugare propria ei lumină. Căci aceasta se întâmplă, zice, când puterea sufletului pune stăpânire asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o anumită formă, fie ca lumină, fie ca foc, se întâmplă din uneltirea vrăjmașului ne învață limpede dumnezeiescul Pavel, zicând că acela se preface în chipul îngerului luminii (2 Co 11, 14). Prin urmare, nu trebuie să se apuce cineva de viața ascetică cu nădejdea aceasta, ca nu cumva să afle Satana prin aceasta sufletul gata pentru răpire; ci, cu nădejdea ca să ajungă numai să iubească pe Dumnezeu cu toată simțirea și convingerea inimii, ceea ce înseamnă: din tot sufletul, din toată inima și din tot

cugetul (Lc 10, 27). Căci cel ce e adus de lucrarea harului lui Dumnezeu la această stare a ieşit din lume, chiar dacă este în lume.

41. Se ştie că ascultarea este bunul cel dintâi în toate virtuţile începătoare, fiindcă nimiceşte părerea de sine şi naşte în noi smerita cugetare. De aceea, celor ce stăruiesc în ea cu bucurie li se face intrare şi uşă spre dragostea lui Hristos. Pe aceasta nesocotind-o, Adam s-a rostogolit în adâncul iadului; şi pe aceasta iubind-o Mântuitorul, în scopul mântuirii, a ascultat până la cruce şi moarte pe Părintele Său. Iar făcând aceasta, nu S-a aflat întru nimic mai prejos de măreţia Sa. Căci stingând vina neascultării omeneşti prin ascultarea Sa, a adus iarăşi la viaţa fericită şi veşnică pe cei ce vieţuiesc în ascultare. Prin urmare, aceasta trebuie să se îngrijească să o aibă în primul rând cei ce pornesc lupta cu părerea de sine adusă de diavol. Căci mergând aceasta înainte, ne va arăta fără rătăcire toate cărările virtuţilor.

42. Înfrânarea este un nume de obşte, care se adaugă la numele tuturor virtuţilor. Deci cel ce se nevoieşte trebuie să se înfrâneze în toate. Căci precum orice mădular al omului, chiar dacă e dintre cele mai mici, de va fi tăiat face urâtă întreaga înfăţişare a omului, fie cât de mic mădularul care lipseşte, tot aşa cel ce neglijează chiar şi numai o singură virtute strică toată frumuseţea înfrânării fără să ştie. Se cuvine deci să ne ostenim nu numai pentru virtuţile trupeşti, ci şi pentru cele care pot curăţi omul nostru cel dinlăuntru. Căci ce folos va avea cel ce-şi păzeşte trupul feciorelnic, dacă sufletul şi-l lasă să desfrâneze cu dracul neascultării?

Sau cum se va încununa cel ce s-a înfrânat de la lăcomia pântecelui şi de la toată pofta trupească, dar n-a avut grijă de închipuirea de sine şi de iubirea de slavă şi n-a răbdat nici cel mai mic necaz, care e măsura cu care se va măsura lumina dreptăţii celor ce au împlinit faptele dreptăţii în duh de smerenie?

43. Cei ce se nevoiesc trebuie să urască toate patimile neraţionale în aşa fel, încât să le ajungă ura faţă de ele o adevărată obişnuinţă. Dar înfrânarea de mâncări trebuie să o păzească în aşa fel, ca să nu câştige careva vreo scârbă faţă de vreuna din ele. Acesta ar fi un lucru vrednic de osândă şi cu totul drăcesc. Căci nu ne înfrânăm de la ele fiindcă ar fi vrednice de ocară (să nu fie!), ci ca, depărtându-ne de multele mâncări, să pedepsim cu dreaptă măsură mădularele aprinse ale trupului; apoi, ca să avem destul prisos ca să-l putem da săracilor drept semn al dragostei adevărate.

44. A mânca şi a bea din toate cele puse înainte, mulţumind lui Dumnezeu, nu este ceva care se împotriveşte canonului cunoştinţei. Căci toate, zice, erau bune foarte (Fc 1, 31). Dar a te înfrâna cu bucurie de la cele multe şi dulci este un lucru şi mai potrivit cu dreapta socoteală şi cu cunoştinţa. Însă n-am putea dispreţui cu bucurie lucrurile dulci de aici dacă n-am gusta cu toată simţirea şi încredinţarea dulceaţa lui Dumnezeu.

45. Precum trupul îngreunat de mulţimea mâncărilor face mintea moláie şi greoaie, tot aşa când e slăbit de prea multă înfrânare face partea contemplativă a sufletului posomorâtă şi neiubitoare de cunoştinţă. Deci mâncările trebuie să se potrivească stării trupului.

Când trupul e sănătos, trebuie să fie chinuit atât cât trebuie, iar când e slăbit, să fie îngrijit, dar cu măsură. Căci cel ce se nevoieşte nu trebuie să-şi slăbească trupul decât atâta cât trebuie ca să-i înlesnească lupta, ca prin ostenelile trupului şi sufletul să se curăţească după cuviinţă.

46. Când dracul slavei deşarte se aprinde puternic împotriva noastră, luând ca motiv venirea vreunor fraţi sau a oricărui alt străin la noi, bine este să lăsăm cu acest prilej ceva din asprimea dietei noastre obişnuite. Prin aceasta vom face pe drac să plece fără ispravă, ba, mai degrabă, plângându-şi încercarea neizbutită. Totodată vom împlini cu dreaptă judecată legea dragostei, păzind în aceeaşi vreme taina înfrânării nedezvăluită, prin pogorământul ce l-am primit.

47. Postul are în sine laudă, dar nu la Dumnezeu. Căci este numai o unealtă, ducând spre cumpătare pe cei ce voiesc. Deci cei ce se nevoiesc nu se cade a se făli cu el, ci a aştepta numai cu credinţă în Dumnezeu sfârşitul după care doresc. Căci meşterii niciunui meşteşug nu se laudă cu uneltele lor, ca şi când ar fi rezultatul meşteşugului lor, ci aşteaptă fiecare să isprăvească lucrul de care s-a apucat, ca din el să arate destoinicia meşteşugului lor.

48. Precum pământul udat cu măsură face să răsară cu cel mai mare spor sămânţa curată semănată în el, dar înecat de multe ploi aduce numai spini şi mărăcini, aşa şi pământul inimii: de vom folosi vinul cu măsură, va scoate la iveală, curate, seminţele ei fireşti, iar pe cele semănate de Duhul Sfânt în ea le va face să răsară foarte înfloritoare şi cu mult rod; dar de o

vom scălda în multă băutură, va preface în spini şi mărăcini toate gândurile ei.

49. Când mintea noastră înoată în valurile băuturii, nu numai că vede în somn cu patimă chipurile zugrăvite de draci, ci îşi plăsmuieşte şi în sine anumite vederi frumoase, îmbrăţişând cu foc nălucirile sale, ca pe nişte amante. Căci înfierbântându-se mădularele ce servesc la împreunarea trupească de căldura vinului, mintea e silită să-şi înfăţişeze vreo umbră plăcută a patimii. Se cuvine deci ca, folosindu-ne de dreapta măsură, să ne ferim de vătămarea ce vine din lăcomie. Căci dacă nu s-a născut în minte plăcerea care să o împingă spre zugrăvirea păcatului, ea rămâne întreagă lipsită de năluciri şi, ceea ce-i mai mult, neafemeiată.

50. Cei ce vor să-şi înfrâneze părţile trupului care se umflă nu trebuie să umble după băuturile drese, pe care meşterii acestei născociri le numesc aperitive, fiindcă deschid drumul spre pântece belşugului de mâncări. Căci nu numai calitatea lor e vătămătoare pentru trupurile celor ce se nevoiesc, ci şi însăşi amestecarea lor prostească răneşte foarte tare conştiinţa temătoare de Dumnezeu. Ce-i lipseşte doar vinului ca să fie muiată asprimea lui prin amestecarea cu felurite dulcegării?

51. Domnul nostru Iisus Hristos, Învăţătorul acestei sfinţite vieţuiri, a fost adăpat cu oţet în vremea patimilor de către cei ce slujeau poruncii diavoleşti, ca să ne lase (îmi pare mie) o pildă învederată despre dispoziţia ce trebuie să o avem în timpul sfinţitelor nevoinţe. Căci nu trebuie să se folosească, zice, de mâncări şi băuturi dulci cei ce se luptă împotriva păcatului, ci să rabde mai degrabă, fără şovăire, acreala şi

amărăciunea luptei. Dar s-a mai adăugat şi isop în buretele ocării ca să ni se arate deplin modul în care ne putem curăţi. Căci acreala este proprie nevoinţelor, iar curăţirea e proprie desăvârşirii.

52. Nimeni n-a spus că a te duce la băi ar fi ceva păcătos sau nesocotit. Dar a te feri de ele pentru păzirea curăţiei este semn şi de tărie, şi de înfrânare. Pentru că, astfel, nici îmbăierea voluptuoasă nu ne va moleşi trupul, nici nu ne vom aminti de goliciunea fără de cinste a lui Adam, silindu-ne să acoperim cu frunzele aceluia a doua pricină a goliciunii noastre, mai cu seamă noi, cei care, scăpaţi de curând din stricăciunea vieţii, se cuvine să ne unim, prin uitare de trupul nostru, cu frumuseţea curăţiei*.

53. Nimic nu te împiedică să chemi doctorul la vreme de boală. Căci trebuia ca experienţa omenească să dea odată naştere acestui meşteşug. De aceea au şi existat leacurile mai înainte de a fi aflate. Dar nu trebuie să ne punem nădejdea vindecării în ei, ci în Iisus Hristos, Mântuitorul şi Doctorul nostru cel adevărat. Iar aceasta o spun celor ce urmăresc ţinta înfrânării în chinovii şi în cetăţi, pentru faptul că nu pot să aibă neîncetat credinţa lucrătoare prin dragoste, din pricina împrejurărilor ce li se întâmplă; dar şi pentru ca să nu cadă în slava deşartă şi în ispita diavolului, din care pricini unii dintre ei se laudă adeseori că nu au trebuinţă de doctori. Dacă însă cineva îşi duce viaţa retrasă în locuri mai pustii, numai între doi sau trei fraţi de acelaşi fel, să se lase pe sine cu credinţă numai în grija Domnului, Care ne tămăduieşte toată boala şi toată

---

*Omis în *Filocalia,* vol. I, Sibiu, 1947, acest cap este preluat în traducerea ediţiei Humanitas, Bucureşti, 2004 (*n. red.*)

neputinţa, în orice pătimiri ar cădea[131]. Căci după Domnul, îi ajunge pustia ca să-l mângâie în boala lui. Fiindcă unul ca acesta nu e lipsit niciodată de lucrarea credinţei, nici nu are prilej a se făli cu virtutea răbdării, ci se foloseşte de pustie ca de o bună acoperitoare. De aceea "sălăşluieşte Domnul în casă pe cei ce vieţuiesc în singurătate" (Ps 67, 6; *LXX*).

54. Când din pricina unor boli trupeşti ce ni se întâmplă ne scârbim de noi înşine, trebuie să ştim că sufletul nostru este încă rob poftelor trupului. De aceea doreşte el fericire pământească şi nu vrea să se despartă de bunătăţile vieţii, ci socoteşte un mare neajuns să nu se poată folosi, din pricina bolilor, de frumuseţile vieţii. Dar de va primi cu mulţumire supărările bolii, va cunoaşte că nu e departe de hotarele neprihănirii. Drept aceea, atunci şi moartea o aşteaptă cu bucurie, ca fiind mai degrabă pricină a vieţii adevărate.

55. Sufletul nu va dori să se despartă de trup până nu-şi va pierde orice plăcere pentru lumea de aici. Căci toate simţurile trupului se împotrivesc credinţei, fiindcă

---

131. E de remarcat atitudinea pozitivă a lui Diadoh faţă de medicină şi în general faţă de ştiinţă. Natura în calitate de revelaţie naturală e dată minţii noastre ca o carte, la a cărei descifrare fiecare generaţie îşi aduce contribuţia ei, sporind tezaurul ştiinţei care, aşadar, şi ea ne descoperă înţelepciunea Creatorului şi pune în valoare pentru viaţa noastră puterile depozitate de Dumnezeu în natură tocmai în acest scop. Diadoh merge aşa de departe în recomandarea medicinii, încât consideră refuzul ei drept mândrie. Desigur, creştinul trebuie să-şi pună nădejdea nu numai în puterea medicamentelor, ci şi în Făcătorul acestei puteri, ca rezultatul să fie mai sigur. Numai pe pustnici îi mângâie de lipsa doctorului, spunându-le că trebuie să fie atât de mare credinţa lor, încât să suplinească lipsa aceluia.

ele sunt numai pentru lucrurile de acum, iar aceea vesteşte măreţia bunurilor viitoare. Se cuvine deci ca cel ce se nevoieşte să nu se gândească niciodată la pomi cu ramuri bogate şi umbroase, la izvoare cu ape curgătoare, la grădini felurite şi înflorite, la case împodobite şi la petreceri cu rudeniile; de asemenea, să nu-şi amintească de ospeţele care s-ar întâmpla la praznice, ci să se folosească numai de cele strict trebuincioase cu toată mulţumirea, iar încolo, să socotească viaţa ca o cale străină, pustie de orice plăcere trupească. Căci numai strâmtorând astfel cugetarea noastră o vom îndrepta întreagă pe urmele vieţii veşnice.

56. Că vederea, gustul şi celelalte simţuri slăbesc ţinerea de minte a inimii când ne folosim de ele peste măsură, ne-o spune cea dintâi Eva. Căci până ce n-a privit ea pomul oprit cu plăcere, îşi amintea cu grijă de porunca dumnezeiască. De aceea, era acoperită de aripile dragostei dumnezeieşti, nedându-şi seama din această pricină de goliciunea ei. Dar când a privit la pom cu plăcere şi s-a atins de el cu multă poftă şi în sfârşit a gustat din rodul lui cu o voluptate puternică, îndată s-a pătruns de dorinţa după împreunarea trupească, aprinzându-se de patimă prin faptul că era goală. Şi, astfel, toată pofta ei şi-a întors-o spre gustarea lucrurilor de aici, amestecând, din pricina fructului plăcut la vedere, în greşala ei, şi greşala lui Adam. De atunci, cu anevoie îşi mai poate aduce omul aminte de Dumnezeu sau de poruncile Lui. Deci noi, privind pururea în adâncul inimii noastre cu necontenita pomenire a lui Dumnezeu, să petrecem în această viaţă înşelătoare ca nişte lipsiţi de vedere[132]. Căci e propriu

132. Aici avem esenţa rugăciunii mintale.

înţelepciunii duhovniceşti să păzească pururea neînaripat dorul privirilor. La aceasta ne îndeamnă şi mult încercatul Iov, zicând: "Inima mea nu s-a luat după ochii mei" (Iov 31, 7). Lucrul acesta este cu adevărat semnul celei mai de pe urmă înfrânări.

57. Cel ce petrece pururea în inima sa e departe de toate lucrurile frumoase ale vieţii. Căci umblând în duh, nu poate cunoaşte poftele trupului. Unul ca acesta făcându-şi plimbările în cetatea întărită a virtuţilor le are pe acestea ca păzitori la porţile cetăţii curăţiei. De aceea, uneltirile dracilor împotriva lui rămân fără succes, chiar dacă ar ajunge săgeţile poftei josnice până la ferestrele firii.

58. Când sufletul nostru începe să nu mai poftească lucrurile frumoase ale pământului, se furişează de cele mai multe ori în el un gând de trândăvie, care nu-i îngăduie să stea cu plăcere nici în slujba cuvântului, şi nu-i lasă nici dorinţa hotărâtă după bunurile viitoare; ba îi înfăţişează şi viaţa aceasta trecătoare ca neavând niciun rost şi fiind cu totul incapabilă de vreo faptă vrednică de-a fi numită virtute; şi însăşi cunoştinţa o dispreţuieşte ca pe una ce a fost dată şi altor mulţi oameni, sau ca pe una ce nu ne făgăduieşte nimic desăvârşit. De această patimă moleşitoare şi aducătoare de toropeală vom scăpa de ne vom ţine cu tărie cugetul nostru între hotare foarte înguste, căutând numai la pomenirea lui Dumnezeu. Căci numai întorcându-se astfel mintea la căldura ei va putea să se izbăvească fără durere de acea împrăştiere nesocotită.

59. Când îi închidem minţii toate ieşirile cu pomenirea lui Dumnezeu, ea cere o ocupaţie care să dea de lucru hărniciei ei. Trebuie să-i dăm deci pe: Doamne

Iisuse Hristoase[133], prin care își poate ajunge deplin scopul. "Căci nimeni nu numește Domn pe Iisus, fără numai întru Duhul Sfânt" (1 Co 12, 3). Dar așa de strâns și de neîncetat să privească la acest cuvânt în cămările sale, încât să nu se abată nicidecum spre niscai năluciri. Căci toți aceia care cugetă neîncetat la acest nume sfânt și slăvit în adâncul inimii vor putea vedea odată și lumina minții lor. Pentru că dacă e ținut strâns în amintire, el arde toată pata de pe fața sufletului printr-o simțire puternică. "Căci Dumnezeul nostru este foc mistuitor" (Dt 4, 24; Evr 12, 29) ce arde toată răutatea. Ca urmare, Domnul atrage sufletul la iubirea puternică a slavei Sale. Căci zăbovind numele acela slăvit și mult dorit prin pomenirea minții în căldura inimii, sădește în noi numaidecât deprinderea de-a iubi bunătatea Lui, nemaifiind nimic care să ne împiedice. Acesta este mărgăritarul cel de mult preț pe care-l poate agonisi cineva vânzând toată averea sa, ca să aibă o bucurie negrăită de aflarea lui (Mt 13, 46).

60. Alta este bucuria începătoare, și alta cea desăvârșitoare. Cea dintâi nu e lipsită de lucrarea închipuirii (de năluciri); cealaltă are ca putere smerita cugetare. Iar la mijlocul lor se află întristarea iubitoare de Dumnezeu și lacrima fără durere. "Căci întru înmulțirea înțelepciunii stă spor de amărăciune; și cine-și înmulțește cunoștința își sporește suferința" (Ecc 1, 18). De aceea sufletul trebuie îmbiat întâi la nevoințe prin bucuria începătoare, ca apoi să fie mustrat și probat de către adevărul Duhului Sfânt pentru relele pe care le-a făcut și pentru împrăștierile de care se mai face vinovat.

133. Avem aici una dintre cele mai vechi mărturii despre *Rugăciunea lui Iisus.*

"Căci întru mustrări, zice, ai pedepsit pe om pentru fărădelege şi ai subţiat ca pe-o pânză de păianjen sufletul lui" (Ps 38, 12; *LXX*). Iar după ce mustrarea aceasta va fi probat sufletul ca într-un cuptor, acesta va primi bucuria fără năluciri, în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

61. Când sufletul se tulbură de mânie, sau se încețoșează de aburii vinului, sau se supără de o întristare grea, mintea nu poate să ţină pomenirea lui Dumnezeu (oricât de mult s-ar sili). Căci fiind întunecată întreagă de furia patimilor, se înstrăinează cu totul de simţirea sa. De aceea lucrul dorit nu are unde să-şi întipărească pecetea sa, ca mintea să poarte fără uitare chipul întărit, dat fiind că memoria cugetării s-a învârtoşat din pricina asprimii patimilor. Dar izbăvindu-se sufletul de acestea, chiar dacă lucrul bun a fost furat pentru scurtă vreme de uitare, folosindu-se mintea îndată de agerimea ei, se prinde iarăşi cu căldură de lucrul acela mult dorit şi mântuitor. Fiindcă are atunci harul însuşi, care cugetă împreună cu sufletul şi strigă împreună cu el: "Doamne Iisuse Hristoase". Căci harul învaţă sufletul cum învaţă mama copilul, străduindu-se împreună cu el să spună numele tată, până când îl aduce la deprinderea de-a rosti limpede, în loc de orice altă vorbă copilărească, numele tatălui, chiar când doarme. De aceea zice Apostolul: "Asemenea şi Duhul stă într-ajutor neputinţelor noastre. Căci a ne ruga precum trebuie nu ştim, ci Însuşi Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (Rm 8, 26). Pentru că fiind noi prunci faţă de desăvârşirea virtuţii, avem trebuinţă numaidecât de ajutorul Lui ca, unind şi îndulcind El toate gândurile noastre cu dulceaţa Sa, să ne putem mişca

din toată inima spre pomenirea şi spre dragostea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru. De aceea întru Dânsul, cum zice tot dumnezeiescul Pavel, strigăm neîncetat, când suntem călăuziţi de El să numim pe Dumnezeu, Tată: "Avva, Părinte!" (Rm 8, 15).

62. Mânia obişnuieşte mai mult decât celelalte patimi să tulbure şi să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi şi foloseşte cât se poate de mult. Căci, când ne folosim de ea fără tulburare împotriva celor necuvioşi, sau într-un fel sau altul neînfrânaţi, ca sau să se mântuiască, sau să se ruşineze, prilejuim sufletului un spor de blândeţe: fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptăţii şi al bunătăţii lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului vigoare, scăpându-l de moleşeală. De asemenea, nu încape nicio îndoială că mâniindu-ne împotriva duhului stricăciunii când suntem în mare întristare şi descurajare, ne aflăm cu cugetul mai presus de lauda cea spre moarte. Ca să ne înveţe aceasta, Domnul S-a mâniat şi S-a tulburat de două ori împotriva duhului iadului, deşi făcea toate câte voia cu o voinţă netulburată (In 11, 33 ş. u.). Aşa a întors sufletul lui Lazăr în trup. Încât mie îmi pare că mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu, Care ne-a zidit, mai degrabă ca o armă a dreptăţii. Dacă s-ar fi folosit Eva de ea împotriva şarpelui, nu ar fi fost robită de plăcerea aceea pătimaşă. Astfel mie mi se pare că cel ce se foloseşte cu neprihănire de mânie, din râvna cuvioşiei, se va afla mai cercat în cumpăna răsplătirilor decât cel ce nu se mişcă nicidecum la mânie, pentru greutatea de a se mişca a minţii. Fiindcă cel din urmă se dovedeşte a nu-şi fi deprins vizitiul să stăpânească frânele simţu-

rilor omeneşti. Iar celălalt luptă strunind caii virtuţii şi e purtat în mijlocul bătăliilor cu dracii, conducând neîntrerupt cu frica lui Dumnezeu carul cel cu patru cai al înfrânării. Pe acesta îl aflăm numit în Scriptură, la înălţarea dumnezeiescului Ilie, "carul lui Israel", pentru motivul că Dumnezeu a vorbit întâia oară iudeilor despre cele patru virtuţi în chip deosebit. Iar cel ce s-a hrănit aşa de mult cu neprihănirea a fost înălţat la cer pe un car de foc, pentru că s-a folosit, socotesc, de virtuţile sale ca de nişte cai, vieţuind întru Duhul care l-a răpit pe el într-un vârtej de foc (4 Rg 2, 11-12).

63. Cel ce s-a împărtăşit de sfânta cunoştinţă şi a gustat din dulceaţa lui Dumnezeu nu mai trebuie să judece pe nimeni niciodată. Fiindcă dreptatea căpeteniilor lumii acesteia e copleşită cu totul de dreptatea lui Dumnezeu, mai bine zis nu e nimic faţă de dreptatea lui Dumnezeu. Căci care ar fi deosebirea între fiii lui Dumnezeu şi oamenii veacului acestuia dacă dreptul acestora n-ar apărea ca nedesăvârşit faţă de dreptatea acelora? De aceea cel dintâi se numeşte drept omenesc, iar cea de-a doua, dreptate dumnezeiască. Astfel, Mântuitorul nostru "fiind ocărât, nu răspundea cu ocară, dat la chinuri, nu ameninţa" (1 Ptr 2, 23), ci răbda în tăcere să fie dezbrăcat şi de haine, şi pentru mântuirea noastră a suferit durere; ba, ceea ce e mai mult, Se ruga Tatălui pentru cei care Îl chinuiau (Lc 23, 34). Dar oamenii lumii nu încetează să se judece până ce nu-şi iau cu adaos înapoi lucrurile de la cei cu care se judecă, mai ales când îşi primesc dobânzile înainte de a li se plăti datoria. Aşa încât dreptul lor se face adeseori început de mare nedreptate.

64. Am auzit pe unii oameni evlavioşi zicând că nu trebuie să îngăduim să ni se ia lucrurile ce le avem pentru susţinerea noastră, sau pentru ajutorarea săracilor, ca să nu ne facem pricină de păcat celor ce ne nedreptăţesc pe noi prin faptul că răbdăm, mai ales dacă se întâmplă să pătimim aceasta de la creştini. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât a ţine cineva la ale sale mai mult decât la sine însuşi, pentru o pricină neraţională. Pentru că, dacă părăsesc rugăciunea şi paza inimii şi încep puţin câte puţin să umblu după judecăţi împotriva celor ce voiesc să mă păgubească şi să aştept pe la uşile judecătorilor, vădit este că cele pentru care mă judec le socotesc mai însemnate decât mântuirea mea, ca să nu zic şi decât însăşi porunca mântuitoare. Căci cum mai ascult atunci în întregime de cuvântul evanghelic, care-mi porunceşte: "Şi de la cel ce ia ale tale nu cere îndărăt" (Mt 5, 40), dacă nu rabd cu bucurie, după cuvântul apostolic, răpirea lucrurilor mele (2 Co 11, 20), sau dacă, judecându-mă şi primind înapoi cele ce mi-au fost luate cu sila, cu aceasta nu-l izbăvesc de păcat pe acel lacom? Deci, dat fiind că judecătoriile stricăcioase nu judecă potrivit cu judecata nestricăcioasă a lui Dumnezeu, căci vinovatul are toată încrederea în legile acestea, în faţa cărora îşi apără pricina sa, bine este să suferim sila celor ce vor să ne nedreptăţească şi să ne rugăm pentru ei ca, prin pocăinţă, şi nu prin întoarcerea lucrurilor ce le-au răpit de la noi, să fie izbăviţi de păcatul lăcomiei. Căci aceasta o vrea dreptatea lui Dumnezeu, ca să primim nu lucrul lăcomit, ci pe lacomul însuşi, izbăvit de păcat prin pocăinţă.

65. E foarte potrivit și cât se poate de folositor ca, odată ce am cunoscut calea evlaviei, să vindem îndată toate avuțiile noastre, iar banii de pe ele să-i împărțim după porunca Domnului (Mt 19, 21), ca nu cumva, pe motiv că vrem să împlinim poruncile totdeauna, să nesocotim porunca mântuitoare. Căci făcând așa, vom dobândi întâi negrija cea bună și apoi sărăcia nepândită de curse, care ne ține cugetul mai presus de orice nedreptate și de orice judecată, dat fiind că nu mai avem materia care aprinde focul din cei lacomi. Dar mai mult decât celelalte virtuți ne va încălzi și ne va odihni la sânul ei pe noi, cei rămași goi, smerita cugetare. Ea ne va fi ca o mamă care își încălzește copilul, luându-l în brațele sale, când din simplitate copilărească acela și-a aruncat departe de el haina de care s-a dezbrăcat, găsind plăcere, din pricina nerăutății, mai degrabă în goliciune decât în culoarea pestriță a hainei. Căci zice Scriptura: "Domnul păzește pe prunci; de aceea m-am smerit, iar El m-a mântuit" (Ps 114, 6).

66. Domnul ne va cere socoteală despre milostenia ce-am făcut-o după cât avem, nu după cât nu avem (2 Co 8, 12). Dacă deci ceea ce aveam de dat vreme îndelungată voi cheltui de frica lui Dumnezeu în vreme scurtă, mânat de o pornire fierbinte, cum voi mai fi învinuit eu, care nu am nimic? Dar va zice cineva: De unde vor fi miluiți în viitor săracii care s-au obișnuit să fie ajutați cu măsură și pe rând din ale noastre? Să învețe unul ca acesta să nu hulească pe Dumnezeu din pricina iubirii sale de bani. Doar nu va lipsi lui Dumnezeu puterea să poarte de grijă de zidirea Sa, cum a făcut-o de la început, nici n-au fost lipsiți săracii de hrană sau de îmbrăcăminte înainte de a fi fost stârnit

acesta sau acela la milostenie. Bine este deci când cineva, împărţind ale sale într-o slujire bună şi în deplină cunoştinţă, îşi leapădă cugetul nesocotit şi lauda ce vine din bogăţie, urându-şi poftele sale. Iar aceasta înseamnă să ne urâm sufletul nostru, întrucât nemaiputându-ne bucura de împărţirea de bani, ne dispreţuim sufletul nostru foarte, ca unii ce nu mai facem niciun bine. Căci până ce suntem plini de bani, ne bucurăm mult (dacă se întâmplă să săvârşim binele) de împărţirea lor, ca unii ce slujim cu bucurie poruncii dumnezeieşti. Dar după ce am dat tot ce am avut, vine asupra noastră o întristare şi o umilinţă fără margini, ca asupra unora ce nu fac nimic vrednic de dreptate. Prin aceasta sufletul se întoarce asupra sa cu multă smerenie, ca ceea ce nu poate câştiga în fiecare zi prin milostenie să-şi agonisească prin rugăciunea ostenitoare, prin răbdare şi prin smerită cugetare. "Căci săracul şi lipsitul, zice, vor lăuda numele Tău, Doamne".

Nici darul (harisma) cuvântării de Dumnezeu nu va fi dat cuiva de Dumnezeu de nu se va fi pregătit pe sine astfel, încât să se fi lepădat de toate averile sale pentru slava Evangheliei lui Dumnezeu, ca în sărăcie iubitoare de Dumnezeu să vestească bogăţia Împărăţiei lui Dumnezeu. Căci aceasta vrea să o arate, desigur, cel ce a zis: "Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului, Dumnezeule", adăugând: "Domnul va da cuvânt celor ce binevestesc cu putere multă" (Ps 67, 11-12).

67. Toate darurile (harismele) Dumnezeului nostru sunt bune foarte şi dătătoare de toată bunătatea. Dar niciunul nu ne aprinde şi nu ne mişcă inima aşa de mult spre iubirea bunătăţii Lui cum o face harisma cuvântării de Dumnezeu (teologia). Căci aceasta fiind un

rod timpuriu al bunătăţii lui Dumnezeu, dăruieşte sufletului cele dintâi daruri. Ea ne face mai întâi să dispreţuim cu bucurie toată dragostea de viaţă, ca unii ce avem în locul poftelor stricăcioase, ca bogăţie negrăită, cuvintele lui Dumnezeu. Apoi luminează mintea noastră cu focul care o preschimbă, încât o face să fie în comuniune cu duhurile slujitoare. Să păşim deci, iubiţilor, cu toată inima spre această virtute, cei ce ne-am pregătit pentru ea. Căci ea este frumoasă, atotvăzătoare şi depărtează toată grija, hrănind mintea cu cuvintele lui Dumnezeu în fulgerările luminii negrăite; ca să nu spun multe, ea pregăteşte sufletul raţional pentru comuniunea nedespărţită cu Dumnezeu, prin Sfinţii Prooroci, ca şi între oameni (o, minune!), să se cânte limpede stăpânirea lui Dumnezeu, în sunete dumnezeieşti, armonizate de această dumnezeiască aducătoare a miresei la Mirele ei[134].

68. Mintea noastră adeseori se simte îngreunată la rugăciune din pricina marii îngustimi şi concentrări a acestei virtuţi. Dar îmbrăţişează cu bucurie contemplarea şi cuvântarea de Dumnezeu, dată fiind lărgimea şi libertatea de mişcare ce i-o procură vederile dumnezeieşti. Ca să nu-i dăm aşadar minţii putinţa să spună multe, sau chiar să zboare peste măsură, să ne îndeletnicim cel mai mult cu rugăciunea, cu cuvântarea Psalmilor şi cu citirea Scripturilor, netrecând cu vederea nici tâlcuirile bărbaţilor învăţaţi, a căror credinţă se cunoaşte din cuvinte. Pentru că, făcând aceasta, nu lăsăm mintea să amestece cuvintele sale în cuvintele

134. Avem aici cunoscuta icoană a nunţii pentru unirea sufletului cu Dumnezeu. Înţelegerea e uşurată de faptul că în greceşte "sufletul" e de genul feminin.

harului, precum nu-i îngăduim să fie furată de slava deşartă şi să fie împrăştiată de multa plăcere a vorbăriei, ci o păzim în vremea contemplaţiei în afară de orice lucrare a închipuirii şi facem prin aceasta ca aproape toate cugetările ei să fie întovărăşite de lacrimi. Căci odihnindu-se în ceasurile de linişte (isihie) şi îndulcindu-se mai ales cu dulceaţa rugăciunii, nu numai că se va elibera de neajunsurile mai sus pomenite, ci va prinde şi mai multă putere spre a se deda cu agerime şi fără osteneală contemplaţiilor dumnezeieşti, sporind totodată cu multă smerenie în darul deosebirii. Dar trebuie să ştim că este şi o rugăciune mai presus de orice lărgime. Aceasta însă e proprie numai acelora care sunt plini în toată simţirea şi încredinţarea lor de harul Duhului Sfânt.

69. Harul obişnuieşte la început să umple sufletul de lumină prin simţire multă. Dar înaintând omul în nevoinţe, adeseori harul lucrează nesimţit tainele sale în sufletul contemplativ (văzător) şi cuvântător de Dumnezeu. Făcând la început aşa, el vrea ca, bucurându-ne, să ne mâne spre contemplaţiile dumnezeieşti ca pe unii ce suntem chemaţi de la neştiinţă la cunoştinţă. La mijlocul nevoinţelor însă vrea să ne păstreze cunoştinţa nepătată de slava deşartă. Prin urmare, trebuie să ne lase să ne întristăm într-o anumită măsură, ca unii ce am fi părăsiţi, ca şi mai mult să ne smerim şi să ne supunem slavei Domnului, dar totodată să ne şi bucurăm cu măsură, întraripaţi de nădejdea cea bună. Căci precum multa întristare învăluie sufletul în deznădejde şi necredinţă, aşa şi multa bucurie îl îmbie la părerea de sine. Desigur, e vorba despre cei ce sunt încă prunci. Iar la mijloc, între iluminare şi părăsire,

se află încercarea; precum la mijloc între întristare şi bucurie se află nădejdea. "Căci aşteptând, zice, am aşteptat pe Domnul şi a căutat spre mine" (Ps 39, 1); şi iarăşi: "După mulţimea durerilor mele în inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul meu" (Ps 93, 19).

70. Precum uşile băilor deschizându-se necontenit împing căldura dinlăuntru afară, aşa şi sufletul când vrea să vorbească multe, chiar dacă le-ar spune toate bune, împrăştie şi slăbeşte puterea ţinerii de minte prin poarta grăitoare. Prin aceasta mintea uită să spună lucrurile care se cuvin la vreme potrivită şi împărtăşeşte de-a valma oricui se nimereşte o amestecătură de gânduri, nemaiavând nici pe Duhul Sfânt, Care să-i păzească cugetarea ferită de năluciri. Căci lucrul bun scapă totdeauna vorbăriei, fiind străin de orice vălmăşag şi imaginaţie. Bună este deci tăcerea la vreme, ea nefiind decât mama gândurilor prea înţelepte.

71. Însuşi cuvântul cunoştinţei ne învaţă că multe patimi supără la început sufletul contemplativ (văzător) şi cuvântător de Dumnezeu. Dar mai mult decât toate, mânia şi ura. Iar aceasta o pătimeşte nu atât pentru dracii care le stârnesc pe acestea, cât din pricina înaintării sale. Pentru că atâta vreme cât sufletul e dus de cugetul lumii, chiar dacă vede că ceea ce e drept e călcat în picioare de unii sau de alţii, rămâne nemişcat şi netulburat, căci îngrijindu-se de poftele sale, nu-l interesează ceea ce e drept în ochii lui Dumnezeu. Dar când începe să se ridice deasupra patimilor, dispreţul lucrurilor de aici şi dragostea lui Dumnezeu nu-l mai lasă să sufere a vedea nesocotit ceea ce este drept, nici în sine, nici în altul, ci se mânie şi se tulbură împotriva făcătorilor de rele, până ce vede pe batjocoritorii dreptăţii că

se fac apărătorii ei cu cuget cuvios. De aceea, pe cei nedrepţi îi urăşte, iar pe cei drepţi îi iubeşte peste măsură. Căci ochiul sufletului nu mai poate fi înşelat când acoperământul lui, adică trupul, a devenit prin înfrânare o ţesătură foarte subţire. Totuşi este cu mult mai bun lucru a plânge nesimţirea celor nedrepţi decât a-i urî. Căci deşi aceia sunt vrednici de ură, dar raţiunea nu vrea ca sufletul iubitor de Dumnezeu să fie tulburat de ură. Fiindcă atâta vreme cât se află ura în suflet, nu lucrează în el cunoştinţa.

72. Mintea cuvântătoare de Dumnezeu (teologică), îndulcindu-şi şi încălzindu-şi sufletul cu înseşi cuvintele lui Dumnezeu, dobândeşte nepătimirea în măsură potrivită. Căci "cuvintele Domnului, zice, sunt cuvinte curate, argint lămurit în foc pe seama pământului" (Ps 11, 6). Iar mintea cunoscătoare (gnostică), întărită prin experienţa cu lucrul, se ridică mai presus de patimi. Dar şi mintea cuvântătoare de Dumnezeu gustă din experienţa celei cunoscătoare dacă se face pe sine mai smerită, precum şi mintea cunoscătoare gustă din virtutea contemplativă (văzătoare) dacă îşi păstrează nerătăcită puterea discriminatoare a sufletului. Căci nu se întâmplă ca să se dea amândouă darurile în întregime fiecărei minţi. Iar pricina este ca amândouă să se minuneze de ceea ce are mai mult cealaltă decât ea şi, aşa, să sporească în ele smerita cugetare, împreună cu râvna dreptăţii. De aceea zice Apostolul: "Unuia prin Duhul i s-a dat cuvânt de înţelepciune; altuia, cuvânt de cunoştinţă întru acelaşi Duh" (1 Co 12, 8).

73. Când sufletul e plin de belşugul roadelor sale fireşti, îşi face cu glas mai mare şi cântarea de psalmi şi vrea să se roage mai mult cu vocea. Dar când se află

sub lucrarea Duhului Sfânt, cântă şi se roagă întru toată destinderea şi dulceaţa numai cu inima. Stării de suflet celei dintâi îi urmează o bucurie amestecată cu închipuiri, iar celei din urmă, lacrimi duhovniceşti şi, după aceea, o mulţumire iubitoare de linişte. Căci pomenirea rămânând fierbinte din pricina glasului domol, face inima să izvorască anumite cugetări înlăcrimate şi blânde. Atunci se pot vedea cum se seamănă seminţele rugăciunii cu lacrimi în pământul inimii, în nădejdea bucuriei secerişului ce va urma. Totuşi, când suntem apăsaţi de multă tristeţe, trebuie să facem cântarea rugăciunii cu un glas puţin mai mare, lovind sufletul cu sunete în nădejdea bucuriei, până ce nourul acela greu va fi împrăştiat de valurile melodiei.

74. Când sufletul ajunge la cunoştinţa de sine, produce şi din sine o oarecare ardoare şi sfială iubitoare de Dumnezeu. Căci nefiind tulburat de grijile vieţii, naşte o anumită dragoste plină de pace, care caută cu măsură pe Dumnezeul păcii. Dar e desfăcut degrabă de la acest gând, fie pentru că pomenirea lui Dumnezeu e furată de simţuri, fie pentru că firea îşi cheltuieşte repede virtutea sa din pricină că e săracă. De aceea înţelepţii elinilor nu aveau cum trebuie ceea ce credeau că au dobândit prin înfrânare, deoarece mintea lor nu stătea sub înrâurirea înţelepciunii netrecătoare şi adevărate. Dar ardoarea venită în inimă de la Preasfântul Duh este întreagă numai pace. Apoi, ea nu slăbeşte nicidecum şi cheamă toate părţile sufletului la dorul după Dumnezeu. Ea nu iese afară din inimă şi înveseleşte tot omul cu o dragoste şi cu o bucurie fără margini. Se cuvine deci ca, după ce o cunoaştem, să căutăm să ajungem la ea. Căci dragostea naturală este

un semn al firii însănătoşite prin înfrânare. Dar ea nu poate duce mintea la nepătimire, ca dragostea duhovnicească.

75. Aerul din jurul nostru se face curat când suflă vântul de la miazănoapte, datorită naturii subţiri şi înseninătoare a acestui vânt. Dar când suflă cel de la miazăzi, se încarcă, din pricina naturii ceţoase a acestui vânt, care aduce, în virtutea oarecărei înrudiri, din ţinuturile sale nouri peste tot pământul. Aşa şi sufletul, când stă sub suflarea Duhului adevărat şi Sfânt, se află întreg în afară de pâcla diavolească. Dar când stă sub suflarea viforoasă a duhului amăgitor, se acoperă întreg de nourii păcatului. Deci trebuie să fim pururea hotărâţi de a sta întorşi cu toată puterea spre adierea curăţitoare şi de viaţă făcătoare a Duhului Sfânt, adică spre vântul pe care l-a văzut Proorocul Iezechiel întru lumina cunoştinţei, venind de la miazănoapte. Să facem aceasta, pentru ca partea contemplativă (văzătoare) a sufletului nostru să rămână pururea senină, ca să ne putem îndeletnici fără rătăcire cu vederile dumnezeieşti, privind în văzduh de lumină cele ale luminii. Căci aceasta este lumina cunoştinţei adevărate.

76. Unii au născocit că atât harul, cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât şi duhul rătăcirii se află ascunse în mintea celor ce s-au botezat. Ca urmare, zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă, îndată, spre cele dimpotrivă. Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul din afară spre cele bune, iar Satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile dinspre dreapta ale minţii. Dar din ceasul în care ne

renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare, aflăm că precum odinioară stăpânea rătăcirea asupra sufletului, aşa după Botez stăpâneşte adevărul asupra lui. Lucrează, desigur, Satana asupra sufletului şi după aceea ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află de faţă împreună cu harul (să nu fie!), ci învăluind prin mustul trupului mintea, ca într-un fum, în dulceaţa poftelor neraţionale. Iar aceasta se face din îngăduirea lui Dumnezeu, ca, trecând omul prin furtună, prin foc şi prin cercare, să ajungă astfel la bucuria binelui. "Căci am trecut, zice, prin foc şi apă, şi ne-ai scos pe noi la odihnă" (Ps 65, 11).

77. Harul se ascunde, cum am zis, din însăşi clipa în care ne-am botezat, în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simţirea minţii. Prin aceasta, cel ce vrea să ţină cu tărie lucrul pe care l-a aflat vine la dorinţa să vândă cu multă bucurie toate bunurile cele de aici, ca să cumpere cu adevărat ţarina în care a aflat ascunsă comoara vieţii. Căci atunci când va vinde cineva toată bogăţia lumească, va afla locul în care stătea ascuns harul lui Dumnezeu. Fiindcă pe măsura înaintării sufletului, îşi descoperă şi darul dumnezeiesc bunătatea lui în minte[135]. Dar atunci îngăduie Domnul şi dracilor să supere sufletul, ca să-l înveţe să facă deosebirea între bine şi rău şi să-l facă mai smerit prin aceea că, pe

135. Această idee o dezvoltă şi Marcu Ascetul în scrierea *Despre Botez*, vezi în această carte p. 346, 372.

măsură ce se curăţeşte, simte tot mai multă ruşine de urâciunea gândurilor drăceşti.

78. Suntem după chipul lui Dumnezeu (Fc 1, 26) prin mişcarea cugetătoare (mintală) a sufletului. Căci trupul este ca o casă a sufletului. Deci, fiindcă prin greşala lui Adam nu numai trăsăturile sufletului s-au întinat, ci şi trupul nostru a căzut în stricăciune, Cuvântul cel Sfânt al lui Dumnezeu S-a întrupat, dăruindu-ne ca un Dumnezeu apa mântuitoare prin Botezul Său, ca să ne naştem din nou. Căci ne renaştem prin apă, cu lucrarea Sfântului şi de viaţă făcătorului Duh. Prin aceasta îndată ne curăţim şi sufletul, şi trupul, dacă venim la Dumnezeu din toată inima. Căci Duhul Sfânt sălăşluindu-Se în noi, alungă păcatul. Fiindcă nu este cu putinţă ca, odată ce faţa sufletului este una şi simplă, să fie prezente în el două persoane, cum au socotit unii. Căci dacă harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui-rău, mai ales dat fiind că nu există nicio împărtăşire între lumină şi întuneric? (2 Co 6, 14). Deci noi, alergătorii pe drumul sfintelor nevoinţe, credem că şarpele cel cu multe înfăţişări e scos prin baia nestricăciunii afară din cămările minţii. Nu trebuie să ne mirăm că după Botez gândim iarăşi cele rele împreună cu cele bune. Căci baia sfinţeniei şterge pata noastră de pe urma păcatului, dar nu preschimbă acum putinţa de a se hotărî în două feluri a voinţei noastre şi nici nu opreşte pe draci să ne războiască sau să ne grăiască cuvinte înşelătoare. Aceasta, pentru ca cele ce nu le-am păzit când eram în starea naturală, să le păzim, cu puterea lui Dumnezeu, după ce am luat armele dreptăţii.

79. Precum am zis, Satana, prin Sfântul Botez, e scos afară din suflet. Dar i se îngăduie, pentru pricinile mai înainte pomenite, să lucreze în el prin trup. Căci harul lui Dumnezeu se sălăşluieşte în însuşi adâncul sufletului, adică în minte. Pentru că "toată slava fiicei împăratului, zice, e dinăuntru" (Ps 44, 15), nearătată dracilor. De aceea, din adâncul inimii însuşi simţim oarecum izvorând dragostea dumnezeiască atunci când ne gândim fierbinte la Dumnezeu. Iar duhurile rele de aici înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin natura uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. Astfel mintea noastră se bucură pururea, cum zice dumnezeiescul Apostol, de legea Duhului (Rm 7, 22), iar simţurile trupului sunt atrase de lunecuşul plăcerilor. De aceea harul, lucrând prin simţirea minţii, înveseleşte trupul celor ce sporesc în cunoştinţă cu o bucurie negrăită, iar dracii, lucrând prin simţurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, mai ales când ne află umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţei.

80. Cei ce spun că cele două puteri, a harului şi a păcatului, se află împreună în inimile credincioşilor vor să-şi sprijine născocirea lor pe faptul că Evanghelistul a zis că "lumina luminează în întuneric şi întunericul nu o a cuprins pe ea" (In 1, 5). Ei zic că strălucirea dumnezeiască nu se întinează nicidecum prin împreuna-petrecere cu cel-rău, oricât ar fi de apropiată în suflet lumina dumnezeiască de întunericul diavolului. Dar sunt vădiţi că ei cugetă alăturea de Sfintele Scripturi prin însuşi cuvântul evanghelic. Căci teologul a scris acestea ca să arate că Cuvântul lui Dumnezeu, Lumina cea adevărată, a binevoit să Se arate zidirii

prin trupul Său, aprinzând, printr-o nemăsurată iubire de oameni, în noi focul sfintei cunoştinţe, dar cugetul lumii nu a cuprins în sine gândul lui Dumnezeu, adică nu l-a cunoscut, deoarece "cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu". De aceea, după ce a mai spus puţine cuvinte, dumnezeiescul Evanghelist a adăugat: "Era Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul, venind în lume (în loc de: îl călăuzeşte şi-l face viu). În lume era, şi lumea printr-Însul s-a făcut, şi lumea pe El nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, şi ai Săi pe Dânsul nu L-au primit. Iar câţi L-au primit, le-a dat lor putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, celor ce cred întru numele Lui" (In 1, 9-12). Dar spune şi prea înţeleptul Pavel, tâlcuind cuvântul "nu a cuprins": "Nu că am şi luat răsplata, sau că sunt desăvârşit, dar alerg ca să o cuprind, întrucât şi eu am fost cuprins de Iisus Hristos" (Flp 3, 12). Aşadar, nu de Satana zice Evanghelistul că nu a cuprins lumina cea adevărată. Căci de la început a fost străin de ea. Fiindcă nici nu luminează în el. Ci prin cuvântul său îi ceartă cu dreptate pe oamenii care aud despre puterile şi lucrurile minunate ale lui Dumnezeu, dar nu vor să se apropie de lumina cunoştinţei Lui, pentru inima lor întunecată.

81. Cuvântul cunoştinţei ne învaţă că sunt două feluri de duhuri rele. Unele dintre ele sunt oarecum mai subţiri, iar altele mai materiale. Cele mai subţiri războiesc sufletul. Celelalte obişnuiesc să ducă trupul în robie prin anumite imboldiri stăruitoare. De aceea dracii care războiesc sufletul şi cei care războiesc trupul îşi sunt mereu potrivnici, cu toate că au acelaşi scop, de-a vătăma pe oameni. Când deci harul nu locuieşte în om, aceştia foiesc ca nişte şerpi în adâncurile inimii, neîngăduind câtuşi de puţin sufletului să caute spre dorin-

ţa binelui. Dar când harul e ascuns în minte, se strecoară ca nişte nori întunecoşi prin părţile inimii, spre patimile păcatului, sau iau chipul feluritelor împrăştieri ca, furând mintea de la pomenirea lui Dumnezeu, să o desfacă de convorbirea cu harul. Când deci dracii care supără sufletul nostru ne aprind spre patimile sufleteşti şi mai ales spre înalta părere de sine, care este maica tuturor relelor, să ne gândim la moartea trupului nostru, şi vom ruşina umflarea iubirii de slavă. Dar acelaşi lucru trebuie să-l facem şi când dracii care ne războiesc trupul ne împing inima să se aprindă spre pofte de ruşine. Căci singur acest gând, însoţit cu pomenirea lui Dumnezeu, poate opri feluritele lucrări ale duhurilor rele. Dar dacă dracii care războiesc sufletul vor să se folosească şi de acest gând, punându-ne în minte nimicnicia nemărginită a firii omeneşti, ca, neavând niciun preţ din pricina trupului (căci aceasta iubesc să o facă dacă vrea cineva să-i chinuiască cu acest gând), să ne amintim de cinstea şi de slava Împărăţiei cereşti, netrecând cu vederea nici amărăciunea şi întunecimea osândei veşnice, ca printr-una să ne mângâiem tristeţea, iar prin cealaltă să întristăm uşurătatea inimii noastre.

82. Domnul nostru ne învaţă în Evanghelii (Lc 11, 24; Mt 12, 44; 2 Ptr 2, 20) că atunci când Satana, întorcându-se, află casa lui măturată şi goală, adică inima fără rod, ia alte şapte duhuri mai rele decât el şi intră şi se încuibă în ea, făcând cele de pe urmă ale omului mai rele decât cele dintâi. De aici trebuie să înţelegem că atâta vreme cât este Duhul Sfânt în noi, Satana nu poate intra ca să rămână în adâncul sufletului. Dar şi dumnezeiescul Pavel ne explică limpede înţelesul acestei icoane. Căci privind lucrul acesta din

punctul de vedere al luptei, zice: "Mă bucur după omul dinlăuntru de legea lui Dumnezeu. Dar văd altă lege în mădularele mele oştindu-se împotriva legii minţii mele şi robindu-mă legii păcatului, care este în mădularele mele" (Rm 7, 22-23). Iar privindu-l din latura desăvârşirii, zice: "Aşadar, nu mai este nicio osândă pentru cei ce umblă în Iisus Hristos, nu după trup, căci legea Duhului vieţii m-a slobozit de legea păcatului şi a morţii" (Rm 8, 1-2). Dar zice şi altundeva, ca iarăşi să ne arate că Satana războieşte sufletul ce se împărtăşeşte de Duhul Sfânt, din trup: "Staţi deci bine, încingându-vă mijlocul vostru cu adevărul şi îmbrăcând platoşa dreptăţii şi încălţându-vă picioarele spre gătirea Evangheliei păcii, luând peste toate pavăza credinţei, întru care veţi putea stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului. Luaţi coiful mântuirii şi sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu" (Ef 6, 14-17). Dar a lupta este altceva decât a fi dus în robie. Fiindcă lucrul al doilea arată o ducere cu sila, iar cel dintâi, o luptă cu puteri egale. De aceea Apostolul zice că diavolul se năpusteşte asupra sufletelor purtătoare de Hristos, cu săgeţi aprinse. Căci cel ce nu este stăpân pe potrivnicul său are trebuinţă numaidecât de săgeţi ca să-l poată birui şi supune pe cel ce se luptă cu el din depărtare, prin trimiterea săgeţilor. Deci Satana, fiindcă nu se poate încuiba în mintea celor ce se nevoiesc, ca mai înainte, dată fiind prezenţa harului, călăreşte pe mustul cărnii, ca unul ce e cuibărit în trup, ca prin firea uşor de mânuit a acestuia să amăgească sufletul. De aceea trebuie să uscăm trupul cu măsură, ca nu cumva prin mustul lui să se rostogolească mintea pe lunecuşul plăcerilor. Deci se cuvine ca din însuşi cuvântul Apostolului să ne încredinţăm că mintea celor ce se nevoiesc stă sub

lucrarea luminii dumnezeieşti (Rm 7, 22); de aceea şi slujeşte legii dumnezeieşti şi se veseleşte cu ea. Iar trupul primeşte cu plăcere, pentru firea lui uşor de mânuit, duhurile rele; de aceea şi alege să slujească răutăţii lor. De aici se vede şi mai mult că mintea nu este un sălaş comun al lui Dumnezeu şi al diavolului. Căci cum ar zice atunci Pavel: "slujesc cu mintea legii lui Dumnezeu, iar cu trupul, legii păcatului" (Rm 7, 25)? De aici iarăşi se vede că mintea mea stă întru toată libertatea în luptă cu dracii, slujind cu bucurie bunătăţii harului, iar trupul primeşte aburul dulce al plăcerilor neraţionale, pentru faptul că îngăduie, cum am zis, duhurilor rele să stea cuibărite în el. "Căci ştiu, zice, că nu locuieşte în mine, adică în trupul meu, binele" (Rm 7, 18). E vorba de cei ce se împotrivesc păcatului, dar se află pe la mijlocul nevoinţelor. Căci nu spune despre sine aceasta. Deci cu mintea se războiesc dracii, iar trupul încearcă să-l povârnească spre lunecuşul plăcerilor prin imboldiri stăruitoare. Căci li se îngăduie, după o dreaptă judecată, să petreacă în adâncurile trupului, chiar şi ale celor ce luptă întins împotriva păcatului, pentru faptul că voia slobodă a cugetului omenesc este pururea sub cercare. Iar dacă cineva poate să moară prin osteneli încă pe când trăieşte, ajunge în întregime locaşul Duhului Sfânt. Căci unul ca acesta a înviat încă înainte de a muri. Aşa a fost cu fericitul Pavel şi cu toţi cei ce s-au luptat sau se luptă în chip desăvârşit împotriva păcatului.

83. E drept că inima izvorăşte şi din sine gânduri bune şi rele. Dar nu rodeşte prin fire cugetările rele, ci amintirea răului i s-a făcut ca un fel de deprindere din pricina rătăcirii dintâi. Însă cele mai multe şi mai rele dintre gânduri le zămisleşte din răutatea dracilor. Dar

noi le simţim pe toate ca ieşind din inimă. Şi de aceea au bănuit unii că în minte se află împreună cu harul şi păcatul. De aceea socotesc ei că a zis şi Domnul "că cele ce ies din gură purced din inimă, şi acelea spurcă pe om. Căci din inimă purced gânduri rele, curvii" (Mt 15, 18-19) şi cele următoare. Ei nu ştiu însă că mintea noastră, având o simţire foarte fină, îşi însuşeşte lucrarea gândurilor şoptite ei de duhurile rele, oarecum prin trup, dat fiind că firea lunecoasă a acestuia duce prin starea lui umorală (διὰ τῆς συγκράσεως) şi mai mult sufletul la această stare, într-un chip în care nu ştim. Numai fiindcă trupul iubeşte pururea şi fără măsură mângâierea amăgirilor ni se pare că şi gândurile semănate de draci în suflet purced din inimă. Fapt e că noi ni le însuşim atunci când vrem să ne îndulcim cu ele. Acest lucru l-a osândit Domnul când a spus cuvântul de mai înainte. Căci cel ce se îndulceşte cu gândurile suflate lui de răutatea Satanei şi înscrie oarecum amintirea lor în inima sa, e vădit că de aici înainte le rodeşte din cugetul său.

84. Domnul zice în Evanghelii că nu poate fi scos cel tare din casa sa dacă nu-l va scoate unul şi mai tare, după ce l-a legat şi jefuit (Mt 12, 29). Cum poate deci cel scos cu atâta ruşine să intre iarăşi şi să petreacă împreună cu Stăpânul adevărat, Care Se odihneşte în casa Sa cum vrea? Căci nici împăratul nu se va gândi să lase împreună cu el în curţile împărăteşti pe tiranul care i-a stat cândva împotrivă şi pe care l-a biruit. Mai degrabă îl va omorî îndată, sau îl va lega pentru o lungă pedeapsă şi-l va preda oştilor sale spre o moarte de ocară.

85. Dacă cineva presupune, din pricină că gândim împreună atât cele bune, cât şi cele rele, că Duhul Sfânt

şi diavolul locuiesc laolaltă în minte, să afle că aceasta se întâmplă pentru aceea că încă n-am gustat şi n-am văzut "că bun este Domnul" (Ps 24, 9). Căci la început, precum am spus şi mai înainte, harul îşi ascunde prezenţa sa în cei botezaţi, aşteptând hotărârea sufletului, ca, atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul, să-şi arate, printr-o negrăită simţire, prezenţa în inimă. Pe urmă iarăşi aşteaptă mişcarea sufletului, îngăduind săgeţilor drăceşti să ajungă până în adâncul acestei simţiri, ca printr-o hotărâre şi mai caldă şi prin cuget smerit să caute pe Dumnezeu. Deci dacă omul va începe de aici înainte să sporească în păzirea poruncilor şi să cheme neîncetat pe Domnul Iisus, focul sfântului har se va revărsa şi peste simţurile mai de din afară ale inimii, arzând cu totul neghina pământului omenesc. Drept urmare, cursele diavoleşti se vor depărta de acest loc, înţepând de aici înainte mai domol partea pătimitoare a sufletului. Iar când nevoitorul cu toate virtuţile se va îmbrăca, şi mai ales cu desăvârşita sărăcie, atunci harul îi va lumina toată firea printr-o oarecare simţire mai adâncă, încălzindu-l spre mai multă dragoste de Dumnezeu. Din această pricină săgeţile drăceşti se vor stinge în afară de simţirea trupului. Căci adierea Duhului Sfânt, mişcând inima spre suflarea păcii, stinge săgeţile dracului purtător de foc încă pe când sunt în aer. Dar şi pe cel care a ajuns la această măsură îl părăseşte Dumnezeu uneori în mâna răutăţii dracilor, lăsând mintea lui neluminată, ca voia noastră slobodă să nu fie câtuşi de puţin legată de lanţurile harului. Aceasta nu numai pentru că păcatul se biruieşte prin lupte, ci şi pentru că omul e dator să mai sporească încă în experienţa duhovnicească. Căci ceea ce pare lucru desăvârşit celui povăţuit este încă

nedesăvârşit faţă de bogăţia lui Dumnezeu, Care povăţuieşte cu dragoste largă, chiar dacă ar putea cineva sui toată scara arătată lui Iacov (Fc 28, 12), înaintând prin osteneli.

86. Însuşi Domnul zice că Satana a căzut din cer, ca să nu privească cel sluţit la locaşurile sfinţilor Îngeri (Lc 10, 18). Cum deci va putea să aibă la un loc cu Dumnezeu drept locaş mintea omenească cel ce nu s-a învrednicit de împreuna-petrecere cu slugile cele bune? Iar de vor zice că aceasta se întâmplă prin îngăduinţa lui Dumnezeu, nu vor spune cu nimic mai mult. Căci părăsirea (îngăduinţa) în scop de povăţuire nu lipseşte nicidecum sufletul de lumina dumnezeiască, ci harul îşi ascunde numai, cum am zis, de multe ori prezenţa din faţa minţii, ca să împingă oarecum sufletul înainte prin răutatea dracilor, spre a căuta cu toată frica şi cu multă smerenie ajutorul lui Dumnezeu, cunoscând câte puţin răutatea vrăjmaşului său. Este ceea ce face mama care depărtează puţin copilul de la sânul său dacă se poartă cu neorânduială faţă de regulile alăptării, ca, speriat de niscai oameni cu feţe urâte ce stau împrejur, sau de niscai fiare, să se întoarcă în frică multă şi în lacrimi la sânul maicii. Dar părăsirea, în sens de lepădare, predă sufletul, ce nu vrea să aibă pe Dumnezeu, legat dracilor. Noi însă nu suntem fiii lepădării (Evr 10, 39), să nu fie!, ci credem că suntem prunci adevăraţi ai harului lui Dumnezeu, alăptaţi cu mici părăsiri şi cu dese mângâieri, ca prin bunătatea Lui să ajungem la bărbatul desăvârşit şi la măsura vârstei plinirii lui Hristos (Ef 4, 13).

87. Părăsirea povăţuitoare aduce sufletului întristare multă; de asemenea, o anumită smerenie şi deznădejde măsurată. Aceasta, pentru ca partea lui iubi-

toare de slavă şi fricoasă să ajungă, după cuviinţă, la smerenie. Ea produce în inimă îndată frica de Dumnezeu şi lacrimi de mărturisire, precum şi multă dorinţă de tăcere. Dar părăsirea în sens de lepădare lasă sufletul să se umple de deznădejde, de necredinţă, de fumul mândriei şi de mânie. Deci având noi experienţa ambelor părăsiri, suntem datori să ne apropiem de Dumnezeu după cum o cere fiecare. În cazul celei dintâi, suntem datori să-I aducem mulţumire însoţită de rugăciuni de iertare, ca Unuia ce ne pedepseşte neînfrânarea voii noastre cu certarea acestei părăsiri, ca să ne înveţe, asemenea unui Tată bun, deosebirea dintre virtute şi păcat. În cazul celei din urmă, trebuie să-I aducem mărturisirea neîncetată a păcatelor, şi lacrimi nelipsite, şi retragere şi mai multă, ca doar vom putea astfel, prin sporirea ostenelilor, să ni-L facem pe Dumnezeu milostiv, ca să caute ca mai înainte la inimile noastre. Dar trebuie să ştim că atunci când se dă lupta între suflet şi Satana, ciocnindu-se ca două fiinţe, datorită părăsirii povăţuitoare harul se ascunde pe sine, precum am mai spus, dar conlucrează cu sufletul, dându-i un ajutor nesimţit, ca să arate vrăjmaşilor sufletului că biruinţa este numai a lui.

88. Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare sub cerul liber, privind la începutul zilei întreg spre răsărit, partea de dinainte a sa se încălzeşte de soare, iar cea din spate rămâne nepărtaşă de căldură, dat fiind că soarele nu se află deasupra capului său. Tot aşa şi cei ce sunt la începutul lucrării duhovniceşti îşi încălzesc în parte inima prin harul sfânt, din care pricină şi mintea începe să rodească cugetări duhovniceşti; dar părţile de din afară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de sfânta

lumină, printr-o simţire adâncă, toate mădularele inimii. Neînţelegând unii aceasta, au socotit că în mintea celor ce se nevoiesc sunt două ipostasuri ce se împotrivesc unul altuia. Dar dacă în aceeaşi clipă se nimereşte ca sufletul să gândească şi bune, şi rele, aceasta se întâmplă în chipul în care omul dat mai înainte ca pildă simte totdeodată şi gerul, şi căldura. Căci de când mintea noastră s-a rostogolit la chipul îndoit al cunoştinţei, e silită, chiar dacă nu vrea, să poarte în aceeaşi clipă şi gânduri bune, şi gânduri rele, mai ales la cei ce ajung la o subţirime a puterii de deosebire. Căci cum se grăbeşte să înţeleagă binele, îndată îşi aminteşte şi de rău. Fiindcă de la neascultarea lui Adam ţinerea de minte a omului s-a sfâşiat în două. Când vom începe însă să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simţurile noastre printr-o adâncă simţire, va arde pe de o parte amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorâm gânduri duhovniceşti, nu după trup. Iar aceasta se întâmplă foarte des celor ce s-au apropiat de desăvârşire, având în inimă neîntreruptă pomenirea Domnului.

89. Două bunuri ne aduce nouă harul cel sfânt prin Botezul renaşterii, dintre care unul covârşeşte nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dăruieşte îndată, căci ne înnoieşte în apa însăşi şi luminează toate trăsăturile sufletului, adică "chipul" nostru, spălând orice zbârcitură a păcatului nostru. Iar celălalt aşteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este "asemănarea". Deci, când începe mintea să guste întru multă simţire din dulceaţa Preasfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească, aşa zicând, peste chip, asemănarea. Căci precum zugravii desemnează întâi

cu o singură culoare figura omului, apoi, înflorind puţin câte puţin culoarea, prin culoare scot la arătare chipul viu al celui zugrăvit până la firele părului, aşa şi sfântul har al lui Dumnezeu readuce întâi prin Botez "chipul" omului la forma în care era când a fost făcut, iar când ne vede dorind cu toată hotărârea frumuseţea "asemănării" şi stând goi şi fără frică în atelierul lui, înfloreşte o virtute prin alta şi înalţă chipul sufletului din strălucire în strălucire, dăruindu-i pecetea asemănării. Aşa încât simţirea ne arată cum ia formă în noi asemănarea, dar desăvârşirea asemănării o vom cunoaşte abia din iluminare. Căci toate virtuţile le primeşte mintea prin simţire, înaintând după o măsură şi rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câştiga cineva până ce nu va fi iluminat întru toată încredinţarea de Duhul Sfânt. Căci până ce nu primeşte mintea în chip desăvârşit asemănarea prin lumina dumnezeiască, poate avea aproape toate celelalte virtuţi, dar este încă lipsită de dragostea desăvârşită. Iar când se va asemăna cu virtutea lui Dumnezeu (vorbesc de asemănare cât e cu putinţă omului), atunci va purta şi asemănarea dragostei dumnezeieşti. Căci precum în cazul portretelor pictate, dacă se adaugă chipului culoarea cea mai vie, se scoate la iveală până şi asemănarea zâmbetului celui pictat, aşa şi la cei zugrăviţi după asemănarea dumnezeiască de către harul dumnezeiesc, dacă se adaugă lumina dragostei, "chipul" e ridicat cu totul la frumuseţea "asemănării". Nici nepătimirea nu o poate dărui sufletului altă virtute, fără numai dragostea. Căci dragostea "este plinirea legii" (Rm 13, 10). Încât "omul nostru cel dinlăuntru se înnoieşte din zi în zi" (2 Co 4, 16) în gustarea dragostei, dar se împlineşte abia întru desăvârşirea ei.

90. La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simţirea şi încredinţarea din dulceaţa lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr-o cunoştinţă exactă răsplata desăvârşită a ostenelilor iubitorilor de Dumnezeu. Dar pe urmă ascunde pentru multă vreme bogăţia acestui dar de viaţă făcător, ca, şi de vom împlini toate celelalte virtuţi, să ne socotim că nu suntem nimic întrucât nu avem încă dragostea sfântă ca o deprindere. Drept aceea, dracul urii tulbură atunci sufletele celor ce se nevoiesc, încât îi face să vorbească de rău chiar şi pe cei ce-i iubesc pe ei şi să ducă lucrarea stricăcioasă a urii până la a-şi face din ea aproape o îndeletnicire plăcută. Din pricina aceasta sufletul se întristează şi mai mult, purtând în el amintirea dragostei dumnezeieşti, dar neputând-o dobândi în simţire, pentru lipsa ostenelilor celor mai desăvârşite. E trebuinţă deci ca să o împlinim totuşi măcar de silă, ca să ajungem la gustarea ei întru toată simţirea şi încredinţarea. Căci desăvârşirea ei nimeni nu o poate câştiga atâta vreme cât se află în trupul acesta, decât numai sfinţii, care au ajuns până la mucenicie şi la mărturisirea desăvârşită. Fiindcă cel ce ajunge la ea se preface întreg şi nu mai doreşte cu uşurinţă nici măcar hrană. Căci ce poftă va mai avea de bunătăţile lumii cel ce e hrănit de dragostea dumnezeiască? De aceea preaînţeleptul Pavel, marele vas al cunoştinţei, binevestindu-ne din convingerea sa deplină, zice: "Împărăţia cerurilor nu este mâncare şi băutură, ci dreptate, pace şi bucurie în Duhul Sfânt" (Rm 14, 17), care sunt roada dragostei desăvârşite. Aşa încât cei ce înaintează până la desăvârşire pot să guste aici des din ea, dar desăvârşit nimeni nu o poate câştiga, decât numai

când "se va înghiţi desăvârşit ce este muritor de viaţă" (2 Co 5, 4).

91. Mi-a povestit careva dintre cei ce iubesc pe Domnul cu o voinţă nesăturată: "Dorind eu să cunosc lămurit dragostea lui Dumnezeu, mi-a dăruit aceasta Bunul întru simţire şi încredinţare multă. Şi aşa de mult am simţit această lucrare, încât sufletul se grăbea cu o negrăită bucurie şi dragoste să iasă din trup şi să ajungă la Domnul, nemaiştiind parcă chipul vieţii acesteia trecătoare". Cel ce a ajuns la trăirea acestei iubiri, chiar dacă ar fi ocărât sau păgubit de nenumărate ori de cineva (căci se întâmplă să aibă acesta încă pe cineva care să-l necăjească), nu se mânie împotriva lui, ci rămâne oarecum lipit de sufletul celui ce-l ocărăşte sau îl păgubeşte. Numai împotriva acelora se aprinde, care se pornesc împotriva săracilor, sau grăiesc nedreptate împotriva lui Dumnezeu, cum zice Scriptura (Ps 74, 5), sau vieţuiesc altcumva în răutate. Căci cel ce iubeşte pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuşi, mai bine zis cel ce nu se mai iubeşte pe sine, ci numai pe Dumnezeu, nu-şi mai răzbună cinstea sa, ci vrea să fie cinstită numai dreptatea Celui ce l-a cinstit pe el cu cinste veşnică. Iar aceasta nu o face numai cu o voinţă mai slabă, ci ca unul ce şi-a făcut o deprindere dintr-o astfel de aplecare, fiindcă a cercat mult dragostea lui Dumnezeu. Pe lângă acestea, trebuie să ştim că cel ce a fost dus la o aşa de mare dragoste de către Dumnezeu se află mai presus şi de credinţă în vremea lucrării ei, ca unul ce are de acum întru simţirea inimii, prin marea lui dragoste, pe Însuşi Cel cinstit prin credinţă. Aceasta ne-o arată lămurit Sfântul Pavel, zicând: "Iar acum rămân acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea; iar mai mare dintre ele este dragos-

tea" (1 Co 13, 13). Căci cel ce are, cum am zis, în bogăţia dragostei pe Dumnezeu, este cu mult mai mare decât credinţa sa, ca unul ce se află întreg în dragostea sa.

92. Faza de mijloc din lucrarea sfintei cunoştinţe ne pricinuieşte nu puţină întristare când, ocărându-l pe cineva dintr-o întărâtare oarecare, ni l-am făcut duşman. Fiindcă ea nu încetează de-a împunge conştiinţa noastră până ce, prin multă rugare de iertare, nu aducem pe cel ocărât la cugetul de odinioară. Dar cea mai desăvârşită înţelegere ne face foarte multă grijă şi mustrare chiar când careva dintre oamenii lumii s-ar mânia pe noi pe nedrept, pentru faptul că suntem peste tot sminteală cuiva din veacul acesta. Atunci mintea e stingherită şi de la contemplarea lui Dumnezeu, şi de la cuvântarea despre El. Căci temeiul cunoştinţei fiind dragostea, nu lasă cugetarea să se lărgească în zămislirea de contemplaţii dumnezeieşti, până nu vom recâştiga mai întâi în dragoste şi pe cel ce s-a mâniat în deşert pe noi. Iar dacă acela nu vrea să se întâmple aceasta, sau s-a depărtat de locul unde vieţuim noi, se cuvine ca, aşezându-i chipul feţei lui în afecţiunea largă a sufletului, să plinim astfel în adâncul inimii legea dragostei. Căci cei ce vor să aibă cunoştinţa lui Dumnezeu trebuie să privească spiritual şi feţele celor ce s-au mâniat fără temei, cu un cuget nemânios. Împlinindu-se aceasta, mintea noastră nu numai că se va mişca fără greşeală spre contemplarea lui Dumnezeu, ci se va înălţa şi spre dragostea Lui cu multă îndrăznire, ca una ce se zoreşte neîmpiedicată de la treapta a doua la cea dintâi.

93. Calea virtuţii li se arată, celor ce încep să iubească evlavia, aspră şi posomorâtă. Nu fiindcă aşa

este ea, ci fiindcă firea omenească îndată ce-a ieşit din pântece la larg se dă în tovărăşia plăcerilor. Dar celor ce au răzbit dincolo de mijlocul ei li se arată plăcută şi uşoară. Căci obişnuinţele rele fiind supuse celor bune prin împlinirea binelui, s-au pierdut deodată cu amintirea plăcerilor nesocotite. Drept urmare, sufletul umblă de aici înainte cu bucurie pe toate cărările virtuţilor. Pentru aceasta Domnul, aducându-ne la începutul căii mântuirii, zice: "Strâmtă şi anevoioasă este calea care duce la viaţă şi puţini umblă pe ea" (Mt 7, 14). Iar către cei ce vor să se apuce cu multă hotărâre de păzirea sfintelor Sale porunci, zice: "Jugul Meu este blând şi sarcina Mea uşoară" (Mt 11, 30). Deci la începutul nevoinţelor trebuie să împlinim sfintele porunci ale lui Dumnezeu cu o voinţă oarecum silită, ca, văzând Domnul cel bun scopul şi osteneala noastră, să ne trimită voia Lui cea gata de ajutor, ca să slujim apoi cu multă plăcere poruncilor Sale slăvite. Căci atunci ni se întăreşte de la Domnul voinţa, ca să facem, cu multă bucurie, neîncetat binele. Atunci vom simţi cu adevărat că Dumnezeu este "Cel ce lucrează în noi şi să vrem, şi să lucrăm, pentru bunăvoinţă" (Flp 2, 13).

94. Precum ceara dacă nu e încălzită şi înmuiată multă vreme nu poate primi pecetea întipărită în ea, aşa şi omul nu poate primi pecetea virtuţii lui Dumnezeu dacă nu e cercat prin dureri şi neputinţe. De aceea zice Domnul către dumnezeiescul Pavel: "Îţi este de ajuns harul Meu. Căci puterea Mea în neputinţe se desăvârşeşte" (2 Co 12, 9). Dar însuşi Apostolul se laudă zicând: "Cu mare plăcere, deci, mă voi lăuda întru neputinţele mele, ca să se sălăşluiască întru mine puterea lui Hristos" *(Ibidem)*. Dar şi în Proverbe s-a scris: "Pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă; şi bate pe tot

fiul pe care-l primeşte" (Pr 3, 12). Apostolul numeşte neputinţe năpustirile vrăjmaşilor crucii, care se întâmplau necontenit lui şi tuturor sfinţilor, ca să nu se înalţe, cum însuşi zice, de bogăţia covârşitoare a descoperirii (2 Co 12, 7), ci să stăruiască mai degrabă prin smerenie în chipul desăvârşirii, păzind prin desele umiliri, cu evlavie, darul dumnezeiesc. Iar noi numim neputinţe gândurile rele şi slăbiciunile trupeşti. Căci atunci trupurile sfinţilor ce se nevoiau împotriva păcatului fiind predate bătăilor aducătoare de moarte şi altor felurite chinuri, erau cu mult deasupra patimilor intrate în firea omenească prin păcat. Dar acum Bisericile având pace multă din mila Domnului, trebuie să fie cercat trupul celor ce se nevoiesc pentru evlavie cu multe slăbiciuni, iar sufletul, cu gânduri rele. Aceasta se întâmplă mai ales celor în care cunoştinţa lucrează întru multă simţire şi încredinţare, ca să fie feriţi de toată slava deşartă şi mândria şi să poată primi, cum am zis, cu multă smerenie pecetea frumuseţii dumnezeieşti, după Sfântul care zice: "Însemnatu-s-a peste noi lumina feţei Tale, Doamne" (Ps 4, 6). Deci trebuie să răbdăm cu mulţumire voia Domnului. Căci în felul acesta ni se va socoti drept a doua mucenicie necontenita supărare din partea bolilor şi lupta cu gândurile drăceşti. Căci cel ce zicea atunci sfinţilor mucenici, prin acele căpetenii nelegiuite, să se lepede de Hristos şi să dorească slava lumească, acela spune şi acum neîncetat aceleaşi lucruri robilor lui Dumnezeu. Cel ce aducea atunci chinuri peste trupurile drepţilor şi ocăra cumplit pe cinstiţii dascăli prin cei ce slujeau socotinţelor sale diavoleşti, acela aduce şi acum felurite pătimiri mărturisitorilor evlaviei, împreună cu multe ocări şi umiliri, mai ales când aceştia ajută cu multă putere

săracilor ce suferă pentru slava Domnului. De aceea, trebuie să ne împlinim mucenicia conştiinţei noastre cu multă hotărâre şi răbdare înaintea lui Dumnezeu. Căci "răbdând, zice, am aşteptat pe Domnul, şi a căutat spre mine" (Ps 39, 1-2).

95. Smerita cugetare este un lucru greu de câştigat. Cu cât este mai mare, cu atât se cer mai multe strădanii pentru dobândirea ei. Ea se iveşte în cei părtaşi de sfânta cunoştinţă în două cazuri şi chipuri: când luptătorul pentru evlavie se află la mijlocul drumului experienţelor duhovniceşti, el are un cuget mai smerit din pricina neputinţei trupului, sau a celor ce duşmănesc fără temei pe cei ce se îngrijesc de dreptate, sau a gândurilor rele; apoi, când mintea e luminată de harul dumnezeiesc întru simţire şi siguranţă multă, sufletul are smerita cugetare ca pe o însuşire firească, întrucât, fiind plin de bunătate dumnezeiască, nu mai poate să se umple de slavă deşartă, chiar dacă ar împlini neîncetat poruncile Domnului, ci se socoteşte pe sine mai smerit decât toţi, în urma împărtăşirii de bunăvoinţa dumnezeiască. Cea dintâi smerită cugetare cuprinde de multe ori întristare şi descurajare. Iar cea din urmă cuprinde bucurie, împreunată cu o sfială plină de înţelepciune. Fiindcă cea dintâi se iveşte, cum am zis, în cei ce se află la mijlocul nevoinţelor, iar cea de-a doua se trimite celor ce s-au apropiat de desăvârşire. Cea dintâi se întristează adeseori când e lipsită de fericirile pământeşti. Cea de-a doua, chiar dacă i-ar oferi cineva toate împărăţiile pământului, nu se impresionează şi nu simte săgeţile cumplite ale păcatului. Căci, fiind cu totul duhovnicească, nu mai cunoaşte deloc slava trupească. Dar tot cel ce se nevoieşte a trebuit să treacă prin cea dintâi ca să ajungă la cea

de-a doua. Căci dacă nu ne-ar înmuia harul, aducând asupra noastră pătimirile povăţuitoare, ca să lămurească voia noastră cea slobodă, nu ne-ar dărui strălucirea smereniei de pe urmă.

96. Cei ce iubesc plăcerile vieţii de aici trec de la gânduri la greşeli. Căci fiind purtaţi de o judecată nesocotită, doresc să prefacă aproape toate gândurile lor pătimaşe în cuvinte nelegiuite şi în fapte necuviincioase. Iar cei ce încearcă să ducă o viaţă de nevoinţe, scăpând de greşeli, trec uşor la gânduri rele sau la cuvinte rele şi vătămătoare. Căci dacă dracii îi văd pe aceştia ţinându-se cu plăcere de ocări, sau grăind lucruri deşarte şi nelalocul lor, sau râzând cum nu trebuie, sau mâniindu-se fără măsură, sau poftind slava goală şi deşartă, se înarmează cu grămada împotriva lor. Pentru că luând mai ales iubirea de slavă ca prilej pentru răutatea lor şi sărind prin ea înlăuntru, ca printr-o oarecare portiţă întunecoasă, ei izbutesc să răpească sufletele. Deci, cei ce vor să vieţuiască la un loc cu mulţimea virtuţilor sunt datori să nu dorească nici slavă, nici întâlniri multe, nici să facă ieşiri dese, sau să defaime pe cineva, chiar dacă ar fi vrednic de defăimare, nici să vorbească multe, chiar dacă ar putea să le spună toate bune; căci vorba multă împrăştiind fără măsură mintea nu numai că o opreşte de la lucrarea duhovnicească, ci o şi predă dracului trândăviei, care, slăbind-o peste măsură, o predă apoi dracului întristării şi pe urmă celui al mâniei. Deci se cuvine ca mintea să se ocupe pururea cu păzirea sfintelor porunci şi cu pomenirea adâncă a Domnului slavei. "Căci cel ce păzeşte, zice, porunca nu va cunoaşte cuvânt rău", adică nu se va abate la gânduri sau la cuvinte rele.

97. Când inima primeşte cu o oarecare durere fierbinte săgetăturile dracilor – încât îi pare celui războit că primeşte chiar săgeţile înseşi –, sufletul urăşte cu amar patimile, ca unul ce se află la începutul curăţirii. Căci dacă nu s-ar îndurera mult de neruşinarea păcatului, nu ar putea să se bucure îmbelşugat de bunătatea dreptăţii. Cel ce vrea, prin urmare, să-şi curăţească inima să o încălzească necontenit cu pomenirea Domnului Iisus, neavând decât acest cuget şi acest lucru, fără încetare. Căci cei ce voiesc să se lepede de putreziciunea lor nu se cade ca uneori să se roage, iar alteori nu, ci pururea să petreacă în rugăciune în pazirea minţii, chiar dacă s-ar afla undeva afară de casa de rugăciune. Căci precum cel ce vrea să curăţească aurul dacă lasă să înceteze oricât de scurtă vreme focul din cuptor face să se aşeze iarăşi zgura pe aurul curăţit, aşa şi cel ce uneori pomeneşte pe Dumnezeu, alteori nu, pierde prin întrerupere ceea ce socoteşte să câştige prin rugăciune. E propriu bărbatului iubitor de virtute să ţină pururea pământul inimii în focul pomenirii lui Dumnezeu, ca aşa, curăţindu-se răul puţin câte puţin sub dogoarea bunei pomeniri, să se întoarcă sufletul cu desăvârşire la strălucirea sa firească, spre şi mai multă slavă.

98. Nepătimirea nu înseamnă a nu fi războiţi de draci, căci atunci ar trebui să ieşim, după Apostol, din lume (1 Co 5, 10), ci, războiţi fiind de ei, să rămânem nebiruiţi. Căci şi luptătorii îmbrăcaţi în fier sunt ţinta săgeţilor trimise de vrăjmaşi şi aud sunetul săgeţilor şi văd săgeţile trimise, dar nu sunt răniţi de ele pentru tăria îmbrăcăminţii de război. Pentru că fiind acoperiţi cu fier, ei rămân nebiruiţi când sunt războiţi. Deci şi noi, fiind înarmaţi cu toate armele sfintei lumini şi cu

coiful mântuitor al tuturor faptelor bune, să tăiem cetele întunecoase ale dracilor. Căci curăţia nu vine numai din a nu mai face cele rele, ci şi din a stinge cu totul relele, prin împlinirea cu grijă a celor bune.

99. Când va birui omul lui Dumnezeu aproape toate patimile, rămân să-l mai războiască doi draci. Dintre aceştia, unul supără sufletul, ducându-l de la multa iubire de Dumnezeu la o râvnă nelalocul ei, încât acesta nu mai vrea să placă şi altul lui Dumnezeu afară de el. Iar celălalt supără trupul, stârnindu-l printr-o anumită aprindere spre pofta împreunării. Aceasta se întâmplă trupului din pricină că o atare plăcere e proprie firii în scopul naşterii de prunci, şi de aceea e uşor de biruit; dar şi din pricina îngăduinţei (părăsirii) din partea lui Dumnezeu. Căci când vede Domnul pe vreun nevoitor înflorind bogat în mulţimea virtuţilor, îl lasă să fie întinat de acest drac, ca să se socotească pe sine mai nevrednic decât toţi oamenii din viaţă. Supărarea din partea acestei patimi sau urmează isprăvilor de vrednicie, sau chiar le premerge uneori, ca fie într-un fel, fie într-altul, să dea sufletului părerea că e netrebnic, oricât de mari ar fi isprăvile lui. Cu primul drac ne vom lupta folosind multă smerenie şi dragoste, iar cu al doilea, prin înfrânare, nemâniere şi gândire adâncă la moarte. Simţind astfel neîncetat lucrarea Duhului Sfânt, ne vom ridica şi deasupra acestor patimi, întru Domnul.

100. Câţi ne facem părtaşi de sfânta cunoştinţă vom avea parte fără îndoială şi de împrăştierile fără de voie. "Am însemnat, zice dumnezeiescul Iov, şi ceea ce am greşit fără voie". Şi a făcut aşa cu dreptate. Căci dacă nu ar înceta cineva de-a pomeni pururea pe Dumnezeu şi dacă n-ar uita uneori sfintele Lui porunci, nu ar cădea în greşala de voie sau fără de voie. Trebuie,

prin urmare, să aducem îndată Stăpânului mărturisire întinsă şi despre greşalele fără de voie, adică să împlinim cu prisosinţă canonul obişnuit (căci nu este om care să nu facă greşale omeneşti), până se va încredinţa conştiinţa noastră prin lacrimile dragostei despre iertarea acestora. "Căci de vom mărturisi, zice, păcatele noastre, credincios este şi drept ca să ne ierte păcatele noastre şi să ne curăţească de toată nedreptatea" (1 In 1, 9). Trebuie să luăm aminte la simţirea cu care facem mărturisirea, ca nu cumva conştiinţa noastră să se mintă pe sine, cugetând că s-a mărturisit de ajuns lui Dumnezeu. Fiindcă judecata lui Dumnezeu este cu mult mai bună decât conştiinţa noastră, chiar dacă ar fi cineva deplin încredinţat că nu mai ştie nimic necurăţit în sine. Preaînţeleptul Pavel ne învaţă zicând: "Dar nici pe mine nu mă judec. Căci deşi nu ştiu nimic întru mine, dar nu mă îndreptez întru aceasta. Iar Cel ce mă judecă pe mine este Domnul" (1 Co 4, 4). Dacă deci nu ne vom mărturisi cum trebuie şi pentru greşalele fără voie, vom afla în noi în vremea ieşirii noastre o oarecare frică nelămurită. Trebuie să ne rugăm şi noi, cei ce iubim pe Domnul, ca să ne aflăm atunci în afară de orice frică. Căci cel ce se va afla atunci în frică nu va trece slobod peste căpeteniile iadului. Fiindcă are, ca şi aceia, în frica sufletului o mărturie a păcatului său. Dar sufletul ce se veseleşte în dragostea lui Dumnezeu în ceasul dezlegării se înalţă atunci cu îngerii păcii deasupra oştilor întunecate. Căci dragostea duhovnicească parcă îl întraripează, dat fiind că a împlinit fără lipsuri legea (Rm 13, 10). De aceea, cei ce ies cu o astfel de îndrăznire din viaţă vor fi răpiţi până în prezenţa Domnului împreună cu toţi sfinţii. Iar cei ce se

tem chiar şi numai puţin în ceasul morţii vor fi lăsaţi în grămada celorlalţi oameni, ca unii ce se află sub judecată; căci ei vor trebui să fie cercaţi prin focul judecăţii[136] şi aşa să primească partea ce li se cuvine după faptele lor, de la Bunul nostru Dumnezeu şi Împărat Iisus Hristos. Fiindcă El este Dumnezeul dreptăţii şi a Lui este bogăţia bunătăţii Împărăţiei, de care ne va face parte nouă, celor ce-L iubim pe El, în veac şi în toţi vecii vecilor. Amin.

*

Tâlcuirea Sfântului Maxim la cuvântul capului 100, care zice: "Căci vor trebui să fie cercaţi prin focul judecăţii", *despre al cărui înţeles au întrebat unii:*

Cei ce au câştigat dragostea desăvârşită faţă de Dumnezeu şi şi-au înălţat aripile sufletului prin virtuţi se răpesc în nori şi la judecată nu vin, cum zice Apostolul. Iar cei ce n-au câştigat cu totul desăvârşirea, ci au păcate şi isprăvi bune laolaltă, vin la locul judecăţii, şi acolo, fiind oarecum arşi prin cercetarea faptelor bune şi rele[137], dacă se va îngreuia cumpăna celor bune se vor izbăvi de munci[138].

---

136. Din această tâlcuire a locului de la 1 Co 3, 13, se vede că "focul" de care vorbeşte Sfântul Pavel este judecata din urmă, care va proba definitiv sinceritatea faptelor bune şi le va arăta cum sunt pe cele aparent bune, ca să nu se mai laude fariseii cu ele.

137. O nouă dovadă că "focul" din 1 Co 3, 13 e "judecata" sau "cercetarea" faptelor, şi nu un foc oarecare ce curăţă pe cel ce nu s-a dus curăţit de aici.

138. Răspuns la Întrebarea 10 din *Întrebări, nelămuriri şi răspunsuri,* în *Filocalia românească,* vol. II.

ISAIA PUSTNICUL

Viața și opera lui Isaia Pustnicul

Autorul celor 27 de capete *Despre păzirea minții* nu este Isaia, care a trăit pe la anul 370 și despre care vorbesc Rufinus și Palladius[139], cum admite și notița biografică din *Filocalia greacă,* ci un monah cu același nume din pustia sketică a Egiptului, apoi din pustia de lângă Gaza Palestinei, care s-a împotrivit Sinodului din Calcedon, iscălind "Enoticon-ul" împăratului Zeno la 482, și care a murit la anul 488. Acest lucru l-a dovedit Krüger[140] pe baza scurtei biografii ce i-a închinat-o acestui Isaia mai tânăr Zaharia Retorul și care a fost publicată la 1870[141]. De la el au rămas 29 de cuvântări *(Orationes Isaiae Abbatis),* care nu erau cunoscute până de curând decât într-o traducere latină de la 1574 a lui P. Fr. Zinus (publicată în Migne, P. G. 40, col. 1109-1206), după un manuscris grec neidentificat. Abia în 1911 a fost publicat un text grec original al lor, în Ierusalim, de

139. Rufinus, *Historia monachorum* 10, Migne, P. L. 21, 428; Palladius, *Hist. Laus.* 14, ed. Butler, 2, 37.

140. Krüger, în Ahrens und Krüger, *Die soggennante Kirchengeschichte des Zaharias Rhetor,* Leipzig, 1899, p. 385 ș. u., ca și în *Byzant. Zeitsch.* 8 (1899), p. 303.

141. Această *Viață* a lui Isaia cel tânăr, datorată monofizitului Zaharia Retorul, e publicată în Brooks, *Corpus script. christ. orient.,* Scriptores Syri, Ser. 3, t. 25, Paris, 1907, 1-16 în text siriac, 1-10 în text latin. Isaia din *Apophtegmata Patrum* (Pateric), Migne, P. G. 65, 179-184, este tot acest Isaia mai tânăr.

călugărul Augustin (Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἡσαΐου λόγοι κδ', p. XXV+251). Dar acest text nu-l avem la îndemână[142]. Aceste cuvântări adresate unor monahi tineri tratează despre virtuţile principale ale vieţii ascetice şi au o căldură şi o densitate care arată că izvorăsc dintr-o experienţă proprie. Ele n-au în ele nicio eroare hristologică, de aceea au fost foarte mult citite. Din aceste cuvântări s-au păstrat mai multe excerpte. Aşa sunt cele 19 capete publicate în Migne (P. G. 40, 1205-1212)[143]. Gallandi a identificat textul tuturor acestor capete în cele 29 de cuvântări şi a arătat la note din ce cuvântare e luat fiecare[144]. Cele 27 de capete *Despre paza minţii,* cuprinse în Filocalie, alcătuiesc şi ele un astfel de extras, care nu ne dă decât o idee aproximativă despre frumuseţea gândirii ascetico-mistice a lui Isaia. Dintre ele am identificat câteva între cele 19 capete *Despre asceză şi isihie* din Migne (P. G. 40, 1205-1212), care, la rândul lor, au fost identificate de Gallandi în textul celor 29 de cuvântări. Iar pe altele le-am identificat

---

142. Ştirile acestea le avem din O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur,* IV Band, ed. 1-2, Fr. i. Br. 1924, p. 95-98, şi Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 109-110. Cel din urmă afirmă că Isaia a murit ca monofizit, dar G. Florovski (*Vizantijskie Otţi,* V-VIII, Paris, 1933, p. 177) susţine că n-a fost monofizit propriu-zis, chiar dacă a iscălit "Enoticon"-ul împăratului Zeno, întrucât nu e nimic monofizat în scrisul său.

143. Κεφάλαια περὶ ἀσκήσεως καὶ ἡσυχίας.

144. Un extras de sentinţe din aceste cuvântări, în limba latină, după un text grec ce se pare că nu s-a păstrat, se cuprinde în marea colecţie de reguli monahale a călugărului apusean Benedict de Aniane († 821) şi poartă titlul: *Praecepta seu consilia abbatis Isaiae posita tironibus in monachatu* (Migne, P. L. 103, col. 427-434).

numai în cele 29 de cuvântări. În total am reuşit să identific 15 capete din 27. Dar cred că s-ar putea găsi şi celelalte 12 în textul acelor cuvântări[145].

---

145. Dau mai jos un conspect care arată fiecare din cele 15 capete identificate din *Filocalie* (F), cu paralela lui din cele 29 de cuvântări (Or.) şi cu cea din cele 19 excerpte (E):

F 1 =	Or. II, cap 2 (P. G. 40, 1108)	
F 2 =		E 12 (P. G. 40, 1209)
F 3 =	Or. IV, cap 8 (P. G. 40, 1117)	
F 4 =	Or. IV, cap 12 (P. G. 40, 1120)	
F 5 =	Or. IV, cap 12 cont (P. G. 40, 1121)	
F 6 =	Or. XVI, cap 4 (P. G. 40, 1144)	
F 10 =	Or. XIII, cap 3 (P. G. 40, 1139)	
F 11 =	Or. XVII, cap 8-9 (P. G. 40, 1151)	E 10 (P. G. 40, 1208)
F 12 =	Or. XVII, cap 9 (P. G. 40, 1151)	E 13 (P. G. 40, 1209)
F 15 =	Or. XXVI, cap 2 (P. G. 40, 1192)	E 19 (P. G. 40, 1212)
F 16 =	Or. XXVI, cap 2 (P. G. 40, 1193)	
F 20-21 =	Or. XXV, cap 14-15 (P. G. 40, 1183)	E 16 (P. G. 40, 1212)
F 22 =	Or. XXV, cap 15 (P. G. 40, 1184)	E 17 (P. G. 40, 1212)
F 23, part. a 2-a		E 18 (P. G. 40, 1212)
F 26 =		E 11 (P. G. 40, 1212)

ISAIA PUSTNICUL

Despre păzirea minţii, în 27 de capete

1. Este în firea minţii mânia împotriva patimilor. Căci dacă nu se mânie omul împotriva tuturor celor semănate de vrăjmaşul într-însul, nu va vedea nici curăţie întru sine. Când a aflat Iov lucrul acesta, a blestemat pe vrăjmaşii săi, zicând: "Necinstiţilor şi defăimaţilor, lipsiţi de tot binele, nu v-am socotit vrednici nici de câinii turmelor mele!" (Iov 30, 1-2). Iar cel ce vrea să ajungă la mânia cea firească taie toate voile sale, până când întăreşte în sine voia cea după fire a minţii.

2. Când, împotrivindu-te, vei birui oastea vrăjmaşilor şi o vei vedea că fuge de la tine slăbită, să nu ţi se bucure inima. Căci răutatea duhurilor este în urma lor. Ei pregătesc un război şi mai rău decât cel dintâi şi adună forţe înapoia cetăţii, poruncindu-le să nu se mişte din loc. Dacă te vei împotrivi lor mai departe, luptându-te, vor fugi de la faţa ta întru slăbiciune. Dar dacă te vei înălţa întru inima ta, pe motiv că i-ai izgonit, şi vei părăsi cetatea, se vor ridica unii de la spate, alţii din faţă, şi bietul suflet se va pomeni împresurat de ei fără scăpare. Cetatea este rugăciunea; lupta este împotrivirea prin Iisus Hristos; iar baza de unde pornim lupta noastră este mânia.

3. Să stăm deci, iubiţilor, întru frica lui Dumnezeu, păzind şi supraveghind lucrarea virtuţilor. Să nu dăm pricină de sminteală conştiinţei noastre, ci să luăm aminte la noi înşine întru frica lui Dumnezeu, până când se va dezrobi şi ea dimpreună cu noi, ca să se facă între noi şi ea unire deplină. Ea va fi atunci paznica noastră, arătându-ne fiecare lucru de care trebuie să ne ferim. Dacă însă nu o vom asculta, se va depărta de la noi şi ne va părăsi şi vom cădea în mâinile vrăjmaşilor, care nu vor mai avea milă de noi. Căci iată cum ne-a învăţat Stăpânul nostru, zicând: "Împacă-te cu pârâşul tău degrabă, până eşti încă pe cale cu el" (Mt 5, 25) şi cele următoare. Pârâşul este conştiinţa, fiindcă se împotriveşte omului ce vrea să facă voia trupului, iar dacă acesta nu vrea să o asculte, îl dă pe mâna vrăjmaşilor săi.

4. Când vede Dumnezeu că mintea I s-a supus Lui din toată puterea şi nu are alt ajutor fără numai pe El singur, o întăreşte zicând: "Nu te teme, fiul meu Iacob, prea micule la număr Israel"; şi iarăşi: "Nu te teme, că te-am răscumpărat; te-am chemat cu numele tău, şi al Meu eşti tu. De va fi să treci prin apă, cu tine voi fi, şi puhoaiele nu te vor înghiţi. Iar de va fi să treci prin foc, nu vei fi ars, iar flacăra nu te va mistui. Căci Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Sfântul lui Israel, Cel ce te mântuieşte" (Is 43, 1-3).

5. De va auzi mintea această încurajare, va îndrăzni împotriva vrăjmaşului, zicând: "Cine vrea să bată război cu mine? Să vie de faţă! Cine este potrivnicul meu? Să se apropie de mine! Iată, Domnul este ajutorul meu, cine mă va asupri? Voi toţi ca o haină vă veţi învechi şi veţi fi mâncaţi de molii" (Is 50, 8-9).

6. Dacă inima ta urăşte păcatul prin fire, va ieşi biruitoare şi se va depărta de la toate ce nasc păcatul. Pune muncile înaintea ta, şi vei cunoaşte că ajutorul tău rămâne cu tine. Iar tu întru nimica să nu-L întristezi pe Dumnezeu, ci plângând înaintea Lui, zi aşa: "A Ta este mila, ca să mă izbăveşti pe mine, Doamne!; căci fără ajutorul Tău îmi este cu neputinţă să scap din mâinile vrăjmaşilor mei". Fii cu luare-aminte şi la inima ta, şi El te va păzi de tot răul.

7. Dator este monahul să închidă toate porţile sufletului său, adică toate simţurile, ca să nu mai facă greşeli prin ele. Căci de se va vedea mintea pe sine nestăpânită de nimic, se va pregăti pentru nemurire, aducându-şi simţurile sale la un loc şi făcându-le un singur trup.

8. Când se va slobozi mintea de toată nădejdea din lumea văzută, să ştii că acesta e semn că a murit în tine păcatul.

9. Când se va elibera mintea, se va înlătura tot ce e la mijloc între ea şi Dumnezeu.

10. Când se va izbăvi mintea de toţi vrăjmaşii ei şi se va linişti, se va afla într-un veac nou, cugetând şi la cele noi şi nestricăcioase. "Deci unde este stârvul, acolo se vor aduna şi vulturii" (Mt 24, 28; Lc 17, 37).

11. Dracii se învăluie şi se acoperă pentru o vreme în vicleşugul lor, că doar îşi va lăsa omul slobodă inima socotind că s-a izbăvit de luptă. Iar dacă se întâmplă aceasta, sar dintr-odată asupra bietului suflet şi îl răpesc ca pe o vrabie. Şi dacă se află mai puternici decât bietul suflet, îl prăvălesc fără milă în păcate mai grele ca cele de la început, pentru care s-a rugat să fie iertat. Să stăm deci cu frica lui Dumnezeu şi să stră-

juim inima, desăvârşind lucrarea noastră. Căci păzind virtuţile, împiedicăm răutatea vrăjmaşilor.

12. Iisus Hristos, Învăţătorul nostru, ştiind vrăjmaşa lor neîndurare şi milostivindu-Se de neamul omenesc, ne-a poruncit să păzim inima cu stricteţe, zicând: "Fiţi gata în tot ceasul, că nu ştiţi în care ceas vine furul; deci nu cumva venind, să vă găsească dormind" (Lc 12, 39); şi iarăşi: "Vedeţi să nu se îngreuieze inima voastră întru desfrânare, beţie şi griji lumeşti şi să vie peste voi fără de veste ceasul acela" (Lc 21, 34). Deci ia seama la inima ta, fiind cu luare-aminte la simţurile tale. Şi dacă se va întovărăşi cu tine pomenirea lui Dumnezeu, vei prinde pe tâlharii care te pradă de ea. Căci cel ce se deprinde să deosebească precis gândurile recunoaşte pe cele ce vor să intre şi să-l spurce, fiindcă acestea tulbură mintea ca să se facă mândră şi trândavă. Dar cei ce cunosc răutatea lor rămân netulburaţi, rugându-se Domnului.

13. De nu va urî omul toată lucrarea lumii acesteia nu va putea sluji lui Dumnezeu. Deci care este slujirea lui Dumnezeu? Numai aceasta: Să nu avem nimic străin în minte în vremea când ne rugăm Lui, nici plăcere când Îl binecuvântăm, nici răutate când Îi cântăm, nici ură când luăm partea Lui, nici râvnă rea care să ne împiedice să zăbovim cugetând la El şi să ne aducem aminte de El. Căci toate aceste lucruri întunecate se fac zid care închide nefericitul suflet, de nu poate sluji curat lui Dumnezeu. Fiindcă acestea îl reţin în văzduh şi nu-l lasă să meargă în întâmpinarea lui Dumnezeu şi să-L binecuvinteze întru ascuns şi să-L primească în cămara inimii, ca să fie luminat de El. Iată de ce se întunecă mintea totdeauna şi nu se poate apropia de

Dumnezeu, dacă nu are grijă să taie acestea de la sine, întru cunoştinţă.

14. Când mintea va izbăvi simţirile sufletului de voile trupului, şi le va aduce la nepătimire, şi va desface sufletul de voile trupului, atunci, dacă va vedea Dumnezeu neruşinatele patimi năvălind asupra sufletului ca să-i tragă simţirile în păcat, şi va striga mintea întru ascuns pe Dumnezeu neîncetat, îi va trimite ajutorul Său şi le va alunga pe toate deodată.

15. Rogu-te, câtă vreme eşti în trup, să nu laşi slobodă inima ta. Căci precum plugarul nu se poate bizui pe vreo roadă ce se arată în ţarina sa mai înainte de-a o aduna în hambarele sale, fiindcă nu ştie ce i se poate întâmpla, tot aşa omul nu poate da drumul inimii sale "câtă vreme are suflare în nările sale" (Iov 27, 3). Şi precum omul nu ştie ce patimă îl va întâmpina până la cea din urmă suflare, tot aşa nu poate slobozi inima sa până are răsuflare; ci trebuie să strige totdeauna către Dumnezeu, după ajutorul şi mila Lui.

16. Cel ce nu află ajutor în vremea războiului nu poate nădăjdui nici în timp de pace.

17. Abia când cineva se va desface de cele de-a stânga (de cele rele) îşi va cunoaşte cu de-amănuntul toate păcatele ce le-a făcut înaintea lui Dumnezeu. Căci nu-şi vede omul păcatele sale de nu se va desface de ele cu amărăciune. Dar cei ce au ajuns la măsura aceasta au aflat plânsul, şi rugăciunea, şi ruşinea înaintea lui Dumnezeu, aducându-şi aminte de urâta lor tovărăşie cu patimile. Să ne luptăm deci, fraţilor, după puterea noastră, şi dimpreună cu noi va lucra şi Dumnezeu după mulţimea milelor Sale. Chiar dacă nu ne-am păzit inima ca părinţii noştri, să ne sârguim după putere să păzim

trupurile noastre fără de păcat, precum cere Dumnezeu, şi să credem că, ţinând seama de vremea foametei ce am apucat-o, va face şi cu noi mila pe care a făcut-o cu sfinţii Săi.

18. Cel ce şi-a închinat întreaga inimă căutării lui Dumnezeu întru evlavie şi după adevăr nu poate avea părerea că a ajuns plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci câtă vreme îl mustră conştiinţa pentru unele lucrări împotriva firii, nu este cu totul liber. Câtă vreme este cineva care îl mustră, este şi cineva care îl învinovăţeşte; iar câtă vreme atârnă asupra lui învinuirea, nu e de faţă slobozenia. Dacă însă mai pe urmă, luând seama la tine în vremea rugăciunii, vezi că nimic nu te învinovăţeşte de păcat, să ştii că eşti slobod şi ai intrat în sfânta Lui odihnă după voia Sa. Dacă vezi că roada cea bună s-a împuternicit, de n-o mai înăbuşă neghina vrăjmaşului, şi că nu din voia lor şi din vicleşug s-au depărtat potrivnicii, încetând a mai război simţurile tale; şi dacă nourul face umbră deasupra cortului şi soarele nu te arde ziua, nici luna noaptea; dacă se află întru tine isprăvită toată pregătirea cortului, ca să stai şi să-l străjuieşti după voia lui Dumnezeu, să ştii că ai biruit cu ajutorul lui Dumnezeu. Iar atunci şi El face umbră deasupra cortului, căci al Lui este. Până când însă ţine războiul, omul petrece în frică şi cutremur, cugetând că poate birui sau poate fi biruit azi, ori poate birui sau poate fi biruit mâine. Căci lupta strânge inima. Dar nepătimirea nu e tulburată de război. Cel ajuns la nepătimire a primit răsplata şi nu mai are grijă de dezbinarea celor trei, căci s-a făcut pace între ei prin Dumnezeu. Iar cei trei sunt: sufletul, trupul şi duhul. Deci când cei trei se fac una prin lucrarea Duhului Sfânt nu se mai

pot despărţi. Aşadar, să nu te socoţi pe tine că ai murit păcatelor câtă vreme eşti supărat de vrăjmaşii tăi, fie în vremea privegherii, fie în vremea somnului. Căci câtă vreme nefericitul om este pe arena de luptă, nu poate avea siguranţă.

19. Când se întăreşte mintea şi se pregăteşte să urmeze dragostei, care stinge toate patimile trupului şi nu mai lasă să stăpânească ceva din cele potrivnice firii asupra inimii, se împotriveşte la toate cele opuse firii, până când le va despărţi de cele fireşti.

20. Cercetează-te, frate, în fiecare zi, ca să-ţi cunoşti inima şi să vezi ce patimi se află în ea înaintea lui Dumnezeu; şi leapădă-le din inima ta, ca să nu vie osânda rea asupra ta.

21. Fii deci cu luare-aminte la inima ta, frate, şi ia seama la vrăjmaşii tăi, căci sunt vicleni în răutatea lor. Încredinţează-te în inima ta de cuvântul acesta: nu poate face cele bune omul care săvârşeşte cele rele. De aceea ne-a învăţat Mântuitorul să priveghem, zicând: "Strâmtă este poarta şi îngustă calea ce duce la viaţă, şi puţini sunt cei ce o află pe ea" (Mt 7, 14).

22. Fii deci cu luare-aminte la tine, ca nu cumva ceva din cele ale pierzării să te desfacă de Dumnezeul dragostei. Stăpâneşte-ţi inima ta şi nu fi nepăsător, zicând: "Cum o voi păzi, om păcătos fiind?". Căci când va părăsi omul păcatele sale şi se va întoarce la Dumnezeu, pocăinţa sa îl va naşte a doua oară şi-l va face cu totul nou.

23. Dumnezeiasca Scriptură, cea Veche şi Nouă, vorbeşte pretutindeni despre păzirea inimii. Întâi cântăreţul David strigă: "Fiii oamenilor, până când veţi fi grei la inimă?" (Ps 4, 2); şi iarăşi: "Inima lor este deşartă"

(Ps 5, 9). Iar despre cei ce cugetă cele deşarte spune: "Zis-a întru inima sa: Nu mă voi clăti" (Ps 9, 26); şi iarăşi: "Zis-au întru inima lor: Uitat-a Dumnezeu" (Ps 9, 31). Şi câte ca acestea! Monahul este dator să înţeleagă scopul Scripturii, către cine grăieşte şi când grăieşte, şi să ţină neîncetat lupta nevoinţei. Să fie cu luare-aminte la atacurile (momelile) vrăjmaşului. Şi ca un cârmaci să taie valurile, călăuzit de harul lui Dumnezeu. Să nu se întoarcă din cale, ci să fie cu luare-aminte numai la sine şi să vorbească în linişte cu Dumnezeu cu gând neclătit şi cu minte neiscoditoare.

24. Împrejurările cer de la noi rugăciune, precum valurile, vijeliile şi furtunile cer cârmaci. Căci suntem supuşi la atacul (προσβολή) gândurilor, atât ale virtuţii, cât şi ale păcatului. Iar stăpân peste patimi se zice că este gândul cel evlavios şi iubitor de Dumnezeu. Deci ni se cade nouă, celor ce râvnim liniştea, să deosebim şi să despărţim cu luare-aminte şi cu înţelepciune virtuţile şi păcatele, şi să aflăm care virtute trebuie să o cultivăm când sunt de faţă părinţii şi fraţii, şi pe care s-o lucrăm când suntem singuri. Trebuie să mai ştim care este virtutea primă, care a doua, a treia; şi care patimă este sufletească, şi care trupească; şi din care virtute ne răpeşte mândria mintea, din care se iveşte slava deşartă, prin care se apropie mânia şi din care se iveşte lăcomia pântecelui. Căci datori suntem să curăţim gândurile, precum şi orice înălţare ce ar creşte împotriva cunoştinţei de Dumnezeu.

25. Cea dintâi virtute este nepurtarea de grijă, adică moartea faţă de orice om şi de orice lucru. Din aceasta se naşte dorul de Dumnezeu. Iar acesta naşte mânia cea după fire, care se împotriveşte oricărui atac încercat de

vrăjmaşul. Atunci găseşte sălaş în om frica lui Dumnezeu, iar prin frică se face arătată dragostea.

26. Trebuie să alungăm din inimă momeala gândului, prin împotrivire cucernică în vremea rugăciunii, ca să nu ne aflăm cu buzele vorbind cu Dumnezeu, iar cu inima cugetând cele necuvenite. Căci nu primeşte Dumnezeu rugăciune tulbure şi dispreţuitoare de la cel ce se îndeletniceşte cu liniştirea. Scriptura ne îndeamnă pretutindeni să păzim simţurile sufletului. De se va supune voia monahului legii lui Dumnezeu şi după legea Lui va ocârmui mintea cele supuse ei (înţeleg toate mişcările sufletului, dar mai ales mânia şi pofta, căci acestea sunt supuse puterii raţiunii), am săvârşit virtutea şi am împlinit dreptatea, îndreptând pofta spre Dumnezeu şi spre voile Lui, iar mânia, împotriva diavolului şi a păcatului. Spre ce lucrare năzuim prin urmare? Spre meditaţia cea ascunsă.

27. De se va semăna vreun gând urât în inima ta, şezând în chilia ta priveşte şi împotriveşte-te păcatului, ca nu cumva să te biruie. Sârguieşte-te să-ţi aduci aminte de Dumnezeu, gândind că îţi poartă de grijă şi că cele ce le grăieşti întru inima ta sunt descoperite înaintea Lui. Zi deci sufletului tău: Dacă te temi ca păcătoşii, care-s ca şi tine, să nu vadă păcatele tale, cu cât mai mult trebuie să te temi de Dumnezeu, Care ia aminte la toate? Iar din sfătuirea aceasta cu tine însuţi vine în sufletul tău frica lui Dumnezeu. Şi dacă rămâi în ea, rămâi neclintit de patimi, precum este scris: "Cei ce nădăjduiesc spre Domnul sunt ca muntele Sionului; nu se va clăti în veac cel ce locuieşte în Ierusalim" (Ps 124, 1). Şi la tot lucrul pe care-l faci să ai pe Dumnezeu înainte şi să cugeţi că vede orice gând al tău, şi nu vei păcătui niciodată. A Lui fie slava în veci. Amin.

CUPRINS

Redactor: Gabriela SĂNDULESCU
Tehnoredactare computerizată: Aurelia DROANĂ
Format 16/61x86. Coli de tipar 30 1/4. Cd. nr. 859

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
Intrarea Miron Cristea nr. 6; 040162 Bucureşti
Telefon 4067193; 4067194; Fax: 3000553
www.editurapatriarhiei.ro
e-mail: editura.patri@gmail.com
tipogr.inst.biblic@rdslink.ro
magazin@editurapatriarhiei.ro

6 422839 000787